

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ХВИЩУК ОЛЕКСАНДР ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 811.161.2'373.232.1(477.82-24)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРИЗВИЩ
ЖИТЕЛІВ м. НОВОВОЛИНСЬКА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

10.02.01 – українська мова

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О. В. Хвищук

Науковий керівник: **Громик Юрій Васильович**,
кандидат філологічних наук, доцент

Луцьк – 2017

АНОТАЦІЯ

Хвищук О. В. Структурно-семантичний аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.01 «Українська мова». – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2017.

У дисертації проаналізовано основні підходи до класифікації прізвищового матеріалу в ономастиці, встановлено, що прізвища пройшли значний період становлення, який науковці окреслюють XIV–XVIII ст., функціонування їх у ролі обов'язкових незмінних спадкових іменувань особи розпочалося завдяки законодавчому закріпленню на межі XVIII–XIX ст. Науковці зосереджують увагу на тому, що прізвище – це спадкова особова назва, яка має чітку регламентацію, вживається з іменем і найменуванням по батькові, служить основним засобом ідентифікації особи.

Пошук засад для групування прізвищ спричинив появу різноманітних за підходами та критеріями класифікацій. Більшість сучасних дослідників-ономастів зорієнтована на обґрунтовані класифікації М. Л. Худаша й П. П. Чучки, але уточнює класифікаційні розряди; словотвірний і семантичний підходи до аналізу й поділ прізвищ на відіменні та відапелятивні стали загальноновизнаними.

Завдяки проведеному структурно-семантичному дослідженню прізвищ нововолинців з'ясовано, що лексичною базою основ таких найменувань виступають характерні для українських прізвищ загалом групи онімної й апелятивної лексики, серед яких домінують апелятивні основи; для відонімних характерна менша продуктивність. Серед прізвищ відонімного походження переважають антропоніми, які мотивовано власними особовими іменами.

Прізвища, співвідносні з різними за структурою чоловічими та жіночими християнськими іменами, відображають характерні особливості давньої системи варіантів імен, виділяють загальнонаціональні ознаки в антропонімії волинського

регіону, зокрема Нововолинська, засвідчують афіксальну різноманітність у місцевій специфіці творення варіантів імен.

Сучасні нововолинські оніми підтверджують давню антропонімну традицію називати дітей за іменем батька, тому в основах прізвищ істотно переважають саме чоловічі християнські особові назви.

Нововолинські антропоніми, похідні від апелятивних імен і прізвищ, розглянуто в межах двох розрядів: прізвища, мотивовані основами з особовим (*nomina personalia*) і неособовим (*nomina impersonalia*) значеннями.

У групах відапелятивних онімів із особовим значенням переважають слова експресивної лексики, твірні основи яких різноманітні за семантикою. Серед антропонімів, похідних від назв людей за зовнішніми ознаками, вирізняльними особливостями були зачіска, риси обличчя, волосся, колір шкіри, зріст, вага, вродливість, фізичні вади тощо. Прізвища, утворені від назв людей за внутрішніми рисами, відображають поведінку, характер першоносія, почуття, емоції, особливості мовлення.

Антропоніми, похідні від апелятивів із неособовим значенням, первісно могли функціонувати як язичницькі імена, що виникли внаслідок пантеїстичного світогляду наших предків. Вони часто виступають у фольклорі персоніфіковано, як символ або ж були простими іменами бажального характеру чи такими, що відлякували. Корені, засвідчені цими сучасними спадковими антрополексемами, відображають релігійні уявлення давніх українців, їхній світогляд, особливості побуту тощо.

Антропоніми, утворені афіксальним різновидом морфологічного способу, пов'язані з різноманітними тематичними шарами загальнорозмовної лексики, яка відображає матеріальний, культурний, історичний досвід суспільного середовища, у якому вона зародилася та функціонує, а також картину економічного життя; характеризують носіїв в основному за їхніми фізичними ознаками, психічними рисами й особливостями поведінки, що дозволяли вирізнити людину серед інших, соціальним станом і засвідчують контакти мешканців із представниками різних етнічних груп. Ті апелятиви на позначення професії чи заняття, які виявлено в

основах нововолинських онімів, вийшли зі сфери загального вжитку, адже зникли народні ремесла, що не витримали конкуренції з промисловістю.

Найменувань, які передають негативну оцінку, значно більше, ніж назв на позначення позитивної характеристики чи ознаки. Домінування негативної оцінної лексики пов'язано, на нашу думку, з увагою мовців до відхилень від норми (норма – переважно позитивна оцінка).

Особливе місце в антропонімійній системі займають прізвища відойконімного походження, які вказують на територіальне походження першоносія, місце його попереднього проживання. Такі оніми засвідчують у складі своїх основ шар топонімної лексики, яку може бути законсервовано саме в прізвищі.

Прізвища, похідні від назв професій, – вагома частина нововолинського антропонімікону. У їхніх основах виявлено лексеми на позначення виробників одягу та взуття, продуктів харчування, предметів побуту, робітників сільського господарства, працівників мистецтва, науки та медицини, а також назви осіб, які займалися бджільництвом, полюванням, рибальством тощо. Помітне місце у творенні прізвищ посіли апелятиви – назви металообробних і деревообробних ремесел, виробництва різних речовин, видів торгівлі. Нововолинські прізвища, мотивовані назвами професій, цілісно відображають економічне життя міста й регіону, а також домінувальні види господарської діяльності жителів.

Антропоніми, що виникли морфологічним способом від давньослов'янських апелятивних імен і прізвицьк пізнішого походження, створюють цілісне уявлення про давні варіанти апелятивних імен, поширених на цій території, словотвірні моделі, які відзначилися найбільшою активністю в період становлення прізвищ.

Наявні в прізвищах-апелятивах суфікси з демінутивною та пейоративною семантикою засвідчують розгалужену систему емоційно-експресивних варіантів прізвицьк, відображають продуктивність словотвірних моделей цих антропонімів.

В антропоніміконі м. Нововолинська зафіксовано й пропріальні лексеми неоднозначного походження, які можна пов'язувати з назвами за зовнішніми чи внутрішніми ознаками, родинними стосунками, особливостями поведінки, соціальним станом, заняттям, місцем проживання чи походження людини тощо. У

цих онімах збережено архаїчні (часто втрачені) корені; вони містять важливу не лише для лінгвіста, а й для етнолога чи історика інформацію.

Загалом відонімні та відапелятивні основи офіційних особових назв нововолинців складаються з тих самих шарів лексики, що й основи прізвищ українців інших регіонів.

Одна з причин проникнення чужомовних антропонімів – дозаселення міста представниками різних народів. Найбільшу частину антропонімів іншомовного походження складають російські, польські та німецькі прізвища, які зазнали певної адаптації до українських фонетичної та граматичної систем. Незначними вкрапленнями представлено угорські, румунські, чеські, англійські, італійські, литовські та латиські прізвища, а також антропоніми азійського походження.

Словотвірна структура сучасних нововолинських прізвищ відображає як загальноукраїнські тенденції антропонімійної системи, так і місцеві ознаки, зумовлені лінгвальними та позамовними особливостями.

У результаті проведеного комплексного аналізу офіційних особових найменувань жителів м. Нововолинська Волинської області простежено специфіку місцевого антропонімійного матеріалу, яка полягає в строкатості прізвищевої системи, зокрема й етнічній, що відображає процес формування населення цього шахтарського міста.

Ключові слова: антропонім, антропонімікон, апелятив, лексико-семантична група, ойконім, онім, особова назва, прізвище, словотвір, формант.

SUMMARY

Khvishchuk O.V. Structural and Semantic Analysis of the Novovolynsk (Volyn region) City Residents' Surnames. – Qualifying scientific paper on the rights of manuscript.

Thesis submitted for a Ph.D degree in Philology, specialty 10.02.01 "Ukrainian language". – Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, 2017.

The dissertation offers insights into the basic approaches to the classification of surnames definitely recognized and assumed by the onomastic theory and reveals that surnames have passed a significant and noteworthy period of formation, particularly in the 14th – 16th centuries. Their functioning in the role of a mandatory unchanged heritable name of a person started at the turn of the 18th – 19th centuries, when this norm was legitimated. The majority of scholars adhere to the definition of a surname as a hereditary personal name, which has a clear regulation, is used with the first name and patronymic and serves as the principal means of identifying a person.

The search of the reliable principles to group surnames led to the emergence of diversified approaches and criteria for their classification. Modern researchers-onomasticians draw on the well-substantiated classifications offered by M. L. Khudash and P. P. Chuchka, laying emphasis on the classification principles. Word-building norms and a semantic meaning of the stem are generally accepted approaches to the analysis and grouping of the surnames into name / onym-based and appellative-based ones. The structural-semantic approach to the case study of the Novovolynsk residents' surnames allows to state that their stems are mainly expressed by the lexeme of either onymous or appellative nature, which is characteristic of the Ukrainian family names in general. The case study has also revealed that the stems of appellative origin dominate among them, while onym-based are less productive ones and anthroponyms motivated by the personal proper names prevail among the latter ones.

The surnames correlated with male and female Christian names, which are different in their structure, reflect the characteristic features of the old system of a name's options, display national features in the anthroponymy of the Volyn region in general, and Novovolynsk area, in particular. The key findings of the study prove the affixal diversity and local specificity of creating surnames in this locality.

Modern Novovolynian onyms confirm adherence to the ancient anthroponymic tradition of naming children by the name of their father, thus in the stems of surnames the male Christian personal names substantially dominate.

Derived from appellative names and nicknames Novovolynian anthroponyms are considered within two categories: surnames motivated by the stems with personal (nomina

personalia) and impersonal (*nomina impersonalia*) meaning. In the groups of appellative onyms with personal meaning the lexical units of expressive vocabulary prevail, the name-creating stems of which are quite diverse in their semantics. The analysis of the research material shows that there is a large group of anthroponyms derived from the appearance-based lexemes with an emphasis on the following distinctive features: hair or hairdo, facial features, complexion, height, weight, beauty, physical defects, etc. The surnames created from the names of people with a focus on the intrinsic features reflect the behavior, the nature of the name-bearer, feelings, emotions, peculiarities of speech/articulation.

Anthroponyms, derived from appellatives with impersonal meaning, initially could have functioned as pagan names that reflected the pantheistic views of our ancestors. They often appear in folklore as personified symbols or a proper name intended to express either desire or scaring off. The roots attested by their modern hereditary anthropolexemes reflect the religious beliefs of the pre-Ukrainians, their outlook, the mode of life peculiarities, and so on.

Anthroponyms formed by the affixal variety of the morphological method are associated with a variety of thematic layers of commonly used vocabulary and reflect the material, cultural and historical experience of the social environment from which this lexicon has originated and functions. This type of anthroponyms reflects also a general authentic picture of the city's economic life, characterizes the name-bearers with an emphasis on their physical characteristics, psychic traits and peculiarities of behavior, which makes it possible to identify a person among others, to differentiate a social status of a name-bearer. The anthroponyms also help to elucidate the contacts of the city residents with the representatives of different ethnic groups. Some appellatives, in particular those designating a profession or occupation, which have been traced in the stems of the Novovolynian onyms, have fallen out of general use since those folk crafts disappeared being unable to confront the industrial development of the region.

The appellatives/onyms which convey negative evaluation outnumber those with the denotative meaning of positive characteristics or traits. The dominance of the negative evaluative vocabulary is, in our opinion, due to the speakers' focus on the deviation from the norm (and the norm mostly implies a positive assessment).

The surnames of oikonymic origin are considered as a specific integral group of the anthroponymic system. They indicate the territorial affiliation of the first surname-bearer of the family, the place of his previous residence. Since such onyms integrate a unit of toponymic vocabulary in their stems, the information about the territorial affiliation is well-preserved precisely in the family name.

Surnames derived from the names of professions represent a significant part of the Novovolynian anthroponymicon. The study has revealed in the stems of these surnames the lexemes denoting the names of the craftsmen engaged into manufacturing of clothing and footwear, foodstuffs, household items, those dealing with agriculture, art, science and medicine, as well as names of persons engaged in beekeeping, hunting, fishing, etc. A prominent place in the creation of surnames is occupied by the appellatives denoting the names of metalworking and woodworking crafts, the production of various substances, types of trade. The case study of the Novovolynian surnames confirm that the motivated by the names of professions onyms reproduce a holistic picture of the economic life of both the city and the region, involving the dominating trends and spheres of the residents' economic activity.

Anthroponyms that sprang up morphologically from the ancient Slavic appellative names and also the nicknames of later period origin are tackled as a reliable research material which provides grounds to substantiate a coherent idea of the ancient surnames appellative variants common for this territory and to single out the word-building models marked by the greatest productivity in the surname creating process.

The suffixes with diminutive and pejorative semantics found in the appellative surnames provide clues to explanation of the existence of such a branched-out system of emotionally expressive options of nicknames, and contribute greatly to understanding the productivity of the word-building models of these anthroponyms.

Within the Novovolynsk anthroponymicon the study has identified proprietary tokens of ambiguous origin, which can be associated with either external or intrinsic features, family relationships, peculiarities of behavior, social status, occupation, place of residence or origin of a person, etc. and thus can fall into the category of that or another group. In these ambiguous onyms archaic roots are preserved and they contain important

information not only for the linguists, but also for the ethnologists or historians.

In general, the onymic and appellative stems of the Novovolynsk residents' official proper names involve the same layers of lexicon as the surnames of the Ukrainians from other regions. One of the reasons for the penetration of the anthroponyms of foreign origin is the migration of the representatives of other nations to the town of Novovolynsk. The majority of such anthroponyms have originated from the Russian, Polish and German surnames which got adapted to the Ukrainian phonetic and grammatical systems. There are also minor inlays of the Hungarian, Romanian, Czech, English, Italian, Lithuanian and Latvian surnames, as well as anthroponyms of the Asian origin.

The word-formation system of modern Novovolynian surnames reflects both the all-Ukrainian tendencies of the anthroponymic system and local peculiarities, which are stipulated by both linguistic and extralinguistic factors.

Complex and integrated analysis of the official surnames of the Novovolynsk (Volyn region) residents made it possible to highlight the specifics of the local anthroponimic material. The key findings of the study indicate the diversity of the surname system, including the ethnic sphere, which allows to reproduce a genuine picture of the population formative process of this mining city.

Key words: anthroponym, anthroponimicon, apprelative, lexico-semantic group, oikonym, onym, personal name, surname, word-formation, formant.

Список публікацій здобувача

1. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська на *-ук (-юк), -чук*, похідні від особових імен // Українська мова у ХХІ столітті: традиції і новаторство : тези доповідей ІІ Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених. Київ, 24–26 квітня 2012 року. Київ, 2012. С. 48–51.

2. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська на *-ук (-юк), -чук*, похідні від назв професій // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (14–15 травня 2012 року) : у 3 т. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. Т. 2. С. 42–43.

3. Хвіщук О. В. Відтопонімні прізвища на *-ськ-*, *-цьк-* у м. Нововолинську Волинської області // Нове у філології сучасного світу : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів. 19–20 жовтня 2012 року. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2012. С. 83–85.

4. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська, що вказують на психічні властивості або поведінку першоносія // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : збірник наукових праць / головний редактор М. Є. Скиба ; відп. за випуск М. М. Торчинський. Хмельницький : ХмЦНП, 2013. Вип. 6. Ч. 1. С. 249–254.

5. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища, що вказують на фізичні ознаки першоносія // Scripta manent : молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики : зб. наук. пр. / уклад. Л. Б. Лавринович. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. С. 69–71.

6. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська, похідні від назв професій і ремесел // Молодий вчений. 2014. № 6. С. 99–102.

7. Хвіщук О. В. Прізвища жителів міста Нововолинська, що вказують на походження або місце проживання основоположника роду // Наукові записки. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць. Вінниця, 2014. Вип. 19. С. 189–195.

8. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська Волинської області на *-енк-о*, похідні від апелятивних означень особи // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія (слов'янські мови та література): збірник наукових праць. / [гол. ред. І. В. Ступак]. Одеса, 2016. Вип. 22. С. 44–47.

9. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища з неоднозначною словотвірною мотивацією (літери Б–Ж). // Одеський лінгвістичний вісник : науково-практичний журнал. Одеса, 2017. Вип. 9. Т. 2. С. 141–146.

10. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська Волинської області з суфіксом *-ин / -ін (-їн)* // Молодий вчений. 2017. № 7. С. 243–248.

11. Хвіщук О. В. Основні підходи до класифікації прізвищового матеріалу у вітчизняній ономастиці // Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та

літератури: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 18–19 серпня 2017 року. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017. С. 30–33.

12. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища неоднозначного походження (*Бак–Бук*) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27) 2017. С. 314–320.

13. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища неоднозначного походження (*Баб–Бай*) // Science and Education a New Dimension. Philology, V (36), Issue: 136, 2017. S. 39–42.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	13
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРИЗВИЩ	23
1.1. Прізвища як лінгвальний феномен	23
1.2. Основні підходи до класифікації прізвищевих матеріалів	30
1.3. Антропонімікон м. Нововолинська як соціокультурне явище.....	35
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	38
РОЗДІЛ 2. ПРИЗВИЩА, УТВОРЕНІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИМ СПОСОБОМ	40
2.1. Прізвища, похідні від християнських і слов'янських (чоловічих і жіночих) імен	40
2.2. Прізвища, похідні від відапелятивних імен і прізвищ	52
2.2.1. Прізвища, мотивовані основами зі значення особи (<i>nomina personalia</i>)	52
2.2.2. Прізвища, мотивовані основами з неособовим значенням (<i>nomina impersonalia</i>)	77
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	91
РОЗДІЛ 3. ПРИЗВИЩА, УТВОРЕНІ ЗА ДОПОМОГОЮ СУФІКСІВ.....	94
3.1. Прізвища з патронімічними формантами	94
3.2. Прізвища з посесивними суфіксами	125
3.3. Прізвища з поліфункційними афіксами	148
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	200
ВИСНОВКИ.....	203
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	207
ДОДАТКИ.....	227

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

болг. – болгарське	пор. – порівняй
блр. – білоруське	присл. – прислівник
вulg. – вульгарне	псл. – праслов'янське
давньослов. – давньослов'янське	розм. – розмовне
др. – давньоруське	рос. – російське
дет. – детальніше	рум. – румунське
див. – дивися	с. – село
дит. – дитяче	серб. – сербське
діал. – діалектне	слов'ян. – слов'янське
дієсл. – дієслово	слц. – словацьке
докл. – докладніше	сmt – селище міського типу
жін. – жіноче	ст. – старе
займ. – займенник	ст.-рос. – староросійське
зап. – запозичене	стсл. – старослов'янське
заст. – застаріле	ст.-укр. – староукраїнське
зменш. – зменшене	східнозакар. – східнозакарпатське
зневажл. – зневажливе	т. с. – те саме
ір. – іронічне	уг. – угорське
ін. – інше	укр. – українське
лайл. – лайливе	х. – хутір
н. п. – населений пункт	церк. – церковне
нім. – німецьке	чес. – чеське
ОН – особова назва	чол. – чоловіче
перен. – переносне	* – авторське припущення
пол. – польське	

Умовні скорочення назв районів Волинської області

В-В. – Володимир-Волинський	Лк. – Локачинський
Гр. – Горохівський	Лц. – Луцький

Ів. – Іваничівський
 Квл. – Ковельський
 Квр. – Ківерцівський
 К-К. – Камінь-Каширський
 Лбм. – Любомльський
 Лбш. – Любешівський

Мн. – Маневицький
 Рж. – Рожищенський
 Рт. – Ратнівський
 Ст. – Старовижівський
 Тр. – Турійський
 Шц. – Шацький

Умовні скорочення назв областей України

Вл. – Волинська
 Вн. – Вінницька
 Дн. – Дніпропетровська
 Дон. – Донецька
 Жт. – Житомирська
 Зк. – Закарпатська
 Зп. – Запорізька
 І-Ф – Івано-Франківська
 Кв. – Київська
 Крв. – Кіровоградська
 Лг. – Луганська
 Лв. – Львівська

Мк. – Миколаївська
 Од. – Одеська
 Пл. – Полтавська
 Рв. – Рівненська
 См. – Сумська
 Тр. – Тернопільська
 Хм. – Хмельницька
 Хрк. – Харківська
 Хрс. – Херсонська
 Чрв. – Чернівецька
 Чрг. – Чернігівська
 Чрк. – Черкаська

Умовні скорочення назв територій, які розташовані за межами України

Лмк. – Лемківщина
 Хлм. – Холмщина

Умовні скорочення назв використаних джерел

Аркушин – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. А–Я. Вид. 2-ге переробл., випр. і доп. Луцьк, 2016. 648 с.

А.1 – Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель : у 2 т. / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк, 2006–2007.

АУ – Політико-адміністративний атлас України / гол. ред. І. Руденко. Київ, 2006. 120 с.

Б.-Н. – Білецький-Носенко П. П. Словник української мови / Підгот. до видання В. В. Німчук. Київ, 1966. 423 с.

В. – Веселовський С. Б. Ономастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии. Москва, 1974. 382 с.

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь, 2005. 1728 с.

Гр. – Словарь української мови : у 4-х т. / упоряд. з дод. власн. матеріалу Б. Грінченко. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958–1959.

Д. – Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Москва, 1880. Т. 1–4.

Данилюк – Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині. Вид. 2-ге, випр. і доп. Луцьк, 2013. 148 с.

Демчук – Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV – XVII ст. : монографія. Київ : Наук. думка, 1988. 172 с.

ЕСТУ – Лучик В. В. Етимологічний словник топонімів України / відп. ред. В. Г. Складенко. Київ, 2014. 544 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : у 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. Київ : Наук. думка, 1982–2012. Т. 1–6.

ЭСБМ – Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / Акадэмія навук БССР (Беларусі). Мінск, 1978–2006. Т. 1–11.

ЭССЯ – Этимологический словарь славянских языков: праславянский лексический фонд / Под ред. О. Н. Трубачова и А. Ф. Журавлева. Москва : Наука 1974–2014. Вып. 1–39.

Козлова – Козлова Р. М. Структура праславянского слова. Праславянское слово в генетическом гнезде. Гомель, 1997. 412 с.

К.2 – Козлова Р. М. Белорусская и славянская гидронимия. Праславянский фонд : монография. Гомель, 2000, 2011. Т. 1, 5.

К.3 – Козлова Р. М. Античные древности Славии (К проблеме этногенеза

славян). Гомель, 2014. 348 с.

Корз. – Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок // Українська діалектна лексика : зб. наук. праць. Київ, 1987. С. 62–263.

Л. – Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ, Наук. думка, 1974. 261 с.

О. – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. Київ, 1984.

Осташ – Осташ Р. І. До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника) // Реєстр війська Запорозького. Київ : Наук. думка, 1995. С. 517–567.

Редько – Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ : у 2 т. Львів, 2007.

САОУ – Купчинська З. О. Стратиграфія архаїчної ойконімії України : монографія. Львів : НТШ, 2016. 1278 с.

СГГ – Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 224 с.

СРНГ – Словарь русских народных говоров / под ред. Ф. П. Филина, Ф. П. Сороколетова, С. А. Мызникова. Москва; Ленинград; Санкт-Петербург : Наука 1965–2013. Вып. 1–46.

ССМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / Ред. Л. Л. Гумецька, І. М Керницький. Київ : Наук. думка, 1977–1978. Т. 1–2.

СУІ – Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ, 2005. 509 с.

СУМ – Словник української мови / Гол. ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 1–11.

Т. – Історичний словник українського язика / За ред. Є. Тимченка. Харків; Київ : ВУАН, 1930–1932. Т. 1. Вип. 1–2.

Ф. – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачова. – Москва : Прогресс, 1986–1987. Т. 1–4.

Худаш – Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних від композитних скорочених особових власних імен). Київ : Наук. думка, 1995. 361 с.

Х., Д. – Худаш М. Л., Демчук М. О. Походження українських карпатських і

прикарпатських назви населених пунктів (відантропонімі утворення). Київ : Наук. думка, 1991. 268 с.

Ч. – Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : у 4 т. Запоріжжя, 1992.

Чучка – Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 704 с.

Ч.1. – Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців : історико-етимологічний словник. Ужгород : Ліра, 2011. 432 с.

Шийка – Словник мікротопонімів та мікрогідронімів Ровенщини / упоряд. С. В. Шийка; відп. ред. О. П. Карпенко. Тернопіль, 2016. 452 с.

Шило – Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник. Львів; Нью-Йорк : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 288 с.

Шульгач – Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ, 2008–2017. Ч. 1–4.

Ш.1 – Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимологічний словник-довідник. Київ : Кий, 2001. 189 с.

Яцій – Яцій В. О. Ойконімія Івано-Франківської області : історико-етимологічний словник / В. О. Яцій. Київ : Наукова думка, 2015. 387 с.

SEJP – Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa : Wiedza powszechna, 1985. 806 s.

SJP – Słownik języka polskiego / Pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego. Warszawa etc., 1904–1927. Т. 1–8.

Szczodruch – Szczodruch E. Nazwiska na literę He – Hy [Електронний ресурс] / E. Szczodruch. Режим

доступу:

<http://www.stankiewiczze.com/index.php?kat=44&sub=776>

ВСТУП

Прізвище – невід'ємний елемент лексичної системи мови, головний засіб офіційної ідентифікації людини й родини в суспільстві. Воно має своє звучання й написання відповідно до норм вимови та правопису, власну морфемну структуру, словотвірні особливості, парадигму, що робить його предметом більшості розділів мовознавства. Загалом прізвища ілюструють важливий інформаційний потенціал для багатьох галузей науки, бо репрезентують специфічну лексику і продуктивні словотвірні процеси часу їхнього формування, а також матеріальний, культурний, історичний досвід народу, його зв'язки з іншими етносами. Активізація розвитку антропоніміки, посилений інтерес до вивчення сучасних, зокрема регіональних, та історичних особових назв, осмислення загальнотеоретичних питань – явище, отже, не випадкове, а продиктоване насамперед науковими та практичними проблемами, свідчення важливості антропоніміки не лише для мовознавства, а й для гуманітарних наук загалом.

Прізвища як перспективний із лінгвістичного, історичного, культурологічного поглядів матеріал часто ставали об'єктом наукових студій. Українська антропоніміка нині вже має ґрунтовно опрацьовану теоретичну базу, сформовану терміносистему, адекватні й апробовані методи дослідження. У синхронійно-діахронійному аспекті вже вивчено прізвища України загалом (Ю. К. Редько [141]) і окремих її регіонів, а саме: Закарпаття (П. П. Чучка [198]), Лівобережної України (І. Д. Сухомлин [167]), Лемківщини (С. Є. Панцьо [126]), Бойківщини (Г. Є. Бучко [28]), Буковини (Л. В. Кракалія [91]), Гуцульщини (Б. Б. Близнюк [22]), Верхньої Наддністрянщини (І. Д. Фаріон [174]), Опілля (Г. Д. Панчук [128]), Західного Поділля (Н. І. Рудьова [142]), Житомирщини (Л. В. Ящук [208]), південно-східної України (В. Д. Познанська [136]), Лубенщини (Л. О. Кравченко [90]), Нижньої Наддніпрянщини (І. І. Ільченко [71]), Середньої Наддніпрянщини (Ю. К. Бабій [7]), Дніпровського Припоріжжя (В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко [37]), Уманщини (Ю. І. Блажчук [21]), північної Донеччини (Н. Ю. Булава [24]), Центральної та Східної Донеччини (Ю. М. Новикова [112]) та ін. Етимологічний аналіз застосовано

у працях В. П. Шульгача [207], який реконструює праслов'янський антропонімний фонд на матеріалі всіх слов'янських мов.

Прізвища історичної Волині досліджено в кількох аспектах. Опрацьовано антропонімію давньої Волині XVI–XVIII ст. (І. Митнік [213]), в окремих розвідках науковців розглянуто прізвищеві назви XVI ст. (А. І. Білорус [15], А. М. Матвієнко [101]), кінця XVIII ст. – початку XIX ст. (М. В. Корнилович [84]), сучасні прізвища м. Луцька (І. Д. Скорук [157]). Антропонімний матеріал південних районів Волинської області розглядала Л. О. Лісова [92], проте прізвища м. Нововолинська не було проаналізовано в її праці.

Обґрунтування вибору теми дослідження. У зв'язку з активізацією дослідницької уваги до локальних форм існування мови відбувається інтенсивне розширення емпіричної бази лінгвістичних досліджень за рахунок уведення в науковий обіг великого масиву регіонального фактичного матеріалу. Попри наявність багатьох таких студій, українські прізвища все ще залишаються тим об'єктом дослідження, який потребує детального і ґрунтовного вивчення. Недостатньо проаналізовано антропонімію окремих територій – не тільки тих, які відіграли значну роль в історії мови, нації і держави, але й тих, які заселено в результаті активних міграційних процесів різного часу, зокрема й новітнього.

Нововолинськ як регіон пізнього і практично одночасного компактного заселення дає цікаву можливість об'єктивно простежити структуру і тенденції становлення локальної антропонімійної системи, що сформована впродовж відносно короткого періоду. Крім того, вивчення місцевих прізвищ може допомогти з'ясувати соціокультурний, можливо, й ментальний феномен таких регіонів.

Аналіз прізвищ м. Нововолинська, які досі не були об'єктом спеціального монографічного вивчення, істотно доповнить загальну картину антропонімікону України загалом і Волинської області зокрема.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з науковою темою «Поліфункційний статус української мови в синхронії та діахронії» кафедри історії та культури української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Тему роботи затверджено вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 6 від 25 грудня 2014 року).

Мета дослідження – лінгвістична (лексико-семантична та словотвірно-структурна) інтерпретація прізвищ м. Нововолинська Волинської області.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: 1) узагальнити підходи до лінгвістичного аналізу прізвищ і здобутки вчених у цій галузі ономастики; 2) осмислити прізвища м. Нововолинська як соціокультурний феномен; 3) окреслити лексичну базу сучасних нововолинських прізвищ та здійснити їх лексико-семантичний аналіз; 4) з'ясувати роль різних класів онімної та апелювальної лексики у формуванні прізвищ; 5) проаналізувати структуру і схарактеризувати словотвірні моделі прізвищ; 6) встановити продуктивність прізвищевих суфіксів; 7) з'ясувати вплив іншомовних традицій на формування місцевого антропонімікону.

Об'єкт дослідження – прізвищева система м. Нововолинська Волинської області. **Предметом вивчення** стали лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості місцевих прізвищ.

Для досягнення мети та виконання завдань використано загальнонаукові та спеціальні **методи**: описовий (для лінгвістичної кваліфікації антропонімії міста), зіставний (для порівняння прізвищевих основ із апелювальною лексикою), методи семантичного та структурного аналізу (для інвентаризації та систематизації мовних одиниць), порівняльно-історичний метод (для зіставлення сучасних особливостей антропонімів із специфікою їхнього розвитку в діяхронії), метод кількісного аналізу (для встановлення продуктивності прізвищевих формантів), прийоми етимологічного аналізу (для з'ясування походження окремих прізвищ).

Джерела фактичного матеріалу. Матеріалом дослідження послужили актові книги відділів РАЦСу, різні реєстри жителів м. Нововолинська, телефонні довідники, матеріали місцевої періодики тощо. Картотека сучасних нововолинських прізвищ нараховує більше 5000 одиниць.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше в українській ономастиці комплексно досліджено прізвища Нововолинська як території пізнього й

фактично одночасного заселення. Уведено в науковий обіг і проаналізовано новий антропонімний матеріал (більше 5 тисяч одиниць), запропоновано лексико-семантичну класифікацію місцевих прізвищ, розкрито роль різних класів онімної та апелятивної лексики в їх формуванні, з'ясовано структурні особливості прізвищевих номінацій, актуальні способи їх творення, визначено найтиповіші для цього міста словотвірні моделі прізвищ, описано значення та закономірності сполучуваності словотвірних елементів, простежено кореляцію між місцевими антропонімами та деякими соціокультурними константами.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній на новому фактичному матеріалі перевірено й поглиблено знання про лексико-семантичну та словотвірно-структурну класифікацію українських прізвищ. Зроблені автором спостереження, висновки й узагальнення доповнюють і конкретизують історію становлення та розвитку сучасного українського антропонімікону, зокрема на територіях нового заселення, уможливають перспективу вивчення місцевих прізвищ як соціокультурного та етноментального феноменів.

Практичне значення роботи в тому, що фактичний матеріал може бути використаний для укладання повного словника й атласу прізвищ України. Результати дослідження можна застосовувати в курсах з ономастики, дериватології, лексикології, народознавства, краєзнавства в загальноосвітній школі та вищому навчальному закладі, в науковій роботі школярів, студентів та аспірантів.

Особистий внесок здобувача полягає в збиранні, систематизації та аналізі сучасних прізвищ м. Нововолинська Волинської області. Усі матеріали й результати дослідження отримано самостійно.

Апробація результатів дослідження. Рукопис дисертації, основні теоретичні положення та висновки було обговорено на засіданнях кафедри історії та культури української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, апробовано в доповідях на Всеукраїнському лінгвістичному форумі молодих учених (Київ, 24–26 квітня 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 14–15 травня 2012 р.), Міжнародній науково-

практичній конференції «Нове у філології сучасного світу» (Львів, 19–20 жовтня 2012 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Лінгвостилістика ХХІ століття: стан та перспективи розвитку» (Луцьк, 4–5 жовтня 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 14–15 травня 2014 р.), II Міжнародній науковій конференції «Лінгвостилістика ХХІ століття: стан та перспективи розвитку» (Луцьк, 19–21 червня 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Творчість Є. О. Сверстюка в контексті української та світової літератур» (Луцьк, 1–3 грудня 2015 р.), VI Міжнародних наукових читаннях «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К. Ф. Шульжука (Рівне, 25 травня 2016 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки», присвяченій пам'яті професора Дмитра Бучка (Тернопіль, 3 листопада 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури» (Одеса, 18–19 серпня 2017 р.), III Міжнародній науковій конференції «Лінгвостилістика ХХІ століття: стан та перспективи розвитку» (Луцьк, 2–4 вересня 2017 р.), Фестивалях науки СНУ імені Лесі Українки (Луцьк, 2013–2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертації апробовано в 13 публікаціях, зокрема у 8 статтях, 4 з яких опубліковано в провідних наукових виданнях, затверджених МОН України як фахові, 1 – у вітчизняному фаховому періодичному виданні, яке зареєстровано в наукометричних базах, 2 – в інших вітчизняних наукових журналах, які внесено в наукометричні бази, 1 – в закордонному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку наукової літератури (215 позицій), переліку умовних скорочень і додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 275 сторінок, основного тексту – 206 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРИЗВИЩ

1.1. Прізвища як лінгвальний феномен

Група лексики, що лінгвально відображає історію культури та ментальність народу, відтворює колишні реалії його життя, – це прізвища; без вивчення їх неможливе цілісне дослідження історії нації, її матеріальної та духовної культури. Питання про виникнення, розвиток і структуру прізвищ здавна було предметом уваги не тільки мовознавців, але й істориків та культурологів. Від періоду становлення антропоніміки як науки і до сьогодні здійснено чимало спроб окреслити час та особливості появи прізвищ.

Л. Л. Гумецька, вивчаючи антропонімію XIV–XV ст., підтверджує факт існування особових назв із уже виразними ознаками українських прізвищ «у сучасному розумінні» [42, с. 26], указує на непослідовність у називанні особи, використання одно-, дво- та тричленних іменувань. І. Д. Сухомлин також відзначав непослідовність у називанні особи, зауважуючи, що ще в XIV–XV ст. відбувся процес виникнення прізвищ, їх «стабілізації та закріплення в живому мовленні» [163, с. 86]. Становлення прізвищ охопило, на думку В. Ю. Франчук, початок XVII ст. [177, с. 149]; О. Д. Неділько вважав, що XVII–XVIII ст., хоча стверджував: «...В Україні особові назви, що за своєю формою і функцією схожі з сучасними прізвищами, існували вже в XIV–XV ст.» [105, с. 19]. Ю. К. Редько зауважував, що цей процес завершився в кінці XVIII ст. – на початку XIX ст. [141, с. 79].

У двох аспектах розглянув цю проблему прізвищ М. Л. Худаш: 1) поява двочленних іменувань та їх стабілізація; 2) виникнення прізвищ – особливого класу антропонімів, якому притаманні спадковість і незмінність. Науковець наголошував, що «вживання двослівних назв прізвищевого типу в Україні в XIV–XVIII ст. було загальнопоширеним і мало давні традиції» [196, с. 40]. Неоднорідність зафіксованих способів ідентифікації особи у XVIII ст. спонукала дослідника зробити висновок, що становлення прізвищ відбулося наприкінці XVIII ст. під впливом запровадження їх обов'язковості в Австро-Угорщині (де початок юридичного закріплення прізвищ

пов'язують із патентом цісаря Франциска I від 21 лютого 1805 року, згідно з яким кожен житель імперії був зобов'язаний мати прізвище) та Російській імперії (де документом, який регулював вживання прізвищ, став «Новий цивільний кодекс» 1826 року). Про завершення формування українських прізвищ можна говорити лише з часу появи юридично закріплених іменувань.

На позначення зафіксованих у документальних джерелах до початку XIX ст. іменувань, які передували прізвищам і значною мірою були близькими до них, М. Л. Худаш використав термін *прізвищеві назви*. Основна відмінність між прізвищами та прізвищевими назвами полягала в неспадковості і змінності форм прізвищевих назв, які з часом зазнали вноормування завдяки звичаєвому праву. Тому, на думку вчених, про українські прізвища в сучасному розумінні можна говорити лише починаючи з 30-х років XIX ст., відколи на всій українській етнічній території було запроваджено кодифіковане право та відповідні правила користування особовими назвами [196, с. 46].

Проблему різного визначення часу формування прізвищ пояснює П. П. Чучка, виокремлюючи три періоди в становленні спадкових лексем і їхніх найвагоміших ознак: час появи на певній території двослівного іменування особи, час усталення основних словотвірних типів нинішніх прізвищ і час їх юридичної стабілізації. У різні періоди з'явилися ознаки прізвища, які нині вважають найвагомішими [198, с. 273]. Ономаст звертає увагу на важливість розмежування історико-лінгвістичного та юридичного підходів до визначення давності українських прізвищ. Застосування тільки одного з них призводить до неврахування особливостей їх появи. Дослідник наголошує, що «питання про те, коли саме один із компонентів цього двочленного найменування державно-правові інституції узаконили в ролі обов'язкового спадкового стабільного знака, по суті, не лінгвістичне, а юридичне» [198, с. 261].

В українській антропоніміці загальноновизнаним став той погляд на становлення прізвищ, який запропонував М. Л. Худаш.

Т. І. Гайдукевич вивчала проблему давності українських прізвищ на матеріалі Йосифінської та Францисканської метрик. Дотримуючись погляду М. Л. Худаша, науковець відносить процес становлення прізвищ до 30-40-х років XIX ст.,

зазначаючи, що більшість прізвищевих назв початку XIX ст. «були ще прямими назвами за іменем чи прізвищем батька або інших осіб» [33, с. 95]. Як зазначає Т. І. Гайдукевич, юридичне закріплення іменувань відіграло визначальну роль у розвитку антропонімної системи. Ономаст наголошує, що державні постанови прізвищ не створювали, вони тільки узаконювали в ролі прізвищ уже готові особові назви, багато з яких сягає ще праслов'янського періоду.

Аналізуючи прізвищевий матеріал «Реєстру Війська Запорозького» 1649 року, Ю. О. Карпенко [77] розглянув способи реалізації в засвідчених антропонімах спадковості – однієї з визначальних ознак прізвища. На основі значної кількості фіксацій антропонімів, які належали батькові та синові чи синам, ономаст простежив особливості зміни антропоніма з його переходом у розряд патронімних лексем. Наведені особливості антропонімної системи середини XVII ст. засвідчують намагання закріпити за допомогою назв прізвищевого типу відомості про батьків і зберегти їх протягом кількох поколінь. До основних передумов появи прізвищ належить не лише юридичне закріплення, а насамперед намагання зберегти та мати змогу підтвердити прізвищевою назвою належність до певної родини.

Р. Й. Керста [78] та І. В. Єфименко [53], вивчаючи антропонімію XVI ст., розглядають проблему давності українських прізвищ і розвитку додаткових іменувань особи. Р. Й. Керста зазначала, що «деякі записи дають змогу стверджувати, що вже в XVI ст. серед представників панівних верств суспільства формуються спадкові родові назви», які часто мають незмінні для кількох поколінь форми [78, с. 9]. Показово, що спадковими раніше стають іменування заможної знаті, оскільки закріплення родової назви підтверджувало належність до знатного роду, забезпечувало збереження привілеїв. Говорити про прізвища в сучасному розумінні в XVI ст., на думку І. В. Єфименко, ще передчасно, хоча процес їх формування був тривалим; «у досліджуваній період уже склалися певні передумови для їх створення» [52, с. 78]. Завдяки цьому в XVI ст. виявлено було тенденцію до перетворення особових назв у спадкові антропоніми, які означали сім'ю, родину, тобто фактично стали зародками сучасних прізвищ.

Завдячуючи спробам українських антропонімістів розв'язати проблему давності прізвищ, можемо відтворити картину розвитку їх від появи двочленного іменування до закріплення прізвища – офіційного іменування особи. Виникнення двослівного способу називання особи дослідники пов'язують із добою Київської Русі. С. М. Пахомова вважає, що протягом усього давньоруського періоду на фоні однолексемних виникають багатолексемні антропонімні утворення, хоча основним способом ідентифікації особи в X–XIII ст. був однолексемний [130, с. 126]. На думку ж П. П. Чучки, другий компонент особової назви, «крім номінативної, виконував ще й конотативну функцію: прізвисько характеризувало денотата за якоюсь його примітною ознакою» [201, с. 598].

Додатковим компонентом такого іменування виступало переважно прізвисько, яке частіше було індивідуальним; відпрізвискові патроніми в писемних пам'ятках трапляються зрідка, утворені вони здебільшого від імені, рідше від апелятивного іменування батька або іншого близького родича. Найпродуктивніша серед давньоруських складених назв двочленна формула ім'я + патронім на *-ич*, рідше траплялися антропоніми на **-jь, -овъ / -евъ, -инъ* [131, с. 204]. На кінець давньоруського періоду виразно визначилися ті лексико-семантичні групи слів, на основі яких у наступні століття було утворено й офіційно закріплені прізвища [201, с. 600]. Отже, ще в часи Київської Русі виникли передумови для появи нового антропонімного класу, зокрема становлення лексико-семантичної бази та формування основних суфіксів, що пізніше взяли участь у творенні прізвищ.

Для антропонімної системи XIV–XV ст. характерне активне функціонування прізвищевих назв. Як зазначав П. П. Чучка, в пам'ятках XIV–XV ст. двослівні іменування особи вже мають кількісну перевагу над однослівними [201, с. 603]. Характерна особливість прізвищевих назв цього періоду – неунормованість, стихійність. Численні давні писемні пам'ятки з різних місцевостей дають масу свідчень, що українські особові назви цього типу (як і взагалі особові назви) не підлягали в ті часи жодному нормуванню [196, с. 40]. Якщо прізвиська цього часу практично не змінили свого функціонування порівняно з попереднім періодом, то патроніми зазнали значних змін, які полягали в тому, що виникла значна кількість

патронімних утворень не лише від імен, а й від прізвицьк. Це свідчить про появу тенденції до успадкування нащадками назви предка, переважно батька. Характеристична функція в частини прізвищевих назв занепадає, бо вони втрачають зв'язок із семантикою співвідносного апелятива і починають називати особу безвідносно до значення. У межах антропонімії відбувається зародження нового класу, якому не були властиві унормованість і стабільність, оскільки «в ті часи в способах ідентифікації панував хаос, в умовах якого навіть у офіційних документах можна було обійтися без деталізації» [196, с. 41].

Антропонімній системі XVI–XVIII ст. властива поява власних особових назв, співвідносних із сучасними прізвищами, хоча про функціонування прізвищ у ролі спадкових і незмінних іменувань щодо більшості жителів говорити ще рано. Як і в попередні століття, засвідчено чимало прізвищевих назв, які стали спадковими, але існування таких антропонімів характерне лише для кількох поколінь. Така нетривалість пов'язана з тим, що зафіксовані оніми, найімовірніше, належали до родових прізвицьк. Водночас від нинішніх прізвищ родові прізвицька XVI–XVIII ст. відмінні лише тим, що вони не були закріплені юридично, а отже, час від часу могли змінюватися [201, с. 609]. Українські антропонімісти знаходять у середньовічних пам'ятках факти передавання особових назв у спадок, проте встановити в кожному окремому випадку, чи це найменування спадкове, чи неспадкове, складно, оскільки не завжди можна простежити його подальший розвиток у пам'ятці, яка відображає лише один часовий зріз [118, с. 520]. Думку про завершальний етап становлення прізвищевих назв підтверджує й той факт, що двослівний тип іменування стає доміантним. Попри те, що випадки ідентифікації особи лише одним антропонімом не поодинокі, такі назви в XVI ст. становлять меншість [102, с. 132].

Дослідники української антропонімії висловлюють думку про належність прізвищевих назв XVI ст. до прямих означень особи за походженням, заняттям, зовнішністю. Стосовно прізвищевих назв XVI–XVIII ст. М. Л. Худаш стверджував, що «в більшості випадків це були прямі назви дітей по батькові або матері, оскільки назви за професією або заняттям – це переважно апелятиви, а відтопопімні назви вказують на місце походження чи проживання конкретної особи» [196, с. 42]. На

противагу йому П. П. Чучка вказував, що «в XVIII ст. переважна більшість таких утворень уже не зберігала первісної вмотивованості стосовно кожного денотата, а виступала як звичайні спадкові прізвиська чи навіть прізвища» [201, с. 614]. Щодо особових назв української шляхти і дворянства М. Л. Худаш зазначав, що в XVIII ст. вони існували досить стабільно, але їх не можна вважати прізвищами в сучасному розумінні до запровадження кодифікованого права і державної унормованості особових назв [195, с. 97].

Отже, аналіз писемних пам'яток цього періоду засвідчує нестабільність функціонування прізвищевих назв, побутування антропонімолексем, у яких зв'язок із мотивами номінації втрачено, поряд із прямими назвами осіб за професією, іменем батька, походженням. Закріплення незмінних, спадкових прізвищ для всіх прошарків населення стало можливим лише після появи законодавчих актів, які зробили обов'язковим уживання прізвищ.

Питання змісту поняття *прізвище* та його визначальних ознак займає вагоме місце в сучасній антропоніміці. Термін *прізвище* функціонував у давніх пам'ятках поряд із іншими лексемами (*прозвище, прироек, назвисько, прозвисько, прозвание, назвище, порекло, имя* [196, с. 401]) на позначення прізвиськ. М. А. Жовтобрюх наголошував: «Ще в XIX і на початку XX ст. іменник *прізвище* був широко вживаним у тому значенні, яке властиве йому й тепер» [68, с. 84]. У словнику Б. Д. Грінченка терміни *прізвище* та *прізвисько* наведені як взаємозамінні і мають значення «прозвище, прозвание», тобто прізвисько, а також «фамилия», тобто прізвище (Гр., III, 455). Таке паралельне функціонування свідчить про термінологічну неусталеність антропоніміки кінця XIX ст. та відсутність одного терміна для позначення спадкового незмінного антропоніма.

Як зауважував М. А. Жовтобрюх, про появу спроб унормування термінологічної системи свідчить і те, що в більшості російсько-українських словників кінця XIX – початку XX ст. відповідником до російського слова *фамилия* подано лексему *прізвище* [68, с. 85]. М. Л. Худаш відносить закріплення терміна *прізвище* до 30-х років XX ст. [196, с. 40], натомість М. А. Жовтобрюх вважає таке

твердження неточним і висловлює думку про усталення цього терміна не пізніше другої половини 20-х років [68, с. 86].

Мовознавці по-різному розглядали проблему змістового наповнення прізвища, тлумачення основних його ознак, які дали б можливість відрізнити прізвища від інших антропонімолексем. Перші спроби визначення терміна, вміщені в різних словниках («Толковый словарь русского языка», «Словарь современного русского языка», «Українська радянська енциклопедія», «Юридический словарь»), розглядає в монографії «З історії української антропонімії» М. Л. Худаш [195, с. 84].

Важливою ознакою прізвища стала можливість передати його наступним поколінням. В. А. Никонов зауважував, що спадковість прізвища – основна особливість, яка відрізняє його від інших антропонімів [108, с. 177]. Без сумніву, такий підхід став важливим досягненням антропоніміки, його врахування потрібне для вивчення давніх антропонімів. Однак наведена ознака не повністю визначає семантику терміна *прізвище*, бо її недостатньо для розрізнення прізвищ і родових прізвищ.

«Прізвищем, – вважав Ю. К. Редько, – називається оформлена офіційними документами родова назва людини, яка приєднується до її імені і яку людина одержує після народження або в шлюбі та, як правило, передає своїм нащадкам» [141, с. 6]. Тут враховано законодавче регламентування, однак дослідник оминає аспект незмінності, але вже в передмові до «Словника сучасних українських прізвищ» науковець акцентує увагу на цій проблемі, наголошуючи, що прізвище, на відміну від прізвища, – це незмінна, позбавлена конотативного значення назва, яка переходить із покоління в покоління, передається від батьків дітям (Редько, I, 8).

П. П. Чучка виділяв дві основні диференційні ознаки прізвища: давність і спадковість. Для розрізнення прізвищ і прізвищ дослідник пропонує два критерії: хронологічний і функційний (називаючи його основним), вважає, що надійних лінгвістичних критеріїв, які на підставі формальних ознак дозволяли б виділити прізвища від прізвищ та імен, не існує [198, с. 247]. Науковець зазначає, що прізвище та прізвишко найчастіше можна розрізнити тільки за їхньою функцією.

З'ясувавши наукові засади вивчення прізвища як одиниці мови, П. П. Чучка наголошує на відсутності в ньому лексичного значення, оскільки «прізвище не характеризує денотата, воно лише називає родину і кожного з її членів та індивідуалізує їх серед інших родин. Однак кожне прізвище має етимологічне значення» (Чучка, 5). Юридичний аспект прізвищ дещо інакший. На відміну від мовознавця, якого цікавить вимова, написання, будова прізвища, його етимологія та спосіб словотвору, працівники різних державних установ здебільшого звертають увагу на точність відтворення його в різних документах.

Окреслюючи основні риси прізвища, М. Л. Худаш наголошував на спадковості прізвища, внаслідок якої втрачено квалітативну характеристику особи. Дослідник вважає важливою і родову належність прізвища, тобто здатність його передаватися від покоління до покоління та номінувати представників одного роду, нащадків спільного предка. До характерних рис прізвища належать також стійка незмінна форма, існування його як елемента не лише мовної, а й правової системи з відповідним законодавчим закріпленням, унормуванням та юридично обумовленими особливостями побутування [див.: 195, с. 86–87].

На основі виділених особливостей М. Л. Худаш сформулював таке визначення: «Прізвище – це набуте відразу після народження у спадок від батька або (у передбачених законом випадках) матері, офіційно закріплене за конкретним родом незмінне спадкове найменування особи, яке при реєстрації шлюбу переходить від чоловіка до дружини або навпаки, і в офіційній практиці називання в обов'язковому порядку додається до власного імені і назви по батькові» [195, с. 87]. Хоча сам автор називає таке тлумачення надто громіздким та неостаточним, проте воно набуло значного поширення в подальших дослідженнях, стало загальновизнаним.

1.2. Основні підходи до класифікації прізвищового матеріалу

У слов'янській антропоніміці існує значна кількість спроб систематизації спадкових антрононімолексем. М. Л. Худаш зауважував: «...Від ступеня наукової досконалості, прийнятої в тій чи іншій її галузі класифікації фактичною матеріалу,

залежить не тільки економність, структурно-композиційна чіткість і раціональність дослідження, а й його ефективність і результативність» [194, с. 101].

М. Ф. Сумцов та В. Ю. Охримовичу належать перші в українській антропоніміці спроби групування прізвищ за значенням їхніх основ. Застосовуючи семантичний підхід до аналізу, М. Ф. Сумцов виділяв одинадцять груп прізвищ: від хресного імені, назви місцевості, особливостей зовнішності або характеру, ремесла або заняття, числівників, тварин, рослин, страв, витворені на основі певних історичних споминів, насмішкуваті та іншомовні [160, с. 12]. Учений застосував значеннєвий принцип для групування українських прізвищ. В. Ю. Охримович ураховував те, чия назва стала спадковою для особи, виділивши в антропонімії XVI–XVII століть п'ять систем: «матерню» (назва дитини за іменем матері), родову (номінація за іменем діда, баби тощо), батьківську, ґрунтову (від імені особи, на ґрунті якої господарює людина), індивідуальну. Визначальним стає протиставлення індивідуальної та чотирьох інших систем, які, за В. Ю. Охримовичем, називають особу стосовно іншої особи [125]. Перші українські класифікації прізвищевого матеріалу не стали загальноновизнаними, але суттєво вплинули на розвиток подальших антропонімічних студій.

Значного поширення в слов'янських антропонімічних студіях здобув підхід Т. Скуліни, який виділяв одночленні та багаточленні іменування, в межах останніх розглядав дво-, три- та чотирикомпонентні способи називання особи [214, с. 59–98]. Групування давніх прізвищевих назв за кількістю компонентів значно спростило аналіз давньої антропонімії.

Чільне місце в антропоніміці займає класифікація О. М. Трубачова, який вирізняв чотири розряди, що, на думку дослідника, можуть бути застосовані не лише до російських прізвищ, а й до прізвищевого матеріалу інших народів: прізвища від хресних імен, назв професій, місцевих назв, прізвицьк [171, с. 12]. Натомість інший російський учений – В. А. Никонов – виділяв уже шість груп прізвищ: патронімічні (від імені або іншої назви батька, матері), належнісні (від назви господаря), власницькі (від назв князів за їхніми володіннями), земляцькі (назва людини за її походженням, попереднім місцем проживання), церковні (назви

священиків за назвами церков), прізвиськові (за особливостями зовнішності або характеру) [108, с. 199–203]. Аналізуючи класифікацію В. А. Никонова, М. Л. Худаш зосереджував увагу на її суперечливості, зокрема на неточності запропонованих термінів, невмотивованості розрізнення власницьких і земляцьких прізвищ, виділення належнісних прізвищ (оскільки їх неможливо відрізнити від патронімних) [194, с. 98–101].

Пожвавлення досліджень з антропоніміки в 1960-х роках викликало в мовознавців інтерес до проблеми групування прізвищ. М. В. Бірило поділяв білоруські прізвища на дві групи: прізвища від християнських особових імен і від апелювативних прізвиськ, у межах останньої виокремлював прізвища, похідні від особових і неособових апелювативів [17, с. 7–12]. Чеський антропоніміст Й. Бенеш на основі семантичного підходу до вивчення прізвищового матеріалу створив оригінальну класифікацію, яка нараховувала 12 груп: прізвища з хресних і давніх особових імен; жіночих імен; топонімічних і топографічних назв; назв мешканців; назв домових знаків; етнімів; назв тварин, рослин та неживої природи; із назв людини; предметів; абстракцій [209, с. 350–353].

І. М. Железняк розробила класифікацію сербських антропонімів [61], виділивши дві групи іменувань: особові імена, утворені від слів, що означають предмети і явища (у межах якої виокремила антропоніми, мотивовані назвами тварин і рослин, назвами спорідненості та свояцтва, назвами божеств, предметів, що оточують людину; і такі, що утворені від етнічних назв, лексем, які означають професію, рід занять, соціальне походження людей), і похідні від слів, що означають властивості та якості.

Ю. К. Редько виокремив чотири групи прізвищ: від імен, за походженням або місцем проживання, за соціальною належністю або постійним заняттям, від фізичної чи психічної властивості її першоносія, зазначаючи: «...Іноді могли бути й інші підстави для надання прізвиська, що перетворилося пізніше в прізвище. Це пов'язано з найрізноманітнішими обставинами життя, невідомими нам. У таких випадках про генезис прізвища нічого певного сказати не можна» [141, с. 8]. Нез'ясованість проблеми «інших шляхів виникнення прізвищ» пов'язана передусім

із теоретичною нерозробленістю питання дохристиянських імен, омонімічних із назвами тварин, рослин, предметів побуту тощо, зі спорідненістю їх із прізвиськами різної мотивації, а також з урахуванням дослідником первинного значення апелювативів.

Проблемні питання, порушені, але недостатньо розкриті В. А. Никоновим та Ю. К. Редьком, розв'язав М. Л. Худаш. Для уникнення повторів однакових типів іменувань у різних за структурою давніх прізвищевих назвах науковець обстоює потребу врахування принципу кількості компонентів під час аналізу давніх антропонімолексем. Дослідник розглядав одно-, дво-, три- та чотиричленні іменування, в межах яких аналізував антропоніми за їхньою семантикою. Такий підхід, що значно спростив практичний аналіз давньої антропонімії, став загальноновизнаним в українській антропоніміці [див.: 78; 174].

М. Л. Худаш запропонував оригінальну класифікацію прізвищ за їхньою семантикою та мотивами називання [194]. Увесь прізвищевий матеріал він розподілив на три групи: власне антропонімічні, апелювативні та мішані, або антропонімно-апелювативні, іменування. Серед власне антропонімічних виокремив автохтонні та церковно-християнські власні імена. До апелювативних прізвищевих назв науковець відніс іменування, які ідентифікували особу за певними ознаками, що прямо відповідали реальному стану речей: назви за професією, заняттям чи посадою, відтопонімічні, відетнонімічні назви, назви, пов'язані з віросповіданням, священнослужительські назви від назв церков, новосельські назви, назви за фактом позашлюбного народження, за видами посвоячення [194, с. 138]. Апелювативно-антропонімічні прізвищеві найменування дослідник трактує як такі, що виникли від назв ознак чи властивостей, що відповідали дійсності, тобто мали звичайні ознаки апелювативів, але водночас не були позбавлені певної експресії [194, с. 139]. До цієї групи належать назви за зовнішністю, внутрішнім світом людини, за особливостями членів сім'ї чи родини, житла, за кількістю домашньої худоби, за характерним вчинком, пригодою. Отже, М. Л. Худаш частково розв'язав проблему «інших шляхів виникнення прізвищ», яку було поставлено в роботі Ю. К. Редька. Ця класифікація набула значного поширення в подальших дослідженнях.

Принцип групування прізвищового матеріалу за кількістю компонентів застосувала Р. Й. Керста, виділивши одночленні, двочленні, тричленні та описові іменування. Аналіз прізвищевих назв усередині кожної з наведених груп зумовлений особливостями матеріалу, тобто здійснений описово, з урахуванням того, якими антропонімічними одиницями представлено кожен з груп [78, с. 11]. М. І. Сенів дотримувалася класифікації М. Л. Худаша, розглядаючи власне антропонімічні, апелювативні та мішані спадкові антропонімолексеми. У межах зазначених різновидів іменувань дослідниця групувала прізвищеві назви за кількістю їх компонентів [146, с. 161]. Подібний підхід зауважено в працях І. Д. Фаріон. Аналізуючи давні прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини, дослідниця використала зовнішній принцип кількості компонентів, у межах якого класифікувала антропоніми з огляду на семантику їх основ, мотиви називання [174, с. 13]. Класифікацію М. Л. Худаша взяла за основу вивчення прізвищового матеріалу Західного Поділля Н. І. Рульова [142].

Проблему структурування антропонімічного матеріалу ґрунтовно опрацював у докторській дисертації П. П. Чучка [198]. Науковець розглядав словотвірний і лексико-семантичний аспекти аналізу прізвищ окремо, виділяючи етимологічний підхід до вивчення прізвищ, що дозволяло уникнути повторів і неоднозначності. За класифікаціями, у яких поряд із патронімічними розглядали мотиваційні групи прізвищ, одне прізвище можна аналізувати за семантикою його основи, а також за тим, яким шляхом та від якої основи, онімної чи апелювативної, утворено прізвище. Розділення цих трьох способів аналізу посприяло всебічному та багатоаспектному вивченню прізвищ. У межах семантичного підходу П. П. Чучка виділяв три групи прізвищ: відіменні, відапелювативні, відтопонімічні [198, с. 388]. Близький до наведеної класифікації принцип групування давньої антропонімії використала І. В. Єфименко, яка виділяла прізвищеві назви, похідні від особових імен, прізвиць, ойконімів. У межах зазначених груп дослідниця аналізує антропоніми за походженням [53].

Цілісна та зручна для подальшого використання класифікація прізвищ П. П. Чучки в наступних працях антропонімістів зазнає спрощення. Б. Б. Близнюк виокремлювала відонімний і відапелювативний типи іменувань, а в межах кожного з

них окреслювала ще відповідні підгрупи. За аналогічною схемою аналізувала прізвища Ю. М. Новикова, розглядаючи серед відонімних утворень відіменні, зокрема похідні від автохтонних і запозичених імен, а також відтопонімні прізвища [112]. Г. В. Бачинська, аналізуючи прізвищевий матеріал, виокремлювала прізвища, що постали на основі церковнослов'янських імен, автохтонних особових власних імен, апелювативних назв [10, с. 6]. І. Д. Сухомлин також виділив два типи прізвищ: власноіменні та апелювативні утворення [167, с. 39]. Близька до наведеної схеми класифікація С. Є. Панцьо, яка розглядала дві групи прізвищ: відіменні та відапелювативні, серед них виділяла основи, які означають особу, та основи, які не означають особу [126, с. 25]. Розподіл прізвищевого матеріалу на антропонімний та апелювативний типи іменування поширений у сучасних регіональних дослідженнях антропонімії, його застосували в роботах Ю. Б. Бабій [7], І. А. Корнієнко [37], Л. О. Кравченко [90], Л. О. Лісова [92] та ін.

Отже, більшість дослідників-ономастів використовують обґрунтовані класифікації М. Л. Худаша й П. П. Чучки, уточнюючи класифікаційні розряди, а поділ прізвищ на відіменні та відапелювативні став загальноновизнаним.

1.3. Антропонімікон м. Нововолинська як соціокультурне явище

Нововолинськ – місто обласного значення в Україні, що виникло на початку 1950-х рр. як центр вуглевидобувної промисловості в результаті нового і фактично одночасного компактного заселення на території Іваничівського району Волинської області.

1950 р. розвідувальна група геологів визначила систему шахтних полів і встановила, що загальні запаси вугілля Львівсько-Волинського вугільного басейну сягають 1,75 млрд. тонн, із яких приблизно 23% знаходиться на території Волині. У зв'язку з цим було розроблено план створення та забудови шахтарського селища на 10–15 тисяч мешканців. Указом Президії Верховної Ради УРСР від 10 квітня 1951 р. селищу шахтарів було надано назву Нововолинське й утворено Нововолинську селищну раду. У квітні 1957 р. робітниче селище стало містом районного, а у вересні 1958 р. – обласного підпорядкування.

Для розбудови шахт потрібно було близько 5 млн кубометрів землі та породи, покласти понад 300 км залізничних і шосейних шляхів. Надавала допомогу Нововолинську вся тодішня країна. Із Російської Федерації, Білорусі, Грузії надходили автомобілі та будівельні машини, із Москви і Вірменії – трансформатори, із Челябінська – автогрейдери для будівництва шляхів і нове обладнання для буріння, із Дніпра – гірські комбайни, із Харкова – бульдозери, будівельний ліс і збірні будинки – із Карелії. Відповідно на шахти, підприємства, інші будови приїжджало щораз більше інженерно-технічних робітників із різних регіонів України, інших республік тодішнього СРСР.

У зв'язку з цим місто має змішаний склад населення. Офіційно станом на 1 листопада 2012 р. на території міськради проживало 57 939 осіб, із яких, за даними перепису 2001 р., 93,8% ідентифікують себе як українці, 5,0% – росіяни, 0,7% – білоруси, 0,1% – поляки та 0,4% – інші національності (вірмени, грузини, угорці, румуни, німці та ін.).

Такий склад населення Нововолинська відображає й місцевий антропонімікон. Із лінгвістичного погляду в переважній більшості нововолинських прізвищ лежить виразно українська твірна основа, що має загальнонаціональний характер, проте помітний відсоток складають не українські за походженням одиниці.

Найбільшу частину нововолинських антропонімів іншомовного походження складають прізвища з російською (в деяких випадках, можливо, білоруською) твірною основою: *Бадран, Булатник, Верецага, Волк, Гречишнік, Жихор, Истома, Камишнік, Карандей, Нікіта, Ніколай, Сапог, Сапожник* та ін. Простежено специфічно російські оніми, утворені шляхом додавання афікса *-их* до прикметникових основ: *Борових, Главатських, Глухих, Долгих, Зарецьких, Ільїних, Коротких, Шацьких* та ін., а також формантів *-ин / -ін, -ов / -єв* до іменникових: *Бажуткін, Белобровкін, Белоглазов, Бондарєв, Булатников, Булатніков, Верецагін, Віхров, Волков, Гребнєв, Гребнєв, Гречишников, Гусєв, Долгайков, Жихарєв, Истомін, Кадров, Камишников, Камишніков, Кирпичов, Плотніков, Сапожніков, Устюгов* тощо. Поодинокими випадками представлено додавання суфіксів *-енк-о, -ук (-юк), -ов / -єв* до російських варіантів імен: *Владіміров, Нікітенко, Нікітюк, Нікіфоров,*

Ніколаєв, Ніколаєнко, Філіпченков (хоча такі прізвища можуть бути зросійщеними українськими).

Найменування з виразно польською твірною основою зазнали певної адаптації до українських фонетичної та граматичної систем: *Виола, Герешта, Гроховчук, Дарда, Дарміць, Дембровський, Дзірба, Дзядук, Дзяло, Заремба, Загура, Заянчковський, Качмар, Кашуба, Клах, Клахо*. До польських (можливо, чеських) можна зарахувати також нововолинські оніми з формантом *-ек* (який, очевидно, реалізує зменшено-пестливий відтінок значення та відповідає укр. *-ик*); їх можна розглядати як найменування, що могли бути утворені і морфологічним, і лексико-семантичним способами: *Баранек, Бичек, Гачек, Горачек, Гузек, Дудек, Єзершек, Козачек, Крамек, Монаршек, Селінішек, Шіmek*, можливо, сюди ж видозмінене *Клодчик* тощо. Польські за походженням прізвища на заході Волині не тільки пов'язані з новими міграційними процесами, але можуть відображати давній етнічний склад населення цієї території (принаймні ті, які поширені й за межами Нововолинська).

Деякі місцеві прізвища мають німецьке походження: *Альтманн, Баєр, Бахман, Бехер, Бломберг, Боуман, Брандт, Браткрайц, Браун, Вайнцерль, Вармис-Бехер, Вармс-Веймер, Вєбєр, Гергенрейтер, Герген-Рейтер, Гофман, Гох, Даннеберг, Енгель, Зектер, Зельманчук, Зільманчук, Зінгель, Зухман, Казмер, Кіллерман, Кіндер, Раймер, Райнхольд, Стецєрмарк, Фронц, Шнайдер, Шмідт* та ін. Якесь частина подібних найменувань на цій території може також бути пов'язана з її давньою історією: М. П. Костюк стверджує, що в містах Володимирі та Луцьку невеликі групи німців почали осідати й обживатися ще на початку XI ст. [86, с. 33]. Більшість же таких антропонімів, мабуть, усе-таки відображає процес формування населення нового міста внаслідок активних міграційних рухів, бо за межами Нововолинська на Волині немає такої концентрації німецьких антропонімів.

Натомість тюркські за походженням прізвища, найімовірніше, відображають саме міграційні процеси другої половини XX ст. Такі антропоніми в основному містять у своєму складі формант *-ов / -ев*: *Азізбердієв, Азізов, Аізманов, Аміров, Арзамасцев, Ахметханов, Газізов, Гарманджулов, Джабаров, Єміров, Заріфзянов,*

Зіятзутінов, Карахтанов, Касімов, Мамадалієв, Мехдієв, Мухомеджанов, Паюдючіжнєєв, Шайхутдінов, Шахбазова. Очевидно, тими самими причинами зумовлено й появу вірменських прізвищ: *Айвазян, Аракелян, Багдасарян, Галстян, Ємішян, Карапетян, Мірзоян, Мунтян, Мурадьян, Тадевосян, Тарпошян,* а також грузинських: *Берідзе, Долідзе, Туашвілі, Чомахідзе.* Незначними вкрапленнями в антропоніміконі м. Нововолинська представлено угорські, румунські, чеські, англійські, італійські, литовські та латиські прізвища, а також антропоніми азійського походження: *Аллен, Батрин, Беженар, Бекерук, Бораті, Васіліу, Гаража, Д-Бороні, Дерда, Євораускас, Загорац, Каткаускас, Кіріжіу, Ла Фаучі, Ніконтотті, Паунеску, Сааде, Сі-цун-фа, Ференц, Феттер, Цаан, Чжао.*

Частина нововолинських антропонімів має непрозору семантику (таких 0,7 %). Сюди можна віднести утворення, мотивовані основами з затемненим значенням. Правдоподібно, що такі прізвища могли виникнути внаслідок перекручувань, контамінацій діалектизмів, загальноновживаних та архаїчних лексем української мови, що не зафіксовані лексикографічними працями, іншомовних запозичень, у яких відбувалися різноманітні трансформації: *Басавро, Гомоюнов, Гуліда, Даугела, Демерлій, ДЕРЕБАГА, Дзядзява, Донда, Драйгал, Дунас, Зізява, Іздиган, Іорга, Кармалидін, Кармалідін, Лефтор, Міконда, Ніфака, Огбонна, Томарокса, Тороус, Чепістрак, Шициц, Юогдадюк.* Такі оніми – цікавий матеріал для подальших ономастичних студій.

Прізвища, як бачимо, можуть відкривати перспективи для більш ґрунтовного осмислення соціокультурних, можливо, навіть ментальних констант регіону з пізнім одночасним заселенням.

Висновки до розділу 1

Хронологізація появи українських прізвищ – актуальне питання сучасної антропоніміки. Прізвища пройшли значний період становлення, який науковці окреслюють XIV–XVIII ст.; функціонування їх у ролі обов'язкових незмінних спадкових іменувань особи розпочалося завдяки законодавчому закріпленню на межі XVIII–XIX ст.

У сучасній українській антропоніміці усталено визначення прізвища, яке враховує основні, виділені М. Л. Худашем і П. П. Чучкою, ознаки: незмінність, можливість успадкування та юридичну обов'язковість іменування. Науковці зосереджують увагу на тому, що прізвище – спадкова особова назва, яка має чітку регламентацію, вживається з іменем і найменуванням по батькові, служить основним засобом ідентифікації особи.

Пошук засад для групування прізвищ спричинив появу різноманітних за підходами та критеріями класифікацій. Більшість сучасних дослідників-ономастів зорієнтована на обґрунтовані класифікації М. Л. Худаша й П. П. Чучки, а словотвірний і семантичний підходи до аналізу й поділ прізвищ на відіменні та відапелятивні стали загальноновизнаними.

У синхронійно-діахронійному аспекті вже досліджено прізвища України загалом і деяких її регіонів зокрема. В антропонімічних працях здійснено ґрунтовні лексико-семантичний і словотвірний аналізи власних особових назв, ураховано їхню частотність, варіантність, локалізацію. На особливу увагу заслуговують наукові студії, які присвячені реконструкції праслов'янського антропонімічного фонду й виконані на багатому фактичному онімному матеріалі.

Прізвища історичної Волині досліджено різноаспектно, однак ще досі не проаналізовано сучасні нововолинські оніми, що й зумовило потребу у вивченні антропонімії міста.

Одна з причин проникнення чужомовних антропонімів на територію м. Нововолинська – дозаселення її представниками різних народів (частина яких поступово українізувалася) для розбудови шахтарського міста. Іншомовні прізвища репрезентують назви, які засвідчують контакти жителів з іншими етносами, а також активні міграційні процеси, внаслідок яких було сформовано сучасний склад населення цього відносно молодого шахтарського міста.

Основні положення розділу викладено в одній публікації [190].

РОЗДІЛ 2

ПРІЗВИЩА, УТВОРЕНІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИМ СПОСОБОМ

Лексико-семантичний спосіб творення прізвищ полягає в зміні функції базової назви: особове ім'я, прізвисько чи апелятивне означення особи, не зазнаючи жодних формально-структурних змін, ставало спадковим іменуванням [90, с. 47]. П. П. Чучка зауважував, що словотвірний аналіз антропонімів, утворених семантичним способом, не повинен суттєво відрізнятися від словотвірного аналізу інших слів (апелятивів, топонімів). Його основне завдання – встановлення тієї функції аналізованого слова, яку воно виконувало, поки не стало спадковим прізвищем [198, с. 357].

2.1. Прізвища, похідні від християнських і слов'янських (чоловічих і жіночих) імен

Власні імена людей складають вагому частку лексики, що послужила базою для творення українських прізвищ. Уже в XVI–XVII ст. існувала традиція ідентифікувати особу за іменем її родичів. Такі прізвиська, що згодом стали родовими прізвищами, могли збігатися як із патронімними власноіменними утвореннями, так із повними іменами, скороченими, демінутивними їх варіантами [90, с. 16]. Власні імена – важлива база для творення назв інших антропонімних класів, одне з основних джерел для їх правильного розуміння та витлумачення.

Ю. К. Редько зауважував, що колишні особові назви перетворено в прізвища шляхом переосмислення: індивідуальна назва (ім'я) предка стала без змін спільною назвою нащадків [141, с. 12]. С. Є. Панцьо зазначала, що переважно імена, які мотивували такі прізвища, не належали до популярних, часто використовуваних, і саме це дозволяло їм достатньою мірою ідентифікувати особу [126, с. 31]. На думку П. П. Чучки, головна причина цього – високий ступінь індивідуалізації імен, що зумовлено регіональними особливостями іменного репертуару [198, с. 359].

За структурою твірної основи виділяємо такі лексико-семантичні групи нововолинських прізвищ, похідних від християнських імен:

1) антропоніми, співвідносні з повними християнськими (чоловічими та жіночими) іменами: *Антоній; Богдан; Борис; Вакула; Варава; Гарасим; Денис; Дорофій; Дорош; Іван; Ісак; Касян; Клим; Конон; Кузьма; Лазар; Лаврентій; Лаврін; Лука; Макар; Максим; Марко; Мартин; Меліс (СУІ, 225); Мусій; Назар; Нестір; Оксана; Олекса (СУІ, 264), якщо не Олекса < Олександр; Онуфрій; Панас; Петрина (СУІ, 292), якщо не Петрина < Петро; Пилип; Прокіп; Протас (СУІ, 306); Сава (СУІ, 319), якщо не Сава < Савелій (СУІ, 320), Варсава (СУІ, 58); Свирид; Сидір; Семен; Сила (СУІ, 337), пор. ще апелятив *сіла*, можливо, ‘*так могли називати дужу людину’;*

*Сіра (СУІ, 340) або Сіра < Сір (СУІ, 340), пор. ще полісемантичний апелятив *сірий* ‘блідий’, ‘сивий’ (СУМ, IX, 229), можливо, ‘*про людину з таким обличчям/волоссям’; ‘перен. нічим не примітний, невиразний; безлиций’; ‘перен., заст. який належить до непривілейованого класу; простий’; ‘неосвічений, малокультурний’ (СУМ, IX, 229), пор. ще діал. дієсл. *сірувати* ‘мазати сірою глиною’ (ЕСУМ, V, 256), імовірно, ‘*вказівка на рід занять носія’; Спас; Спиридон; Тарас; Харитін (СУІ, 398), якщо не Харитін < Харитя < Харитина (СУІ, 398); Хома; Юхим; Яким; Ярема.*

За нашими спостереженнями, прізвища, утворені безпосередньо від особових імен, могли зазнавати незначних фонетичних змін, наприклад: *Алена < Олена; Балабаш < Барабаш < Варава* (Редько, I, 31), пор. ще діал. дієсл. *балабобшити* ‘базікати’ (ЕСУМ, I, 122), очевидно, ‘*так могли називати дуже балакучу людину’; *Барабаш* (пор. ОН ст.-рос. *Барбоша / Барбаша*, кінець XV ст. (В., 24)) < *Варава* (Редько, I, 31), пор. ще діал. апелятив *барабоба* ‘базіка, пуста людина’ (ЕСУМ, I, 138), а також дієсл. *барабобсити* ‘болтати, балагурити, калякати’ (Гр., I, 28), діал. *барабобшитися* ‘вовтузитися’ (Корз., 70); можливий зв'язок із діал. апелятивами *бараб*, *бараба* ‘зайда’, ‘пройдисвіт’ (ЕСУМ, I, 137); *Ваколя < Вакула; Гуліта < Уліта (СУІ, 367); Дуль, Дуля < Дула (СУІ, 114), пор. ще апелятив *дуля* ‘вульг. стулена в кулак рука так, що великий палець просувається між вказівним і середнім, як знак зневажливого ставлення до кого-небудь’ та ін. (СУМ, II, 434), а ще діал. дієсл. *дулювати* ‘показувати дулю’ (ЕСУМ, II, 144); *Ждань < Ждан* (про*

походження ОН *Ждан* див. ще (Ч.1, 183–184; Осташ, 540)); *Жорш* < *Жорж* < *Георгій* (СУІ, 87) або *Юрій* (СУІ, 408); *Кіліна* < *Килина*; *Касьян* < *Касян*; *Киндій*, *Кіндій* < *Киндей* (СУІ, 172);

Кіра. Гіпотетично можливі версії: 1) < *Кира* (СУІ, 173); 2) < *Кириакія* (СУІ, 174); 3) < *Кір* < *Кир* (СУІ, 173); 4) < *Кір* < *Кир* < *Кирило*, *Кириак*, *Кириан* (СУІ, 173–174); 5) пор. ще вигук *кир*, *кир-кір* ‘звуконаслідування, що означає крик курей’ (СУМ, IV, 152), імовірно, ‘*так могли називати людину, що часто повторювала ці слова’;

Мерін < *Мирін* < *Мирон*; *Курило* < *Кирило*; *Курій* < *Кирій*, *Кирей* (СУІ, 175); *Леус* < *Левусь* < *Лев*; *Ленарт* < *Леонард* (Редько, I, 590); *Логвін* < *Логвин*; *Логин* < *Логвин* (СУІ, 197), пор. ще діал. *логін* ‘ледар, нероба’ та ін. (ЕСУМ, II, 279); *Манойло* < *Мануйло* (СУІ, 209); *Мокрій* < *Мокій* (СУІ, 241), пор. ще апелятиви діал. *мокрій* ‘назва птаха’ (ЕСУМ, III, 500), *мокрый*; *Момот* < *Мамант* (СУІ, 208); *Муцьо* < *Мелетій* (СУІ, 224); *Нестер* < *Нестор*; *Оліфір* < *Олефір*; *Омельян* < *Омелян*; *Охрим* < *Охрім*; *Пась* < *Пас*, якщо не *Пась* < *Пасикрат* (СУІ, 289); *Прокоп* < *Прокіп*; *Сапрун* < *Сапрон* < *Сопрон*; *Сахар* < *Захар*; *Серафин* < *Серафим*; *Сидор* < *Сидір*; *Супрун* < *Сопрон*; *Терих* < *Терех* < *Терентій*; *Фаліон* < можливо, *Феліон* (СУІ, 380); *Халімон* < *Филимон*; *Харлан* < *Харламп* (СУІ, 399); *Юзва* < *Юзеф* (*Йосип*) (Редько, II, 1236) або *Юзва* < *Юзефа* (СУІ, 406).

Деякі нововолинські антропонімолексеми постали від християнських імен у формі родового відмінка: *Базила*, *Базіла* < *Базиль*, *Базіль* (*Василь*); *Глеба*, *Глеба* < *Гліб*; *Макара* < *Макар*; *Матея* < *Матей* < *Матвій*; *Свирида* < *Свирид*; *Якоба* < *Якоб* < *Якуб*, які, очевидно, виконували роль неузгоджених означень;

2) оніми, співвідносні з повними слов'янськими (чоловічими та жіночими) іменами: *Дан*, *Данн* (пор. ще ОН ст.-укр. *Дан*, 1404 р., *Дань*, 1401 р. (ССМ, I, 280), докл. про походження ОН див. ще (Ч.1, 146)) (СУІ, 99), якщо не *Дан*, *Данн* < *Данило*, *Богдан* (СУІ, 99; 50); *Доля* (про походження ОН *Доля* див. (Ч.1, 164)) < *Дола*, *Доля* (СУІ, 110), пор. ще апелятив *доля* ‘талан’ (ЕСУМ, II, 107); *Святогор* (СУІ, 327); *Стоян* (СУІ, 352);

3) прізвища, похідні від усічених (християнських і слов'янських) варіантів імен

П. П. Чучка наголошував, що усічення імен – це явище дуже давнє, яке сягає не лише спільнослов'янської, а й індоєвропейської мовної єдності; своєрідна реакція на громіздкі й незручні для використання запозичення, а також на свої первинні утворення або новітні деривати [203, с. 78]. В. О. Горпинич основну ідею скорочення теж вбачав у полегшеному вживанні [37, с. 126–128]. Як зазначав Р. І. Осташ, такі особові імена в українській антропонімії зафіксовано з XIV–XV ст., вони активно функціонували у XVIII ст. і як імена, і як прізвищеві назви [115, с. 106].

Група антропонімів, утворених шляхом усічення імені, нечисленна, оскільки чисті усічені імена зрідка переходили в розряд прізвищ через їх незначну поширеність. Залежно від того, яка частина імені відпадає, ономасти розглядають три типи усічення: афезу, синкопу, апокопу. Найпоширеніший вид скорочення особових імен, які стали основою досліджуваних антропонімолексем, – апокопа: *Бара* (пор. ОН *Баръ* (< ОН *Барнъ* < ОН *Барниславъ* (Худаш, 24–25)) < ОН *Бартоломій*, *Бараба* (Редько, I, 31), пор. також діал. апелятив *бар* ‘мокре місце між пагорбами’ (ЕСУМ, I, 136), правдоподібно, ‘*вказівка на особливості місця проживання / походження носія’; *Бенеда*, *Бенедь* < *Бенедикт*; *Бсня* < *Бень* < *Бенедикт*; *Британ*, *Брітан* < *Британій* (СУІ, 53), пор. також діал. апелятив *брітан* ‘висока огрядна людина’ (Осташ, 531); *Вавера* < *Лавер* < *Лавр* < *Лаврін*; *Гавора* < *Гавор* < *Гаврило*; *Габера*, *Габора* (дет. про твірну основу *Габ* і її інтерпретації див. (Чучка, 128)) < *Габор* < *Гаврило*, пор. також дієсл. *габати* ‘позивати до суду’ (ССМ, I, 236), діал. ‘протестувати, заперечувати’, ‘набридати, турбувати, чіплятися’, ‘хапати’; діал. *габати* ‘сунути руку в щось рідке’ (ЕСУМ, I, 444–445); *Галак* < *Галактіон*, пор. ще діал. дієсл. *галакати* ‘кричати; лаяти’, *галякати* ‘тюкати’ (ЕСУМ, I, 457), імовірно, ‘*так могли називати галасливих, сварливих людей’; *Ган* < *Ганя* < *Ганна*, якщо не *Ган* < зап. імені *Ганс*; *Гедьо* < *Гедеон*; *Гер*, *Гера* < *Герасим* чи *Герман* (СУІ, 84; 88), пор. ще пол. апелятив *hera* ‘пиха’ (Чучка, 142), очевидно, ‘*так могли називати зарозумілу, зверхню людину’; *Гервас* < *Гервасій*; *Григор* <

*Григорій; Гур < Гурій, див. ще Гурич; Доміна < Домініка (СУІ, 110), пор. ще апелятив домінія ‘управління панським маєтком’ (Редько, I, 323); Дук < Дука (СУІ, 113), пор. ще апелятив ду́ка ‘багата людина’ (Т., II, 838); ‘заст. господар, багач, князь’ (ЕСУМ, II, 143); Капітула < Капітулін (СУІ, 166), пор. ще дієсл. капітулювати ‘перен. відмовлятися від дальшої боротьби проти когось, чогось’ тощо (СУМ, IV, 94), можливо, ‘*про людину, яка визнає своє безсилля в чомусь’; Кизим, Кізім < Казимир, якщо не Кизим, Кізім < Кузьма (ствердіння передсуфіксального [зь] пояснюється впливом угорської та словацької вимови, докл. див. (Чучка, 260)); Кондра < Кондрат (Кіндрат); Кость < Костянтин; Крися, Крися < Крис/ь/я < Христофор (СУІ, 403), Христина (СУІ, 402), див. ще Крисяк; Криштоф < Христофор; Кузь < Кузьма; Макс < Максим; Мелх < Мелхиседек (СУІ, 225); Мись < Мих/а < Михайло; Нич < Ничипір; Онопа < Онопрій < Онуфрій; Пиль < Пилип; Рода < Родіон; Сас < Сасоній (СУІ, 324); Сиса < Сисой (СУІ, 340); Штепа < Степан (СУІ, 349), пор. ще штепурний ‘чепурний’ (Гр., IV, 513); Юр < Юрій; Ярмола < Ярмолай;*

За допомогою афези утворено такі варіанти імен, які пізніше стали прізвищами: Гапон < Агапон; Коба < Якоб < Якуб, пор. ще апелятиви ко́ба ‘капюшонъ въ верхней одеждѣ’ (Гр., II, 258) та ін., очевидно, ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’, діал. коб ‘якби’ тощо (ЕСУМ, II, 476), правдоподібно, ‘*так могли називати людину, яка часто вживала у своєму мовленні це слово’; Кита < Микита; Мелько < Омелько; Сай < Ісай; Сак < Ісак; Сень < Арсен (СУІ, 44), Оксен (СУІ, 257); Сусь < Ісус; Тусь < Настуся < Анастасія;

В основах нововолинських антропонімів найбільше представлено усічені варіанти імен, утворені за допомогою синкопи: Сень < Семен; Солон < Соломон

Серед онімів, похідних від усічених варіантів імен, виявлено також поєднання різних видів скорочення, зокрема:

– афези й апокопи: Гас < Гася < Агася < Агафія; Гомель, Гомеля < Омеля < Омелян, пор. ще діал. апелятив го́мель ‘заболочена місцевість, через яку протікає річечка’ (Аркушин, 97), правдоподібно, ‘*вказівка на місце проживання носія’; Гель, Гиль, Гіль < Гиля < Ілля, якщо не < Геля < Гелена < Олена; пор. ще діал. апелятив

гэльо ‘використовується як звертання до молодих хлопців’ (Аркушин, 85); пол. *gil* ‘снігур’ (SJP, I, 828); *Стась* < *Анастасій* (СУІ, 31), *Остан* (СУІ, 276);

– синкопи й апокопи: *Аксьон* < *Авксентій*; *Ган* < *Ганя* < *Галина*; *Мось* < *Мосій* < *Мойсей*;

– афери та синкопи: *Телемон* < *Пантелеймон*.

У межах цієї лексико-семантичної групи виділено й інші прізвища, похідні від усічено-суфіксальних варіантів особових імен: *Бадзюнь* < *Базюнь* < *Базь* < *Базиль* < *Василь*; *Вавера* < *Лавера* < *Лавренцій*; *Гуня* < *Сергій* (СУІ, 335), пор. ще нім. особове ім'я *Hunn* і *Hun* (Szczodruich), а також апелютив *гуня* ‘верхній сукняний одяг, сіряк’ тощо (ЕСУМ, I, 620), пор. також діал. дієсл. *гунити* ‘гудити, ганити’ (ЕСУМ, I, 620), *гунити* ‘розм. швидко, навально рушити в якомусь напрямі’, ‘розм. важко, із шумом упасти’ (СУМ, II, 194); *Радіоза* < *Радіон* < *Родіон* (Редько, II, 878). До таких найменувань зараховано й імена, «...утворені однофонебною суфіксацією від твірних основ, що не виступають як самостійні слова» [78, с. 91]:

-ц, -ц': *Вац*, *Ваць*. Гіпотетично можливі версії: 1) < *Іваць* < *Іван* (СУІ, 145); 2) < *Василь* (Чучка, 112); 3) < *Вацлав* (Редько, I, 135); 4) < діал. *ваць* ‘вигук для підкликання свиней’ (ЕСУМ, I, 341), правдоподібно, ‘*про носія, який часто використовував це слово у своєму мовленні’;

Даць (пор. ще ОН *Дац*, *Даць* (про походження ОН див. також (Ч.1, 149–150)) < *Данило* (СУІ, 100); *Дец*, *Дець* < *Дем'ян*, *Денис* (Ч.1, 153); *Луц*, *Луць*, *Луця* < *Лука* (СУІ, 198), *Лук'ян* (СУІ, 200), *Лукерія*, *Лукіліан*, *Лукина* (СУІ, 199), *Лукія*, *Лук'яна* (СУІ, 200); *Миц*, *Миць* < *Михайло* (СУІ, 238); *Проц*, *Проць* < *Прокип* (СУІ, 305); *Саць* < *Сак* < *Ісак* (СУІ, 158); *Стець* < *Степан* (СУІ, 349); *Троць* < *Трохим* (СУІ, 365); *Фица*, *Фиц*, *Хвиць*, *Хвиц* (очевидно, заміна [ф] < [хв]) < *Филип* < *Пилип* (СУІ, 296), пор. ще діал. дієсл. *фіцати*, *фiцати* ‘хвицати’ (Чучка, 577); можливий також зв'язок із діал. апелютивом *фіцька* ‘легковажна дівчина’ (ЕСУМ, VI, 105);

-с': *Гресь* < *Григорій* (СУІ, 94); *Дусь*. Гіпотетично можливі версії: 1) < *Дуся* < *Євдокія* (СУІ, 121), *Магдалина* (СУІ, 204); 2) < ОН **Духось* < ОН *Духославь* (Худаш, 100); 3) пор. діал. дієсл. *дусатися* ‘сердитися, дутися’ (ЕСУМ, II, 148), очевидно, ‘*той, хто гнівався’;

-н': *Гринь, Гриньо* < *Григорій* (СУІ, 94); *Зан, Зань* < *Зенон* (Редько, I, 386); *Лень* < *Лев* (СУІ, 191), *Олександр* (СУІ, 261) або ж *Леон* (як результат синкопи) (СУІ, 192); *Пронь* < *Прокіп* (СУІ, 305);

-х: *Вах* < *Івах* < *Іван* (СУІ, 145); *Олех* < *Олександр* (СУІ, 261), хоча, можливо, *Олех* < *Олег* (*унаслідок оглушення [г] < [х], зумовленого особливостями вимови першоносія); *Дех* < *Дем'ян* (Чучка, 191); *Пех* < *Петро* (Редько, II, 813); *Сех* < *Семен* (Редько, II, 949);

-ш: *Богуш* < *Богуслав* (СУІ, 51) (про походження імені див. ще (Ч.1, 67)); *Вавриш* < *Ваврин* < *Лаврін* (СУІ, 187); *Гавриш* < *Гаврило* (СУІ, 78);

Калиш. Теоретично можливі різні версії: 1) < САІ *Калигорь, Калимерь* (див. докл. (Демчук, 59; 74–75)); 2) < ОН *Калли[нникъ]* або *Калли[махъ]* (Осташ, 543); 3) пор. ще діал. дієсл. *каліти* ‘розжарювати; гартувати’ (ЕСУМ, II, 351), ‘білити вапном’ (Редько, I, 429);

Мариш < *Марин* (СУІ, 210) або *Марина* (СУІ, 211); *Мойш* < *Мойсей* (СУІ, 243); *Труш* < *Трохим* (СУІ, 366), хоча можливий зв'язок із дієсл. *трусити, труситися*, імовірно, ‘*про того, хто постійно трусився чи страждав, наприклад, від тремору’; апелятивом рос. діал. *труща* ‘квола, неспритна людина’ (СРНГ, 45, 179); *Ярош* < *Ярох* < *Ярохвей* < *Ярофій* < *Єрофій* (СУІ, 134), якщо не *Ярош* < *Ярослав* (СУІ, 419);

-хн-о: *Васюхно* < *Васюха* < *Василь* (СУІ, 61); *Кахно* < *Катерина* (СУІ, 169); *Пахно* < *Павло* (СУІ, 279); *Юхно* < *Юхим* (СУІ, 410);

Р. І. Осташ зауважував, що імена з однофонемними суфіксами в XVI ст. вживалися паралельно з такими ж іменами, ускладненими іншими формантами [115, с. 107]. Пізніше в XIX–XX ст. вони вплинули на список українських прізвищ [118, с. 14], але з часом ця словотвірна модель втратила свою продуктивність [115, с. 107];

3) антропонімолексеми, похідні від афіксальних імен

Нововолинські антропоніми, що постали на основі пестливих або згрубілих форм особового імені, утворили розгалужену систему дериватів із різноманітними суфіксами. Р. Й. Керста зауважувала, що в XVI ст. «для творення варіантів чоловічих імен вживалося близько 50 суфіксів, з яких майже кожен міг

поєднуватися з повною, скороченою або вже ускладненою іншим формантом основою імені» [76, с. 75].

У структурі досліджуваних прізвищ, що постали на основі суфіксальних дериватів власних імен нововолинців, виявлено форманти:

-ах (із згрубіло-фамільярним відтінком значення [141, с. 114]): *Аврах* < *Аврам* (СУІ, 18); *Кінах* < *Конон* (СУІ, 179); *Семенах* < *Семен*;

-аиш (із зменшено-фамільярним [141, с. 115] і гіпокористичним значенням [76, 83]): *Дмитраиш* < *Дмитро*; *Матіяиш* < *Матій* < *Матвій*; *Тодераиш* < *Тодер* < *Тодор* (СУІ, 357);

-ега (із згрубілим відтінком [141, с. 119]): *Лаврега* < *Лавр* < *Лаврін*; *Саврега* < *Саверій* (Редько, II, 919); *Сенега* < *Сень/я* < *Арсен* (СУІ, 44), *Семен* (СУІ, 331);

-ел'-а (Ю. К. Редько припускав, що цей суфікс виражає згрубілість, поєднану зі зневажливістю [141, с. 120]): *Любеля* < *Люба* < *Любов*;

-ечк-о (із відтінком зменшеності [141, с. 119]): *Ігнатечко* < *Ігнат*; *Ілечко* < *Іля/ьо* < *Ілля*; *Лучечко* < *Луча* < *Лука*; *Масечко* < *Мася* < *Марія* (СУІ, 213); *Юречко* < *Юр/а* < *Юрій*; *Яцечко* < *Яць* < *Яків*;

-ись (із зменшено-пестливим відтінком значення [141, с. 133]): *Аврись* < *Аврам* (СУІ, 18); *Корнись* < *Корній*; *Мелись* < *Мелетій*;

-иц'-а (із зменшено-пестливим значенням [141, с. 134]): *Петиця* < *Петя* < *Петро*; *Химиця* < *Хим/а* < *Юхим*, *Юхима*;

-иш (із демінутивним значенням [141, с. 136]): *Макариш* < *Макар*; *Павлиш* < *Павло*;

-к-о. За твердженням М. Л. Худаша, в українській антропонімній системі XIV–XVIII ст. форманти *-ко*, *-икъ*, *-ець*, *-окъ*, наявні в другому члені іменувань (тобто в прізвищевих назвах), були малопродуктивними чи й реліктовими патронімними суфіксами, які водночас могли творити демінутиви. Ономаст також зазначав, що в кожному конкретному випадку без відповідної додаткової інформації не можна впевнено сказати: відантропонімні це чи індивідуальні власні назви, взяті з демінутивної лексики [195, с. 124]. І. М. Желєзняк, спираючись на антропонімійний матеріал українських історичних джерел XIV–XVIII ст.,

наголошувала, що суфікс *-ко*, утворюючи оніми, виконував патронімну або демінутивно-експресивну функцію, як і в структурі іменувань інших слов'янських народів [54, с. 48]. На думку Г. Л. Аркушина, в західнополіських говірках лексеми на *-к(о)* становлять продуктивний тип назв чоловічого роду зі значенням пестливості [3, с. 160].

Твірними основами прізвищ із цим формантом були християнські чоловічі та жіночі імена різної структури, очевидно зі зменшено-пестливим відтінком значення: *Андрашко* < *Андраш* < *Андрій*; *Андрійко* < *Андрій*; *Андрушко* < *Андруш/а* < *Андрій* (СУІ, 33), *Андріан* (СУІ, 35); *Артимко* < *Артим* < *Артем*; *Бартко* < *Бартоломій* (*Варфоломій*) (СУІ, 58); *Божко* (пор. САІ *Божко* (Демчук, 65), про походження ОН *Божко/а* див. (Ч.1, 70; Чучка, 77–78) < *Богдан*; *Брошко* < *Амбросій* (СУІ, 29), пор. ще апелятив *брóшка* ‘прикраса зі застібкою, що приколюють на жіночий одяг біля шиї чи на грудях’ (СУМ, I, 240), можливо, ‘*про людину, яка носила такі прикраси’; *Валько* < *Вальо/я* < *Валентин*, *Валентина* (СУІ, 54–55), *Валерій* (СУІ, 56), *Валеріан* (Редько, I, 126); *Веремко* < *Веремій*; *Васенько* < *Васеня* < *Вася* < *Василь* (СУІ, 60) чи *Васенько* < *Івасенько* < *Івасеня* < *Іван* (СУІ, 145); *Водько* < *Водьо* (унаслідок синкопи) < *Володя* < *Володимир*;

Войтко (пор. ОН ст.-укр. *Войтко*, 1408 р. (ССМ, I, 188)). Похідне: 1) < *Войтех* (СУІ, 73); 2) < ОН *Войтѣх* або *Войт* (про походження див. (Ч.1, 111–112)); 3) < *Війт* < *війт* (див. *Войтенко*); 4) < *войтко* ‘син війта’ [59, с. 69];

Гавришко < *Гавриш* < *Гаврило*; *Галушко* < *Галюша* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 82), якщо не *Галушко* < *галу́шка* ‘назва страви’ (Редько, I, 187));

Гошко (пор. ОН *Гошко* (про походження див. (Ч.1, 137)). Можливі версії: 1) < *Гоша* < *Георгій* (СУІ, 87); 2) < ОН *Гошь* < ОН *Гославъ* < ОН *Гостиславъ* або *Годеславъ* (Худаш, 83); 3) пор. діал. дієсл. *гоши́/іти* ‘чатувати на когось’; ‘щось дуже любити’ (ЕСУМ, I, 578);

Гречко < *Григорій* (СУІ, 94), пор. ще апелятив *грéчка* ‘назва рослини’ (СУМ, II, 164), а також словосполучення *скакати в гречку* ‘зраджувати’, *перегнати через гречку* ‘дати прочухана’ (Гр., I, 325); *Гринько* < *Гринь* < *Григорій*; *Грицько* < *Гриць* < *Григорій*; *Гришко* < *Гриша* < *Григорій*; *Гурко* (пор. ОН ст.-укр. *Гоурко*, 1440 р.

(ССМ, I, 269)) < *Гур/а/я* < *Гурій* (СУІ, 97), пор. також дієсл. *гуркати* ‘розм. видавати, створювати гуркіт’ (СУМ, II, 195), очевидно, ‘*так могли називати неспокійну людину’; *Данилко* < *Данило*; *Дацько* (пор. ще ОН *Дацько* (про походження див. (Ч.1, 150))) < *Даць* < *Данило*;

Дишко. Похідне: 1) < *Дешко* (пор. ОН ст.-укр. *Дешко*, 1498 р. (ССМ, I, 299), ОН ст.-рос. *Деша*, 1462 р. (В., 96)) < *Дем'ян* (СУІ, 103); 2) < ОН *Дешко* < ОН *Десимир*, *Десислав* (Ч.1, 154);

Жданько < *Ждань* < *Ждан*; *Захарко* < *Захар*; *Івашко* < *Іваши* < *Іван*; *Ілько* < *Іля/ьо* < *Ілля*; *Ісько* < *Йосип*; *Ітко* < *Іто* < *Хито* < *Христо* (Чучка, 242); *Каленюшко* < **Каленюх* < *Каленик*; *Карпешко* < *Карпиш* / *Карпійш* < *Карпо*; *Карпінко* < *Карпін* < *Карпо*; *Касіянко* < *Касіян* < *Касян*; *Климко* < *Клим*; *Клімко* < *Кліма* < *Клементина*; *Костюшко* < *Костюша* < *Костянтин*; *Лешко* < *Лех* < *Олексій* і *Олекса* (СУІ, 264), *Олександр* (СУІ, 264); *Лупинко* < **Лупин* < *Луп* (СУІ, 200); *Лучко* < *Луча* < *Лука*; *Люшко* < *Люша* < *Ілюша* < *Ілля*; *Манько* < *Мань* або *Маня* < *Мануїл* (СУІ, 209) або *Марія* (СУІ, 212); *Марушко* < *Маруша* < *Марія*; *Матійко* < *Матій* < *Матвій*; *Мацвейко*, *Мацевко* < *Матвій*; *Мацько* < *Мацьо* < *Маць* < *Мацій* < *Матвій*; *Мелешко* < *Мелеша* < *Мелетій*; *Минько*, *Мінько* (див. *Мініч*); *Мисько* < *Мись* < *Михайло*; *Михалко* < *Міхал* < *Михайло*; *Мицько* < *Миць* < *Михайло*; *Мишко* < *Миш/а* < *Михайло* (СУІ, 237); *Місько* < *Ми/іс/ь* < *Михайло*; *Мілешко* < *Емілій* (СУІ, 116); *Мірко*. Похідне: 1) < *Мирон* (СУІ, 233); 2) < *Мир/а* < *Мирослав* (СУІ, 235), *Володимир* (СУІ, 75), *Любомир* (СУІ, 201) та ін.; *Муцько* < *Муцьо* < *Василь*; *Наумко* < *Наум*; *Онисько* < *Онисим* (СУІ, 271) і *Онисій* (СУІ, 272); *Палко* < *Павло*, пор. ще апелятив *пáлка*, можливо, ‘*так могли називати худорлявих людей’; *Паничко* < *Пантелеймон*, пор. ще апелятиви *паніч* ‘молодий неодружений син пана, пані’; ‘перен., ір., зневажл. молода людина, яка виділяється розбещеною поведінкою, нетрудовими звичками, надто витонченими манерами і т. ін.’; ‘неодружений молодий чоловік, що належав до привілейованих верств населення’ (СУМ, VI, 44), а також *паничка* ‘змени. від *панич*’ (Гр., III, 92); *Панько* < *Пантелеймон* (СУІ, 286), *Павло* (СУІ, 279), пор. апелятив *пан*, також дієсл. *паніти* ‘нравиться’, *паніти* ‘дѣлаться бариномъ’ (Гр., III, 92); *Пашко*, *Пашько* < *Паш/а* < *Павло*; *Пешко* <

Петро (Редько, II, 814); *Пилипко* < *Пилип*; *Процько* < *Проць* < *Прокіп*; *Редько* < *Редя* < *Родіон*, *Радивон*, пор. ще апелятив *редька*; *Ромашко* < *Ромаш* < *Роман* (СУІ, 315); *Румко* (наслідок делябіалізації [у] < [о]) < *Ромка/о* < *Рома* < *Роман*; *Савка*, *Савко* < *Сава* (див. *Савюк*); *Сайко* < *Сай* < *Ісай*; *Санько* < *Сан/а/ь/ьо/я* < *Олександр*, *Олександра* (СУІ, 262–263), *Самсон* (СУІ, 324), *Софон* (СУІ, 344), *Ісак* (СУІ, 158), *Оксана* (СУІ, 259), *Семен* (СУІ, 331); *Сачко* < *Ісак* (СУІ, 158) чи *Сачко* < *Олександр* (СУІ, 262); *Сватко*, *Святко* < *Святогор* (СУІ, 326), пор. ще апелятиви *сват* ‘людина, яка за дорученням того, хто хоче одружитися, або його рідних, сватає обрану особу; староста у весільному обряді’, ‘перен., розм. людина, що посилено пропонує когось на якусь посаду, умовляє взятися за якусь справу’ (СУМ, IX, 66), а також *сватко́* ‘змени. від *сват*’ (Гр., IV, 104); *Семашко* < *Семаш/а* < *Семен*; *Семко* < *Сем/а* < *Семен*; *Силко* < *Сила* (СУІ, 337), див. ще *Сила*; *Собко* < *Севастян* (СУІ, 328); *Сірко* < *Сір* або *Сіра* (СУІ, 340); *Терешко* < *Тереш* < *Терентій*; *Тимко* < *Тим/а* < *Тимофій* (СУІ, 361) чи *Юхим* (СУІ, 410) або *Тимко* < *Артемон* (СУІ, 362), *Тимур* (СУІ, 362) чи *Тихін* (СУІ, 363); *Тисько* < *Ростислав* (Редько, II, 1052); *Тишко* < *Тиш* < *Тихін* (СУІ, 363); *Томашко* < *Томаш* < *Хома*; *Тринько* (можливо, первісно *Тронько*) < *Тронь* < *Трохим*; *Федько* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Хімко* < *Хім/а* < *Юхим* (СУІ, 410); *Шимко* < *Шимон* < *Симон*; *Юдько* < *Юда* (СУІ, 159); *Янко* < *Ян*; *Яремко* < *Ярема*; *Яресько* < **Яреся* < *Ярема*, *Ярина* (СУІ, 418; 157); *Ярко*. Похідне: 1) < *Ярема* (СУІ, 418); 2) < *Ярослав* (СУІ, 419); 3) < *Яра* < *Ярина* (СУІ, 157); *Ясько* < *Ясон* (СУІ, 420) або *Ясько* < *Ясь/я* < *Яків* (СУІ, 413), *Ян* (СУІ, 416), *Ярослав* (СУІ, 419); *Яцько* < *Яць* < *Яків*;

-он (із гіпокористичним значенням [174, с. 68]): *Свтон*, *Свтон* < *Све/ета* < *Світа* < *Світлана* (СУІ, 326);

-ох-а (із зневажливим відтінком значення [141, с. 148]): *Іваньоха* < *Івань/о* < *Іван*; *Маціоха*, *Мацьоха* < *Мацьо* < *Маць* < *Мацій* < *Матвій*; *Пальоха* < *Пальо* < *Павло*; *Самоха* < *Самойло* < *Самійло*;

-ош (очевидно, із зменшено-пестливим відтінком значення): *Бартош* (пор. ще ОН ст.-укр. *Бартошь*, *Бартош*, 1415 р. (ССМ, I, 87)) < *Барт* < *Бартоломій* (*Варфоломій*) (СУІ, 58); *Савош* < *Сава* (див. *Савюк*);

-ул-а (із зневажливим або ж пестливим значеннями [141, с. 155]): *Мацула* < *Маць* < *Мацій* < *Матвій*; *Пацула* < *Паця* < *Параска*; *Савула* < *Сава* (див. *Савюк*);

-ур (-юр), -ур-а (-юр-а) (із згрубіло-зневажливим відтінком [141, с. 157]): *Базюра* < *Базь* < *Базиль* < *Василь*; *Велюра*, *Вільюра*. Теоретично можливі версії: 1) < *Вільгельм* (Редько, I, 153); 2) < ОН *Веля* < ОН *Велимир* або *Велислав* (Чучка, 114); 3) < *велю́р* ‘назва кращих сортів тканин (драпу і т. ін.); ‘м’яка шкіра хромового дублення, схожа на замшу’ (СУМ, I, 323), імовірно, ‘із вказівкою на зовнішній вигляд людини’; пор. ще дієсл. *веліти*, можливо, ‘*той, хто доручає, вимагає, дає розпорядження тощо’; *Димура* < *Дим/а* < *Дмитро*; *Дімур* < *Діма* < *Дмитро*; *Коцура*. Теоретично можливі версії: 1) < *Коць* < *Микоць* < *Микола* (СУІ, 229–230); 2) пор. апелятиви діал. *ко́цур* ‘кіт’, *коц*, *коць* ‘діал. вигук цок, стук’, а ще діал. дієсл. *ко́цати* ‘стукати’, ‘блювати’ тощо (ЕСУМ, III, 63–64); *Махур* < *Махо* < *Матій* < *Матвій*; *Мисюра*, *Місюра* < *Ми/іс/ь* < *Михайло*; *Степура* < *Степ/а* < *Степан*; *Федюра* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Фісюра* < *Фесь/я* < *Федір* (СУІ, 376), *Феодосій* (СУІ, 382);

-ус, -усь (ці афікси науковці трактують по-різному: як демінутивні [174, с. 72]), із насмішливим значенням [141, с. 158], із відтінком зневажливості [3, с. 218]): *Демус*, *Демусь* < *Дема* < *Демид* (СУІ, 102), *Дем’ян* (СУІ, 103); *Левусь* < *Лев*; *Карпусь* < *Карпо*; *Макарусь* < *Макар*; *Матус* < *Матій* < *Матвій*; *Михалусь* < *Міхál* < *Михайло*; *Останусь* < *Остан*; *Ромусь* < *Рома* < *Роман*; *Сімус* < *Сіма* < *Семен* (СУІ, 332), *Серафима* (СУІ, 334); *Тімус* < *Тім* < *Тим* (СУІ, 362), якщо не *Тімус* < *Тіма* < *Тетяна* (СУІ, 360);

-ут-а (із демінутивним відтінком значення [141, с. 160]): *Васюта* < *Вася* < *Василь*; *Манькута* < *Манька* < *Маня* < *Марія*; *Масюта* < *Мася* < *Марія*; *Мішута* < *Міша* < *Михайло*; *Панюта* < *Пан* < *Пантелеймон*; *Фільюта* < *Філ/а/ь/ьо/я* < *Пилип* (СУІ, 296), *Феофіл* (СУІ, 387), *Феофілакт* і *Філат* (СУІ, 387), *Філ* (СУІ, 389);

-ух (-юх), -ух-а (-юх-а) (із згрубіло-зневажливим значенням [141, с. 160]): *Артюх* < *Артем*; *Ваврух* < *Вавр* < *Лавр* < *Лаврін*; *Галуха*, *Галюха* < *Галя* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 82), пор. ще діал. апелятиви *га́лух* ‘кілька галушок, що зліпилися докупі’, *галу́ха* ‘велика галушка’ (ЕСУМ, I, 455), імовірно, ‘так могли

називати людину, яка дуже любила цю страву'; *Євтух* < *Євтихий*; *Івануха* < *Іван*; *Івтух* < *Ївтух* < *Євтихий*; *Мелюх* < *Омеля* < *Омелян*; *Пантюх* < *Пантелеймон*; *Пелюх* < *Пелій* (СУІ, 291); *Петруха* < *Петро*; *Семенуха* < *Семен*; *Целюх* < *Целя* < *Цецілія* (СУІ, 405).

2.2. Прізвища, похідні від відапелятивних імен і прізвиськ

Завдання аналізу відапелятивних антропонімолексем полягає у вивченні семантичної структури їх твірних основ. Відапелятивний шар прізвищ виник внаслідок тісних генетичних зв'язків з апелятивним матеріалом. Такі антропоніми утворено на базі народнорозмовної лексики; вони увібрали у свій «зміст» саме елементи переносного значення етимона, перейнявши ознаки метафоризації загальних назв [37, с. 102].

Виступаючи твірними основами сучасних прізвищ, імена та прізвиська відапелятивного походження пройшли складний процес онімізації (*апелятив* > *власне ім'я чи апелятивне прізвисько*) та номінаційної трансонімізації (*власне ім'я чи прізвисько* > *прізвищева назва*) [90, с. 27].

Антропоніми цієї категорії об'єднано у два розряди: прізвища, мотивовані основами зі значенням особи (*nomina personalia*); прізвища, мотивовані основами з неособовим значенням (*nomina impersonalia*) [37; 90 та ін.]. Такий поділ, на нашу думку, позбавлений домислів і суб'єктивізму, а також ураховує лінгвістичний аспект (семантику дериваційних основ) аналізованих онімів. У межах кожного з виділених розрядів виокремлено лексико-семантичні групи.

2.2.1. Прізвища, мотивовані основами зі значенням особи (*nomina personalia*)

Л. О. Кравченко зауважувала, що первісно іменування характеризували носіїв за їхніми фізичними чи психічними рисами, інтелектуальним рівнем і особливостями поведінки. Такі назви, що давали носієві в колективі, часто супроводжували особу протягом усього життя, ставали вуличними прізвиськами, а в багатьох випадках переходили до нащадків, трансформуючись згодом у розряд

прізвищ [90, с. 29]. Нововолинські прізвища цього типу об'єднано в кілька лексико-семантичних груп.

Назви осіб за зовнішніми ознаками: *Бардадим* < *бардадім* ‘крупной комплекції человекъ, верзило’ (Гр., I, 29); *Барило* (пор. ОН *Барыло* (Демчук, 133)) < діал. *барилá* ‘ір. огрядна людина’ та ін. (Корз., 70), пор. ще апелятив *баріло* ‘невелика посудина для рідини (найчастіше з дерева) з двома днищами й опуклими стінками, стягнутими обручами’ (СУМ, I, 106);

Бас (пор. САІ *Басъ* (Демчук, 134), рідкісне церковне ім'я *Басс* (Осташ, 528)) < полісемантичний апелятив *бас* ‘низький чоловічий голос’ (СУМ, I, 108), очевидно, ‘*так могли називати людину з грубим голосом’; діал. ‘*зневаж.* живіт’ (Аркушин, 12), імовірно, ‘*вказівка на фізичні особливості носія’; ‘музыкальний інструментъ: контрабасъ, віолончель’; пор. ще *басом дивитися, поглядати* ‘непріязненно смотрѣть, посматривать’, а також дієсл. *басіти* ‘издавать звукъ баса’, *басувати* ‘поддакивать кому, подольщаться къ кому’ тощо (Гр., I, 31–32), діал. *басувать* ‘співати низьким голосом або басом’ (Л., 30); *Баса* < *басá* ‘басом’ (ЕСУМ, I, 146), якщо не *Баса* < *Бас* < *бас*;

Бахмут (пор. діал. апелятив *бахмáтий* ‘неповоротка людина’; ‘мішкуватий, занадто широкий одяг’ та ін. (ЕСУМ, I, 153)); *Бездітний* < *бездітний* ‘який не має власних дітей’ (СУМ, I, 125); *Безкровний* < *безкрóвний* ‘який утратив багато крові, який має мало або зовсім не має крові’, ‘дуже блідий’ та ін. (СУМ, I, 132), правдоподібно, ‘*вказівка на фізичні особливості / зовнішній вигляд людини’; *Беспалий* (пор. *безпáлий* ‘який не має пальця чи пальців, утратив палець (пальці)’ (СУМ, I, 137)); *Біба* (пор. південнослов'янське особове ім'я *Viba* (< ОН *Vorivoj, Dobroslav, Velibor* та ін.) докл. див. (Чучка, 61)) < *біба* ‘болячка, рана’ (Чучка, 61), якщо не *Біба* < *Біб* < *біб*; *Біла* (пор. давньослов. чол. ім'я *Бѣль* або *Бѣло* (про походження ОН *Бель* (*Бѣль*) див. (Худаш, 26), співвідносне з ОН *Бѣломиръ, Бѣлославъ* (Чучка, 64), а також апелятив *білий* (див. ще *Білевич*)); *Білан* (< САІ *Белимиръ, Белославъ, Белизаръ* (Демчук, 65)) < *білан* ‘блондинъ’ та ін. (Гр., I, 64); *Біловус, Білоус* (пор. старе укр. особове ім'я прізвиського походження *Бѣлоус* (дет. див. (Ч.1, 55)) < *біловус* ‘человекъ съ русими / сѣдыми усами’ (Гр., I, 65); *Білозір* <

білозір ‘красавець’ (Гр., I, 66); *Больша* (пор. *більша/ий*, можливо, ‘*так називали велику, кремезну людину’); *Боць* (пор. ОН ст.-укр. *Боць, Боць, Боц*, 1491 р. (ССМ, I, 115)) < діал. *боц* ‘товста, неповоротка особа (зокрема дитина)’ (ЕСУМ, I, 239); *Буряс* < *буря́с* ‘кострубач, пелехач’ (Чучка, 101); *Бучман* (пор. діал. *буцма́н* ‘товстун, бецман’ (ЕСУМ, I, 312), а ще східнозакарп. апелятив *бу́чма* ‘кучма, волосатий’ (Чучка, 103), очевидно, ‘*про людину зі скуйовдженим волоссям’); *Вергела* (пор. діал. апелятив *вергелá* ‘іронічне прізвисько високої людини’ (ЕСУМ, 352)); *Волохатий* < *волоха́тий* ‘оброслий, покритий густим волоссям’, ‘дуже настовбурчений, розпатланий, скуйовджений (про пасма волосся на голові тощо)’ (СУМ, I, 733); *Гавура* < діал. *гаву́ра* ‘неохайна людина; від неохайності у якій завжди заїди’ (ЕСУМ, I, 447); *Ганжа* < *ганжа* ‘дефект, вада’ (ЕСУМ, I, 467), імовірно, ‘*вказівка на фізичні особливості людини’, пор. ще уг. апелятив *gáncs* ‘докір, догана’ (Осташ, 537); *Гергель, Гергиль* < *гéргель* діал. ‘довгошия людина’ (ЕСУМ, I, 498); *Гергена* < *герге́на* діал. ‘зневажл. велика незграбна людина’ (СУМ, II, 54)); *Гладун* < *гладу́н* ‘розм. непомірно повна людина; товстун’ (СУМ, II, 79); *Головач* < *головáч* ‘людина з великою головою’ (СУМ, II, 111); діал. ‘керівна особа’ (СУМ, II, 112); ‘мудра, розумна людина’ (Чучка, 150); *Головій* (пор. діал. апелятив *головéй* ‘головань’ (ЕСУМ, I, 550)); *Горбань* < *горба́нь* ‘горбата людина’ (СУМ, II, 125); *Горбач* < *горба́ч* ‘горбань’ (ЕСУМ, I, 563); *Губаль* < діал. *губáль* ‘людина з великими губами’ (ЕСУМ, I, 610); *Дзюба* (див. *Дзюбенко*); *Дибка* < *дибká* ‘на диби’ та ін., можливо, ‘так називали людину за стилем ходьби’, пор. ще апелятив *диба/и* (ЕСУМ, II, 64); *Довгий*; *Деркач* (див. *Деркаченко 2*); *Джулий* < *джу́лий* ‘безухій’ (Гр., I, 376); *Жилавий* < *жі́лавий* ‘із випнутими жилами’, ‘міцний, мускулистий’ та ін. (СУМ, II, 529); *Жмурко* (пор. ОН *Жмурко* (Ч.1, 189–190)) < діал. *жмурко́* ‘людина, яка постійно мружить очі’ (ЕСУМ, II, 202); *Здиха* (пор. діал. апелятив *здих* ‘смерть; здихання’ (Аркушин, 184), можливо, ‘*про людину, зовнішній вигляд якої нагадував мерця’); *Зубань* < *зуба́нь* діал. ‘людина з великими зубами’ (ЕСУМ, II, 281); *Зубач* < *зубач* ‘зубата людина’ (Редько, I, 406); *Зубрій* (пор. діал. *зубр́ий* ‘зневажл. людина з великими зубами’ тощо (Аркушин, 194–195)); *Кирпа* < *кірпа* ‘кирпатий ніс’, ‘кирпата людина’ (ЕСУМ, II, 437); *Караман* (пор. ОН ст.-укр.

Карамань, 1454 р. (ССМ, I, 470–471)) < діал. *карамán* ‘названіє чорнаго вола’ (Гр., II, 220), імовірно, ‘*так могли називати смугляву чи людину з чорним волоссям’); *Кикоть* < діал. *кікоть* ‘кукса, залишок відрізаного пальця, руки, ноги’, ‘недорозвинена рука, нога’ (ЕСУМ, II, 431); *Клус* (пор. ОН ст.-укр. *Клюсь*, 1393 р. (ССМ, I, 477)) < *клус* ‘рись («перен., розм. про швидкий біг людини» (СУМ, VII, 542))’ (ЕСУМ, II, 467).

Стосовно мотивації оніма *Корсак*, пор. споріднені українські лексеми: *корсак* ‘довжелезна нога’ (Чучка, 288), *корсоногий* ‘кривоногий’ (ЕСУМ, III, 44) (реконструкцію псл. антропоніма **Kъrsakъ* див. (Шульгач, III, 270–271)). Отже, *Корсак* могло бути прізвиськом людини, яка ходить зігнувшись, кульгає.

Курда < *курда* ‘невисока людина’ (ЕСУМ, III, 152); *Кремезний*; *Куций* (пор. *куций* ‘короткій, кургузый’, ‘малорослий’ (Гр., II, 334)); *Лисий* (див. *Лисенко*); *Малий* (див. *Маленко* 3); *Пукля* (пор. апелятиви заст. *букля*, діал. *букель*, *пукель* ‘локон, кучер’ (ЕСУМ, I, 287)); *Пуп* (див. *Пупченко*); *Рудий* (див. *Руденко*); *Рябий* (див. *Рябенко* 1); *Сірий* (див. *Сіренко* 2); *Сліпий* (див. *Сліпенко* 2); *Старий*; *Сухий* (очевидно, ‘*так могли називати дуже худу людину’); *Товстий*; *Худий*; *Чепурний*; *Широкий* (див. *Широченко*); *Шпот* (пор. дієсл. *шпотатися* ‘спотыкаться’ (Гр., IV, 511)); *Шудра* (див. *Шудренко*); *Шульга* (див. *Шульженко*).

Назви осіб за поведінковими ознаками: *Баглай* < укр. діал. *багла́й* ‘ледар, тухтій, незграба, дармоїд’ (ЕСУМ, I, 109). Семантично дуже близьке, але одночасно й ширше рос. *багла́й* ‘ледар, дармоїд, трутень, вайло’ (Д., I, 35), рос. діал. *багла́й* ‘неповоротка людина, телепень’, ‘блазніваний дорослий’ (СРНГ, II, 33). О. П. Карпенко зауважував, що семантика апелятива *баглай*, яка вказувала на особисті ознаки людини, зокрема на її негативні риси характеру, як-от: лінощі, дармоїдство, незграбність тощо, розвинулася на основі ідіоми *баглаї бити* ‘ледарювати’, сприяла його легкій онімізації [75, с. 111];

Байдуж (очевидно, коротка форма від *байдужий*); *Балака* (пор. апелятиви *балáки* ‘розмови; надокучливе базікання’, діал. *ба́ляка* ‘безглузда розмова’ (ЕСУМ, I, 123), очевидно, ‘*про людину, яка дуже любила поговорити’); *Баляс* < діал. *ба́ляс* ‘гомін’, пор. ще *ба́ляси* ‘теревені’ (ЕСУМ, I, 129), правдоподібно, ‘*так могли

називати говірливу людину'; *Баюн* < діал. *баю́н* 'брехун; казкар' (ЕСУМ, I, 157); *Бевз* < *бевзь* 'олухъ, болванъ, простофиля' (Гр., I, 36); *Бездух* < діал. *бѣздух* 'боягуз; легкодухий' (СУМ, I, 127); *Белей* (пор. давньослов'янське чол. ім'я *Белѣй*, яке, на думку П. П. Чучки, можна співвідносити з прикметником *білий* (докл. див. (Чучка, 55)) < *белѣй*, 'пентюхъ; болванъ' та ін. (Гр., I, 49); *Бесѣда* < *Беседа* < *бѣседа* 'разговоръ, бесѣда, рѣчь', 'пиръ, пирушка', 'общество гостей' (Гр., I, 53), пор. ще діал. *бесѣда* 'гостювання з нагоди народин, хрестин, весілля' (Аркушин, 17), діал. 'веселе, із розвагами проведення часу' (Л., 31), можливо, '*так називали людину, яка любила проводити свій час у товаристві, бесідуючи / про того, хто міг вести розгульний спосіб життя'; *Бешта*, *Бишта* (пор. дієсл. *бѣштати* 'бранить, срамить, давать нагоняй' (Гр., I, 54)); *Билиця* < *били́ця* 'розповідь, бувальщина' (ЕСУМ, I, 183), пор. ще ст.-укр. апелятив *бѣлиця* 'шкурка білки' (ССМ, I, 148), а також діал. дієсл. *били́ти* 'балакати' (ЕСУМ, I, 183), очевидно, 'так могли називати говірливу людину, яка розповідала різні історії про минуле'; *Бзик* (пор. діал. апелятив *бзі́к* 'роздратування; вередування', правдоподібно, '*так могли називати дратівливу людину', пор. ще діал. дієсл. *бзі́катися* 'гедзатися (капризувати, вередувати, упиратися), втікати від укусів гедзів' (Аркушин, 18)); *Біда* (пор. давньослов'янське захисне ім'я *Беда*, яке мало оберігати від біди (Чучка, 53), ОН ст.-рос. *Беда*, 1506 р. (В., 31)) < полісемантичний апелятив *бѣда́* 'бѣда, несчастье, горе', 'плохой, недостойный уваженія челоуѣкъ' та ін. (Гр., I, 61); 'заст. провиня, шкода' та ін. (СУМ, I, 176), пор. ще дієсл. *бѣди́ти* 'бѣдствовать' (Гр., I, 62), діал. 'лаяти, ганьбити', стсл. *бѣдити* 'примушувати, умовляти, переконувати' (ЕСУМ, I, 192); *Болбот* < діал. *бо́лбо́т* 'базіка' (ЕСУМ, I, 225); *Борець* (пор. ОН *Борець* (Ч.1, 73), ОН ст.-рос. *Борец*, 1568 р. (В., 45)) < *борѣць* 'той, хто бореться, б'ється з ким-небудь'; 'той, хто бере участь у боротьбі, бореться за що-небудь' та ін. (СУМ, I, 217); *Брик* < *брик* 'вигук, що передає брикання, поштовх ногою' (ЕСУМ, I, 256), пор. ще дієсл. *бри́кати* 'граючись, пустуючи, бігати й стрибати', 'виявляти норовистість; капризувати' (СУМ, I, 235), 'вередувати, зазнаватися' та ін. (ЕСУМ, I, 256), очевидно, 'дуже неспокійна людина; той, хто брикає'; *Брись* < діал. *брись* 'перен. грубіян, хам, простак' (ЕСУМ, I, 259); пор. також діал. апелятив *брись* 'вигук, яким

проганяють котів’, діал. *брись-брись* ‘вигук для скликання овець, ягнят’ (ЕСУМ, I, 259), а також дієсл. стсл. *брысати* ‘шкребти’ (ЕСУМ, I, 259), діал. *бристé* ‘повільно рухатися, ідучи пішки’ та ін. (Корз., 76); *Брус* (пор. ОН *Брусъо* (про походження див. (Ч.1, 85)) < *брус* діал. ‘грубіян, нахаба’ (ЕСУМ, I, 268), пор. ще діал. *брусь-брусь* ‘вигук, яким підкликають овець’ (Л., 36), а також діал. *брусовáтий* ‘незграбний, неотесаний’ (ЕСУМ, I, 268) і діал. дієсл. *брусáти* ‘пакувати’, *брусíти* ‘точити каменем, гострити; терти, м’яти шкіру точильним каменем’, др. дієсл. *обрусити* ‘обідрати, зіпсувати’ (ЕСУМ, I, 268 – 269);

Булда (пор. ОН ст.-укр. *Болда*, 1473 р. (ССМ, I, 109), *булда* ‘дурень’ та ін. (Козлова, I, 19). Р. М. Козлова зауважує, що в процесі етимологізації псл. **Bьld-* < **bьld-* необхідно враховувати різноманітність вокалічної рефлексії сонанта *l* < *ьl*, яка в діалектах відрізнялася, і саму еволюцію плавного [л], що й призводило до варіантності основи *Болд*, *Балд*, *Белд*, *Билд*, *Білд*, *Булд* (докл. реконструкцію див. (Козлова, I, 15–21));

Бунь (пор. ОН ст.-укр. *Бунь*, 1552 р. [52, с. 79], а також ОН ст.-рос. *Буня*, 1498 р. (В., 55), слов’ян. ім’я *Бун* (< ОН *Бунимир*, *Бунислав* (Чучка, 97)) < діал. *бу́ня* ‘зневаж. неохайна дитина’ (Корз., 77), пор. ще рос. діал. *бу́ня* ‘чванлива, пихата людина; гордй’ та ін. (СРНГ, 3, 278), а також діал. *бу́на* ‘бабуся’ (ЕСУМ, I, 295); діал. дієсл. *буніти* ‘гудіти, дзижчати’ (ЕСУМ, I, 296), імовірно, ‘*про людину, яка завжди створювала багато шуму’; *Бурда* (пор. ОН рос. *Бурда*, початок XVII ст. (В., 55), а також полісемантичний апелятив *бу́рда* діал. ‘бешкетник’; діал. ‘сварка, звада, колотня’; ‘вид дитячої гри’ та ін. (Л., 37), ‘тягар, вантаж’; ‘боротьба’ (Редько, I, 114); ‘каламутний напій’; ‘погане пиво’; ‘несмачна рідка їжа’ тощо (ЕСУМ, I, 299), діал. ‘виграш у шашки’ (Осташ, 531); *Бурмак* (пор. САІ *Бурмака*, *Бурма* (Демчук, 134) а також ОН ст.-рос. *Бурма*, 1500 р. (В., 55)) < діал. *бурма́к* ‘буркотун’ (ЕСУМ, I, 303); *Верещак* (пор. ОН ст.-укр. *Верещакъ*, 1433 р., *Верещака*, 1465 р. (ССМ, I, 165) < діал. *верещáка* ‘крикун’ (ЕСУМ, 354); *Віщур* < *вищур* діал. ‘ясновидець’ (Редько, I, 157); *Водоп’ян* (пор. ОН ст.-рос. *Водопьян*, XVI ст. (В., 69), композит, утворений із основ іменника *вода* та дієслова *п’янити* (очевидно, унаслідок апокопи *п’ян*) ‘перен. викликати стан, схожий на сп’яніння’, ‘перен. збуджувати, викликати захоплення’

(СУМ, VIII, 417), пор. ще рос. діал. *водопьян* ‘назва рослини’ (СРНГ, IV, 345–346)); *Вон* (пор. укр. діал. *вóні* ‘онде’, рос. *вон* ‘он’ (ЕСУМ, IV, 189), очевидно, ‘*так могли називати людину, яка в своєму мовленні часто вживала цю частку’); *Галайко* < діал. *галáйко* ‘запальна людина, крикун’ (ЕСУМ, I, 456); *Галас* < *гáлас* ‘безладне звучання багатьох голосів; крики, гамір’ та ін. (СУМ, II, 19), очевидно, ‘*так могли називати дуже шумну людину’; пор. ще давн. закарпат. мадяризм *галás* ‘рибалка’ (Чучка, 133); діал. дієсл. *галасати* ‘сильно кричати’ (СУМ, II, 19), імовірно, ‘про людину, яка дуже голосно говорила’; *Галяс* < *гáляс* діал. ‘лемент, крик, гучне ридання’ (ЕСУМ, I, 458) (див. ще *Галас*); *Гамор* < *гáмор* ‘гамір, гармидер, шум, крик’ (Чучка, 136), пор. ще діал. дієсл. *гáморіти* ‘кричати, шуміти’ (ЕСУМ, I, 463), імовірно ‘*так називали шумну людину, яка постійно метушилася’; *Ган* < діал. *ган* ‘ганьба’, пор. ще *гáна* ‘осуд, ганьба, сором’, діал. *ганá* ‘догана’ (ЕСУМ, I, 467); *Гах* < *гах* діал. ‘джигун, чепурун’ (ЕСУМ, I, 482), пор. ще пол. апелятив *gach* ‘полюбовник’ (Редько, I, 273); *Гей* < *гей* ‘вигук при звертанні’, ‘вигук, яким підганяють худобу’, ‘пісенний вигук’ (ЕСУМ, I, 490), очевидно, ‘*про людину, яка часто використовувала це слово у своєму мовленні’; *Генда* (пор. діал. *гéнде* ‘присл. он там, отам’ (СУМ, II, 49), правдоподібно, ‘*носій часто вживав це слово’); *Герез* < *герéза* ‘лихо, безладдя, сварка, розбрат’ (ЕСУМ, I, 499); *Герець* (пор. діал. апелятив *гéрець* ‘окрема сутичка перед боєм, поєдинок, двобій’ (ЕСУМ, I, 501), можливо, ‘*про людину, яка часто вступала в герці’); *Гесь* (пор. діал. *гесь* ‘сюди’, діал. *гись* ‘вигук, яким відганяють качок’, ‘вигук, яким підкликають курей’ (ЕСУМ, I, 502; 510), пор. ще вислів діал. *чи гесь, чи гоп* ‘чи сяк, чи так’, ‘або сюди, або туди’ (Корз., 96), імовірно, ‘*про людину, яка часто вживала у своєму мовленні це слово’); *Гец*, *Гець* < діал. *гець* ‘вигук скіп, гоп’, ‘вигук, яким нацьковують собак’, пор. ще діал. *геца* ‘вигук, яким биків звертають направо’, діал. *геці* ‘вигук, яким волів звертають наліво чи направо’, імовірно, ‘*про людину, яка постійно вживала ці слова’; пор. також дієсл. *гéцати* ‘підстрибувати’, вираз *підвести під гéца* ‘ошукати, обдурити’ (ЕСУМ, I, 502–503); *Гиц*, *Гиць* < діал. *гиц* ‘вигук на позначення стрибка’, пор. ще *гіцати* ‘підскакувати при їзді верхи’; ‘гуцикати дитину’ та ін. (ЕСУМ, I, 510); *Гін* (пор. вигуки *гон, ген, гун* (ЕСУМ, I, 496; 621), імовірно, ‘*так могли називати того,

хто часто вживав ці слова у своєму мовленні’); *Глухий* < *глухий*; *Голод* (пор. ОН *Голод*, САІ *Голодь* (дет. про походження див. (Ч.1, 129; Демчук, 116))) < *гóлод* ‘гостре відчуття потреби в їжі’ (СУМ, II, 113), можливо, ‘*так могли називати людину, яка постійно відчувала *голод*’; *Гомза* (пор. діал. апелятив *гóмза* ‘вертлява людина’ (Чучка, 152), пор. ще діал. дієсл. *гóмзатися* ‘вертїтися, копошитися’, ‘капризувати’ (ЕСУМ, I, 557)); *Гордий* < *гóрдий* ‘сповнений особистої гідності, самоповаги’, ‘перен. сповнений високого смислу; піднесений’, ‘який має про себе надмірно високу думку і зневажливо, звисока ставиться до інших; пихатий’ (СУМ, II, 126); *Гомон* < *гóмін* ‘звучання розмови’, ‘розмови, чутки’, ‘безладний шум; гамір’ (СУМ, II, 121), очевидно, ‘*так могли називати голосну, шумну людину’; *Гоц* < *гоц* ‘вигук «гоп»’, пор. ще діал. дієсл. *гоцати* ‘вибивати; сильно стукати’ (ЕСУМ, I, 577); *Гриз* (пор. ОН ст.-рос. *Греза*, 1498 р. (В., 87), діал. апелятиви *грїза* ‘сварка; сум, скорбота’, імовірно, ‘*сварлива людина’, *грїзь* ‘ломота’, ‘ревматизм’ тощо (ЕСУМ, I, 594–595), а також дієсл. *грїзти* ‘перен., розм. постійно надокучати причіпками, докорами, лайкою’ та ін. (СУМ, II, 166)); *Груй* (пор. діал. дієсл. *груяти* ‘каркати’ (ЕСУМ, I, 607), можливо, ‘*зневажл. про стиль спілкування першоносія; певні вади мовлення’); *Гуд* (пор. САІ *Гуда* (Демчук, 72), ОН *Гуд*, *Гуда* (про походження дет. див. (Ч.1, 140–141))) < *гуд*, діал. *гудá* ‘музика, гра’, пор. ще дієсл. *гудіти* ‘звучати, шуміти, видавати звуки’ (ЕСУМ, I, 613), ‘розм. безперервно нити, ломити, боліти’ (СУМ, II, 189), *гудіти* ‘грати на басі’ (Осташ, 536), ‘ганити, соромити’ (ЕСУМ, I, 613), правдоподібно, ‘*прізвисько людини, яка *гуде*, тобто говорить басом; шумить’; *Гудим* (< САІ *Гудимирь*, *Лихогудь* (Демчук, 62, 72; Ч.1, 141)) < діал. *гудім* ‘той, хто гуде’ (ЕСУМ, I, 613); *Гуга* (пор. дієсл. *гуготіти* ‘створювати, видавати протяжні, одноманітні звуки, шум, гул’ (СУМ, II, 188), очевидно, ‘*про шумну людину’); *Гук* < *гук* (див. *Гученко*), пор. ще дієсл. *гукати* ‘розм. видавати сильні, різкі звуки, шуми і т.ін.’, *гукати* ‘голосно кликати кого-небудь’, ‘розм. голосно ляяти кого-небудь, кричати на кого-небудь’ та ін. (СУМ, II, 190); *Гуляк* (пор. САІ *Гулакь*, ОН *Гулак* (про походження див. (Демчук, 135; Ч.1, 142))) < *гуля́ка* ‘той (та), що любить гуляти’ (СУМ, II, 191), пор. ще діал. дієсл. *гулюкати* ‘тюкати, улюлюкати’, *гулюкати* ‘голосно ганьбити’ (ЕСУМ, I, 617); *Гульт* (пор.

діал. апелятив *гультай* ‘нероба, ледар’ (ЕСУМ, I, 618)); *Дехта* (пор. неозначено-особовий займенник *дехто*, можливо, ‘*носій часто вживав це слово у своєму мовленні чи так його вимовляв’); *Деца* (пор. неозначено-особовий займенник *дещо*, імовірно, ‘*про людину, яка часто вживала це слово’ (ЕСУМ, II, 46)); *Джаджа* (пор. спонукальний вигук *джа* ‘яким закликають дітей до порядку, тиші’ (ЕСУМ, II, 46), правдоподібно, ‘*людина, яка часто використовувала цей вигук’); *Джигга* (пор. діал. дієсл. *джігати* ‘хльостати, бити різками’, а ще блр. діал. апелятив *джиг* ‘швидкий удар’ (ЕСУМ, II, 51), очевидно, ‘*про спритну людину’); *Дикий* (пор. ОН ст.-рос. *Дикой*, 1540 р. (В., 96)) < *дікий* ‘сором'язливий, відлюдкуватий’, ‘нестримний’, ‘який викликає подив; незвичайний, дивний’ та ін. (СУМ, II, 274); *Дикун* < *дикун* ‘дика людина’ (ЕСУМ, II, 68), ‘перен., зневажл. про грубу, некультурну людину’, ‘перен., розм. відлюдна, сором'язлива людина’ (СУМ, II, 276), пор. ще *дікий*; *Дирда* (пор. діал. дієсл. *дірдати* ‘тупотіти, стрибати, підстрибувати’ (ЕСУМ, II, 74), правдоподібно, ‘*про жваву, вертляву, непосидючу людину’. Детальніше про семантику апелятива *дірда* в слов'янських мовах див. (Чучка, 197)); *Добрий* (пор. ОН ст.-укр. *Добра*, 1497 р. (ССМ, I, 305), ОН *Добра*, *Добря*, *Добръ* (про походження див. (Ч.1, 157, 162; Худаш, 93–94)) < *добрий* ‘прихильний до добра; ласкавий, милосердний’ (Т., II, 738), ‘який доброзичливо, приязно, чуйно ставиться до людей; доброзичливий’ та ін. (СУМ, II, 321); *Доскач*, *Доскоч*, *Доскуч* (пор. *доскочити*, правдоподібно, ‘*так могли називати спритних, метких людей’); *Дребота* (пор. діал. дієсл. *дрєботати* ‘швидко говорити’ (ЕСУМ, II, 124)); *Дробот*, *Дробут* (пор. ОН *Дробот* (Ч.1, 176), дієсл. *дрєботати* ‘дріботіти’ (ЕСУМ, II, 129), *дрєботити* ‘говорити швидко та невиразно’ (Б.-Н., 124), очевидно, ‘*той, хто *дрєботить*’); *Дума* (пор. ОН ст.-укр. *Доума*, 1400 р., *Доумъ*, 1438 р. (ССМ, I, 330–331), ОН *Дума* (про походження див. (Ч.1, 178–179)) < полісемантичний апелятив *дума* ‘роздум, гадка’ тощо (ЕСУМ, II, 144), ‘намір’; ‘рада, нарада’; ‘пиха, гордовитість, зарозумілість’ (Т., II, 839), пор. ще дієсл. *думати*, імовірно, ‘*про задумливу людину’); *Дуц* (очевидно, результат апокопи діал. дієсл. *дуцати* ‘злегка бити лобом’ (ЕСУМ, II, 143)); *Ємець* < діал. *ємець* ‘хват, ловкач’ (ЕСУМ, II, 296); *Желя* (пор. ОН *Жель* < ОН *Желиборъ*, *Желиславъ* (Худаш, 102)) < *желя* ‘смуток, горе, скорбота’;

‘образа, кривда, нарікання, плач’ (Т., II, 916), імовірно, ‘*так могли називати людину, яка постійно була засмученою’; *Жила* (пор. ОН ст.-рос. *Жила* (< ОН *Жилислав, Домажил* (Ч.1, 187)), перша половина XVI ст. (В., 114) < *жіла* ‘перен. стяжательный человекъ, скряга’ тощо (Гр., I, 484), ‘прізвисько людини крутого, суворого характеру’ (Осташ, 540); *Жина* (пор. діал. *жінавий* ‘батьорий, сильний, мускулястий’, ‘жвавий, швидкий’ (ЕСУМ, II, 198)); *Жмайло* < діал. *жмайло* ‘жмикрут, скупа людина’, ‘нечепура, неохайна людина’ (ЕСУМ, II, 201); *Жук* (пор. ОН ст.-укр. *Жоукъ*, 1445 р. (ССМ, I, 364), про походження ОН *Жук* див. ще (Ч.1, 190)) < *жук* ‘перен., розм. про пронозливу, шахраювату, хитру людину’ (СУМ, II, 546); *Журба* < *журба́* ‘невеселий настрій, важкі почуття; печаль, смуток’ (СУМ, II, 548), правдоподібно, ‘*про невеселу мовчазну людину’; *Замула* (імовірно, наслідок усічення дієсл. *замулити*, очевидно, ‘*той, хто замулює очі’); *Здрок* < *здрок* або *здрік* ‘тедзь’ (Гр., I, 147), імовірно, ‘*про надокучливу людину, у якої поганий настрій / характер’; пор. ще дієсл. *здріти* ‘заст. бачити’ (СУМ, III, 550), правдоподібно, ‘*вказівка на фізичні особливості людини, зокрема, можливо, на косоокість’); *Кались* (пор. присл. *колісь*, очевидно, ‘*так могли називати людину, яка часто в своєму мовленні повторювала це слово’); *Каркута, Коркут* (пор. діал. дієсл. *коркотіти* ‘воркотіти, бурчати’ (ЕСУМ, III, 26)); *Квасний* < *квасній* ‘перен., розм., рідко. незадоволений, кислий (про вираз обличчя)’ та ін. (СУМ, IV, 131), можливо, ‘* про людину, яка була постійно всім невдоволена’; *Кислий* < *кіслий* ‘перен. незадоволений, пригнічений, похмурий, сумний’ та ін. (СУМ, IV, 153); *Кіблик* < діал. *кіблик* ‘сидень, домонтар’ (ЕСУМ, II, 442); *Книр* (пор. діал. апелятив *скніра* ‘скнара’ (СУМ, IX, 287)); *Когут* (пор. ОН *Когут* (Ч.1, 204)) < полісемантичний діал. апелятив *когут* ‘перен. залицяльник; хлопець-забіяка’ (Чучка, 273); *Ласкавий; Лея* < діал. *лея* ‘повільна людина’ (Аркушин, 279); *Лизун* < *лизун* ‘зневажл., перен. лизоблюд’ та ін. (СУМ, IV, 484); *Лобур* < *лобур* ‘зневажл. бездіяльна та ледача людина; лоботряс’ (СУМ, IV, 536); *Луда* (пор. діал. апелятив *луда́* ‘омана, брехня’ тощо, а також рос. діал. *луд* ‘дурень; божевільний’; пор. ще діал. дієсл. *лудіти* ‘приваблювати, заманювати’, ‘годувати худобу грубим, некалорійним кормом’ (ЕСУМ, III, 299)); *Лукавий; Любий; Лютий; Мазя* < діал.

ма́зя ‘пестун’, ‘заплакана дитина’ (Аркушин, 298); *Маруда* < *маруда* ‘розм. людина, що все робить надто повільно, нудно; марудна людина’, ‘розм. той, хто марудить’ (СУМ, IV, 633); *Масний* < *масній* ‘перен. усилено ласковий, усилено привітливий, но в то-же время неискренній’ та ін. (Гр., II, 408); *Мирний*; *Моторний*; *Мудрий*; *Мяло* (пор. апелятив *м'яло* ‘мямля’ тощо (Гр., II, 459)); *Невинний*; *Нюня* < діал. *ню́ня* ‘зневажл. плакса’ (Аркушин, 351); *Ошуканець* < *ошукáнець* ‘обманщик’ (СУМ, V, 838); *Палій* < *палій* ‘той, хто зробив підпал’; ‘перен. хто підбурює на що-небудь; підбурювач’ (СУМ, VI, 29); *Пинда* (пор. апелятив *пинда* ‘спесь, важничанье, чванство’ (Гр., III, 151)); *Пиндик* < *піндик* ‘чванько’ (ЕСУМ, IV, 370); *Плакса*; *Повзун* < діал. *повзун* ‘пролаза, пройда’, ‘підлесник, підлабузник’ (ЕСУМ, IV, 467); *Подшивайло* (пор. апелятив *підшивайло* ‘подлипайло’ (Гр., III, 185)); *Принда* < діал. *прінда* ‘пиха; пихата, вередлива людина’ (ЕСУМ, IV, 574); *Пристойний*; *Прозоза*; *Пустуля* < діал. *пусту́ля* ‘збитошник’, ‘неслухняна дочка’ (Аркушин, 463); *Рахманний* < *рахма́нний* ‘спокійний, смирний’; діал. ‘розсудливий, похмурий, сумний’ (ЕСУМ, V, 32); *Рева* (пор. апелятив *рэва* ‘плакса’ (Гр., IV, 9)); *Репета* (пор. апелятив *репет* ‘крик, зойк’, дієсл. *репета́ти* ‘кричати, верещати’ (ЕСУМ, V, 61)); *Сердитий*; *Скутий* (очевидно, ‘так називали жадібну людину’); *Смирний* < *смíрний* ‘покірний, лагідний’ (СУМ, IX, 405); *Смілий*; *Солодкий* < *солóдкий* ‘розм. близький і рідний серцю, милий’, ‘перен. сповнений достатку, щастя, радості, задоволення; щасливий.’, ‘перен. підкреслено ласкавий, надмірно або нещиро люб'язний, облесливий’ та ін. (СУМ, IX, 446); *Струць* < *струць* ‘дуракъ’ (Гр., IV, 220); *Сулим*, *Сулім*, *Сулима*, *Суліма* (**сулимъ* – дієприкметник за походженням від *сулі́ти* ‘заст. обіцяти’, ‘діал. скакати’ (ЕСУМ, V, 472)); *Тарадай* < *тарадай* ‘балакун’ (Редько, II, 1035); *Таранда* < діал. *таранда́* ‘базіка’ (Аркушин, 546); *Теплий* < *теплий* ‘перен. який виражає доброзичливе ставлення, прихильність, приязнь’ та ін. (СУМ, X, 77); *Тихий* < *тихий*, очевидно, ‘*так могли називати спокійну; скромну; доброзичливу; повільну; сумну людину’; *Тринда* (пор. дієсл. діал. *тріндати* ‘трясти одягом на собі’, ‘іти трясучись’, *тріндатися* ‘вештатися, тинятися, бродити’, *тріндити* ‘марнувати, переводити’; пор. також апелятив *тринд* ‘трутень’, очевидно, ‘*так

могли називати лінивих людей’ (ЕСУМ, V, 639)); *Тьохта, Тюхта* (пор. апелятив *тюхтії* ‘вайлувата, неповоротка людина’ (СУМ, X, 336)); *Хамуда* < діал. *хамуда* ‘простак, некультурна людина’ (Редько, II, 1115); *Хамула* < *хамула* ‘вайлувата, незграбна людина’ тощо (СУМ, XI, 16), діал. ‘неповоротка лінива людина’ та ін. (Аркушин, 579); *Хмурий* < *хму́рий* ‘перен. нахмурений, насуплений, у поганому настрої’ та ін. (СУМ, XI, 98); *Хника* (пор. дієсл. *хнікати* ‘жалібно плакати’, ‘говорити плаксивим голосом’ (ЕСУМ, VI, 189)); *Чмут* < *чмут* ‘проказникъ, затїйникъ, забавникъ, мастеръ на выдумки, выдумщикъ’ (Гр., IV, 467); *Чудовий*; *Швидкий*; *Шлапак* < *шлaпáк* ‘перен. дурень, тюхтій, роззява’ тощо (Редько, II, 1211), ‘той, хто під час ходьби чалапає ногами’ та ін. (Аркушин, 624); *Щасливий*; *Щедрий*.

На думку Ю. К. Редька, прізвиська за фізичними або психічними ознаками надавалися двісті чи більше років тому далеким предкам тих людей, які сьогодні є носіями утворених із них родових прізвищ. Сучасні ж прізвища цього типу – назви, позбавлені будь-якого емоційного чи оцінного значення [143, с. 73].

Антропоніми неоднозначного походження (їх мотивацію можна пов'язувати з назвами за зовнішніми чи внутрішніми ознаками, родинними стосунками, особливостями поведінки, соціальним станом, заняттям, місцем проживання чи походження людини тощо): *Бада* (пор. ОН ст.-укр. *Бaдоу*, 1458 р., *Бадѣ*, 1403 р. (ССМ, I, 83), псл. корінь **bad-/bod-* ‘колоти, довбати, пробивати’ (ЕСУМ, I, 112), а також апелятиви *бад* ‘старий вівчар у Карпатських горах’ (ВТССУМ, 55); діал. *ба́дьо* ‘батько, старший віком чоловік’; діал. *ба́дя* ‘чоловік старшої сестри’ (ЕСУМ, I, 112));

Бай (пор. ОН ст.-рос. *Бай*, 1639 р. (В., 20)), антропонім *Бай* (Шульгач, 9), ОН *Бай* (< ОН *Байсинь* (дет. див. (Худаш, 19)). П. П. Чучка зауважував, що це слов'янське чоловіче ім'я може мати трояку етимологічну інтерпретацію, докл. див. (Ч.1., 41)) < *бай*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘сказочникъ’ (Гр., I, 20); 2) ‘у Середній Азії – багач, великий землевласник або скотар, лихвар’ (ВТССУМ, 56), правдоподібно, ‘* так могли називати заможних людей’; 3) пор. також ст.-укр. *бай* ‘знахар, чаклун’; укр. діал. ‘забава, веселощі’, рос. діал. ‘веселий оповідач, говорун’ та ін. (ЭССЯ, 1, 140);

Байда (пор. ОН ст.-рос. *Байда*, 1545 р. (В., 20)) < *ба́йда́* (реконструкцію псл. **bьld-* і дериватів дет. див. (Козлова, I, 15–21)). Спектр мотивації широкий: 1) ‘гуляка, безпечный человек’; ‘прозвище неуклюжей женщины’ та ін. (Гр., I, 20), пор. також укр. діал. дієсл. *ба́йдати* ‘молоти дурниці, говорити нісенітниці’ (ЕСУМ, I, 116), рос. діал. *ба́йдать* ‘байдикувати’ тощо (ЭССЯ, 1, 141); 2) діал. ‘*зневажл. неповоротка людина*’ (Корз., 69);

Байдала. Гіпотетично можливі версії: 1) < діал. *байдала́* ‘ледар’ (результат видозміни форми *байда* ‘ледар’ під впливом укр. діал. *байта́ла* ‘бамбула, бовдур’, *байта́ло* ‘нероба, волоцюга’ (ЕСУМ, I, 116; 118)); 2) < імовірно, тат. за походженням юкстапозита *байдала́* (пор. *бай* ‘багач, хазяїн’ і *дала* ‘степ, поле’) (Редько, I, 23); 3) пор. пол. діал. *bajdala* ‘незграбна, нерухлива, безпорадна в житті людина’, ‘нездара, дурень’ (SJP, I, 85);

Баль (пор. слов'ян. ім'я *Баля*, докл. див. (Ч.1, 43). М. Л. Худаш зауважував, що ОН *Баль* – гіпокористичне усічення слов'янських особових власних імен-комполітів із препозитивним компонентом *Бал(о)-*, наприклад, *Баломирь*, *Балосинь* (Худаш, 20)). Можливі версії: 1) < *ба́ла* ‘дубина, пентюхь’, пор. також синтаксему *справити баль* ‘побить’ (Гр., I, 23; 25); 2) < діал. апелятив *ба́ли* ‘розмови, балачки’ (ЕСУМ, I, 127), пор. ще діал. дієсл. *ба́літь* ‘жартувати’, ‘теревенити’, імовірно, ‘*про людину, яка любила поговорити’; 3) < діал. *ба́ли* ‘*знев. очі*’ (Аркушин, 10), правдоподібно, ‘*із вказівкою на фізичні особливості носія’;

Бандура. Можливі версії: 1) < *банду́ра* діал. ‘*перен. нерозумна людина*’ та ін. (Аркушин, 11); 2) < *ба́ндур* ‘содержатель публичного дома’ (Гр., I, 26); пор. ще *бандур/пандур* ‘патруль, сторож, караул’; ‘піхотинець, обласний жандарм’; ‘розбійник, грабіжник’; ‘шинкар, звідник’ (Чучка, 47); 3) < *банду́ра* ‘музичний інструмент’ (СУМ, I, 100), можливо, ‘*так могли називати людину, яка вправно грала на цьому інструменті’;

Баран (пор. ОН ст.-рос. *Баран*, друга половина XV ст. (В., 24), пор. ще САІ *Барань* (Демчук, 123), ОН *Баран* (докл. про походження див. (Ч.1, 44–45)) < *барáн*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘*перен., лайл. нерозумна, слабкодуха людина*’ (СУМ, I, 103), пор. також діал. дієсл. *бараніти* ‘дивитися бараном, губитися, дурнішати’

тощо (ЕСУМ I, 138); 2) діал. ‘гра на вечорницях’ (Аркушин, 12), можливо, ‘*про активного учасника цієї забави’; пор. ще діал. апелятив *барані* ‘кожух із овечих шкур’ та ін. (ЕСУМ I, 138), імовірно, ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’;

Бахор (пор. діал. багатозначний апелятив *ба́хор* ‘коханець’; ‘байстриюк’ (Аркушин, 12); ‘хлопчик, шибеник’ (ЕСУМ, I, 153)); *Бегун*, *Бігун* (пор. ОН ст.-рос. *Бегун*, 1590 р. (В., 31), багатозначний апелятив *бігун* ‘быстро бѣгающій, скороходь’ та ін. (Гр., I, 61); ‘втікач’; ‘гонець’; ‘посланець’; ‘віровідступник’ та ін. (Осташ, 532)); *Бережний* (пор. *бѣрежній* ‘осторожний, берегущійся’, а також *берѣжний* ‘прибрежний’ (Гр., I, 51), очевидно, ‘*із вказівкою на місце проживання/походження’); *Бех* (< ОН *Беримирь*, *Бериславь* (Осташ, 529)) < *бех* ‘вигук на позначення шуму від удару при падінні чи стрільбі’, пор. ще дієсл. *бѣхати* ‘дѣлать что нибудь съ шумомъ: стучать, падать, бить, стукнуть, упасть, ударить’ (Гр., I, 54), правдоподібно, ‘*так називали дуже шумну людину, яка могла часто вживати у своєму мовленні це слово’; пор. ще діал. *бех* ‘вид хвороби, *бешиха* (гостре запалення шкіри; рожа)’ (ЕСУМ, I, 179), імовірно, ‘*із вказівкою на зовнішні особливості носія’; *Биць* (пор. ОН ст.-укр. *Биць*, 1436 р. (ССМ, I, 97), вигук *биць-биць* ‘для призыва телять’ (Гр., I, 58), очевидно, ‘*про людину, яка постійно вживала цей вигук у мовленні’. Пор. ще апелятив *би́цьо* ‘змени. від *бик*’ (Редько, I, 62), а також споріднені українські лексеми *би́ця* ‘дит. корова, теля та інша рогата худоба’ (Гр., I, 59), імовірно, ‘*так могли називати сильну, дебелу людину’; діал. *биць* ‘брат’ (ЕСУМ, I, 202));

Борух (пор. єврейське власне особове ім'я *Борух* (Гр., I, 89), САІ *Борь* (< САІ *Бориславь*, *Боривои*, *Желиборь* (Демчук, 53; 61; 66)). Гіпотетично можливі версії: 1) < бр. діал. *бо́рох* ‘єврей; нечупара’ (ЕСУМ, I, 229), пор. також синтаксему *борухи справляти, відмовляти, співати* ‘молиться (о євреяхъ)’ (Гр., I, 89); 2) < *Бор* < *бор* (= *бір*) ‘сосновий ліс’ (СУМ, I, 188), імовірно, ‘*так могли називати людину, яка жила в лісі чи недалеко біля нього’;

Буз (пор. ОН ст.-укр. *Боузъ*, *Боузъ*, *Боузи*, *Боузъ*, *Боуз*, 1487 р, 1495 р. (ССМ, I, 129), апелятиви діал. *буз* ‘бузок’ (ЕСУМ, I, 281), *буза* ‘вульг. бешкет, безладдя, скандал’ (СУМ, I, 250), *бу́зя* ‘дит. уста, ротъ, ротикъ, лицо’ тощо, пор. також дієсл.

бузува́ти ‘наказувати, бити’, ‘журить, бранить, дѣлати выговоръ’ та ін. (Гр., I, 107–108); *Вербовий* < *вербо́вий*, можливо, ‘*так називали дуже високих людей’; пор. ще САІ *Верба* (Демчук, 128). До речі, М. Л. Худаш слов’янські антропоніми з коренем *Верб-* розглядає як особові імена відкомполітного походження, пов’язані з давнім слов’янським композитом *Вербослав* (Худаш, 55–56)). Пор. також апелятив *верба* ‘назва рослини’, дієсл. *вербувати* ‘наймати, набирати людей на роботу (у давнину – і до війська)’ та ін. (СУМ, I, 326); *Гай* (пор. особове ім’я *Гаї* (СУІ, 79)) < *гай* ‘діал. людина, яка марно витрачає час’; ‘заклик до початку руху чи роботи’ (ЕСУМ, I, 484; 452), ‘невеликий листяний ліс’, можливо, ‘із вказівкою на місце про живання/походження’, пор. ще вигук *гай-гай* ‘уживається для вираження жалю, співчуття, клопотаності і т. ін’ (СУМ, II, 15), ‘вигук для відгону хижих птахів’ (ЕСУМ, I, 452); *Гайдай* < *гайда́й*. Спектр мотивації досить широкий: а) діал. ‘лайл. гульвіса, гультяй’ (Осташ, 534); б) діал. ‘волоцюга’; ‘здоровань’ (ЕСУМ, I, 452); в) ‘погонич волів, що гналися десь далеко на продаж’ (Осташ, 534); г) діал. ‘вівчар; волар’ (ЕСУМ, I, 452); *Галай* < діал. багатозначного апелятива *галáй*: 1) ‘запальна людина, крикун’, ‘зірвіголова’ (ЕСУМ, I, 456); 2) діал. ‘телепень’ (Корз., 94); 3) ‘забродчик, який тягає невід в Азовському морі’ (ЕСУМ, I, 462); 4) ‘вигук, яким відганяють гусей, качок, голубів; яструба чи вепра’ (ЕСУМ, I, 455), правдоподібно, ‘*про людину, яка часто вживала у своєму мовленні це слово’; *Геба* (пор. діал. апелятив *гѣби* ‘ніби’ (Аркушин, I, 87), імовірно, ‘*носій часто використовував у мовленні це слово’, пор. ще пол. *gęba* ‘обличчя, рот’ (ЕСУМ, I, 610), можливо, ‘*вказівка на фізичні особливості носія’); *Гненний* (пор. апелятиви-прикметники *огненний*, *вогнѣнный* ‘перен. який має колір вогню; яскраво-червоний’, ‘сповнений енергії, запалу; пристрасний’ та ін. (СУМ, I, 714), правдоподібно, ‘*могло вказувати як на фізичні (скажімо, колір волосся), так і психічні особливості людини’); *Годованець* < *годованець*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘заст. дитина, взята на утримання: вихованець’, ‘людина, яка перебуває на утриманні’ (СУМ, II, 104); 2) ‘приймак’ (Чучка, 148); 3) ‘селянин, який записав комусь своє майно, за що той має годувати його до смерті’ (Редько, I, 220); *Гуз*, *Гузъ* (пор. діал. дієсл. *гу́затися* ‘гаятися, зволікати’, діал. *гу́зий* ‘куций, короткий’, рос. діал. апелятив *гу́за*

‘нерозторопна людина’ (ЕСУМ, I, 614–615));

Гулий, Гуль (пор. антропонім *Гула* (Осташ, 537)). Можливі різні версії: 1) < *гула* ‘вайло, тюхтій, телепень, незграба; дурень, дурило’, ‘ненажера, прожера’ (Осташ, 537), пор. ще апелятиви *гул* ‘гудіння’, очевидно, ‘*той, хто гудів’, а також діал. *гуль* ‘йолоп, дурень’ (ЕСУМ, I, 615; 618); 2) < *гула* ‘людина, у якої «на виду є гулі (бугорки)» (Осташ, 537), пор. також діал. *гуля* ‘вид зачіски у вигляді закрученої коси’ (ЕСУМ, I, 616); 3) < діал. *гуль/я* ‘вигук, яким кличуть голубів (*гуль-гуль*); відганяють гусей’. Пор. також *гулий* ‘безногий, безрукий’ і *гулавий* ‘із відмороженими пальцями чи руками’ та ін., *гулавий* ‘божевільний’ і діал. *гулатий* ‘надутий, розпухлий’ (ЕСУМ, I, 616, 618); діал. дієсл. *гулити* ‘приголубити’, ‘обманювати’ (Осташ, 537), діал. *гуліти* ‘гудити, глузувати, дурити’, (ЕСУМ, I, 616), а також *гуляти* ‘весело проводити час; розважатися’, ‘проводити час за випивкою, пиячити’, ‘розм. бути в близьких любовних стосунках з ким-небудь’ та ін. (СУМ, II, 191);

Дворак < *дворак*. Спектр мотивації досить широкий: 1) ‘іст. дворянин при дворі (королівському та ін.)’; ‘дворова людина, кріпак’ (ЕСУМ, II, 18); 2) ‘вільний багатий господар, службовець при дворі’, ‘дворовий парубок, слуга’ та ін. (Чучка, 188); *Джус, Джусь* (пор. апелятив *джус* ‘людина несерйозна, легкодух, навіжений’ (Редько, I, 301); діал. ‘джура, хлопець, учень, студент’ (ЕСУМ, II, 54), а також діал. вигуки *джусь* ‘геть’ і *дзусь* ‘вигук для відгону котів’, ‘зась, не можна’ (ЕСУМ, II, 55; 61), імовірно, ‘*носій часто вживав це слово у своєму мовленні’)); *Дерун* < *дерун* ‘грабіжник’; ‘хабарник’; ‘чесальник вовни’; пор. ще *деруні* ‘оладки з сирої тертої картоплі’ (ЕСУМ, II, 41), очевидно, ‘*так могли називати людину, яка дуже любить деруни’); *Добродій* < *добродій*. Спектр мотивації досить широкий: 1) ‘ір. про лиху, ненависну, небезпечну людину’; 2) ‘розм. добродійник’; 3) ‘дорослий чоловік, перев. з привілейованих шарів суспільства’ (СУМ, II, 324); *Драч* (пор. ОН ст.-рос. *Драч*, 1430 р. (В., 100)) < діал. *драч* ‘робітник, який розпилює колоди на дошки’ (Осташ, 538), пор. ще апелятиви діал. *драча* ‘здирство, хабарництво’, ‘здирник, хабарник’ (ЕСУМ, II, 41), *драча* ‘той, хто затіває бійку’; ‘гицель, живодер’ (Осташ, 538); *Дубина* (пор. САІ *Дубина* (Демчук, 128)) < *дубіна* ‘дубовий ліс, гай;

дубова памолодь’, ‘товста важка дубова палиця’ та ін. (СУМ, II, 428), можливо, ‘*вказівка на місце проживання/походження носія’; ‘перен. тупа людина’ (Редько, I, 336);

Дуда (пор. ОН ст.-рос. *Дуда*, перша половина XV ст. (В., 103), ОН *Дуда* (про походження див. (Ч.1, 178)). Можлива мотивація: 1) < *дудá*: а) ‘вид сопілки’; діал. ‘нижня частина рукава сорочки’, імовірно, ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’ (ЕСУМ, II, 140); б) ‘перен. простак, дурна людина’ (Чучка, 213); в) ‘перен. поганий музикант’ (Чучка, 213); 2) < діал. *дúда* ‘іст. подати за право хрестити дитину’, пор. також діал. дієслова *дудáти*, *дудíти*, *дудіти* ‘грати на сопілці’ (ЕСУМ, II, 140); *Дудар* < *дудáр* ‘майстер, що робить дудки’, ‘той, хто грає на дудці, сопілці’ тощо (СУМ, II, 431); діал. ‘гонорова людина’ (ЕСУМ, II, 140); *Єдинак*, *Єдинак* (пор. діал. апелятив *єдинáк* ‘єдиний син’; ‘чернець’ та ін. (ЕСУМ, II, 179), пор. ще *одинáк* ‘той, хто уникає інших людей’, ‘той, хто не має сім’ї, рідних’ та ін. (СУМ, V, 628)); *Железняк* < діал. *желізняк*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘ливарник’, ‘торговець залізними виробами’ (ЕСУМ, II, 228); 2) ‘міцної будови людина’, ‘смаглява людина’ та ін. (ЕСУМ, II, 228); 3) ‘людина крутого, суворого характеру’ та ін. (Осташ, 540); *Желізний* < діал. *желізний* ‘залізний’, ‘кольору заліза’ (ЕСУМ, II, 228), пор. ще *залізний* ‘перен. дуже міцний, сильний’, ‘перен. який відзначається непохитністю, твердістю; незламний, суворий, грізний’ та ін. (СУМ, III, 189);

Жур, *Жура* (< ОН *Журь* < *Журимир*, *Журислав*, *Журовлад* (Худаш, 111)); Теоретично можливі версії: 1) < *журá* ‘діал. журба’ (СУМ, II, 547), імовірно, ‘*про мовчазну людину, яка постійно в задумі; журиться’; 2) < діал. *жу́ра* ‘*джу́ра*’ (ЕСУМ, II, 54); 3) пор. ще апелятив *жур* ‘кисла страва з вівсяного борошна’ (ЕСУМ, II, 209), імовірно, ‘*так могли називати людину, яка любила чи часто вживала цю страву’; *Заброда* < *забрóда*. Можлива мотивація: 1) ‘зневажл. людина, що прибула звідки-небудь, не тутешня; чужинець; приبلуда’; 2) ‘чужоземний загарбник’; 3) ‘розм. людина, яка любить бродити, багато блукає’ (СУМ, III, 29); 4) ‘забрызгавшийся грязью’ тощо (Гр., II, 9); *Запорожець* < *запорóжець*. Спектр мотивації досить широкий: 1) ‘житель Запоріжжя’ (СУМ, III, 274); 2) ‘український козак, який жив у пониззі Дніпра за порогами в XVI–XVIII ст.’ (СУМ, III, 274);

3) ‘на свадебномъ пиршествѣ, во время раздачи коровая, запорожцями называються посѣтителі, стоящіє за порогомъ хаты’ (Гр., II, 83); *Зюзя* (пор. ОН ст.-рос. *Зюзя*, друга половина XV ст. (В., 125)) < діал. *зю́зя* ‘перен. п'яний чоловік’ (Аркушин, 195), ‘щось маленьке’ (Редько, I, 408), імовірно ‘*так могли називати людей маленького зросту’, пор. ще рос. апелятив *зю́зя* ‘промокла людина’; ‘плакса’ та ін. (В., 125); *Каламаш* < *каламáша* діал. ‘бурда, бовтанка, розмазня’ (ЕСУМ, II, 347), імовірно перен., ‘*про нерішучу, слабохарактерну людину’; ‘рідке болото’ (ЕСУМ, II, 347), можливо, ‘*із вказівкою на місце проживання/походження носія’; *Кандиба*. Спектр можливих значень, які лягли в основу прізвища досить широкий. Пор. діал. апелятиви *канді́ба* ‘шкапа’ (ЕСУМ, II, 363), *канді́би* ‘високі палиці, на сучки яких ставали діти і так ходили болотом; ходулі’ (Аркушин, 208), пор. ще діал. *канді́бистий* ‘високий худий’, *канді́бити* ‘повільно працювати’ (ЕСУМ, II, 363), ‘скарєдничать’ (Гр., II, 214), пор. також укр. *шканді́ба* ‘кривий, кульгавий’ (ЕСУМ, VI, 427), рос. діал. *канды́ба* ‘кульгава людина’, бр. апелятив *канды́ба* ‘повільна людина’ (ЕСУМ, II, 363); *Карнач* < діал. *карна́ч* ‘гра на вечорницях (переважно парубоча)’ (Аркушин, 211); ‘той, хто викорчовує’ (ЕСУМ, III, 42); *Кметь* < *кметь*. Можлива мотивація: ‘селянин, господар’; ‘тямуца людина’ (ЕСУМ, II, 472); діал. *кмет* ‘проста людина’ (ЕСУМ, II, 472); ст.-укр. апелятив *кметь* ‘незакріпачений оброчний селянин із правом виходу’ (ССМ, I, 478); *Кміть* (пор. ОН ст.-укр. *Кмита*, 1485–1500 р. (ССМ, I, 478)) < діал. *кміть* ‘селянин, господар’, пор. ще діал. апелятиви *кмі́та* ‘спостерігач’, *кміт* ‘увага’ (ЕСУМ, II, 472), можливо, ‘*так називали уважну, кмітливую людину’; пор. діал. дієсл. *кмі́тити* ‘розуміти’ (ЕСУМ, II, 472), очевидно, ‘*про розумну людину’;

Ковтун. Спектр мотивації широкий: 1) < діал. *ковту́н* ‘філістер, обиватель, міщанин’ (ЕСУМ, II, 487); 2) < *кóвту́н* ‘жмут збитого волосся тощо’, очевидно, ‘*так могли називати пелехату людину’; ‘хвороба шкіри, при якій волосся сплутується та злипається’ (ЕСУМ, II, 487), пор. ще діал. *ковтунáтий* ‘такий, що має довге волосся на голові’ (Аркушин, 230), правдоподібно, ‘*із вказівкою на зовнішній вигляд носія’; 3) < *ковту́н* ‘клопіт’ (Чучка, 273);

Стосовно прізвища *Король* існують різні думки вчених (докл. див. [51, с. 68,

70]; [141, с. 35]). Пор. ще *король* ‘перен., розм. про чоловіка, що відзначається особливою красою, вмінням тощо’, ‘весняна танкова забава молоді’ та ін. (СУМ, IV, 297), діал. *король* ‘кріль’ (Аркушин, 242).

Курта (див. ще *Курда*) < *курта* ‘низька на зріст, куца людина’ (Чучка, 317); ‘короткий одяг’ (Редько, I, 565), укр. діал. ‘жіноча свита’ тощо (Арк, 268), рос. діал. ‘кафтан із домотканого сукна’, ‘жіночий зимовий одяг’ (СРНГ, XVI, 144) (дет. різні етимологічні інтерпретації див. (Ф., II, 429; Чучка, 317)).

Назви осіб за професією, посадою, соціальним станом, віросповіданням, військовою службою: *Атаман* (див. *Атаманюк*); *Боднар* < *боднар* (див. *Боднаренко*); *Бондар*, *Бондарь* < *бондар* (див. *Бондаренко*); *Бердник* < *бёрдник* (див. *Бердниченко*); *Бернак*, *Берник* (пор. *бердник* (див. *Бердниченко*)); *Бляхар* (див. *Бляхарчук*); *Бортник*, *Бортнік* < *бóртник* ‘пчеловодь’ (Гр., I, 89);

Антропонім *Борзобогатий* пов'язаний із лексемою *борзобогатий*, яка виникла шляхом складання основ прикметників *бóрзий* ‘діал. прудкий, моторний’ (СУМ, I, 218) та *багáтий*, очевидно, ‘так могли називати людину, яка швидко розбагатіла’. Семантично споріднене нововолинське прізвище *Скоробогатий*.

Бояр (див. *Боярин* 1); *Будник* (див. *Будниченко*); *Бурлака* (див. *Бурлаченко*); *Винник*, *Віннік* < *винник* ‘заст. той, хто виготовляв горілку та спирт’ (СУМ, I, 441); *Владико* < *владика* ‘архієрей’, ‘володар’ (ЕСУМ, I, 409); *Водонос* (складне слово, утворене з основ іменника *вода* та дієслова *носити*, ‘*так могли називати людину, яка носила воду’); *Воєвода* (пор. ОН *Воєвода* (про походження див. Ч.1, 106–107)) < *воєвóда* ‘у давній Русі та інших слов'янських державах – вождь, полководець (СУМ, I, 723); *Воскобойник* < *воскобійник* ‘той, хто добуває віск із вощини чи торгує воскобоїнами’, ‘той, хто виготовляє свічки з воску’ (СУМ, I, 743; Чучка, 125); ‘воскобой и хозяинъ воскобойни’ (Гр., I, 256); *Гарман* (пор. ОН ст.-рос. *Гарман*, 1545 р. (В., 77)) < *гарма́н* ‘тік’, пор. ще дієсл. *гарма́нити* ‘молотити запряженим катком’ (ЕСУМ, I, 474), ‘так могли називати людину, яка працювала на току’; *Гайовий* < *гайовій* ‘лісник’ (Редько, I, 182), див. також *Гаєвий*; *Галайда* < діал. *галайда́* ‘бродяга, безпритульний’ (ЕСУМ, I, 457); *Гегера* (пор. діал. апелятив *гегер* ‘егер’ (Аркушин, I, 87)); *Гетман* (пор. апелятив *гетьма́н* (ЕСУМ, I, 510));

Голик (пор. САІ *Голикъ* (Демчук, 71)) < *го́лік* діал. ‘голодранець’ (ЕСУМ, I, 548); *Голота* < *голо́та* ‘голь, б’дьяки’ (Гр., I, 305); *Голюк* (пор. діал. апелятив *голю́к* ‘голяк (людина без одягу; убога людина; злидар)’ (ЕСУМ, I, 548)); *Гонтар* (див. *Гонтаренко*); *Гончар* < *гонча́р* (див. *Гончаренко*); *Гуменний* (пор. *гуме́нний* ‘заст. прикажчик, що організовував роботу на току поміщика’ (СУМ, II, 193)); *Гутнік* < *гу́тнік* ‘заст. майстер, який виготовляв скляні вироби’ (СУМ, XI, 677); *Громада* < *гро́мада* ‘іст. в Україні та в Білорусі – поземельне селянське об’єднання, а також збори членів цього об’єднання’; пор. ще *громадити* ‘згрібати, складати щонебудь в одне місце’, ‘діал. збирати, стягати, нагромаджувати’ (СУМ, II, 173–174); *Дегтяр* < *Дігтяр* < *дігтя́р* (див. *Дігтяренко*); *Дейнек*, *Дейнека* < *дейне́ка* ‘іст. народний повстанець’ (ЕСУМ, II, 25); *Джура* < *джу́ра* ‘козацький слуга-товариш, зброносець’ (СУМ, II, 263);

Добуш (пор. САІ *Добошъ* (Демчук, 72)) < діал. *до́буш* ‘барабанщик, литаврист’ (ЕСУМ, II, 98); *Довбиш* < діал. *до́вбіш* ‘заст. литаврист’ (ЕСУМ, II, 99). За даними дослідників Нової Січі, військовий довбиш (барабанщик, литаврист) був важливою особою у війську. Крім основних обов’язків, його посилали в ролі поліцмейстра для привозу в Січ злочинців, контролю за вчасною сплатою податків, перевірки зборів і висилання з зимівників козаків, які затрималися. Він також був присутній при виконанні судових вироків (Осташ, 538);

Доктор < *до́ктор* ‘розм. лікар’ (СУМ, II, 355); ‘учений, учитель’ (Т., II, 767); *Дякон* < *дияко́н* ‘помічник священика у відправі церковної служби; нижчий духовний чин’ (СУМ, II, 293); *Драган*, *Драгун* (пор. ОН ст-укр. *Драганъ*, 1448 р. (ССМ, I, 323), САІ *Драганъ* (Демчук, 73), ОН *Драган* (< ОН *Драгомилъ*, *Драгомиръ*, *Драгомужъ*, *Драгомысльъ*, *Драгорадь*, *Драгославъ*, *Милодраг*) (Худаш, 98), про походження ОН див. ще (Ч.1, 173), пор. ще апелятиви *драганъ*, *драгунъ* ‘кінний жовнір, що може битися і верхи, і пішо’ (Т., II, 821)); *Дудник* < *ду́днік* ‘той, хто виготовляє сопілки чи грає на них’ (ЕСУМ, II, 140); *Желдак* (пор. апелятив *жолда́к* ‘жовнір’ (Гр., I, 490)); *Зварич* < *зва́рич* діал. ‘солевар’, ‘робітник, який виварює сіль із ропи’ (Чучка, 231); *Кабашиний* < *каба́шиний* ‘кабацкій’ (Гр., II, 203); *Каган* < *ка́ган* ‘у стародавніх тюрків – найвищий титул ватажка племені; із середини VI ст. – титул

голови держави в тюркських народів, а також особа, що мала цей титул' (СУМ, IV, 67); *Кантор* (пор. ОН ст.-укр. *Канътуръ*, 1359 р. (ССМ, I, 470)) < *кánтор* 'півчий, соліст хору в католицькій церкві', 'шкільний учитель церковного співу та музики' (ЕСУМ, II, 366); *Капітан* < *капіта́н* 'офіцерське звання або чин в армії', 'командир корабля' та ін. (СУМ, IV, 94); *Караван* < *караван* 'юрба людей, що шукають роботи' та ін., 'заст. гуральня, винниця' (ЕСУМ, II, 382); *Католик* < *като́лик* 'людина, що сповідує католицизм і дотримується всіх обрядів католицької церкви' (СУМ, IV, 119); *Каптелян* < *каптеля́н* 'за середньовіччя в ряді країн Західної Європи, зокрема Польщі, – службова особа, яку призначав король або князь для управління цитаделлю в місті, а пізніше – наглядач замку, громадського будинку'; 'почесний титул польського сенатора в XV–XVIII ст.' та ін. (СУМ, IV, 126); *Кварця́н*, *Кварця́ний* (пор. *кварця́не* (військо) 'наймане військо в шляхетській Польщі в XVI–XVIII ст., яке уряд використовував для придушення народних повстань і охорони державних кордонів' (СУМ, IV, 131), імовірно, '*так могли називати носія (а відтак і його нащадка/ів), який служив у такому війську'); *Клак* < діал. *клак* 'гуртова праця в сусіда чи родича, толока', пор. також *кла́ка* 'група людей, яка аплодує чи свистить за гроші' (ЕСУМ, II, 453); *Книш* < *книш* 'зневажл. пренебрежительное прозвище священниківъ и дьячковъ' та ін. (Гр., II, 257), пор. ще діал. *книшувáтий* 'схожий на *книш* (вид печеного хліба)' (ЕСУМ, II, 474); *Кобзар* < *кобза́р* 'український народний співець, що супроводить свій спів грою на кобзі' (СУМ, IV, 200); *Кобильник* < діал. *кобі́льник* 'любитель коней' (ЕСУМ, II, 477); *Кобивнік* (див. *Кобильник*); *Коверник* < діал. *коверні́к* 'килимник' (ЕСУМ, II, 482); *Коваль* < *ковáль* (див. *Коваленко* 1); *Ковач* (див. *Коваценко* 1); *Козак* < *коза́к* (див. *Козаченко*); *Локай* < діал. *ло́кай* 'заст. лакей' (Корз., 155); *Олейнік* (див. *Олейниченко*); *Олійник* (див. *Олійніченко*); *Осавул* < *осавул* 'виборна службова особа, що обіймала одну з адміністративно-військових посад в Україні в XVII–XVIII ст.' (ВТССУМ, 681); *Отаман* (див. *Атаманюк*); *Пивовар* (див. *Пивоварчук*); *Писар* (див. *Писаренко*); *Пономар* (див. *Пономаренко*);

Пустовіт – вторинний за формою варіант щодо *Пустовійт*, який виник на українському мовному ґрунті під дією закону переходу *o / i* в закритих складах, а

внаслідок десемантизації відбулося випадіння [й] [66, с. 206]. На думку І. М. Железняк, *пустовійт* виникло не на апелятивному рівні, а спершу в сфері прізвиськ, очевидно, із глузливим відтінком, таке найменування позначало ‘людину, яка вже не є війтом, але обіймала цю посаду раніше’. Дослідниця припускає, що антропонімне утворення *Пустовіт* стоїть в одному ряду з *Толстовойт*, *Старовойт* і под. [дет. див. 66, с. 204–209].

Рибак; *Римар* (див. *Римарук*); *Седляр* (див. *Сідлярук*); *Ситник* < *ситник* ‘дѣлающей сита, ситовщикъ’ (Гр., IV, 124); *Сівач* (див. *Сівчук*); *Солдат*; *Солтис* < *солтис* ‘сільський староста’ (ВТССУМ, 1160); *Староста* (див. *Старостенко*); *Стельмах* (див. *Стельмаченко*); *Ткач* (див. *Ткачук*); *Фарисей* < *фарисей* ‘у Стародавній Іудеї – послідовник релігійно-політичної течії, що виражала інтереси заможних іудеїв і відзначалася фанатизмом і надмірною увагою до зовнішніх проявів релігійності’, ‘перен. лицемірна людина; ханжа’ (СУМ, X, 564); *Хмельяр* (див. *Хмілярчук*); *Чабан* (див. *Чабанюк*); *Чорноморець* < *чорноморець* ‘черноморській козакъ’ (Гр., IV, 471); *Шаповал* (див. *Шаповаленко*); *Швець* (див. *Шевчук*); *Шинкар* (див. *Шинкарук*); *Шляхта* (див. *Шляхтич*).

Назви осіб за місцем проживання / походження: *Балка* (пор. ОН *Балк*, *Балка* (Ч.1, 43). На думку М. О. Демчук, ім'я *Балка* – давньоукр. суфіксальний дериват (пор. ще болг. ОН *Балосинь*) (Демчук, 57, 64)) < *бáлка* ‘степной оврагъ’ (Гр., I, 25), ‘долина’, ‘брус, колода’ (ЕСУМ, I, 127–128), можливо, ‘*із вказівкою на місце проживання носія «біля балки»’; *Богира* (пор. ОН *Богир* (Ч.1, 68), апелятив *богарá* ‘у Середній Азії – неполивні землі, придатні для використання під посів без зрошування’, ‘посіви на цих землях’ (СУМ, I, 208), імовірно, ‘*людина, яка прибула з такої місцевості’, пор. ще нім. *Voger* ‘лучник’ (Чучка, 76)); *Варшава* (пор. урбанонім *Варшава*, мікротопонім *Варшава* ‘куток, віддалений від села, де колись проживали поляки’, ‘хутір, де живуть переселенці з Польщі’, ‘урочище, де до війни жили поляки’ та ін. (А.1, I, 89)); *Горун* (пор. ОН *Горун*, *Горюнь* (Ч.1, 134; Худаш, 82), а також діал. апелятив *горю́н* ‘мешканець високого правого берега Сейма’ (ЕСУМ, I, 562)); *Град* (пор. полісемантичний апелятив *град* ‘місто’, ‘огорожа’ (ЕСУМ, I, 581); пор. ще діал. *градá* ‘невеликий горб’, ‘підвищене сухе місце серед

болота' (Ш.1, 36), 'пряма вулиця села' (Аркушин, 104), *градь* 'підвищення в лісі' (Ш.1, 36)); *Діброва* < *діброва* 'листяний ліс на родючих ґрунтах, у якому переважає дуб' (СУМ, II, 296); *Долина*; *Дуброва* (пор. ОН *Дуброва*, яку, на думку П. П. Чучки, давали здебільшого дітям, що народилися в *діброві*, тобто лісі (Ч.1, 178)) < *дуброва* 'дубовий ліс' (Т., II, 835); *Загора* (пор. апелятив *загора* 'загір'я (місцевість за горами)' (ЕСУМ, I, 562), очевидно, '*вказувало на місце проживання чи походження – за *горою*'); *Калюга* (див. *Калугіна*); *Москвич* < *москвіч* 'житель Москви' (СУМ, IV, 808); *Осада* < *осада* 'заст. поселення; поверх, ярус' (СУМ, V, 752); *Слобода* < *слободá* 'іст. поселення, жителі яких тимчасово звільнялися від феодалських повинностей і податків', 'частина міста, квартал, де жили люди однієї професії, національності і т. ін', 'велике село, селище', 'відокремлена частина великого села' (СУМ, IX, 365); *Суходіл*; *Суходол*; *Сухоліс* < *сухоліс* 'высохший лѣсъ, высохшая часть лѣса' (Гр., IV, 233); *Сухомлин* < діал. *сухомлин* 'вітряк' (Редько, II, 1029); *Сухостав*.

Серед нововолинських прізвищ цієї лексико-семантичної групи трапляються також відприкметникові деривати, співвідносні з повними формами прикметників: *Боровий*; *Гаєвий* (пор. *гаєвій* 'лѣсной' (Гр., I, 264)); *Горний*; *Калюжний*; *Колодяжний* (пор. діал. апелятиви *колодяж*, *колóдеж* 'колодязь' (Шульгач, 67)); *Кутовий*; *Лісовий*; *Лозовий*; *Луговий*; *Лужний*; *Огородній*; *Очеретний*; *Пісочний*; *Польовий*; *Садовий*; *Озерний*; *Хуторний*; *Церковний*; *Яровий* (вони, очевидно, вказували на місце проживання/походження людини).

У структурі деяких відприкметникових антропонімів наявні префікси *за-*, *на-*, *над-*, *під-* (*под-*), *по-*; у цих випадках апелятив із префіксом *за-*, на думку Л. О. Кравченко, вказував на розташування об'єкта (місця проживання особи) далі від названого кореневою морфемою предмета, тобто означав, що хтось живе далі від... [90, с. 37]. Серед прізвищ зазначеної структури переважають оніми з компонентом *за-*: *Заболотний* – 'той, хто живе за болотом'; *Задорожний*, *Задорожній* – 'той, хто живе за дорогою'; *Загребельний* – 'той, хто живе за греблею'; *Забродний* – 'той, хто живе за бродом'; *Завгородній*, *Загородній* – 'той, хто живе за гóрóдом'; *Загайний* – 'той, хто живе за гаєм'; *Задворний* – 'той, хто живе за двором' (пор. *двір* «іст. присадибне господарство землевласника – поміщика,

монастиря і т. ін.; маєток» та ін. (СУМ, II, 219)); *Заклінний* (правдоподібно, вказувало на проживання «за *Клином*» або «за *Клинами*»); *Заколодний* – ‘той, хто живе за *колодою* (*тобто вирубанним лісом)’; *Закриничний* – ‘той, хто живе за *криницею*’; *Залужний* – ‘той, хто живе за *лугом*’; *Замлинний* – ‘той, хто живе за *млином*’; *Запотічний* – ‘той, хто живе за *поток*ом, очевидно, річкою’; *Зарічний* – ‘той, хто живе за *рікою*’; *Затолочний* – ‘той, хто живе за *толокою* (пор. *толока* «залишене під пар поле, що служить пасовищем для худоби», «діал. взагалі вільна ділянка біля села, де збиралася молодь гуляти» (СУМ, X, 180))’; меншою кількістю представлені утворення з префіксами *на-*: *Нагірний*; *Нагорний*; *над-*: *Наддвірний*; *Наддолинний*; *під-* (*под-*): *Підгайний*; *Підгірний*; *Підгорний*; *Піддубний*; *Підлісний*; *Підлужний*; *Підцерковний*; *Подгайний*; *Подгірний*; *Подгорний*; *Подтинний*; *по-*: *Побережний*; *Подолинний*; *Потолочний*.

Назви осіб за етнічною ознакою: *Бесараб*, *Бессараб* (пор. ОН ст.-укр. *Басараба*, 1481 р. (ССМ, I, 87)) < етнонім *басараб* ‘житель *Бессарабії*’ (Редько, I, 37), пор. ще синтаксему *іти на Басара́бію* ‘окрім прямого значення, *перен.* быть бродягой’ (Гр., I, 31)); *Бойко* < *бóйко* (див. *Бойченко*); *Венгрин* < етнонім *венгрин* ‘угорець’ (Редько, I, 139); *Волох* (пор. ОН *Волох* (Ч.1, 116), ст.-рос. ОН *Волох*, 1519 р. (В., 71), а також багатозначний апелятив *волóх*: а) ‘представник романських народів: молдованин або румун, рідше італієць’ (ЕСУМ, I, 422); б) ‘гірський пастух’ (Чучка, 123); в) ‘буковинець’ (Чучка, 123); а ще *во́лохи* ‘волосся на руках і на тілі’ (ЕСУМ, I, 422), імовірно, ‘*із вказівкою на фізичні особливості людини’, якщо не *Волох* < *Волоха* < *Володимир* (СУІ, 74); *Волошин* < *волóшин* ‘т.с., що *волох*’ (див. *Волох*); *Гуцул*; *Дунець* < *дунець* ‘данець, мешканець Данії’ (Т., II, 840); *Литвин* (див. *Литвиненко*).

Лях. Гіпотетично можливі різні версії: 1) < *лях* ‘*іст.* поляк’ (СУМ, IV, 582); 2) < *Ілля* (СУІ, 152). Л. Р. Остап припускала, що «...до народного варіанта імені *Іля* (*Ілля*) приєднувався суфікс *-х* або *-ах*, який був продуктивним ще в XVI–XVII ст., а потім початкове *і* в мовленні губиться, бо занепад початкових голосних *і*, *о*, *а*, *е* в іменах – характерна риса української антропонімії: *Сай* – *Ісай*, *Сак* – *Ісак* тощо» [116, с. 117].

Мазур (див. *Мазурчук*); *Молдаван*; *Подоляк* < *подоляк* ‘житель Поділля’ (СУМ, VI, 753); *Прус* (пор. етнонім *прус* ‘заст. прусак’ (СУМ, VIII, 362)); *Русин* < *ру́сін* ‘стара назва українського населення Буковини, Галичини та Закарпатської України’ (СУМ, VIII, 911); *Руснак* < *руснак* ‘діал. русин’ (СУМ, VIII, 912); *Серб*; *Сербин* < *сербин* ‘серб’ (Чучка, 510); *Турчин* < *ту́рчин* ‘заст. турок’ (СУМ, X, 329); *Угрин* < *угрин* ‘венгерець’ (Гр., IV, 316); *Українець*; *Хорват*; *Циган* (див. *Циганенко*); *Чех*; *Шваб* (див. *Швабенко*); *Швед*.

На думку Ю. К. Редька, частина таких антропонімів указує на національність основоположника роду, проте не всі прізвища, утворені від етнонімів, означали людей, предки яких не були українцями. В окремих випадках могло вистачити того, що хтось «був у Волощині» чи був подібний до татарина, щоб отримати відповідне прізвисько [141, с. 25–26], яке потім, очевидно, ставало родовим прізвищем.

Назви осіб за родинними стосунками, віком: *Баба* (див. *Бабенко*); *Бодруг* (можливо, відбулося одзвінчення у структурі діал. апелятива *подруг* ‘чоловік’ ‘один із членів шлюбної пари; дружина щодо свого чоловіка або чоловік щодо своєї дружини’ (СУМ, VI, 758)); *Близнюк* (пор. розмовно-побутове укр. особове ім'я *Близнюк* (Ч.1, 59)) < *близнюк* ‘дитина, яка народилася одночасно з іншою в однієї матері’ та ін. (Гр., I, 73); *Брат*; *Вихованець* < *ві́ховáнець* ‘дитина або молода людина, яка виховується чи виховувалася ким-небудь або де-небудь’, ‘дитина, взята ким-небудь на виховання’ та ін. (СУМ, I, 528); *Герба* < *гéрба* діал. ‘стара жінка’ та ін. (Чучка, 142), пор. ще діал. апелятив *герб* ‘гордість’, а також діал. дієсл. *гéрбувати* ‘гребувати, гордувати’ (ЕСУМ, I, 497); *Друзь* < *друзь* діал. ‘друг’ (ЕСУМ, II, 133), див. ще *Дружук*; *Дядя*; *Кардаш* < *кардаш* ‘брат; товариш; побратим’; ‘рідна людина’ (Осташ, 543); *Мама*; *Похресник*; *Прадід*; *Сват*; *Сваха*; *Сестра*; *Сирота*; *Старий*; *Удова* (див. *Вдовенко*); *Швагер* < діал. *швагер* ‘сестрин чоловік; зять’ (СУМ, XI, 426); *Шугай* < *шугай* ‘діал. хлопець, парубок’, пор. ще *шугай* ‘старовинний верхній жіночий одяг, що мав вигляд короткополої кофти з рукавами’ (СУМ, XI, 555), можливо, ‘*із вказівкою на зовнішній вигляд носія’; *Юний*; *Юнак*.

2.2.2. Прізвища, мотивовані основами з неособовим значенням (*nomina impersonalia*)

Прізвища, мотивовані основами з неособовим значенням (*nomina impersonalia*), було утворено шляхом метафоричного перенесення реалій на особу. Саме в цих назвах відображено різні вподобання, а також ставлення людини до життя. Більшість із них своїм корінням сягає ще праслов'янської доби, інколи навіть праіндоевропейської, і належить до традиційного народного побутового іменника відапелятивних власних імен, які давали за якимись забобонними мотивами новонародженим дітям як у дохристиянські часи, так і після запровадження християнства (паралельно з церковними іменами) аж до XVIII ст. [90, с. 30]. Прізвища жителів м. Нововолинська цього типу об'єднано в кілька лексико-семантичних груп.

Антропоніми, похідні від назв звірів, птахів, риб, комах і їх частин

Нововолинські прізвища, що походять від назв тварин, зумовлені різними обставинами. Причинами могли бути зовнішня подібність людини до тварини, наявність певних рис, що вважаються характерними для якоїсь тварини тощо. Хоча, як справедливо констатував Ю. К. Редько, зв'язок між твариною і вдачею чи зовнішністю людини існував не завжди, могли бути сотні інших причин, що викликали появу цих прізвищ [141, с. 76]. Як слушно зауважує І. Д. Фаріон, у названій лексико-семантичній групі панівним, очевидно, був відстрашувально-захисний мотив номінації. Такої ж думки, за свідченням І. Д. Фаріон, дотримувався І. Огієнко, який вважав, що епоха тотемізму спричинила значну персоніфікацію звірів, помітну на прізвищевому іменникові, наприклад: лис – хитрун, заєць – боягуз, тур – символ могутньої сили, відваги та мужності тощо [174, с. 17].

М. Л. Худаш припускав, що в плані якихось добрих побажань як нехресні власні імена вживалися різні назви тварин, що були об'єктом полювання, могли використовуватися як символи мисливського щастя [195, с. 174].

До найменувань цієї лексико-семантичної групи зараховано такі оніми: *Барна* (пор. ОН **Барнь* < ОН *Барниславъ* (Худаш, 24–25)) < діал. *бáрна* ‘темно-сірий віл; чорна корова’ (ЕСУМ, I, 145), імовірно, ‘*так могли називати чорноволосих або

смаглявих людей'; *Бзюк* < діал. *бзюк* 'гедзь, овід' (ЕСУМ, I, 181), правдоподібно, '*про дратівливого, прискіпливого носія'; *Бик* < *бик* 'назва тварини', очевидно, '*так могли називати фізично сильну людину'; пор. ще апелятив *бик* 'родь дѣтской игры' та ін. (Гр., I, 55); *Бєловол*, *Біловол* (онім, утворений унаслідок основокладання прикметника *білий* і іменника *віл*, очевидно, '*так могли називати людину, яка мала воли білої масті'); *Бобер* (пор. САІ *Бобръ* (Демчук, 122), ОН ст.-рос. *Бобр*, третя чверть XV ст. (В., 42), ОН *Бобир* (Ч.1, 60)) < *бобѣр* 'назва тварини', 'хутро цього гризуна' (СУМ, I, 205), пор. ще *бобѣр* 'родь дѣтской игры' (Гр., I, 77), також етнонім *бобри́*, яким молд. цигани прозивають укр. циган (Чучка, 73); *Бобрик* (пор. САІ *Бобрыкъ* (Демчук, 122)) < полісемантичний апелятив *бобрик* 'змени. від *бобер*', 'шкурка молодого бобра' (Чучка, 74); 'родь мѣдной пуговицы (такія пуговицы гуцулы наготовляють сами, употребляя ихъ для украшенія кожаныхъ поясовъ, кож. сумокъ и пр.)' (Гр., I, 78); 'грубе тепле сукно з короткою стоячою ворсою' (СУМ, I, 206); 'чоловіча коротка стрижка зі стоячим волоссям спереду' (ЕСУМ, I, 217); *Богун* (пор. САІ *Богунъ* (Демчук, 89), ОН *Богун* (про походження див. (Ч.1, 65)) < *богунъ* 'желудокъ, первый желудокъ жвачныхъ животныхъ' (Гр., I, 80); 'назва рослини' (Редько, I, 80); пор. також *богунъ* 'горизонтальная жердь, перекладина, на которой развѣшиваютъ сушить рыбу' (Гр., I, 80); *Бомк* (пор. діал. апелятив *бомк* 'гедзь' (Корз., 75), очевидно, '*так могли називати набридливу, як комаха, людину', дієсл. *бѣмкати* 'болтать, рассказывать не очень правдоподобное' (Гр., I, 85), діал. 'нерозбірливо говорити' та ін. (Аркушин, 27), імовірно, '*той, хто *бѣмкає*'); *Борсук* (пор. САІ *Борсукъ* (Демчук, 125)) < *борсукъ* 'назва тварини' (Редько, I, 92), пор. ще діал. дієсл. *бѣрсати* 'кидатися, метатися', 'мучитися, надриватися', 'хитатися' (ЕСУМ, I, 235), очевидно, '*про того, хто *борсається*'; *Боцьон* < діал. *бѣцунъ* 'лелека' тощо (Аркушин, 29); *Бугай* (див. *Бугаєнко*); *Буйвол* < *буйвилъ* 'назва тварини', очевидно, '*так могли називати кремезну, дебелу, сильну людину'; *Булан* (пор. *буланий* 'світло-рудий (про масть коня)' (СУМ, I, 253), імовірно, '*бліда чи з бляклим відтінком волосся людина'); *Бурило* < *бурило* 'ведмідь' (ЕСУМ, I, 300), пор. ще діал. 'вид рибальської сітки, рибальська снасть, подібна до невода'; *Видра* < *видра* 'назва тварини', імовірно, '*так могли називали сварливу людину з поганим

характером’;

Вовк (пор. ОН *Вовк* (дет. мотивацію та походження ОН див. (Ч.1, 105; [69, с. 169]), САІ *Вовкъ* (Демчук, 122)) < *вовк* ‘назва тварини’ (СУМ, I, 711);

Воробей (пор. САІ *Воробей* (Демчук, 124; Ч.1, 116), також діал. апелятив *воробей* ‘горобець’ (ЕСУМ, I, 570)); *Воробій* < діал. *воробій* ‘горобець’ (Редько, I, 169); *Ворона* (пор. ОН ст.-укр. *Ворона*, 1458 р. (ССМ, I, 197), САІ *Ворона* (про походження писали (Демчук, 122; Ч.1, 117)) < *ворона* ‘назва птаха’; ‘перен., зневажл. про неуважну людину; гава, роззява’ (СУМ, I, 740); *Гавула* (пор. діал. апелятив *гавуля* ‘падло; худоба’ (ЕСУМ, I, 447)); *Гарам* < *гарам* діал. ‘скотина, худоба’; пор. ще діал. апелятиви *гарамія* ‘розбійник’, *гарамій* ‘шахрай’ (ЕСУМ, I, 470); *Гедзь* < *гедзь* ‘назва комахи’; ‘перен. про людину, яка нервує, у якої поганий настрій’ (СУМ, II, 46); *Герун* < *герун* ‘віл із короткими тупими рогами’ тощо (ЕСУМ, I, 500); *Гершон* (пор. діал. апелятив *гершун* ‘шершень’ (Аркушин, I, 88), правдоподібно, ‘*так могли називати дуже заїдливих людей’); *Голуб* (пор. ОН *Голуб*, САІ *Голубъ* (дет. про походження див. (Ч.1, 129–130; Демчук, 125)) < *голуб* ‘назва птаха’; ‘розм. пестливе називання чоловіка (перев. при звертанні)’ тощо, пор. також дієсл. *голубити* ‘проявляти ніжність, ласку; пестити’, ‘перен. любовно виношувати, плекати (надію, мрію тощо) (СУМ, II, 118); *Гусак* (пор. ОН ст.-рос. *Гусак*, 1455 р. (В., 92), САІ *Гусакъ* (Демчук, 126), ОН *Гусак* (Ч.1, 142)) < *гусак* ‘самець гуски’ (СУМ, II, 197); *Гуска* (пор. САІ *Гус(ь)ка* (Демчук, 126), ОН *Гуска* (Ч.1, 142)) < *гуска* ‘самка гусака’ (СУМ, II, 198); *Деркач* (див. *Деркаченко* 1); *Дзьоба* < *Дзьоб* < *дзьоб*, очевидно, ‘*так могли називати людей із довгим носом’, див. ще *Дзюбенко*; *Дрозд* (пор. ОН ст.-укр. *Дроздь*, 1359 р. (ССМ, I, 326), ОН ст.-рос. *Дрозд*, 1495 р. (В., 101), САІ *Дроздь* (Демчук, 125)) < *дрозд* (*дрізд*) ‘назва птаха’; *Дятел* (пор. ОН ст.-рос. *Дятел*, 1473 р.) < *дятел* ‘назва птаха’; *Жаворонок*, *Жайворонок* (про походження ОН *Жа(й)воронок* див. (Ч.1, 182), пор. ще ОН ст.-рос. *Жаворонок*, 1569 р. (В., 110)) < *жайворонок* ‘назва птаха’; пор. ще ‘виріб із тіста, що формою нагадує жайворонка’ (СУМ, II, 503); *Журавель* (пор. ОН ст.-рос. *Журавль*, 1646 р. (В., 116)) < полісемантичний апелятив *журавель* ‘назва птаха’; ‘пристрій для тягнення води з криниці’; ‘назва танцю’ (СУМ, II, 547); *Засць*, *Заяць* (пор. ОН ст.-рос. *Заяц*, перша

половина XV ст. (В., 121), про походження ОН *Заєць/Заяць* дет. див. (Ч.1, 192)) < *за́єць* ‘назва тварини’; *Зай* < *зай* діал. ‘заєць’ (Аркушин, 166); *Зозуля* (пор. САІ *Зозуля* (Демчук, 125)) < *зозу́ля* ‘назва птаха’; *Їжик* < діал. *іжик* ‘їжак’ (Аркушин, 197); *Їжак* < *іжа́к* ‘назва тварини’; *Карась* (пор. ОН ст.-рос. *Карась*, початок XVII ст. (В., 134), про ОН *Карась* див. ще (Ч.1, 203)) < *кара́сь* ‘назва риби’, пор. ще буков. апелятив *ка́рас* ‘вид покрівлі з очерету’ (Чучка, 251); *Качур* (пор. САІ *Качу(о)рць* (Демчук, 126)) < *качур* ‘самець качки; селезень’ (СУМ, IV, 124); *Киба* < *кіба* діал. ‘чайка’; діал. ‘страховище, потвора’ (ЕСУМ, II, 427–428), очевидно, ‘із вказівкою на зовнішній вигляд носія’; *Киця, Кіця* < *кіця* ‘розм. пестлива назва кішки’ (СУМ, IV, 156), ‘кошеня’ (Чучка, 263), пор. ще діал. апелятив *киця́* ‘маленьке горнятко’, а також діал. дієсл. *киця́ти* ‘бити, доторкатися рукою у грі в жмурки’ (ЕСУМ, II, 440); *Кім* (про походження ОН *Кім* див. (Ч.1, 204)) < *кіт* ‘назва тварини’, пор. ще діал. *кіт* ‘віконна замазка’, ‘пристрій для витягування з колодязя затонулих відер’ (Аркушин, 222); *Кліщ* (див. *Кліщенко*); *Кобець* (пор. ОН ст.-рос. *Кобець*, 1527 р. (В., 145), апелятив *кібець* ‘кобчикъ (назва птаха)’; ‘названіє одного изъ играющихъ въ дѣтской игрѣ въ перепелицю’ (Гр., II, 242); *Котусь* (див. *Котусенко*); *Лебідь* (див. *Лебеденко*); *Лис* < *лис* ‘лисиця’; ‘лысый, плѣшивый’ та ін. (Гр., II, 360–361); *Лиса* < *ліса́* ‘лисиця’ (ЕСУМ, III, 240); *Лисиця; Лось* (пор. САІ *Лось* (Демчук, 122), ОН ст.-рос. *Лось*, 1495 р. (В., 185)); *Луц* < багатозначний діал. апелятив *луц* ‘кострогріз’ (Чучка, 350), ‘назва рослини’, ‘луска’ (ЕСУМ, III, 317) пор. ще дієсл. *луца́ти, луцити*; *Ляц* (див. *Лященко*); *Медвідь* (див. *Медведенко*); *Мотиль* (пор. САІ *Мотиль* (Демчук, 127)) < *моті́ль* ‘діал. метелик’, ‘яскраво-червона личинка комара-дзвонарика, що є цінним кормом для риб; смикунчик’ (СУМ, IV, 811); *Мураха* (можливо, так могли називати ‘*невисокого зросту, худу та працювиту людину’); *Мурашка; Муха* (пор. САІ *Муха* (Демчук, 126), ОН ст.-рос. *Муха*, друга половина XV ст. (В., 209)); *Мушка; Овечка* < *овéчка* ‘вівця’; ‘перен., зневажл. про покірливу, боязку людину’ (СУМ, V, 611); *Овід; Окунь* (пор. САІ *Окунь* (Демчук, 127), ОН ст.-рос. *Окунь*, 1495 р. (В., 230), пор. ще фразеологізм *окунів ловити* ‘куняти’ (СУМ, V, 686)); *Орел* (пор. САІ *Орель* (Демчук, 126), ОН ст.-рос. *Орел*, 1596 р. (В., 232)) < *орéл* ‘назва птаха’; ‘перен. про сильну, мужню

людину' (СУМ, V, 743); *Осел* < *осёл* 'назва тварини'; 'перен., зневажл. про нерозумну або вперту людину' (СУМ, V, 758); *Перепелиця*; *Півень* < *півень* 'назва птаха'; 'перен., розм. про задерикувату й запальну людину' (СУМ, VI, 380); *Рак* < *рак* 'назва водяної тварини'; пор. ще дієсл. *рахати* 'рахкати ('діал. скрекотати' (СУМ, VIII, 456)) (Гр., IV, 4); *Риба* < *рiба* 'назва водяної тварини'; 'перен. в'яла, млява людина, яка зовні не виявляє своїх емоцій' (СУМ, VIII, 526); *Свиня* < *свиня* 'назва тварини'; 'рід картярської гри'; 'перен. лайл. неохайна людина', 'перен., заст. зневажлива назва представника нижчих верств населення (селян, міської бідноти і т. ін.), яку вживали представники привілейованих класів' (СУМ, IX, 72); *Селезень* (пор. САІ *Селезень* (Демчук, 125)) < *селезень* 'самець качки; качур' тощо (СУМ, IX, 116); *Синиця* (пор. САІ *Синица* (Демчук, 126)); *Сова* (пор. САІ *Сова* (Демчук, 125)); *Сокіл* (пор. САІ *Соколь* (Демчук, 125)) < *сокiл* 'назва птаха'; 'перен., поет. юнак або чоловік, який відзначається красою, сміливістю, молодечтвом', 'розм. ласкаве називання юнака чи чоловіка (перев. при звертанні)' (СУМ, IX, 438); *Соловей* (пор. САІ *Соловей* (Демчук, 125)) < *соловiй* 'назва птаха', 'перен., розм. людина, яка має гарний, перев. високий голос і володіє мистецтвом співу', 'ір. балакун, базіка' (СУМ, IX, 444); *Сорока* (пор. САІ *Сорока* (Демчук, 124)) < *сорока* 'назва птаха', 'перен. про надмірно балакучу людину (перев. жінку) (СУМ, IX, 463); *Телиця*; *Уж* < діал. *уж* 'вуж' (СУМ, X, 399); *Утка* (див. *Утченко*); *Хом'як*, *Хом'як* (пор. САІ *Хомякъ* (Демчук, 123)) < *хом'як* 'назва польового гризуна', 'перен., розм. неповоротка, незграбна, нерозторопна людина' (СУМ, XI, 124); *Хорт* < *хорт* 'тонконогий, із видовженим тулубом і довгою гострою мордою, з прямою шерстю мисливський собака' (СУМ, XI, 131); *Хрущ* < *хрущ* 'назва комахи', 'перен., розм. мала дитина, людина' (СУМ, XI, 160); *Цап* (пор. САІ *Цапъ* (Демчук, 124)) < *цап* 'самець кози', 'перен., ір. про чоловіка з неприємним, фальшивим голосом; про бородатого або старого чоловіка' (СУМ, XI, 179); *Цвіркун*; *Чайка* (пор. САІ *Чайка* (Демчук, 125)) < *чайка* 'назва птаха'; 'розм. пестливе називання дівчини, жінки (перев. при звертанні)' тощо (СУМ, XI, 264); *Черв* (пор. апелятив *червiа* 'розм. черви' (СУМ, XI, 295)); *Червяк*, *Черв'як* < *черв'як* 'безхребетна тварина, яка пересувається, вигинаючи своє м'яке видовжене тіло'; 'перен. жалюгідна, нікчемна,

слаба людина’, ‘перен. відчуття, душевний стан, що ослаблює віру людини в щонебудь’ (СУМ, XI, 300)); *Чиж* (пор. САІ *Чижь* (Демчук, 125)); *Чижик* (пор. САІ *Чижикъ* (Демчук, 125)); *Шпак* (пор. САІ *Шпакъ* (Демчук, 124)) < ‘назва птаха’; ‘перен. темно-сірий кінь’ (СУМ, XI, 513)); *Шуліка* < *шуліка* ‘назва птаха; ‘перен., розм. жорстока, злобна людина’, пор. ще словосполучення *шулікою налетіти* ‘раптово, хижо накидатися, нападати на кого-небудь’ тощо (СУМ, XI, 560); *Щука*; *Щур* < *щур* ‘назва тварини’; ‘назва птаха’ (СУМ, XI, 611); *Яструб*.

Прізвища, похідні від назв рослин, їхніх частин і плодів

Г. Є. Бучко вважала, що антропоніми з первісною семантикою «флора» відображають дохристиянські культури [26, с. 184]. На думку ж І. Д. Фаріон, надаючи новонародженим відповідні особові назви, батьки сподівалися передати дитині властивості цих дерев, злаків, кущів, які б мали виконувати побажальну чи охоронно-відстрашувальну функцію [174, с. 18]. М. Л. Худаш зауважував, що назви рослин у ролі нехресних власних імен могли правити за символи хліборобського щастя. Те саме можна сказати про назви дерев і кущів, особливо плодоносних, із корисними плодами [195, с. 174]. В антропонімії м. Нововолинська представлені такі найменування означеного лексико-семантичного класу: *Береза* (пор. САІ *Береза* (Демчук, 33), ОН ст.-рос. *Береза*, друга половина XV ст. (В., 36)) < полісемантичний апелятив *береза* ‘назва дерева’ (СУМ, I, 160); ‘парень (у д’вушекъ – д’вушка), избираемый распорядителемъ во время вечерницъ, п’нїя колядок и пр. зап’вало, заправитель хора’ (Гр., I, 51); ‘заст. ватажок колядників’ (ЕСУМ, I, 171); *Біб* < *біб* ‘назва рослини’ (Гр., I, 59); *Болдан* < діал. *болдан* ‘крушина’ (ЕСУМ, I, 225); *Болібрух* < *болібрюх* ‘назва рослини (подорожникъ)’ (Гр., I, 84); *Бордун* (пор. діал. *бордунъ* ‘жовтець їдкий’ (ЕСУМ, I, 229), пор. ще давньорус. апелятив *бордунъ* чи *бръдунъ* ‘вид меча’ (Чучка, 82)); *Бужора* < діал. *бужора* ‘півонія’ (ЕСУМ, I, 281); *Верес* < *в’ерес* ‘назва рослини’, пор. ще діал. *в’ерес* ‘зверху, поверх’ (ЕСУМ, 353; 360); *Диня* < *д’їня* ‘назва рослини; її плоди’ (СУМ, II, 280); *Граб* (пор. САІ *Грабъ* (Демчук, 128)) < *граб* ‘назва дерева’; пор. ще діал. дієсл. *грабати* ‘обробляти землю граблями’, ‘гребти’, ‘розгрібати’, *грабити* ‘грабувати’ (ЕСУМ, I, 579); *Гриб* (пор. ОН ст.-укр. *Гриб*, 1488 р. (ССМ, I, 262), ОН ст.-рос. *Гриб*, 1495 р. (В., 88), САІ *Грибъ*

(Демчук, 129), ОН *Гриб* (Ч.1, 138)) < *гриб* ‘назва рослини’; *Грушка* (пор. апелятиви *грушка* ‘груша’, ‘діал. обрядова забава над померлим’ (ЕСУМ, I, 607)); *Гузар* < діал. *гузар* ‘нижня потовщена частина снопа чи дерева’ (Чучка, 164), пор. також *гусар* (див. *Гусарук*); *Дерибас* (пор. прізвисько *Дерибас* ‘предок людини, який служив під командою адмірала *Дерібаса*, героя Одеси, італійця за походженням; любив розповідати про нього тощо’ (Редько, I, 296)) < *дерибас* діал. ‘назва рослини’ (ЕСУМ, II, 40); *Жолудь* < *жолудь* ‘плід дуба’ (СУМ, II, 543); *Качан* (пор. САІ *Качань* (Демчук, 130)) < *качан*; *Кмін* (пор. апелятив *кмин* ‘назва рослини; пахуче насіння цієї рослини’ (СУМ, IV, 195)); *Корінь*; *Лепех*, *Лепеха*; *Липа* < *ліпа* ‘назва дерева’; ‘перен. про що-небудь фальшиве, підроблене’ тощо (СУМ, IV, 487); *Лищина* < *ліщина* ‘кущ родини березових з їстівними плодами – горіхами’, ‘чагарник із кущів цієї рослини’ (СУМ, IV, 534); *Лобода* (пор. САІ *Лобода* (Демчук, 129)) < *лободá* ‘найпоширеніший бур’ян, що засмічує посівні та городні культури; листя деяких видів цієї рослини вживають у їжу, як шпинат, салат тощо’ (СУМ, IV, 536); *Лопух* (пор. САІ *Лопухь* (Демчук, 129)) < *лопух* ‘назва рослини’; ‘перен., про некмітливу людину’ (СУМ, IV, 547); *Малина* (пор. САІ *Мальна* (Демчук, 128)) < *маліна* ‘назва рослини’, ‘збірн. ягоди цієї рослини’ (СУМ, IV, 607); *Малинка* (пор. САІ *Мальнка* (Демчук, 128)) < *малінка* ‘змени.-пестл. до *малина*’ (СУМ, IV, 607); *Огірок* < *огірок* ‘назва рослини’, ‘плоди цієї рослини’ (СУМ, V, 614); *Осока*; *Очерет* (пор. САІ *Очерет* (Демчук, 128)); *Пшениця*; *Редька* (пор. САІ *Редька* (Демчук, 129)); *Ріпа* < *ріпа* ‘назва рослини’, ‘збірн. їстівні солодкуваті на смак корені цієї рослини’, ‘діал. картопля’ (СУМ, VIII, 575); *Салата* (пор. апелятив *салáта* ‘назва рослини’; ‘назва страви’ (СУМ, IX, 18); *Слива* (пор. САІ *Слива* (Демчук, 128)) < *сліва* ‘назва рослини; її плоди’ (СУМ, IX, 350); *Сосна* < *сосна́* ‘назва дерева’; ‘сосновий гай, ліс; сосняк’ (СУМ, IX, 469), можливо, ‘*із вказівкою на місце проживання/походження носія’; *Струк* (пор. САІ *Струкь* (Демчук, 130)) < *струк* ‘довгий і вузький плід більшості рослин родини хрестоцвітих’ (СУМ, IX, 789), правдоподібно, ‘*так могли називати худих або високих людей’; *Стручок* (див. *Струк*); *Табак*, *Табака*; *Терен* < *те́рен* ‘колючий кущ’, ‘збірн. плоди цієї рослини’, пор. також апелятив *те́рен* ‘місцевість, територія’ тощо (СУМ, X, 85), можливо, ‘*вказівка на місце

проживання/походження людини»; *Тютюн*; *Фасоля* < *фасо́ля* ‘діал. квасоля’ (СУМ, X, 567); *Фіалка* < *фіа́лка* ‘назва рослини’ (СУМ, X, 582); *Хміль* (пор. САІ *Хмилъ*, *Хмѣль* (Демчук, 129)) < *хміль* ‘назва рослини’; ‘перен. стан піднесення, збудження, самозабуття, викликаний чим-небудь’ тощо (СУМ, XI, 97); *Цибуля* (пор. САІ *Цибуля*, *Цыбуля* (Демчук, 129)); *Шишка* (пор. САІ *Шишка* (Демчук, 130)) < *шішка* ‘суцвіття хвойних та деяких інших рослин’; ‘перен., ір. поважна, впливова особа; цяця, цабе’ тощо (СУМ, XI, 466); *Щава* < *щава* ‘щавель’ тощо (Гр., IV, 522); *Щавель* < *щавель* ‘назва рослини’ (СУМ, XI, 570); *Ячмінь* < *ячмінь* ‘назва рослини’, ‘зерна цієї рослини’ тощо (СУМ, XI, 661).

Антропоніми, похідні від назв частин тіла людини: *Бондя* (про походження ОН *Бóнда*, див. (Чучка, 81)) < *бондя* ‘живіт’ (Редько, I, 87), правдоподібно, ‘*так могли називати товсту людину’; *Варга* < діал. *ва́рга* ‘губа’ (ЕСУМ, I, 330), імовірно, ‘*людина з великими губами’; *Вихор* < багатозначний апелятив *вихор* ‘природно закручене витком пасмо волосся, яке стирчить догори’, імовірно, ‘із вказівкою на зовнішній вигляд носія’; ‘перен. надзвичайно швидкий хід, розвиток чого-небудь’, правдоподібно, ‘*так могли називати людину, яка швидко ходить/рвучку до будь-якої справи’, пор. ще дієсл. *віхорити* ‘крутити голову, схопивши за волосся’ та ін. (СУМ, I, 534); *Волос* (на думку П. П. Чучки, походження власного особового імені *Волос* дискусійне (про його інтерпретації дет. див. (Ч.1, 115–116)) < полісемантичний апелятив *во́лос* діал. ‘волосся’ (Аркушин, 69), правдоподібно ‘*про людину з довгим волоссям’; пор. ще ‘ниткоподібне рогове утворення на шкірі живого організму’; ‘хвороба (опух) пальця’ (ЕСУМ, I, 420), очевидно, ‘*так називали людину, яка хворіла на цю недугу’; *Горб* (див. *Горбенко*); *Горгуш* (пор. діал. *горго́ші* ‘плечі’ (СУМ, II, 126), можливо, ‘*про плечисту, дебелу людину’, пор. ще уг. *horgas* ‘гачкуватий’, ‘горбатий’, ‘зігнутий’ (Чучка, 154)); *Губа* (див. *Губенко* 2, 3); *Глова* (пор. апелятив *головá* (див. *Головенко*)); *Кабуша* (пор. діал. *кабу́шка* ‘маківка (голови)’ (ЕСУМ, II, 333), імовірно, ‘*вказівка на фізичні особливості чи зовнішній вигляд носія’); *Зуб* (пор. ОН ст.-рос. *Зуб*, друга половина XV ст. (В., 124), САІ *Зубъ* (Демчук, 130)) < *зуб*; *Нога*; *Нос* (див. *Носенко*); *Орган* (пор. апелятиви *óрган* і *orǵán* (СУМ, V, 738)); *Пуп* (див. *Пупченко*); *Ребро*; *Рот*;

Рука; Стопа; Череп (див. *Черепенко*); *Язик* (імовірно, ‘*так могли називати балакучих людей’).

На думку М. О. Демчук, відапелятивні імена, похідні від назв тваринного світу, можна трактувати як захисні, такі, що відлякують «нечисту силу», оберігаючи від наврочень, їх вживали як своєрідні «обереги від хвороб»; рослинного світу – втілення здоров'я, сили, стійкості та довголіття; органів і частин людського тіла – як профілактичні (Демчук, 121).

Прізвища, похідні від назв знарядь праці та предметів повсякденного вжитку

Стосовно антропонімів цього типу вчені висловлювали різні думки, зокрема вважали їх наслідками процесів метафоризації або метонімізації, що побудовані на підсвідомих асоціаціях за подібністю чи перенесенням ознак з об'єкта на суб'єкт [174, с. 18]. Із досліджуваних прізвищ жителів м. Нововолинська до цієї лексико-семантичної групи зараховуємо такі найменування: *Батіг* < *батіг* ‘прикріплений до держака мотузок або ремінець, яким поганяють тварин; канчук, пуга’ (СУМ, I, 111); ‘важіль у ступі для товчення пшона, на який натискають ногою’ та ін. (Гр., I, 32), правдоподібно ‘*людина, яка плела чи, можливо, вправно користувалася *батогом*’; *Бензель* < діал. *бѣнзель* ‘щітка чи віхоть, яким мажуть долівку хати глиною’ (Л., 31); *Борона* (пор. САІ *Боронъ* (Демчук, 66). Пор. ще споріднені лексеми *борона́* ‘сільськогосподарське знаряддя для розпушування землі’ (СУМ, I, 219), можливо, ‘*так могли називати носія за родом занять’; діал. *борона́* ‘весільний пиріг, спечений у домі молодого для батька молодої’ (ЕСУМ, I, 233); діал. *борона́* ‘захист, диспут’; діал. *бóрони* ‘гра’ (Аркушин, 28); а також дієсл. *бороніти* ‘захищати’, ‘забороняти’ (ЕСУМ, I, 233)); *Брич* < діал. *брич* ‘бритава’ (ЕСУМ, I, 259), ‘дуже гострий ніж’ (Чучка, 90), пор. ще діал. дієсл. *вібричитися* ‘поголитися’ (ЕСУМ, I, 259), імовірно, ‘*людина, яка завжди була вибритою/мала різкий характер’; *Бруча* < *бруч* ‘обруч’ (Аркушин, 33); *Булава* < *булава́*; *Васага* < діал. *васа́га* ‘чумацький віз’; ‘ящик на возі, віз із ящиком’ (ЕСУМ, I, 336); *Волок* < *волок* ‘невелика сітка з матнею для ловлі риби на неглибоких місцях’, ‘мотузок, за допомогою якого перетягують копиці сіна або колоди з одного місця в друге’ та ін., пор. ще полісемантичний апелятив *волока*

‘заст. мотузок, яким зав'язують постолы та обв'язують онучі на нозі’ тощо (СУМ, I, 729), діал. ‘страва з буряків, перцю, картопляного бадилля, цибулі й олії’ та ін. (ЕСУМ, I, 419); *Віз* (пор. апелятив *віз* ‘засіб пересування на чотирьох колесах з кінною або воловою тягою здебільшого для перевезення вантажів’ та ін. (СУМ, I, 667)); *Гвоздь* (пор. ОН *Гвоздь* (про походження див. (Ч.1, 123), САІ *Гвоздь* (Демчук, 132)) < *гвоздь* ‘дерев’яний або металевий цвях’ (Осташ, 535); ‘перен., розм. найголовніше’ (СУМ, II, 45), можливо ‘*так могли називати людину, яка завжди говорила по суті’; *Гладік* < *гладик* ‘один із інструментів колісника’ (ЕСУМ, I, 519), пор. ще укр. дієсл. *гладити*; *Глинь* < *глинь* діал. ‘алюміній’ (ЕСУМ, I, 524), мотивація затемнена; *Голівець* (пор. апелятив *олівéць*, очевидно, із протетичним [г], мотивацію відновити важко); *Грагер* (пор. *гратар* ‘сволок’ (ЕСУМ, I, 580), пор. ще апелятив *дра́гер*); *Гужва* < діал. *гужва́* ‘розпарена гілка для зв’язування’ (ЕСУМ, I, 613), ‘дерев’яне кільце, що з’єднує плуг і колісню’ (Редько, I, 260); *Дергач* < *дерга́ч* діал. ‘чесальник’, ‘знаряддя для витягування цвяхів’, пор. ще діал. дієсл. *де́ргати* ‘смикати’, ‘чесати клоччя дергальним гребенем’ (ЕСУМ, II, 36); *Деркач* (див. *Деркаченко* 3); *Дзиндра* < *дзиндра* ‘дрібненькі часточки заліза, що відскакують, коли його кують’ (Т., II, 709), пор. ще діал. *ці́ндра* ‘перен. вітрогон, жевжик’, а також діал. дієсл. *ці́ндрити* ‘марнотратити, гайнувати’ (ЕСУМ, VI, 249), очевидно, ‘*про неощадливу людину’; *Дідух* < *діду́х* ‘сніп, який ставили за старим звичаєм у кутку хати перед Різдом’ (СУМ, II, 300); *Дубас*, *Дубась* < *дубас* ‘видовбаний човен, дуб’, пор. ще діал. *дуба́с* ‘великий ніж’, дієсл. *дуба́сити* ‘бити, лупцювати’, ‘сильно стукати’ (ЕСУМ, II, 136; 139);

Калита (пор. ОН ст.-укр. *Калита*, 1388 р. (ССМ, I, 466), ОН ст.-рос. *Калита*, 1340 р. (В., 132), САІ *Калит(а)* (Демчук, 133)) < *калі́та* ‘торба для грошей’ тощо (ЕСУМ, II, 351); *Клок* (пор. ОН ст.-рос. *Клок*, 1550 р. (В., 143)) < *клок* ‘жмут’, ‘клапоть’, пор. ще дієсл. *кло́кати* ‘видавати короткі глухі звуки’ (ЕСУМ, II, 464); *Клец*, *Клець* (пор. ОН ст.-рос. *Клец*, 1545 р. (В., 142)) < діал. *клец’ь* ‘колода, чурбак, обрубок стовпа’ (ЕСУМ, II, 459); *Кльофа* (пор. діал. апелятив *кльоф* ‘кайло’ (ЕСУМ, II, 471)); *Кльоц* < *кльоц* діал. ‘колода, брус’, ‘чинбарський інструмент (кобила)’, пор. також діал. дієсл. *кльо́цати* ‘рубати (сокирою)’, ‘майструвати (з деревом)’, ‘цюкати,

майструвати'(ЕСУМ, II, 472); *Ковш* (пор. *ківш* 'совокъ для насыпки зернового хлѣба, муки и пр. '; 'плата мельнику мукою за помоль'; 'ковшъ, сосудъ съ рукоятью для черпанья и питья жидкостей' (Гр., 242), 'те саме, що *кіш*' (СУМ, IV, 158), мотивацію номінатива відновити важко); *Ліра* < *ліра* 'назва музичного інструмента' тощо (СУМ, IV, 521); *Ложка*; *Лопата* (пор. САІ *Лопата* (Демчук, 132)); *Макітра* < *макітра* 'вид глиняного посуду великого розміру напівсферичної форми з широким отвором'; 'перен., ір. про голову людини'; 'діал. улоговина', можливо, '*із вказівкою на місце проживання носія' (СУМ, IV, 602); *Молот*; *Мотика*; *Мітла*; *Невод* (пор. апелютив *невід* 'велика рибальська сітка' (СУМ, V, 262)); *Нитка* < *нітка* 'тонко зсукана, скручена пряжа, що використовується для шиття, в'язання, вишивання, виготовлення тканин і т. ін.', 'перен. те, що поєднує, зв'язує з ким-, чим-небудь' тощо (СУМ, V, 415); *Обух* (див. *Обушенко*); *Прут*; *Сковорода* < *сковорода* 'неглибокий круглий посуд, у якому смажать їжу' (СУМ, IX, 290); *Скрипка* (пор. САІ *Скрипка* (Демчук, 133)); *Слуп* < *слуп* 'заст. стовп' (СУМ, IX, 381); *Соха* < *соха* 'товста жердина, стовп, перев. з розсохою на кінці, що служить підпорою, підставкою до чого-небудь'; 'примітивне землеробське знаряддя для орання землі' (СУМ, IX, 473); *Товкач* < *товкач* 'товстий дерев'яний стрижень, ударами, натискуванням якого ущільнюють яку-небудь масу або подрібнюють, розтирають що-небудь'; 'перен., розм. нерозумна людина; дурень' (СУМ, X, 163); *Хомут* < *хомут* 'шийна частина кінської упряжі, що являє собою дерев'яний остов (кліщі), вкритий м'яким валиком'; 'перен., розм. що-небудь украй обтяжливе, важке для когось' (СУМ, XI, 123); *Шило* (пор. САІ *Шило*, *Шыло* (Демчук, 132)); *Шнур*.

Антропоніми, похідні від назв страв, напоїв, продуктів харчування

Прізвища, похідні від назв продуктів харчування, видів їжі, напоїв, на думку Ю. К. Редька, могли утворитися завдяки тому, що хтось особливо любив таку страву або частував нею гостей [141, с. 76]. Варто погодитися з М. Л. Худашем, який вважав, що у твірних основах цих онімів утілено побажання бути ситим, мати достаток у харчах або хоча б у якійсь конкретній їжі, але назва страви могла бути і вуличним прізвиськом за уподібненням або порівнянням [195, с. 174]. Як зазначав П. П. Чучка, в чехів ці прізвища люди отримували за улюблені страви чи напої, а

також за те, що ці особи виготовляли [198, с. 427]. Означені лексеми виступають у складі твірних основ таких нововолинських антропонімів: *Балик*, *Балика* (пор. ОН *Баликъ* (Дем, 64) (< ОН *Бал[тазар]* (докл. див. Х., Д. 42)) < *балик* ‘просолена і пров'ялена (інколи ще й прикопчена) спинка великої красної риби’ (СУМ, I, 96); *Борщ* (пор. САІ *Борщ(ъ)* (Демчук, 131)) < *борщ*, правдоподібно, ‘*так могли називати людину, у якої завжди було червоне обличчя; хто дуже любив і постійно вживав цю страву’; *Бриндзя* < діал. *бріндзя* ‘овечий сир’ (ЕСУМ, I, 258); ‘перен. біда, убогість’ (Редько, I, 100), можливо, ‘*так називали бідну людину, яка могла виготовляти/продавати овечий сир’; *Вареник* < *варéник*; *Варяниця* < *варяніця* ‘варениця (назва страви)’ (Гр., I, 128); *Вергун* < *вергун* ‘солодке печиво’ (ЕСУМ, 352); *Вечеря* < *вечеря*; *Галета* < *галéта* ‘сухий коржик’ (ЕСУМ, I, 460), пор. також *галета* ‘дерев'яний посуд на молоко’ (Редько, I, 185), а ще діал. дієсл. *галіти* ‘квапити; підганяти’, ‘радити’ та ін. (ЕСУМ, I, 460), правдоподібно ‘*насмішлива назва того, хто, очевидно, завжди поспішав’; *Кисель*, *Кисіль*, *Кісіль* (пор. ст.-укр. ОН *Кисел*, *Кысел*, 1475 р. (ССМ, I, 475), САІ *Кисель* (Демчук, 131)) < *кисіль*; *Леваш* < діал. *лéваш* ‘глевкий хліб’ (Аркушин, 277); *Луй* < діал. *луй* ‘нутрянний свинячий жир’ (Аркушин, 290); *Масло* (пор. САІ *Масло* (Демчук, 131)); *Пиріг* (пор. САІ *Пирогъ* (Демчук, 131)) < *пиріг*; *Сало*; *Сирник* < *сірник*; *Сироватка*; *Скиба* (пор. САІ *Скиба* (Демчук, 134)) < *скіба* ‘плоский кусень чого-небудь їстівного (хліба і т. інше)’ тощо (СУМ, IX, 260); *Сметана* (пор. САІ *Сметана* (Демчук, 132)); *Соломата* (пор. *саламата* ‘рідка страва із завареного борошна’ (ЕСУМ, V, 167); *Соломаха* (пор. САІ *Соломаха* (Демчук, 132)) < *солома́ха* ‘саламата’ (ЕСУМ, V, 167); *Чир* < діал. *чир* ‘страва із кукурудзяної або вівсяної муки; вид саламати’ тощо (СУМ, XI, 328).

Прізвища, похідні від назв одягу, взуття, тканин

Прізвища, похідні від назв одягу, взуття, тканин, найімовірніше, утворені не від язичницьких імен, а від прізвиськ пізнішого часу, мотивованих певною особливістю в одязі. М. Л. Худаш зауважував, що ці оніми ні в експресивному плані, ні в народних зіставленнях чи порівняннях не використовували, тому їх не можна розглядати як експресивні власні імена або прізвиська [195, с. 175–176]. Вони могли виступати прізвиськами не експресивного, а ідентифікувального плану, для

виділення людини серед інших за допомогою найбільш виразної ознаки. До цієї групи належать прізвиська: *Атлас* < *átlás* ‘тканина’; ‘зібрання карт’ (ЕСУМ, I, 96); *Бунда* (пор. ОН ст.-рос. *Бунд*, 1578 р., *Бундо*, 1498 р. (В., 54)) < *бунда* діал. ‘вид суконного пальта’, ‘короткий хутрянний одяг’, ‘кожух без рукавів’, ‘тепла білизна’, ‘занадто широке пальто, плаття’, ‘сарафан’, ‘дитяче (переважно дівоче) плаття’, пор. ще діал. *бундя* ‘довга, погано підігнана до стану одежа (переважно жіноча)’ (ЕСУМ, I, 295); *Габім* (пор. апелятив діал. *гáбim* ‘сутана (верхній довгий одяг католицького духовенства, який носять не в час богослужіння)’ (СУМ, II, 8), пор. також *гáбimус* ‘зовнішній вигляд’ (ЕСУМ, I, 445)); *Гудзьо* (див. *Гудзенко*); *Довгопол* (пор. *довгопóлий* ‘із довгими полами (про одяг)’ (СУМ, II, 332), очевидно, ‘*про людину, яка носила такий одяг’); *Закаблук* < *закаблúк* ‘задня частина взуття, що охоплює п'яту’, ‘каблук’ (СУМ, III, 136); *Каламай* (пор. апелятив *каламáйка* ‘заст. цупка, густа льняна тканина’ (СУМ, IV, 74), правдоподібно, ‘*так могли називати людину, яка носила одяг із такої тканини’); *Кантур* (пор. ОН ст.-рос. *Кантур*, 1627 р. (В., 133)) < *кáптур* ‘різновид чол./жін. головного убору’; пор. ще діал. апелятив *кáптур* ‘вид покарання жінок: тримаючи в лівій руці над головою караної весь одяг, правою сікли різками’ (ЕСУМ, II, 377); ‘перен. стара людина’ тощо (Аркушин, 210); *Кода* (пор. ОН *Кóда* (< ОН *Кикодим*, *Костадим*) (Чучка, 273)) < діал. *кóда* ‘поясок, крайка’, ‘стрічка на капелюсі’ (ЕСУМ, II, 490); пор. ще діал. *кодú* ‘коли’ (ЕСУМ, II, 491), можливо, ‘*про людину, яка часто в своєму мовленні вживала це слово’; *Личак* < *личáк* ‘плетене з лика або з іншого матеріалу селянське взуття, яке носили з онучами, прив'язуючи до ноги мотузками’ (ВТССУМ, 488), ‘перен., заст. вбога людина’ (СУМ, IV, 501); *Нагавиця*, *Ногавиця* (пор. апелятив *ногави́ця* ‘холоша’, ‘суконні штани’ (СУМ, V, 439)); *Оksamитовий* < *оксамíтовий* ‘зробл., зшитий із оксамиту’; ‘перен. який чимось нагадує оксамит, схожий на оксамит’, ‘перен. приємний, м'який (про голос тощо)’ (СУМ, V, 683); *Пазуха* < діал. *пáзуха* ‘перед сорочки з розрізом’ (Чучка, 424); *Плахта* < *плáхта* ‘жіночий одяг типу спідниці, зроблений із двох зшитих до половини полотнищ *перев.* вовняної картатої тканини’ тощо (ВТССУМ, 795); *Плащ* < *плащ* ‘верхній широкий безрукавний одяг, який носять наопашки’, ‘легке пальто з водонепроникної тканини’ (СУМ, VI,

573); *Чобіт*; *Шапка*; *Шуба* (див. *Шубенко*).

Антропоніми, похідні від назв явищ природи та часових понять

Прізвища, похідні від назв явищ природи та часових понять, імовірно, первісно виконували роль дохристиянських імен, указуючи на час (день тижня, пору року) і погодні умови появи дитини на світ. До таких утворень зараховано: *Гром*, *Грома* (пор. ОН *Громъ*, *Грім* (Худаш, 84; Чучка, 139), пор. ще апелятив *грім* ‘гуркіт і грім у хмарах разом із блискавкою’; ‘великий гуркіт, тріск, гук’ (Осташ, 536), очевидно, ‘*про шумну людину’); *Завіруха* < *завірюха* ‘сильний вітер із снігом; метелиця, хуртовина’; ‘перен. чвара, колотнеча, сварка’ (СУМ, III, 51), можливо, ‘*про недоброзичливих людей’); *Зима* (пор. САІ *Зима* (Демчук, 116), пор. ще *зимá*, а також діал. дієсл. *зимáти* ‘хапати’ (ЕСУМ, II, 296), можливо, ‘*про того, хто хапає’); *Мороз* (пор. САІ *Мороз* (ъ) (Демчук, 116), апелятив *морóз*, а також дієсл. *морозити* ‘дуже охолоджувати’; ‘перен. викликати в когось неприємне відчуття холоду, страху’, ‘перен. про хворобливе відчуття холоду, гарячковий стан’, ‘перен. стримувати, спиняти вияв чого-небудь’ (СУМ, IV, 804)); *Негода* (пор. САІ *Невгодъ* (Демчук, 118)) < *негóда* ‘погана погода’; ‘нещастя, знегода; тяжка година; дні, сповнені невдачами, неприємностями’ (СУМ, V, 278); *Слота* (пор. апелятив *сльотá* ‘хмарна, сира погода з дощем або мокрим снігом, із багном на землі’; ‘перен., лайл. набридлива, надокучлива людина’ (СУМ, IX, 390)); *Хмара* (пор. САІ *Хмара* (Демчук, 27)) < *хмáра* ‘перен. уживається для вираження якого-небудь стану, настрою людини (тривоги, суму, задуми і т. ін.)’, ‘перен. небезпека, нещастя, біда, що насуваються, загрожують кому-небудь’ тощо (СУМ, XI, 93); *Хмарина* < *хмарі́на* ‘окрема невелика хмара’ (СУМ, XI, 94); *Холод* (пор. САІ *Холодъ* (Демчук, 116)) < *хóлод* ‘дуже холодна погода; мороз’; ‘відчуття ознобу від страху, хвилювання, тривоги і т. ін.’, ‘перен. стан цілковитої байдужості, інертності; відчуття самотності, порожнечі, безнадії’, ‘перен. безпристрасне ставлення до кого-, чого-небудь, відсутність зацікавлення, цілковита байдужість’ тощо (СУМ, XI, 113).

Серед нововолинських антропонімів, співвідносних із назвами часових понять, переважають оніми, похідні від назв днів тижня: *Неділя*, *Понеділок*, *П'ятниця*, *Середа*, *Субота*.

Прізвища, похідні від назв розваг, ігор, танців: *Вегера* < *вєгєря* діал. 'вид танцю' (СУМ, I, 314), пор. ще *ветєра* 'кий із потовщеною гулею на кінці' (Осташ, 533); *Гінайло* (пор. діал. апелятив *гоняйло* 'один із гравців у грі в плаз' (ЕСУМ, I, 534)); *Краков'як* < *краков'як* 'польський народний танець у швидкому темпі' (СУМ, IV, 322); *Санжар* (пор. апелятив *санжарка* 'названіє одной пїсни, а также и танца' (Гр., IV, 102)); *Чирва* (пор. *чїрва* 'масть у гральних картах' (СУМ, XI, 328)).

Висновки до розділу 2

Усі проаналізовані прізвища жителів м. Новововолинська Волинської області, що ввійшли до цього розділу, виникли лексико-семантичним способом.

Онїми, утворені лексико-семантичним шляхом (37%), співвідносні в основному з іменниковими основами, апелятивами-прикметниками мотивовані прізвища, серед яких переважають антропоніми з афіксами *-н-*, *-ан-*; незначна кількість таких антропонімолексем містить також у своїй структурі суфікси *-ат-*, *-енн-*, *-оват-*.

Прізвища, співвідносні з різними за структурою чоловічими та жіночими християнськими іменами, відображають характерні особливості давньої системи варіантів імен, виділяючи загальнонаціональні ознаки в антропонімії волинського регіону, зокрема Нововолинська, засвідчують афіксальну різноманітність у місцевій специфіці творення варіантів імен. У структурі антропонімолексем, що згодом без жодних змін стали спадковими прізвищами, виявлено такі форманти: *-ах*, *-аш*, *-єг-а*, *-ел'-а*, *-єчк-о*, *-ись*, *-иц'-а*, *-иш*, *-к-о*, *-он*, *-ох-а*, *-ош*, *-ул-а*, *-ур (-юр)*, *-ур-а (-юр-а)*, *-ус*, *-усь*, *-ут-а*, *-ух (-юх)*, *-ух-а (-юх-а)*.

Група антропонімів, утворених шляхом усічення імені, нечисленна, оскільки чисті усічені імена, не ускладнені суфіксами, зрідка переходили в прізвища через незначну їх поширеність. Найбільш поширений вид скорочення особових імен, які стали основою досліджуваних антрополексем, – апокопа. Серед прізвищ, похідних від усічених варіантів імен, представлено також поєднання різних видів скорочення.

Сучасні оніми підтверджують давню антропонімну традицію називати дітей за іменем батька, тому в основах прізвищ істотно переважають саме чоловічі

християнські особові назви.

Антропоніми, похідні від відапелятивних імен і прізвиськ, розглянуто в межах двох розрядів: прізвища, мотивовані основами з особовим (*nomina personalia*) (52 %) і неособовим (*nomina impersonalia*) (48 %) значеннями.

У групах відапелятивних онімів із особовим значенням переважають слова експресивної лексики, твірні основи яких різноманітні за семантикою.

Серед антропонімів, похідних від назв людей за зовнішніми ознаками (47 %), вирізняльними особливостями були зачіска, риси обличчя, волосся, колір шкіри, зріст, вага, вродливість, фізичні вади тощо. Прізвища, утворені від назв людей за внутрішніми рисами (33 %), відображають поведінку, характер першоносія, почуття, емоції, особливості мовлення; домінують основи зі значенням *базіка*, *бешкетник*, *забіяка*, *плакса*, *злодій*, *ледар*, що виражені різними лексемами. Чимало таких утворень указують також на жадібність, сердитість, недолугість особи.

Прізвища, похідні від назв професій (10 %), – вагома частина місцевого антропонімікону. У їхніх основах виявлено лексеми на позначення виробників одягу та взуття, продуктів харчування, предметів побуту, робітників сільського господарства, мистецтва, науки та медицини, а також назви осіб, що вказували на заняття бджільництвом, полюванням, рибальством тощо. Помітне місце у творенні прізвищ посіли апелятиви – назви металообробних і деревообробних ремесел, виробництва різних речовин, видів торгівлі. Нововолинські прізвища, мотивовані назвами професій, цілісно відображають економічне життя, а також домінувальні види господарської діяльності жителів.

Простежено різні причини появи антропонімів, що вказували на родинну спорідненість (3 %). Один із вагомих мотивів – слово, яким могли часто називати людину.

Лексичною базою групи прізвищ за національністю (7 %) стали назви етносів, етнічних груп, які часто виступали твірною основою для ідентифікації особи.

Антропоніми, похідні від апелятивів із неособовим значенням, первісно могли функціонувати як язичницькі імена, що виникли внаслідок пантеїстичного світогляду наших предків. Вони часто виступали у фольклорі персоніфіковано, як

символ або ж були простими іменами бажального характеру, чи такими, що відлякували. Корені, засвідчені такими сучасними спадковими антропонімолексемами, відображають релігійні уявлення українців, їхній світогляд, особливості побуту тощо. Хоча, можливо, такі прізвиська могли характеризувати людей і за зовнішністю, заняттям або мали іншу мотивацію. Спосіб іменування особи на основі метафоризації чи метонімізації продовжував бути особливо активним після занепаду язичницьких імен у творенні різноманітних прізвиськ.

Основні положення розділу викладено в семи публікаціях [183–186; 188; 191; 192].

РОЗДІЛ 3

ПРІЗВИЩА, УТВОРЕНІ ЗА ДОПОМОГОЮ СУФІКСІВ

Прізвища, утворені афіксальним способом, із часу виникнення були онімами, що характеризували особу за батьком чи матір'ю, рідше – за дідом або бабою, і так ідентифікували денотата в суспільстві, тоді як прізвища, утворені лексико-семантичним способом, функціонували як імена або прізвиська. Формальні показники, що допомагають відрізнити прізвища морфологічного способу творення від семантичного, – специфічні суфікси [90, 71].

В ономастиці вже усталено класифікацію прізвищ морфологічного способу творення, за якою виділяють:

- 1) прізвища з патронімічними формантами (-енк-о, -ич, -ович / -евич);
- 2) прізвища з посесивними суфіксами (-ов / -ев (-єв), -ів (-їв), -ин / -ін (-їн);
- 3) прізвища з поліфункційними афіксами (-ук (-юк), -чук, -ак (-як), -чак, -ик / -ік, -чик, -ець, -ськ-ий та ін.).

Цю класифікаційну схему покладено в основу дослідження.

3.1. Прізвища з патронімічними формантами

Із давніх часів збережено традицію іменування дітей за главою сім'ї. Така ідентифікація особи виявилася найактуальнішим способом визначення людини. У процесі розвитку суспільства система, за якої особове ім'я батька (значно рідше – матері) було уточнювальним елементом іменування сина, стала виконувати роль своєрідного мовного ланцюга, що протягом століть пов'язував між собою різні генерації того самого роду [130, с. 186–187]. Можливо, саме тому патронімічні суфікси особливо продуктивні у творенні українських прізвищ загалом і найменувань жителів м. Нововолинська Волинської області зокрема.

Модель із суфіксом -енк-о

Суфікс *-енк-о* (*-єнк-о*) – один із найпродуктивніших і найхарактерніших формантів сучасних українських прізвищ. Антропоніми, утворені за його допомогою, складають 10,57 % українських суфіксальних прізвищ і майже завжди

означають сина того, кого називає передсуфіксальна частина [141, с. 121]. Перші особові назви з цим суфіксом, за даними М. Л. Худаши, засвідчено латино-польськими писемними пам'ятками першої половини XV ст., що належать до західноукраїнських територій; у XVI ст. тенденція щодо вживання назв цього типу стала виразною, хоча такі найменування були ще мало поширені [195, с. 122]. Апелятивні утворення з цим формантом, найімовірніше, виникли в другій половині XII – XIII ст. [169, с. 47]. Давньослов'янські відапелятивні імена-прізвиська, що стали прізвищами, не завжди можна відрізнити від власне прізвиськ, які з найдавніших часів побутують як неофіційні іменування. І ті, і ті утворені від апелятивної лексики певних семантичних груп із категорії як особових, так і неособових назв. Різниця між ними полягала тільки в різних мотивах їх присвоєння та способах номінації [194, с. 111].

Первісно деривати з суфіксом *-енк-о* належали до народнорозмовних форм іменування синів за батьком. На цю архаїчну функцію зазначеного антропонімоформанта вказував О. Б. Ткаченко: „Утворення із суфіксом *-енк-о* виступало... як форма для позначення сина батька (рідше матері), що мав прізвище з тим самим коренем (основою), що й прізвище сина, але неускладнене *-енк-о*. Усі ті іменники, від яких за допомогою суфікса *-енк-о* утворювалися нові прізвища, повинні були вже перед тим колись виступати в значенні власних імен, належних комусь із батьків” [169, с. 39]. Науковець доводить, що укр. *-енк-о*, рос. *-енк-а*, білор. *-енак*, староп. *-jonek*, серб. *-енац*, болг. *-енец*, ст.-сл. *-енець* та інші (формальна спільність підтверджується даними з боку семантики – утворення з усіма наведеними суфіксами позначають або характеризують молодих істот) являють собою форманти, утворені приєднанням суфікса **(ь)к-о* до іменникових основ на **-ен-* [169, с. 47], тобто *-енк-о* – це поліформант, що утворився з суфікса **-ен-* і рефлексів суфікса **(ь)к-* (**(ь)к-*) [169, с. 62].

Як засвідчує Л. Т. Масенко, найменування з формантом *-енк-о* могли мати і демінутивне значення, тобто позначати малих, недорослих істот: *Іваненко* ‘малий Іван’, але, водночас, і ‘син Івана’ [99, с. 24]. Подвійна функція цього суфікса (творення прізвищ і найменування дітей) зберігалася до XIX ст. Поступово цей

формант перестав виконувати функцію називання дітей, оскільки відбулася кодифікація антропонімів; нові прізвища вже не утворювалися – суфікс практично втратив свою продуктивність [7, с. 114]. І. І. Ковалик зауважував, що поза межами української мови точних відповідників до прізвищ із суфіксом *-енк-о* немає в жодній зі слов'янських мов [80].

На думку Ю. К. Редька, антропоніми на *-енк-о* поширені в усіх без винятку областях (якщо ж вони трапляються інколи й серед інших слов'янських народів, то переважно як прізвища українського походження [141, с. 195]), але найбільше їх у східній частині України, де в середньому чверть усього українського населення має прізвища на *-енк-о* (цей тип іменувань у східноукраїнському ареалі вважають домінувальним [195, с. 122]), водночас на західноукраїнській території вони трапляються рідко, ледве перевищуючи 1 % [140, с. 77]. І. Д. Фаріон і М. Л. Худаш вважають, що поодинокі утворення в західному регіоні належать в основному переселенцям із східних областей [197, с. 217].

В антропоніміконі м. Нововолинська деривати на *-енк-о* посідають чільне місце. З огляду на твірні основи можна виділити такі лексико-семантичні групи:

1) прізвища, похідні від церковних християнських імен:

а) чоловічих: *Абраменко* < *Абрам*; *Абрамченко* < *Абрамко* чи *Абрамець* < *Абрам*; *Авраменко* < *Аврам*; *Авдєєнко* < *Авдій* (Редько, І, 1); *Агєєнко* < *Агей* (*Огей*) (СУІ, 258); *Адаменко* < *Адам*; *Азаренко* < *Азар* < *Азарій* (СУІ, 25); *Аксененко* < *Аксен* < *Авксентій* (СУІ, 257); *Андрєєнко*, *Андрієнко* < *Андрій*; *Андрусенко* < *Андрусь* < *Андрій* (СУІ, 33), *Андріан* (СУІ, 35); *Андрущенко* < *Андрушко* < *Андруш/а* < *Андрій* (СУІ, 33), *Андріан* (СУІ, 35); *Анікієнко* < *Аникій*; *Аніщенко* < *Анисько* (*Онисько*); *Антоненко* < *Антон*; *Антонченко* < *Антонько* або *Антонець* < *Антон*; *Артеменко* < *Артем*; *Афоненко* < *Афон* (СУІ, 48); *Борисенко* < *Борис*; *Борченко* < *Борко* < *Борис*; *Вакуленко* < *Вакула*; *Василенко*, *Василенко* < *Василь*; *Васильченко* < *Василько* < *Василь*; *Ващенко* < *Вашко* (*Івашко*) < *Іван* (СУІ, 145) або *Ващенко* < *Васько* < *Василь* (СУІ, 61); *Власенко* < *Влас*; *Гавриленко* < *Гаврило*; *Герасименко* < *Герасим*; *Геращенко* < *Герасько* < *Герась* < *Герасим*; *Гнатенко* < *Гнат*; *Григоренко* < *Григор* < *Григорій*; *Гордієнко* < *Гордій*; *Гриненко* < *Грин* < *Григорій*; *Грищенко*,

Грищенко < Гришко < Гри/іша < Григорій; Гриценко < Гриц/а/ь < Григорій; Давиденко < Давид; Даниленко < Данило; Даценко < Даць < Данило; Демиденко < Демид; Демченко < Демко < Дементій, Демид (СУІ, 102), Дем'ян (СУІ, 103); Дем'яненко < Дем'ян; Денисенко < Денис; Дименко < Дим < Дмитро, пор. також апелятив *дим* 'копильня' (ЕСУМ, II, 70), діал. дієсл. *димати* 'дути міхом; качати' (СУМ, II, 277), можливо, '*так могли називати і того, хто працював на копильні'; Дмитренко < Дмитро; Дорошенко < Дорош; Євтушенко < Євтуш < Євтух < Євтихій; Єдаменко < *Єдам < Ядам < Адам; Єрмоленко < Єрмола < Єрмолай; Єрмоменко < *Єр(ь)ома < Єремій < Єремія; Захаренко < Захар; Захарченко < Захарко або Захарець < Захар; Зенченко < Зенко < Зень < Зіновій; Іваненко < Іван; Іванченко < Іванко або Іванець < Іван; Іващенко < Івашко < Іваш < Івах < Іван; Ігнатенко < Ігнат; Ільченко < Ілько < Ілля; Ісаєнко < Ісай; Ісайченко < Ісайко < Ісай; Ісопенко < *Ісоп < Йосип; Карпенко < Карпо; Касьяненко < Касьян (Касян); Кащенко < Каська/о < Кася < Касян (СУІ, 168), Катерина (СУІ, 169); Кириленко < Кирило; Кириченко < Кирик (СУІ, 173) або Кириченко < Кирик < Кирило (СУІ, 173); Клименко < Клим; Кондратенко < Кондрат (Кіндрат); Кононенко < Конон; Константієнко < Константій < Констанцій; Корнієнко < Корній; Короленко < Король (пол. *Karol*) (СУІ, 182), хоча можливий зв'язок із *король* 'про чоловіка, який вирізняється особливою принакністю, манерами' та ін. (ВТССУМ, 576); Костенко < Костя < Костянтин; Костяненко < Костян < Костянтин; Кузьменко < Кузьма; Купрієнко < Купрій; Купріщенко < *Купрішко < Купріш < Купря < Купріян; Лавренко < Лавр < Лаврентій; Лазаренко < Лазар; Лаценко < Лац(ь) < Володимир (О., I, 405), Ладислав, Владислав (Редько, I, 584); Левченко < Левко < Лев; Леоненко < Леон; Логвиненко < Логвин; Лукашенко < Лукаш < Лука; Лук'яненко < Лук'ян; Лупенко < Луп (СУІ, 200); Луценко < Луць < Лука; Ляшенко < Ляш < Лях < Ілля (СУІ, 152), хоча можливе зіставлення з *лях* 'поляк' (СУМ, IV, 582); Макаренко < Макар; Макаренко < Макарко чи Макарець < Макар; Максименко < Максим; Мартиненко < Мартин; Марченко < Марко; Матвієнко < Матвій; Матюшенко < Матюш < Матюх < Матій < Матвій (СУІ, 221), пор. також рос. діал. апелятив *матюха* 'хто-небудь, усякий набрид, покидьки', дієсл. *матюшити* 'проклинати'

(СРНГ, 18, 42); *Микитенко* < *Микита*; *Миколаєнко* < *Миколай*; *Михайленко* < *Михайло*; *Міщенко* < *Мішко* < *Міша* < *Михайло*; *Мусієнко* < *Мусій*; *Назаренко* < *Назар*; *Науменко* < *Наум*; *Наумченко* < *Наумко* або *Наумець* < *Наум*; *Нестеренко* < *Нестер* < *Нестор*; *Нечипоренко* < *Нечипор* < *Ничипір* (СУІ, 251), пор. також із *нечепура* ‘неряха’ (Гр., II, 562); *Никоненко* < *Никон*; *Нікітченко* < *Нікітко* < *Нікіта* < *Микита*; *Ніколаєнко* < *Ніколай* (*Миколай*); *Ніколенко* < *Нікола* (*Микола*); *Овдієнко* < *Овдій*; *Олексієнко* < *Олексій*; *Омельченко* < *Омелько*; *Омельяненко* < *Омельян* < *Омелян*; *Онищенко*, *Оніщенко* < *Онисько* < *Онисим*; *Онопрієнко* < *Онопрій*; *Онуфрієнко* < *Онуфрій*; *Остапенко* < *Остан*; *Павленко* < *Павло*; *Павличенко*, *Павліченко* < *Павли/ік* < *Павло*; *Падусенко* < **Падусь* < *Пад* (СУІ, 280); *Панасенко* < *Панас*; *Пархоменко* < *Пархом*; *Патенко* < *Пат* < *Іпат* (СУІ, 155); *Петриченко* < *Петрик* < *Петро*; *Петрияненко* < **Петриян* < *Петро*; *Пилипенко* < *Пилип*; *Потапенко* < *Потан*; *Прокопенко* < *Прокіп*; *Проненко* < *Пронь/я* < *Прокіп*; *Проценко* < *Проць* < *Прокіп*; *Радченко* < *Радко* < *Рад* < *Радіон*; *Романенко* < *Роман*; *Романченко* < *Романко* або *Романець* < *Роман*; *Савченко* < *Савка* < *Сава*; *Самійленко* < *Самійло*; *Самойленко* < *Самойло* < *Самійло*; *Сапроненко* < *Сапрон* < *Сопрон*; *Сахненко* < *Сахно* < *Сахон* < *Софон* (СУІ, 345) або *Сахненко* < *Сахно* < *Олександр* (СУІ, 262); *Свириденко*, *Свіріденко* < *Свирид*; *Семененко* < *Семен*; *Семенченко* < *Семенко* або *Семенець* < *Семен*; *Семченко* < *Семко* < **Сем* < *Семен*; *Сенченко* < *Сенько* < *Сена/ь/я* < *Арсен* (СУІ, 44), *Оксен* (СУІ, 257), *Семен* (СУІ, 332); *Сергієнко* < *Сергій*; *Сидоренко*, *Сідоренко* < *Сидор*, *Сідор* < *Сидір*; *Симоненко* < **Симон* < *Сим* < *Семен*; *Степаненко* < *Степан*; *Степанченко* < *Степанко* або *Степанець* < *Степан*; *Стефоненко* < *Стефан*; *Супруненко* < *Супрун* < *Сопрон*;

Танасієнко < *Атанасій* і *Танасія* (СУІ, 282; 284). П. П. Чучка зауважував, що власні особові назви *Танас*, *Танась*, *Танасій* засвідчені в Карпатах як еквіваленти до повних імен *Атанасій* і *Анастасій* із XV ст., а в румунів ім’я *Tanásse* вживалося й метафорично – ‘дурник’ (Чучка, 544);

Тарасенко < *Тарас*; *Тимошенко* < *Тимош* < *Тимофій*; *Тимченко* < *Тимко* або *Тимець* < *Тим* < *Тимофій*; *Тихоненко* < *Тихон*; *Тодоренко* < *Тодор* (*Теодор*); *Трофименко* < *Трофим* < *Трохим*; *Трохименко* < *Трохим*; *Трущенко* < *Трушко* <

Труш < *Трохим* (див. ще *Труш*); *Филипенко*, *Філіпенко* < *Филип*, *Філіп* (*Пилип*); *Філіпченко* < *Філіпко* чи *Філіпець* < *Филип* (*Пилип*); *Філоненко* < *Філон*; *Фоменко* < *Фома*; *Харченко* < *Харко* < *Харитон*; *Хоменко* < *Хома*; *Юрченко* < *Юрка/о* < *Юр/а* < *Юрій*; *Юхименко* < *Юхим*; *Ющенко* < *Юшко* чи *Юсько* < *Юхим* (СУІ, 410) або *Ющенко* < *Юсько* < *Юсь* < *Йосип* (СУІ, 161); *Явтушенко* < *Явтуша* < *Явтух* (*Євтихій*); *Якименко* < *Яким*; *Яковенко* < *Яков* < *Яків*; *Якубенко* < *Якуб*; *Яременко* < *Ярема*; *Ярошенко* < *Ярош* < *Ярослав*; *Яценко* < *Яць* < *Яків*; *Яшенко* < *Яш/а* < *Яків*; *Ященко* < *Яшко* < *Яш* < *Яків* (СУІ, 413–414) або *Ященко* < *Ясько* < *Ясон* (СУІ, 420) чи *Ященко* < *Ясько* < *Ясь* < *Яків* (СУІ, 413), *Ян* (СУІ, 416), *Ярослав* (СУІ, 419);

б) жіночих: *Белоненко* < **Белон* < *Бела* < *Белла* (СУІ, 49); *Варющенко* < *Варюшка* < *Варюха* < *Варя* < *Варвара* (СУІ, 57); *Катриченко* < *Катрич* < *Катря* < *Катерина*; *Марусенко* < *Маруся* < *Марія*; *Паращенко* < *Параска*; *Раєнко* < *Рая* < *Раїса*. Таких найменувань порівняно з похідними від чоловічих імен дуже мало; це можна пояснити тим, що особові назви, утворені за допомогою патронімних суфіксів *-енк-о*, *-ук(-юк)*, *-ович / -евич*, у всіх слов'янських мовах давнього періоду були особовими назвами чоловіків. У жодній давній слов'янській мові не фіксовано жіночих особових назв із патронімними суфіксами. Тільки з переходом первісних патронімів у прізвища в сучасному значенні цього слова, тобто в родові особові назви, стало можливе вживання таких антропонімів [43, с. 242].

У деяких випадках походження прізвищ на *-енк-о* можна пов'язувати як із чоловічими, так і жіночими іменами: *Зінченко* < *Зінко* або *Зінець* < *Зінь/я* < *Зіновій* (СУІ, 139) або *Зінченко* < *Зінка* < *Зіна* < *Зіновія* (СУІ, 140); *Калініченко* < *Каленик* (СУІ, 163) або *Калініченко* < *Калинець* < *Калина* (СУІ, 163); *Кащенко* < *Каська* < *Катерина* (СУІ, 169), хоча, можливо, також *Кащенко* < *Касько* < *Касьо* < *Касьян* (*Касян*) (СУІ, 168); *Клименко* < *Клим* (СУІ, 177) або ж *Клименко* < *Клима* < *Клементина* (СУІ, 177); *Лесенко* < *Лесь* < *Олексій* і *Олекса* (СУІ, 264), *Олександр* (СУІ, 261) і *Олександра* (СУІ, 263); *Любченко* < *Любка* і *Любко* < *Любов*, *Любомира* та *Любомир* (СУІ, 201-202); *Малашенко* < *Малаш* < *Малах* < *Малахій*, *Малахія*, *Малафій* (СУІ, 207); *Настасьченко* < *Настасько* та *Настаська* < *Настась* і *Настася* < *Анастасій* і *Анастасія* (СУІ, 31); *Проненко* < *Пронь* < *Прокіп* (СУІ, 305)

також, можливо, *Проненко* < *Проня* < *Єфросинія* (СУІ, 136); *Федоренко* < *Федор/а* < *Федір* (СУІ, 375), *Федора* (СУІ, 378); *Фесенко* < *Фесь* і *Феся* < *Феодосій* і *Феодосія* (СУІ, 382–383);

2) антропоніми, похідні від давньослов'янських автохтонних особових імен і прізвищ пізнішого походження: *Бабенко* < *Баба* < полісемантичний апелятив *ба́ба* ‘мати батька або матері’, ‘стара віком жінка’, ‘розм. взагалі жінка’, ‘жінка, яка має внуків’, ‘дружина’, ‘повитуха’, ‘знахарка, ворожка’, ‘перен., зневажл. про слабкого, нерішучого, боязкого хлопця або чоловіка’, ‘боягуз’, ‘пліткар’, ‘жебрачка’ (СУМ, I, 75). Варто зважати на думки вчених-ономастів, згідно з якими в усіх слов'ян **baba* – слово дитячого мовлення з головним значенням ‘стара жінка, бабка’, тоді як усі інші – це результат вторинного переосмислення, в основі якого – проста метафора чи ж язичницьке світосприйняття (ЕССЯ, I, 107). Р. М. Козлова, наголошує, що **baba* – це не просто термін на позначення кровної спорідненості, а істота, жінка, яка *зустрічала життя людини, осв'ячувала її*, пор. болг. діал. *баба* ‘плівка, у якій з'являлася на світ дитина’, дотримання обрядів *ба́бить*, *бабі́ны*, що були загальнослов'янськими, установлення надгробків у формі жіночих статуй. Усе це підтверджує велике значення цього поняття та слова в сімейно-родовому устрої давнього слов'янства (К.З, 166). М. Л. Худаш зазначав: „Різним першим носіям ця особова назва, дійсно, була дана від апелятива з якимось метонімічним мотивом номінації. Однак загальнослов'янська поширеність антропоніма дає підстави вважати, що його генезис сягає ще десь у праслов'янський період, а саму назву варто виводити не безпосередньо від апелятива *баба*, а від утворення *Бабъ* (*Бабъ* < *Баба*), що виникло внаслідок апокопи імені-компози́та *Баб(ъ)радъ*” (Худаш, 238). Із цією думкою не погоджується В. О. Яцій, який зауважує, що пояснення антропоніма *Баба* як суфіксального утворення на *-а* від ОН *Бабъ* < *Бабърадъ* не переконливе (Яцій, 15). Отож, очевидно, слово *баба* увійшло в антропонімію як відображення культу предків і збереглося в основах прізвищ і до наших днів.

Беценко. Можливі версії: 1) < *Бець* (< *Бе-* + суфікс *-ць*) < *Беримиръ*, *Бериславъ* (Осташ, 529); 2) < *Бець*, *Беця* (пор. ОН ст.-укр. *Беця*, 1497 р. (ССМ, I, 95)). Спектр

мотивації широкий: а) < *бѣца* ‘неповоротка жінка’ (Редько, I, 58); б) < *бець* ‘товста дитина’; ‘телепень’ (ЕСУМ, I, 179);

Бордюженко < *Бордюг* < полісемантичний апелятив *бордюг* ‘теляча або козяча шкура’, ‘кендюх’ (Редько, I, 88), ‘мішок, торба’, ‘шлунок четвероногої тварини’, ‘сечовий міхур тварини’ (ВТССУМ, 93), пор. також діал. *бурдюг* ‘торба з мішковици, у яку насипають овес, січку тощо для годівлі коней’ (Л., 37), імовірно, ‘*так могли називати товсту, огрядну людину’;

Бугаєнко < *Бугай* (пор. ОН ст.-рос. *Бугай*, 1498 р. (В., 51), САІ *Бугай* (Демчук, 122)) < *бугай*. Спектр мотивації широкий: а) ‘сильний і кремезний чоловік’ та ін. (Гр., I, 105); б) ‘*лайл.* про людину’ (СУМ, I, 246); в) діал. ‘пристаркуватий парубок’ (Аркушин, 34); г) пор. ще рос. апелятив *бугай* ‘сарафан’ (В., 51), можливо, ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’;

Будненко (пор. апелятиви *бўдний* ‘буденний’ (Гр., I, 106), ‘пильний, бадьорий’ (Чучка, 94) і *бўдній* ‘повсякденний, звичайний’, ‘не святковий, робочий’ (СУМ, I, 248), а також діал. дієсл. *будніти* ‘ревіти; гриміти; шуміти’ (ЕСУМ, I, 279), рос. діал. ‘розголошувати’ (СРНГ, 3, 245));

Буряченко < *Буряк* (пор. ОН ст.-рос. *Бурак*, кінець XV ст. (В., 55). М. О. Демчук відносить ОН *Буракъ* до імен і імен-прізвиськ, утворених від назв рослинного світу (Демчук, 129), натомість П. П. Чучка наголошує, що це родинно-побутове ім’я, яке дали дитині за її якоюсь мовленнєвою ознакою (Ч.1, 90), пор. також давньослов’янське ім’я *Burak*, відоме чехам і сербам (Чучка, 99)) < *буряк*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘городня рослина, одно-, багаторічний овочевий коренеплід’ (ВТССУМ, 103); 2) ‘носящій бурку (повстяний безрукавний плащ або накидку з козячої вовни)’ тощо (Гр., I, 115); 3) пор. ще рос. діал. апелятив *буряк* ‘неосвічений селянин’ та ін. (СРНГ, 3, 301);

Вдовенко < *Вдова* < *вдова* ‘жінка, яка після смерті чоловіка не одружилася вдруге’ (СУМ, I, 312), якщо не *Вдовенко* < *вдовенко* ‘сынъ вдовы’ (Гр., I, 130); *Вдовиченко* < *Вдовець* < *вдовець* ‘чоловік, який після смерті дружини не одружився вдруге’ (СУМ, I, 311), якщо не *Вдовиченко* < *вдовиченко* ‘сынъ вдовы’ (Гр., I, 130); *Вдовченко* < *Вдовець* < *вдовець*; *Гіпенко* (див. *Гіп*); *Глінченко* < *Глінка* < *глінка*

‘фарфоровая глина’ (Гр., I, 289), ‘штучна глина’, ‘червона або синя глинка’ (Чучка, 145), ‘біла глина’ (ЕСУМ, I, 524), пор. ще діал. *глі́нки* ‘місце, де гончарі копають глину’ (Аркушин, 90), мотивація затемнена через семантичну багатозначність апелятива;

Глушенко. Можливі версії: 1) < **Глушень*, **Глушеня* < рос. діал. апелятиви *глу́шень* і *глуше́нь* ‘глухий’, ‘людина, яка погано чує’; ‘верхній довгий одяг селянок, схожий на сорочку’ тощо (СРНГ 6, 217–218); 2) < *Глук* < *глух* ‘глухий’ (Ч.1, 124), *глухий* ‘перен. який не прислухається до чиєїсь думки, нечуйний, байдужий’ (СУМ, II, 88); *Глуценко* < *Глушко* (пор. ОН ст.-рос. *Глушко*, початок XVII ст. (В., 79)) < *глушко́* ‘глухой человек’ (Гр., I, 292), ‘той, хто недочуває’ (Чучка, 146);

Головенко. Гіпотетично можливі версії: 1) < *Голова* (пор. ОН ст.-рос. *Голова*, XVI ст. (В., 82)) < *голова́*. Спектр мотивації досить широкий: а) ‘голова’ тощо (Гр., I, 301); б) ‘сільський голова, загально керівник’; ‘людина мудра’; ‘людина з великою головою’ (Редько, I, 222); в) пор. ще рос. діал. *голова́* ‘голова сім’ї, хазяїн’; ‘дружне звернення до когось’ (СРНГ, 6, 298); 2) пор. ойконім *Голови* (І-Ф) (Редько, I, 223), імовірно, ‘*вказівка на походження першоносія’; *Головченко* < *Головка*, *Головко* (пор. ОН ст.-укр. *Головка*, 1429 р. (ССМ, I, 249). П. П. Чучка зауважував, що мотивом для утворення антропоніма *Головка* слугувало значення назви відповідної частини людського тіла, тобто *головка* – *мала голова* або *розумна голова* (Ч.1, 128)) < *головко́* ‘головань’ (ЕСУМ, I, 551);

Горбенко < *Горб* (пор. південнослов’янське чоловіче ім’я *Грб*, співвідносне зі співзвучною назвою частини тіла (Чучка, 153), а також численні утворення з компонентом *Горб*- у сфері слов’янської топонімії) < *горб* ‘випуклість на спині, на грудях людини, що утворюється внаслідок викривлення хребта або грудної клітки’ (СУМ, II, 125), ‘спина, хребет’; ‘потилиця, шия’ тощо (ЭССЯ, VII, 200), очевидно, ‘*горбата людина’, пор. також укр. діал. апелятив *го́рбий* ‘горбатий, кривий’ (ЕСУМ, I, 563); *Горбатенко* < *Горбатий* (пор. ОН ст.-рос. *Горбатый*, середина XV ст. (В., 84)) < *горба́тий* ‘той, хто має горб’, пор. ще дієсл. *горба́тити* ‘ставати горбатим’ (СУМ, II, 125–126), очевидно, ‘*горбата, сутула людина’;

Горковенко. Гіпотетично можливі версії: 1) < **Горков* < *Горко* < *Григорій*

(СУІ, 94); 2) < **Горкавий* (пор. ОН ст.-укр. *Горкавыи*, 1500 р. (ССМ, I, 251)) < *горкавий* ‘гаркавий (який нечітко вимовляє окремі звуки (найчастіше [р] і [л]))’ (Чучка, 155); 3) пор. апелятив *горка* ‘змениш. до гора’, можливо, ‘*із вказівкою на місце проживання чи походження’; *Горленко* < **Горленя* < *горленя* ‘орленя’ (Гр., I, 313) (теоретично можливо також, що *Горленко* < *Горло* або *Горел* < *горло* чи *горел* = *орел* (Редько, I, 235), якщо не *Горленко* < *Горло* (пор. ОН ст.-рос. *Горло*, 1533 р. (В., 85)) < *гóрло* ‘горло, глотка’ (Гр., I, 313), пор. ще рос. діал. *горло* ‘прізвисько людини з довгою шиєю’, ‘про крикливу людину, крикуна’ та ін. (СРНГ, 7, 40);

Губенко. Можливі версії: 1) < *Губеня* < рос. діал. *губень* ‘про сердиту людину’ (СРНГ, VII, 193) і *губеня́* ‘губка (у чоловіка)’ (Гр., I, 335); 2) < *Губа* (пор. ОН ст.-рос. *Губа*, 1507 р. (В., 90)) < *губа*. Спектр мотивації досить широкий: а) ‘край рота; рот’, правдоподібно, ‘*вказівка на фізичні особливості людини’ (ЕСУМ, I, 610); б) ‘вид кожуха без рукавів’ (ЕСУМ, I, 611); в) рос. діал. ‘вперта, сердита, невдоволена людина’ (СРНГ, 7, 191–192); 3) пор. дієсл. *губітися* ‘перен. позбуватися самовладання, не знати від хвилювання, як діяти, що робити’ та ін., *губіти* ‘розм. робити поганий вплив на кого-небудь’ (СУМ, II, 186–187). По-іншому пояснюють походження антропоніма *Губа* М. Л. Худаш і М. О. Демчук (Х., Д., 42); *Губченко* < *Губка*, *Губко* (пор. ОН ст.-укр. *Губька*, 1378 р. (ССМ, I, 26), САІ *Губка* (Демчук, 130)) < *губка* ‘зменш.-пестл. до *губа*’ (Гр., I, 335); ‘трут’ (Редько, I, 259), ‘гніт чи ганчірка, якими користуються для викрешування вогню’ (ВТССУМ, 265) та ін., хоча, малоімовірно, якщо не *Губченко* < *Губка/о* < *Губа* < *губа* (див. *Губенко*);

Гудзенко < *Гудзь* (пор. ОН *Гудзь* (докл. див. (Ч.1, 144), прізвисько *Гудзь* ‘людина низького росту’ (Осташ, 537)) < *гудз* або *гудзь* ‘гудзик’, ‘гуля’, ‘вузол на мотузку, шнурку, нитці’ (СУМ, II, 189), пор. ще діал. *гудз* ‘міцна, коренаста людина’ (Осташ, 537). Інакше пояснюють походження ОН *Гудзь* М. Л. Худаш і М. О. Демчук (Х., Д., 28);

Гученко. Похідне від ОН *Гуч* і *Гук* (дет. див. (Демчук, 125; Ч.1, 141–142)), мотивованими апелятивами *гуч* ‘вигук, яким відганяють гусей, лошат’, ‘вигук, яким нацьковують собак’, *гуча́* ‘вигук, яким підганяють лошат’ тощо (ЕСУМ, I, 630), імовірно, ‘*носій міг часто використовувати у своєму мовленні ці слова’; *гук* ‘звук’,

‘крик’, ‘гомін’, ‘вигук на позначення сильного стуку, гуркоту’ (ЕСУМ, I, 615), ‘звук людського голосу; сильний поклик’ (ВТССУМ, 265), правдоподібно, ‘*так могли називати шумну, із гучним голосом людину’; діал. ‘бас, тривожна чутка, радість, забава’ (О., I, 198), ‘натовп’ (Осташ, 536). Пор. ще мікротопонім *Гукове* ‘урочище, у якому добре перегукуватися’ (А.1, I, 201);

Деркаченко, Диркаченко < *Деркач, Диркач* (пор. САІ *Деркачь* (Демчук, 133)) < *деркач*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘коростель (птиця)’; ‘в’їникъ безъ листьевъ, голикъ’; ‘трещетка в’тряная или ручная для спугиванія птицъ въ огородѣ или саду’; ‘родъ игры съ трещеткой’ (Гр., I, 371); 2) ‘перен. про щось обсмикане, обірване’ (СУМ, II, 252), діал. ‘перен. закоротка спідниця’ (Аркушин, 125), правдоподібно ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’; 3) діал. ‘пристрій погонича для підняття звіра з лігва’ (Аркушин, 125); *Дзюбенко* < *Дзюба* < *дзюба* ‘д’ввушка съ лицомъ, изрытымъ оспой’ (Гр., I, 380), очевидно, ‘*вказівка на фізичні особливості носія’;

Діденко < *Дід* (про походження ОН *Дѣдъ, Дедъ, Дідо* писали (Худаш, 90; Ч.1, 155). Культ предків у слов’ян був дуже розвинутий, тому з лексемою *дід* асоціювалися не просто родичі, але й поняття «дух предків», пор. ще численні топоніми з першим компонентом *Дідів, Дідова, Дідове* (ЕСТУ, 184)) < полісемантичний апелятив *дід* ‘батько матері або батька’; ‘жебрак’ (ЕСУМ, II, 87), ‘заст. убогий, безпритульний чоловік похилого віку; старець’; ‘заст. сторож (у садку, на баштані і т. ін.)’ тощо (СУМ, II, 299); *Довженко, Долженко* (пор. апелятиви діал. *довжѣн* ‘повинен’, діал. *довг*, стел. *дльгъ* ‘борг; обов’язок’ (ЕСУМ, II, 99–100), правдоподібно, ‘*так могли називати людину, яка мала щось виконати; заборгувала’; пор. ще *дóвгий*, імовірно, ‘*про людину високого зросту’);

Дубенко < *Дуб* (пор. ОН *Дуб*. На думку П. П. Чучки, в народі лексему *дуб* пов’язують із поняттям ‘здоровий, великий, упертий’, ‘уперта людина’ (Ч.1, 178)) < *дуб* ‘назва дерева’, ‘деревина дуба’, ‘дубильна речовина’, діал. ‘іст. вид великого човна’ (ЕСУМ, II, 370), хоча малоімовірно, пор. ще діал. апелятиви *дуб* ‘перен. нерозумна людина’ (Аркушин, 144), діал. *дубá* ‘людина високого зросту’, ‘сторч’, правдоподібно, ‘*так могли називати кремезну, дебелу людину’, діал. дієсл. *дубати* ‘тупати’, імовірно, ‘*той, хто дубає’ (ЕСУМ, II, 137–139), дієсл. *дубити* ‘драть,

сдирать (о деньгахъ)’, ‘вымачивать сукно въ отварѣ ольховой коры; дубить, выдѣлывать кожу’ (Гр., I, 451), дієсл. *дубіти* ‘втрачати чутливість, гнучкість, рухливість від холоду’, ‘перен. втрачати здатність рухатися, застигати в якому-небудь положенні від страху, захоплення, здивування тощо’ (СУМ, II, 429);

Кліщенко < *Кліщ* (пор. ОН ст.-укр. *Клѣщъ* (Демчук, 127). П. П. Чучка зауважує, що мотивом для перенесення назви комахи на людину могла послужити така риса, як паразитування (Ч.1, 204)) < *кліщ* ‘маленька членистонога комаха з класу павукоподібних, яка паразитує на тілі тварин і людини, а також на рослинах’ (СУМ, IV, 186); *діал.* ‘розколота палиця, за допомогою якої ловили вужа’; ‘пристосування, у яке закріплювали жердку для тесання’ та ін. (Аркушин, 225), пор. також апелятив *кліщі* ‘щипці, клещи’ тощо (Гр., II, 252); *Кобзенко* < *Кобза* < *кóбза* ‘струнный музыкальный инструментъ’, ‘рыболовный снарядъ изъ тонкихъ прутьевъ’ (Гр., II, 259), мотивацію номінатива відновити важко; *Котусенко* < *Котусь* < *котусь* ‘зменш. пестл. від *кіт*’ (Гр., II, 293), пор. частовживані у повсякденні (особливо тими, хто доглядає за цими тваринами) апелятиви *кіт*, *кота* тощо; *Кочерженко* < *Кочерга* < *кочергá* ‘коцюба, тобто дерев’яне знаряддя для розгрібання жару в печі’ (ВТССУМ, 581), пор. ще рос. діал. апелятив *кочергá* ‘так називали кульгавих людей’ та ін. (СРНГ, 15, 126), імовірно, ‘*вказівка на фізичні ознаки носія’; *Красенко* < *Крас/а* (пор. давньослов’янські особові імена *Крас(мир)*, *Крас(ибор)*, *Крас(ислав)*, *Не(крас)*, дет. див. (Ч.1, 208; Худаш, 122), ойконім *Красів*, похідний від антропоніма **Красъ* (Ш.1, 70), ОН ст.-рос. *Краса*, кінець XV ст. (В., 163)) < *краса* ‘приваблива зовнішність; врода’, ‘заст. красуня’ (ВТССУМ, 583), очевидно, *‘приваблива, гарна людина’, ‘оздоба, прикраса’, ‘слава’ (СУМ, IV, 326), пор. ще діал. *красий* ‘веснянкуватий’ (Шило, 152); хоча, можливо, *Красенко* < *Красен* (пор. САІ *Красен* (Демчук, 75)) < *красен* ‘прекрасний, чудовий; найкращий’, ‘радісний, щасливий’ (СУМ, IV, 327) і *красень* ‘красавець’ (ЕСУМ, III, 76); *Кращенко* < *Красько* (пор. САІ *Красько* (Демчук, 75), ОН ст.-рос. *Краска* середина XVI ст., *Краско*, початок XVI ст. (В., 163)) < *Крас/а* < *краса* (див. *Красенко*); *Курсенко* < *Курса* (М. О. Демчук відносить САІ *Курса* до антропонімів з уже втраченою апелятивною чи онімною семантикою (Демчук, 135). Р. М. Козлова

зауважує, що давньоруським етнонімом *Кърсь* називали жителів східної частини прибалтійського помор'я, а саме *Корсы*, *Курсы* (нині *Курська коса*) (пор. також мінський мікротопонім *Курса*) (Козлова, 193; 183)) < *курс* ([у] < [о] під впливом задньоязикового [к]), пор. діал. *курсáтий* 'який має викривлені до середини ноги; кривоногий' (Шило, 156), пор. ще діал. апелятиви *корс* 'вигин полоза', *скорс* 'загнутий кінець полоза' тощо (ЕСУМ, III, 43); *Куценко* < *Куц/ь* < діал. *куц* 'малого росту чоловік' (Аркушин, 270), *куць* 'бідолаха' (Редько, I, 569), пор. також *куций* 'короткій, кургузый', 'малорослий' (Гр., II, 334). М. Л. Худаш антропонім *Куць* виводить від християнського імені *Куць* < *Микуць* < *Микула* [200, с. 51]. П. П. Чучка зауважував, що ближчий до істини погляд тих учених, які в імені *Куц* убачають зв'язок із коротким прикметником *куц* 'куций, короткий, низького росту' (Ч.1, 212), пор. ще білорус. *куцы* 'безхвостий, короткий', болг. *куц* 'кульгавий' (ЕСУМ, III, 165); *Лебеденко* < *Лебідь* (пор. САІ *Лебедь* (Демчук, 125), особове ім'я *Лебідь*, докл. див. (Ч.1, 216), ОН ст.-рос. *Лебедь*, 1504 р. (В., 178)) < *лебідь* 'назва птаха', 'нар.-поет. пестливе звернення до чоловіка чи жінки' (СУМ, IV, 458), пор. також апелятив *лебедя́* 'перен. нар.-поет. пестливе звертання до дитини, молодої людини' та ін. (СУМ, IV, 458), а ще діал. дієсл. *лебедіти* 'говорити неясно, неправильно вимовляючи слова, лепетати (про дітей)'; 'настирливо або слізно просити, жалібно молити'; 'співати, наспівувати (жалібні мелодії)' (ЕСУМ, III, 205); *Лисенко* < *Лисий* < *лісий*, очевидно, 'так могли називати чоловіка з лисиною' тощо; *Лященко* < *Лященья* < укр. діал. *лященья* 'дрібний лящ (ЕСУМ, III, 345), мотивацію апелятива відновити важко; або *Лященко* < *Лящ* < *лящ* 'рыба лещь'; 'пощечина' (Гр., II, 394);

Маленко. Можливі версії: 1) < **Малень*, **Маленя* < *маленя́* 'маленька дитина' (СУМ, IV, 605), пор. ще рос. апелятив *маленя* 'малого зросту людина'; 'менший, молодший у сім'ї' (Д., II, 294); 2) < ОН *Маль* < ОН *Малодобръ*, *Маломиръ*, *Малославъ*, *Маловуй*, *Малогост*, *Маловид*, *Малозимъ* та ін. (Ч.1, 226; Худаш, 134); 3) < *Мал* (пор. ОН ст.-рос. *Малой*, кінець XV ст. (В., 192)) < *маль* 'малий, невеликий, дрібний' (Ч.1, 226), *малий*, очевидно, *'людина малого зросту', '(за віком) малолітній', '(за своїм становищем у суспільстві) дрібний, незначний' тощо (ССМ, I, 573);

Медведенко (пор. САІ *Медведь*, *Медвѣдь* (Демчук, 122–123), ОН ст.-рос. *Медведь*, перша половина XIV ст. (В., 196), мотивовані апелятивом на зразок укр. *медвідь* ‘ведмідь’, пор. ще псл. **medvĕď* ‘медоїд’ (ЕСУМ, I, 343–344). П. П. Чучка зазначав: «Австрійському досліднику О. Кронштайнеру вдалося встановити, що давнє слов’янське ім’я *Medvĕď* належало до найпопулярніших особових «тваринних» імен альпійських слов’ян VII–XIV ст.». На думку українського ономаста, дохристиянське ім’я *Медвідь* чи співзвучне з ним прізвисько щедро представлене в слов’янській топонімії (Ч.1, 233); *Мигущенко* < **Мигушка/о* < *мигушка* ‘зарниця, молнія’ (Гр., II, 422), мотивацію апелятива відновити важко; пор. ще дієсл. *мігати* ‘блимати, моргати’ та ін. (ЕСУМ, III, 457), імовірно, ‘*так могли називати людину, яка часто кліпала очима’, пор. також *мигнути* ‘діал. ударяти’ тощо (ЕСУМ, III, 457); *Нам’ясенко* (пор. діал. дієсл. *м’ясіти* ‘шматувати’, а також діал. *м’ясно* (їсти) ‘споживати багато м’ясних страв’ (ЕСУМ, III, 548), імовірно, ‘*так могли називати людину, яка дуже любила м’ясо’); *Нам’ясненко* (пор. рос. діал. дієсл. *намяснить* ‘начинити м’ясом’ (СРНГ, 20, 46), правдоподібно, *‘про людину, яка не лише начиняла, а й споживала багато м’ясних страв’); *Настаченко* (пор. дієсл. *настачити* ‘постаючи, задовольняти чий-небудь потреби в чомусь’ (ВТССУМ, 737), *стачити* ‘вистачати’ (ЕСУМ, V, 403), мотивацію апелятива відновити важко); *Носенко* < *Нос* (пор. ОН ст.-укр. *Нось*, *Нось*, 1434 р. (ССМ, II, 57). Про походження ОН *Нось* дет. див. (Худаш, 155; Ч.1, 266)) < *нос* (= *ніс*), очевидно, *‘людина з великим носом’, пор. ще рос. діал. *нос* ‘про норовливу, вперту людину’ (СРНГ, 21, 285); *Нудченко* < *Нуд(ь)ко* < *нудко* ‘нудно’, *нудкій* ‘нудний’, можливий зв’язок із *нуд* ‘скука, тоска, томленіє’, ‘тошнота’ (Гр., II, 572), *нудá* ‘нудьга; нудьгар’ (ЕСУМ, IV, 116), пор. ще рос. діал. *нуд* ‘короста, сверблячка’ (СРНГ, 21, 309); *Обушенко* < *Обух* (пор. ОН ст.-рос. *Обух*, середина XV ст. (В., 226), САІ *Обухъ* (Демчук, 132)) < *обух* ‘тупа важча частина гострого знаряддя (перв. сокири) або зброї, що міститься з протилежної частини від гострої’ (СУМ, V, 598), мотивацію апелятива відновити важко; пор. ще рос. *обух* ‘перен. глухий; неслух’ (В., 226), рос. діал. *обух* ‘про небалакучу, дурну, вперту людину’ (СРНГ, 22, 256); *Падушенко* < *Падух* < діал. *падух* ‘хирлява людина’, ‘боягуз’ (Чучка, 424); *Пупченко* < *Пупко* < діал. *пупка*

‘пупок’ (ЕСУМ, IV, 635), пор. ще рос. діал. *пупка* ‘сосок грудей’; ‘дитяча сорочка’; ‘струпи, кірка на шкірі при віспі, золотусі’ (СРНГ, 33, 128). Можливо, *Пупченко* < *Пупко* < *Пуп* < *пуп* ‘круглий рубець посередині живота, який залишається на місці відпадиння пуповини’ (СУМ, VIII, 390), ‘*із вказівкою на зовнішні особливості першоносія’;

Рабенко, Рябенко. Можливі версії: 1) < *Ра(я)бий* < *рябий* ‘пестрий’, ‘рябий, покритий оспинами, ржими плямами’ (Гр., IV, 91); ‘покритий плямами іншого кольору, відтінку, що виділяються на основному фоні’ та ін. (СУМ, VIII, 920), імовірно, ‘*вказівка на фізичні особливості людини’; 2) < *Раб* < полісемантичний апелятив *раб* ‘крѣпостной, слуга’ та ін. (Гр., IV, 1); ‘сирота або чужа дитина, яка виконує найбільш трудомістку домашню роботу’ (ЕСУМ, V, 9); ‘раб божий, слуга божий’; ‘невільник’, ‘в’язень’ (Чучка, 475), пор. ще рос. діал. *раб* ‘людина, християнин’, ‘старовір, старообрядець’; ‘підліток, дитина’; ‘мрець’, *раба́* ‘служниця, робітниця’ (СРНГ, 33, 237); 3) < *Раб* (*Граб*) < *граб* унаслідок спрощення ініціального звукосполучення [гр] (Чучка, 475), пор. також мікротопонім *Рабо́ва* ‘озеро, біля якого росло багато грабів’ (А.1, II, 279);

Радобненко (пор. рос. діал. апелятив *ра́добный* ‘радий’, ‘привітний’, ‘задоволений’ (СРНГ, 33, 248), правдоподібно, ‘*так могли називати щиру, доброзичливу, позитивну людину’); *Роговенко* < *Роговий* (пор. ОН ст.-рос. *Рогов*, 1455 р. (В., 269)) < *Рог* (пор. САІ *Рогъ* (Демчук, 60). Про походження ОН *Рогъ*, *Рог* писали (Худаш, 175; Ч.1, 305)) < *рог* (= *rig*) ‘твердий кістковий наріст, що звужується до кінця’, ‘виготовлений із кісткової речовини духовий інструмент’ та ін. (СУМ, VIII, 554), пор. ще діал. *рог* ‘кут поля’, ‘зуб у дерев’яних вилах’ та ін. (Аркушин, 476), мотивація незрозуміла; *Руденко* < *Рудий* < *рудий* ‘рудоволоса людина або з рясним ластовинням на обличчі’ (ВТССУМ, 1277), пор. ще рос. діал. апелятив *ру́дый* ‘смуглявий, загорілий’; ‘брудний’; ‘худий’ (СРНГ, 35, 235–236); *Сіренко*. Можливі версії: 1) < *Сір* або *Сіра* (СУІ, 340); 2) < *Сірий* < *сірий*. Спектр мотивації досить широкий: а) ‘про людину з блідим обличчям / сивим волоссям’; б) ‘перен. заст. який належить до непривілейованого класу; простий’; в) ‘неосвічений, малокультурний’ (ВТССУМ, 1324); г) пор. ще рос. діал. апелятив

сѣрый ‘солдат’ та ін. (СРНГ, 37, 225); *Скибенко* < *Скиба* (пор. САІ *Скиба* (Демчук, 134), ойконім *Скиби*, похідний від антропоніма **Скиба* (Шульгач, 126)) < *скіба* ‘відрізаний ножом великий плоский шматок чого-небудь їстивного’ (СУМ, IX, 260), пор. ще діал. *скіба* ‘шрам’ (ЕСУМ, V, 270), імовірно, ‘*вказувало на фізичні особливості носія’;

Сліпенко. Можливі версії: 1) < *Сліпень* (пор. ОН ст.-рос. *Слепень*, 1572 р. (В., 291)) < *сліпень* ‘зневажл. очі’ (Гр., IV, 151), імовірно, ‘*могло вказувати на зовнішній вигляд носія’; ‘тедзь’ (ЕСУМ, V, 304), правдоподібно, ‘*про нудну, надокучливу людину’; 2) < *Сліп*, *Сліпий* (пор. ОН ст.-рос. *Слепой*, XV–XVI ст. (В., 291)) < діал. *сліп* ‘сліпий’ (ЕСУМ, V, 304), *сліпий* ‘людина позбавлена зору’, ‘перен. неписьменна, неосвічена людина’ (ВТССУМ, 1344); *Старченко*. Можливі різні версії: 1) < **Старченя* < *старченя* ‘дитя-нищій’ (Гр., IV, 199); 2) < *Старко* (пор. ОН ст.-рос. *Старко*, кінець XIV ст. (В., 299)) < **Стар* < *стар* ‘старий’ (Гр., IV, 197); 3) < діал. *старчѣнко* ‘син жебрака’ (ЕСУМ, V, 398); *Тараненко*, *Таранєнко* < *Таран* < *тарán* ‘старовинне знаряддя у вигляді колоди з металевим наконечником для руйнування мурів, воріт і башт фортеці під час облоги’; ‘розм. довбня, якою товчуть піджарене насіння в ступі олійні, видавлюючи олію; товкач’ (СУМ, X, 38), хоча малоімовірно; ‘оспина, слѣдь оспы’ тощо (Гр., IV, 247), очевидно, ‘*людина, яка хворіла цією недугою’; *Таранущенко* < **Таранушко/-ка* < **Тарануш/a* < *Таранух/a* < *Таран* < *таран*; *Тетеренко* < *Тетеря* (пор. ОН ст.-рос. *Тетеря*, 1571 р. (В., 316)) < *тетеря*. Спектр мотивації досить широкий: а) ‘назва птаха’ тощо (Гр., IV, 259); б) ‘перен., розм. нерозумна або вайлувата, неповоротка людина’ (СУМ, X, 102); в) пор. ще рос. діал. апелятив *тетѣря* ‘про глуху, неухажну, розсіяну, слабку, кволу, байдужу людину’ та ін. (СРНГ, 44, 103); *Третяченко* < *Третяк* (пор. САІ *Третякъ* (Демчук, 114)) < *третяк*. Спектр мотивації широкий: а) ‘третя дитина в родині’ (Демчук, 114); б) ‘младшій пастухъ’ та ін. (Гр., IV, 282); *Убоженко* < *Убогий* < *убогий*. Можлива мотивація: а) ‘який живе в нестатках, злиднях; бідний’, ‘небагатий, незаможний’; б) ‘старець, жебрак’; в) ‘дуже простий, непоказний, без прикрас’ (ВТССУМ, 1492); *Утченко* < *Утка* (пор. ОН ст.-рос. *Утка*, 1495 р. (В., 334)) < *утка* (*вутка*) ‘качка’ (Гр., IV, 364); *Хрябченко*, *Хряпченко* < *Хрябка/o*, *Хряпка/o* < *Хряб(a)*,

Хряп(а) < *хряп* ‘хропіння’, ‘хрипіння’ (СУМ, XI, 137), можливо, *‘людина, яка хропіла чи хрипло говорила’, пор. ще *хряп* ‘вигук на позначення різкого звуку від удару’, а також діал. *хряп, хря́пать* ‘бити, ламати’ (ЕСУМ, IV, 218); *Царенко* < *Цар* (пор. ОН ст.-укр. *Царь*, 1456 р. (ССМ, II, 523), ОН ст.-рос. *Царь*, 1495 р. (В., 344)) < *цар* ‘людина, яка підпорядковує навколишніх своєму впливу або переважає всіх (усе) чим-небудь’ (СУМ, XI, 180), якщо не *Царенко* < *царенко* ‘царевичь’ (Гр., IV, 423); *Ченченко* < *Ченець* < *Чернець* < *чернець*, пор. укр. *чѐнчик* ‘пестл. до *чернець*’ (Гр., IV, 451), хоча, можливо, *Ченченко* < *Ченько* < *Ченьо* < *Черньо* (Чучка, 601); *Черепенко* (пор. ОН ст.-рос. *Череп*, 1534 р. (В., 351)) < *чѐреп* ‘кістяк голови; великий черепок’ (ЕСУМ, VI, 303), очевидно, ‘*характеризує носія за зовнішніми ознаками, зокрема великою головою’; *Черненко* < *Черн/а/ь* (пор. ОН ст.-укр. *Черна*, 1461 р., *Чернь*, 1472 р. (ССМ, II, 536–537), САІ *Черня* (Демчук, 84). Про походження ОН *Черн, Черня, Чернь* докл. див. (Ч.1, 358, 414; Худаш, 227)) < *чернь* ‘чорний колір чого-небудь; чорнота’ (СУМ, XI, 311), імовірно, ‘*так могли називати темноволосих чи темношкірих людей’; *Чуенко, Чуєнко* (пор. дієсл. *чути* ‘сприймати, відчувати, розпізнавати’ та ін. (ЕСУМ, VI, 359)); *Чуханенко* < *Чухан(ь)* < *чухан(ь)* ‘той, хто чухається’ (Редько, II, 1179); *Широченко* < *Широкий* < *широ́кий* ‘товстий, масивний, великий’ та ін. (ВТССУМ, 1621), очевидно, ‘*так могли називати огрядну людину’; *Шубенко* < *Шуба* (пор. ОН ст.-рос. *Шуба*, 1368 р. (В., 373), САІ *Шуба* (Демчук, 133). П. П. Чучка зауважував, що українське розмовно-побутове ім’я *Шуба* утворене від метафоричної назви шерстяного покриву у тварин (Ч.1, 366)) < *шуба* ‘верхній зимовий одяг з хутра, на хутрі (переважно з довгими полами)’ (СУМ, XI, 554); *Шудренко* < *Шудра* < діал. *шудри* ‘кучері’ (Аркушин, 633), очевидно, ‘*так називали кучеряву людину’; *Шульженко* < *Шульга* (пор. ОН ст.-рос. *Шульга*, друга половина XV ст. (В., 373–374), ойконіми *Шульги* й *Szulgi* та ін. (К.2, V, 87), імовірно, ‘*вказівка на місце проживання чи походження’) < *шульга́* ‘лівша; ліва рука й нога’ (ЕСУМ, VI, 488), можливо, ‘*так називали людину, позбавлену (правої) руки; яка добре володіє лівою рукою»’;

3) прізвища, в основах яких відображено апелятивні означення особи

Антропоніми, похідні від апелятивних означень, первісно ідентифікували

особу за професією, соціальними, релігійними ознаками [194, с. 135]. Правдоподібно, що такі назви підлягали антропонімізації рідше, ніж ті, які характеризували носіїв за фізичними чи психічними особливостями.

Г. Є. Бучко зауважує, що апелятивні іменування – це базові лексеми, які ідентифікували особу не лише за професією, посадою чи заняттям, а й указували на місце походження чи проживання, етнічну належність, віросповідання, соціальний стан, спосіб чи особливість появи в населеному пункті [28, с. 39].

Ті прізвища жителів м. Нововолинська Волинської області на *-енк-о*, які похідні від апелятивних означень особи, можна поділити на кілька підгруп:

а) антропоніми, утворені від заняття (професії чи посади) батька.

В. Д. Познанська зазначає, що в минулому сама професія, як правило, передавалася в спадок, а її назва мала високий ступінь індивідуалізації, бо не так уже багато в одному населеному пункті було представників певного роду занять [136, с. 232]. Апелятив, який позначав професію першоносія, очевидно, переходив у розряд прізвищ, а згодом і родових прізвищ.

До цієї підгрупи відносимо такі нововолинські найменування: *Батраченко* < *Батрак* (пор. ОН ст.-рос. *Батрак*, 1545 р. (В., 28)) < *батра́к*. Спектр мотивації широкий: а) ‘бідний селянин-наймит у поміщика або куркуля’ (СУМ, I, 112); б) пор. ще рос. апелятив *батра́к* ‘найманий робітник (особливо для польових робіт)’ (Ф., I, 134), рос. діал. ‘сильний і старанний працівник’; ‘товста дебела людина’; ‘пустун, жвавий хлопець’ (СРНГ, 2, 146–147); *Бердниченко* < *Бердник* < *бе́рдник* ‘майстер, який виготовляє берда (деталі ткацького верстата, що нагадують гребінь у рамці)’ (СУМ, I, 158); *Бляхаренко* < *Бляхар* < *бляха́р* ‘жестяникъ, жестяныхъ дѣль мастеръ’, ‘кровельщикъ’ (Гр., I, 77); *Боднаренко*, *Боднеренко* < *Боднар* < *бо́днар* ‘майстер, який виготовляє бочки, бодні, дерев’яні відра’ (СУМ, I, 216) (на думку Л. Т. Масенко, найменування з формантом *-енк-о* могли мати й демінутивне значення: *бондаренко* ‘малий бондар, син бондаря’ [4, с. 24]); *Ботнаренко* < *Ботнар* < *ботнар*, можливо, *‘той, хто виготовляв *ботні* (‘невеликі дерев’яні човни’ (СРНГ, 3, 136)), якщо це не наслідок фонетичної видозміни (наприклад, дисиміляції за участю голосу і шуму) варіанта *Боднаренко*; *Будниченко* < *Будник* (пор. ОН ст.-укр.

Будникъ, 1568 р. (Шульгач, 19)) < *бўдник*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘діал. сторож, будочник’ (СУМ, I, 248); 2) ‘заст. робітник на поташному заводі, на буді’ (СУМ, I, 248) 3) ‘залізничник-стрілочник’ (Редько, I, 108); *Бурлаченко* < *Бурлак/а* (пор. ОН ст.-рос. *Бурлак*, 1679 р. (В., 55)). Можливі версії: 1) < *бурлак* ‘бобыль, бездомный человек, работник’, ‘холостяк’ (Гр., I, 113), ‘робітник, який разом із іншими тягне ливною річкове судно вгору проти течії’ (СУМ, I, 259), пор. ще рос. діал. *бурлак* ‘тесля, який ходив працювати по селах’; ‘неосвічена, зухвала людина’; ‘нехазяйновита, людина, яка не вмє нічого робити’; ‘приїжджий із міста’, ‘старовір’ та ін. (СРНГ, 3, 291); 2) < *бурлака*. Спектр мотивації широкий: а) ‘бродяга’; ‘гультай’; ‘заробітчанин’, ‘одинокий чоловік’ (ЕСУМ, I, 302); б) ‘заст. людина без постійної роботи і постійного місця проживання’; ‘неодружений чоловік; парубок’ (СУМ, I, 259); 3) < *Бурла* < діал. *бурла* ‘крикун’ (Осташ, 532); *Вавняренко* < *Вовняр* < *вовняр* ‘людина, яка пряде вовну’ (Редько, I, 159) ([а] в першому складі прізвища зумовлений асиміляцією до голосного в наступному складі); *Ваняренко* < *Ваняр* < *ваняръ* ‘робітник, який випалює, гасить, возить вапно’ (СУМ, I, 291); *Винокуренко* < *Винокур* < *винокур* ‘той, хто виготовляв горілку та спирт, винник’ (ВТССУМ, 103); *Вівчаренко* < *Вівчар* < *вівчар* ‘той, хто доглядає овець; овечий пастух, чабан’ (ВТССУМ, 164) або *Вівчаренко* < *вівчаренко* ‘сынъ пастуха овецъ’ (Гр., I, 203); *Войтенко* < *Війт* (про походження ОН *Войт* див. (Ч.1, 111)) < *війт* ‘голова самоврядування в місті з німецьким правом’ (ССМ, I, 188); ‘у давній Україні голова міської громади і колеги суддів в українському суді; ‘сільський староста’, якщо не *Войтенко* < *війтенко* ‘сынъ війтів’ (Гр., I, 236); *Воловиченко* < *Воловик* < *воловік* ‘той, хто доглядає або пасе волів’ (ВТССУМ, 200); *Гайдученко* < *Гайдук* < *гайдук*. Спектр мотивації широкий: а) ‘розбійник’ (ЕСУМ, I, 453); б) ‘у XV–XIX ст. у південних слов'ян – повстанець-партизан, що боровся проти турецького панування’; ‘солдат придворної охорони’; ‘виїзний лакей, слуга в багатому поміщицькому домі’ (СУМ, II, 16); в) ‘піший малярський жовнір, який наймався за гроші в Польщі до першої половини XVII ст.; пізніше слуги, одягнені в малярський одяг’ (Осташ, 534); г) ‘високий мужчина, одягнений по-малярськи’ (Б.-Н., 92); г) пор. рос. апелятив *гайдук* ‘судовий пристав’ (Ф., I, 383), а також рос. діал. ‘робітник’, ‘чоловік високого

зросту'; 'богатир, силач'; 'нестримана, людина' та ін. (СРНГ, 6, 97); *Гарбаренко* < *Гарбар* < *гарбáр* 'кушнір (фахівець, що вичиняє хутро зі шкури і шиє хутрянні вироби)' (СУМ, II, 29); *Гонтаренко* < *Гонтар* < *гонтáр* і *гонтáр* 'майстер, який виготовляє *гонт* – тонко витесані дерев'яні дощечки, якими настиляють дах, подібно до черепиці' (ВТССУМ, 261), 'хто покриває дах гонтом' (СУМ, II, 123); *Гончаренко* < *Гончар* < *гончáр* 'майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини', 'хто продає глиняний посуд' (ВТССУМ, 191), якщо не *Гончаренко* < *гончаренко* 'сынъ горшечника' (Гр., I, 308); *Грабаренко* < *Грабар* < *грабáр* 'землекоп', 'гробокопач' (СУМ, II, 150), 'той, хто копає рови та колодязі' (Осташ, 536), рос. діал. 'робітник на земляних роботах, який працює з конем'; 'муляр' та ін. (СРНГ, 7, 102); *Дігтяренко* < *Дігтяр* (пор. ОН ст.-рос. *Дегтярь*, 1630 р. (В., 93)) < *дігтяр* 'той, хто виготовляє або продає дьоготь' (СУМ, II, 298), хоча, можливо, *Дігтяренко* < *дігтярénко* 'сынъ дегтярника' (Гр., I, 388); *Дударенко* < *Дудар* < *дудáр* 'той, хто грає на сопілці', якщо не *дудáр* 'майстер, який виготовляє сопілки' тощо (СУМ, II, 431); *Дяченко*. Можливі різні версії: 1) < *Дяк* < *дяк*. Спектр мотивації досить широкий: а) 'служитель православної церкви, що допомагає священику під час богослужіння; псаломщик'; б) 'у стародавній Русі – переписувач князівської канцелярії'; в) 'у Російській державі XV–XVII ст. – значний урядовець' (СУМ, II, 450); 2) < *дячénко* 'сынъ дьячка' (Гр., I, 463); *Казаченко*, *Козаченко*. Можливі версії: 1) < *козачénко* 'син козака' (ЕСУМ, II, 496); 2) < *Козача* < *козачá* діал 'дитя козака' (ЕСУМ, II, 496), імовірно, '*так могли називати внука козака'; 3) < *Ка/озак* (пор. ОН ст.-рос. *Казак*, перша половина XV ст. (В., 130)) < *козáк*. Спектр мотивації широкий: а) 'вільна людина з кріпосних селян або міської бідноти, яка втекла на південні землі України та брала участь у визвольній боротьбі проти татаро-турецьких і польських загарбників, нащадок такої людини' (ВТССУМ, 439); б) 'уродженець колишніх військових областей' (СУМ, IV, 209); в) 'молодецький, ставний парубок', 'відважний, завзятий, хоробрий чоловік' (СУМ, IV, 209); г) діал. 'лісник' (ЕСУМ, II, 496); г) діал. 'вершник із червоним поясом на «коні» із двох хлопців (під час весілля у вівторок увечері в хаті молодого)' (ЕСУМ, II, 497); д) пор. також рос. діал. *казáк* 'одинок вільна людина', 'відважна, мужня людина', 'найманий працівник, батрак у

селянському господарстві’, ‘кінний гонець, посильний’ та ін. (СРНГ, 12, 306–307);

Коваленко. Теоретично можливі різні версії: 1) < *Коваль* (пор. ОН ст.-рос. *Коваль*, 1545 р. (В., 145)) < *ковáль*. Можлива мотивація: а) ‘майстер, що куванням обробляє метал, виготовляє металеві предмети’ (ВТССУМ, 550); б) ‘названіе отца новорожденнаго (на крестинахъ)’ (Гр., II, 260); в) діал. ‘вид гри в Галичині та Закарпатті біля мерця’; ‘шматок сала, що дають кращому гонщиківі берлин і плотів’ (ЕСУМ, II, 479); г) пор. ще рос. діал. *ковáль* ‘про чоловіка як носія чоловічих якостей’, а також *кóваль* ‘хороший майстер’, ‘хитра, кмітлива людина’, ‘про людину, яка вміє швидко збагачуватися (ніби “кувати” гроші)’ та ін. (СРНГ, 14, 25); 2) < *коваленко* ‘сынъ кузнеца’ (Гр., II, 260); *Коваценко*. Можливі версії: 1) < *Ковач* (пор. ОН ст.-рос. *Ковач*, початок XV ст. (В., 145)) < *ковач* ‘діал. *ковáль*’ (СУМ, IV, 202); 2) пор. діал. апелятив *ковáчик* ‘клапоть ганчірки, якою обв’язують живіт дитині’ (ЕСУМ, II, 479), мотивацію номінатива відновити важко; 3) пор. ще діал. дієсл. *ковацувáти* ‘роздавлювати’ (ЕСУМ, II, 479), очевидно, ‘*той, хто *ковацує*’; *Колесниченко* < *Колісник* < *колісник* ‘колісний майстер’ (СУМ, IV, 225), пор. також рос. діал. апелятив *колесник* ‘жартівливе прізвисько людини, яка носить окуляри’, ‘працівник на прядильній фабриці, який крутить колесо’, ‘шибеник, навіжений’ та ін. (СРНГ, 14, 127); *Комісаренко* < *Комісар* < *комісар* ‘посадова особа, наділена урядом особливими повноваженнями’, ‘за кордоном і в Росії XVIII – початку XX ст. – урядовець, який виконував поліційні функції; пристав’, ‘особа, яка очолює військовий комісаріат’, ‘у Червоній і радянській армії – політрук’ та ін. (СУМ, IV, 246); *Коноваленко* < *Коновал* < *коновал* ‘той, хто, не маючи ветеринарної освіти, проводив кастрування та лікування коней’ (ВТССУМ, 573), ‘перен., зневажл. поганий лікар, неук у медицині’ (СУМ, IV, 261); *Косаренко* < *Косар* < *косар*; *Кравченко* < *Кравець* < *кравець*, якщо не *Кравченко* < *кравченко* ‘сынъ портного’ (Гр., II, 297); *Крамаренко* < *Крамар* < *крамар* ‘людина, яка торгувала у власній крамниці’ [141, 51], ‘купець, торговець, лавочникъ’, ‘разнощикъ товара, преимущественно краснаго, коробейникъ’ (Гр., II, 299), ‘зневажл. гendляр (баришник, спекулянт)’, ‘перен. про безпринципну людину, що ради власної вигоди торгує своєю совістю, переконаннями, талантом’ (СУМ, IV, 322), рос. діал.

‘торговець (зазвичай молочними товарами)’ (СРНГ, 15, 167), якщо не *Крамаренко* < *крамаренко* ‘сынъ торговца’ (Гр., II, 299); *Кухаренко* < *Кухар* < *кухар*, якщо не *кухаренко* ‘сынъ повара’ (Гр., II, 333); *Кучеренко* < *Кучер* < *кучер* ‘візник’ (ВТССУМ, 608), ‘локон кучерявого або завитого волосся’ (ЕСУМ, III, 167), очевидно ‘кучерява людина’, пор. також рос. діал. *кучер* ‘учасник весільної церемонії’ (СРНГ, 16, 189); *Лісниченко* < *Лісник* < *лісник* ‘лісовий сторож’ (Редько, I, 607), ‘рідко фахівець із лісництва’ (СУМ, IV, 523), рос. діал. ‘мисливець, звіролов’, ‘той, хто торгує лісом’, ‘той, хто любить жити чи ходити у ліс по гриби, ягоди’, ‘відлюдник’ (СРНГ, 16, 372); *Майстренко* < *Майстер* < *майстер* ‘фахівець із якого-небудь ремесла’ (ВТССУМ, 505), ‘керівник окремої ділянки виробництва’, ‘розм. робітник, який займається грубою обробкою деревини, спорудженням дерев’яних будов, виготовленням простих дерев’яних меблів і т. ін.’ (СУМ, IV, 599), пор. також *майстер* ‘п’вонець (кобзарь, лірник), навчаючий п’вню отданнаго кь нему вь науку ученика’ (Гр., II, 398); *Мельниченко* < *Мельник* < *мельник*; *Мирошниченко*, *Мірошниченко*, *Мірошніченко* < *Мірошник* < *мірошник*, якщо не *Мірошниченко* < *мірошниченко* ‘сынъ мельника’ (Гр., II, 432) (варіанти *Мирошниченко*, *Мірошніченко* можуть відображати специфіку поліської фонетики); *Овчаренко* < *Овчар* < *овчар* = *вівчар* (Редько, II, 751); *Олейниченко* < *Олейник* < *oleyник* ‘стекольщикъ’ (Гр., III, 51); *Олійніченко* < *Олійник* < *олійник* ‘той, хто виготовляє або продає олію, власник олійниці’, ‘робітник підприємства, на якому виготовляють олію’ (ВТССУМ, 841), якщо не *Олійніченко* < *олійніченко* ‘сынъ олійника’ (Гр., III, 52); *Паламаренко* < *Паламар* < *паламар* ‘церковний прислужник’ [141, с. 60], ‘дьячок, псаломщик, причетник’ (СУМ, VI, 20), якщо не *Паламаренко* < *паламаренко* ‘сынъ пономаря’ (Гр., III, 88); *Пекаренко* < *Пекар* < *пекар*; *Писаренко* < *Писар* < *писар*, якщо не *Писаренко* < *писаренко* ‘сынъ писаря’ (Гр., III, 153); *Півоварченко* < *Пивовар* < *пивовар* ‘той, хто варить пиво, бровар’ (ВТССУМ, 758); *Пономаренко* < *Пономар* < *пономар* ‘служитель православної церкви’ (Ф., III, 325); *Пушкаренко* < *Пушкар* < *пушкар* ‘майстер, який виготовляв і обслуговував гармати, гармаш; артилерист, гарматник’ (ВТССУМ, 1007), ‘діал. озброєний сільський поліцай’ (СУМ, VIII, 412); *Різниченко*, *Резніченко*, *Резніченко* < *Різник* < *різник* ‘м’ясник’, ‘продавець м’яса’

(СУМ, VIII, 565), 'той, хто забиває худобу або птицю на м'ясо' (СУМ, VIII, 565), якщо не *Різниченко* < *різниченко* 'сынъ мясника или торговца мясомъ' (Гр., IV, 23) (варіанти *Резніченко*, *Рєзніченко* можуть відображати поліську фонетику); *Рибальченко* < *Рибалка* < *рибалка* 'людина, яка ловить рибу, займається рибальством' (СУМ, VIII, 527); *Сідляренко* < *Сідляр* < *сідляр* = *сідельник* 'майстер, який виготовляє сідла' (ВТССУМ, 1322); *Скляренко* < *Скляр* < *скляр* 'ремісник, який вставляє шибки', 'робітник скляної промисловості; склороб' (ВТССУМ, 1333); *Скринніченко* < *Скринник* < *скринник* 'майстер, який виготовляв скрині' (ВТССУМ, 1338); *Слюсаренко* < *Слюсар* < *слюсар*; *Старостенко* < *Староста* < *ста́роста* 'начальник староства, на які були поділені воєводства', 'начальник, голова повіту в Галичині'; 'особа, яка сватає жениха нареченій або наречену женихові (сват)' (СУМ, IX, 662), 'керівник місцевого міського чи сільського управління або самоврядування, війт' (ВТССУМ, 1189); *Стельмаченко* < **Стельмак*, можливо, існував апелятив **стельмак* = *стельмах* 'майстер, який робить вози, сани, колеса і т. ін.' (ВТССУМ, 1192), 'каретник, колісник', 'тесля' (СУМ, IX, 684); *Тесленко*, *Тисленко* < *Тесля* < *тесля* 'робітник, що займається грубою обробкою деревини, спорудженням дерев'яних будов, виготовленням простих дерев'яних меблів' (ВТССУМ, 1243); *Титаренко* < *Титар* < *титар* 'церковний староста' (СУМ, X, 128), якщо не *Титаренко* < *титаренко* 'сынъ церковнаго старосты' (Гр., IV, 263); *Ткаченко* < *Ткач* < *ткач*, якщо не *Ткаченко* < *ткаченко* 'сынъ ткача' (Гр., IV, 268); *Тлумаченко* < *Тлумач* < *тлумач* 'той, хто пояснює, витлумачує що-небудь, дає тлумачення певного явища, тексту тощо' 'заст. перекладач' (СУМ, X, 155); *Хміляренко* < *Хмеляр* < *хмеляр* 'той, хто вирощує хміль' (ВТССУМ, 1347); *Чабаненко* < *Чабан* < *чабан*, якщо не *Чабаненко* < *чабаненко* 'сынъ чабана' (Гр., IV, 442); *Чумаченко* < *Чумак* < *чумак*; *Шаповаленко* < *Шаповал* < *шаповал* 'майстер, який виготовляє з вовни шапки способом валяння' (ВТССУМ, 1389); *Шевченко* < *Швець* < *швець*, якщо не *Шевченко* < *шевченко* 'сынъ сапожника' (Гр., IV, 490); *Шинкаренко* < *Шинкар* < *шинкар* 'власник шинку або продавець у ньому' (ВТССУМ, 1628), якщо не *Шинкаренко* < *шинкаренко* 'сынъ кабатчика' (Гр., IV, 495);

б) назви осіб за місцем походження чи проживання

Л. О. Кравченко зауважує, що твірною базою таких антропонімів були географічні об'єкти, які ідентифікували особу за просторовою, характерною для конкретної місцевості ознакою, а також за місцем проживання [90, с. 36]. До цієї групи належать такі оніми: *Городищенко, Запорожченко, Конопенко, Хотиненко, Черкащенко*;

в) прізвища, похідні від етронімів: *Бойченко < Бойко < бойко* ‘представник однієї з етнічних груп західноукраїнських областей’ (СУМ, I, 212), ‘назва середньокарпатської частини українського населення, утворена від діал. вигуку *бой, бойє* ‘їй-богу’ (ЕСУМ, I, 223), ‘горянин’, ‘житель низовини, Бойківщини, який надмірно вживав частку та сполучник *бо*’; у слц. говорах апелютив *bojko* вживають у значенні ‘боязка людина, боягуз’ (Чучка, 78). Загалом існує кілька гіпотез щодо походження антропоніма *Бойко*, яке досить поширене на території України (докл. див. (Ч.1, 70–71; Чучка, 78; [58, с. 102]; Демчук, 61; Худаш, 244–245)). Усі ці припущення добре аргументовані, тому прізвище *Бойко* могло походити як від етроніма, так і від давньослов'янського деривата.

Греченко (пор. апелютив *грек*); *Литвиненко* (пор. етронім *литвин* ‘литовець’, ‘б'лорусь’ (Гр., II, 363)); *Литовченко*; *Мазуренко* (пор. етронім *мазур* ‘поляк із Мазовії’ (Редько, I, 634)); *Москаленко* (пор. апелютив *москаль* ‘великорось (росіянин)’, ‘солдаты’ (Гр., II, 447), ‘виходець із Москви’ (Ф., II, 659), хоча, можливо, *Москаленко < москаленко* ‘сын великороса; сын солдата’ (Гр., II, 447)); *Немченко*; *Поляченко* (пор. етронім *поляк*, а також апелютив *поляченько* ‘ум. отъ поляк’ (Гр., III, 292)); *Татаренко* (пор. *татарин*, якщо не *Татаренко < татаренко* ‘татаринь, сын татарина’ (Гр., IV, 249)); *Турченко* (пор. етронім *турок*, апелютиви *турча́, турченя́* ‘дитина турка’, дієсл. *турчати* ‘перен., розм. говорити, повторювати одне й те саме’ тощо (СУМ, X, 328; 326)); *Циганенко* (див. *Циганець*); *Швабенко* (пор. етронім *шваб* ‘зневажл. німець’ (СУМ, XI, 426); *Шведенко*.

Модель із суфіксом -ич / -іч

Праслов'янського походження суфікс *-ич* здавна виконував патронімну функцію, називаючи сина за іменуванням батька. Уже в давньоруській мові такі

патроніми могли додаватися до квалітативних імен [131, с. 204]. Л. О. Кравченко зазначає, що серед прізвищ цієї моделі багато матронімних утворень і поширені вони здебільшого на теренах Західної України [90, с. 80].

Твірними основами таких нововолинських антропонімів виступають:

а) різні за походженням і структурою християнські чоловічі та жіночі імена: *Артемич* < *Артем*; *Васютич* < *Васюта* < *Василь*; *Вакулич*, *Вакуліч* < *Вакула*; *Вірич* < *Вір* і *Віра* (СУІ, 69); *Ганіч* < *Ганя* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 82); *Горпинич*, *Горпініч* < *Горпина*; *Гаврилич* < *Гаврило*; *Гнатич* < *Гнат*; *Димич*, *Диміч*, *Дімич*, *Діміч* < *Ди/ім/а* < *Дмитро*; *Дучич* (див. *Дук*); *Євтушич* < *Євтух* < *Євтихий*; *Зінич*, *Зініч* < *Зіна/я* < *Зіновій* (СУІ, 139) або *Зіновія* (СУІ, 140); *Іванич*, *Іваніч* < *Іван*; *Катаніч* < *Катан* < *Катя* < *Катерина*; *Катренич*, *Катреніч* < *Катрена* < *Катерина*; *Катрич* < *Катря* < *Катерина*; *Катеринчич* < *Катеринка* < *Катерина*; *Климич* < *Клим* (СУІ, 177); *Кузьмич*, *Кузьміч* < *Кузьма*; *Лупіч* < *Луп* (СУІ, 200); *Маринич*, *Мариніч* < *Марин* (СУІ, 210), *Марина* (СУІ, 211); *Марюнич* < *Марюня* < *Марія*; *Микулич* < *Микула* < *Микола*;

Мініч. Можливі різні версії: 1) < *Мина* (СУІ, 233); 2) < *Ми/ін(н)а* < *Михайло* (СУІ, 237), *Митрофан* (СУІ, 236); 3) < *Міня* < *Марія* (СУІ, 214); 4) пор. ще апелятив *міна* ‘вираз обличчя; гримаса’, можливо, ‘*так могли називати людину зі своєрідним виразом обличчя’; діал. *мінá* ‘обмін; оплата при міновій торгівлі; перетворення’ тощо, а також дієсл. *міняти*, *мініти* ‘змінювати’, ‘діал. комусь щось визначати, обіцяти’ (ЕСУМ, III, 477–479);

Наумич < *Наум*; *Оленіч* < *Олена* (СУІ, 265) або *Оленіч* < *Оленя* < *Ольга* (СУІ, 268); *Павлич*, *Павліч* < *Павло*; *Петрич* < *Петро*; *Романіч* < *Роман*; *Савич*. Можливі різні версії: 1) < *Сава* (СУІ, 319); 2) < *Сава* < *Савелій* (СУІ, 320); 3) < *Сава* < *Варсава* (СУІ, 58); *Самойлич*, *Самойліч* < *Самойло* < *Самійло*; *Сенич* < *Сена/ь/я* < *Арсен* (СУІ, 44), *Оксен* (СУІ, 257), *Семен* (СУІ, 332); *Сімоніч* < *Сімон* < *Семен*; *Степаніч* < *Степан*; *Тарасіч* < *Тарас*; *Тимошич* < *Тимош* < *Тимофій*; *Федич* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Хомич*, *Хоміч* < *Хома*; *Юзвич* < *Юзва* < *Юз* < *Юзеф* (*Йосип*) (СУІ, 406) чи *Юзвич* < *Юзва* < *Юзя* < *Юзефа* (СУІ, 406); *Юрчич*, *Юрчіч* < *Юрча* < *Юрка/о* <

Юр/а < *Юрій*; *Юхимич*, *Юхиміч* < *Юхим*, *Юхима* (СУІ, 410; 411); *Ягнич* < *Ягна* < *Агнія* (СУІ, 22); *Якутьонич* < **Якутьон* < *Якут/а* ([й] протетичне) < *Акутіон* (СУІ, 26); *Яриніч* < *Ярина*;

б) відапелятивні імена та прізвиська: *Бабич* (пор. ОН ст.-укр. *Бабичъ*, 1435 р. (ССМ, I, 82)) < *Баба* < *ба́ба* (див. *Бабенко*), якщо не *Бабич* < *ба́бич* ‘бабій’ (Гр., I, 14); *Вуйчініч* (пор. діал. апелятиви *вуйко*, *вуй* ‘дядько’ (ЕСУМ, I, 438)); *Дідич* (див. *Діденко*). До речі, Г. Є. Бучко зауважує, що не варто однозначно трактувати лексичну базу прізвищ, в основах яких лежать терміни спорідненості *баба*, *дід*, *брат*, бо ці лексеми є і в складі композитів, і в апелятивній лексиці, від якої могли походити такі прізвища [27 с. 22].

Бедіч (пор. давньослов'янське захисне ім'я *Беда*, яке мало оберігати від біди (Чучка, 53), ОН ст.-рос. *Беда*, 1506 р. (В., 31)) < *Біда* < *біда* ‘бѣда, несчастье, горе’, ‘плохой, недостойный уважения человек’ та ін. (Гр., I, 61), ‘заст. провина, шкода’ (СУМ, I, 176), пор.ще діал. дієсл. *бідіти* ‘бѣдствовать’ (Гр., I, 62), діал. ‘лаяти, ганьбити’, стсл. *бѣдити* ‘примушувати, умовляти, переконувати’ (ЕСУМ, I, 192); *Білич* (див. *Білевич*);

Буліч. Теоретично можливі версії: 1) < *Буль* < *буль* ‘вигук, що імітує вигук виливання рідини з вузького отвору’ (ЕСУМ, I, 291), імовірно, ‘*так називали людину, яка часто могла вживати це слово у своєму мовленні’; 2) < рос. діал. *бульч*. Спектр мотивації широкий: а) ‘безсовісна, невдячна людина’; б) ‘нетямущий, дурнуваний чоловік’, ‘роззява’; 3) ‘людина з витрішкуватими очима (або яка витріщається від подиву)’ та ін. (СРНГ, 3, 273);

Вдович (див. *Вдовенко*); *Вербич* (див. *Вербовий*); *Геліч* (див. *Гіль*); *Гирич*, *Гірич* < *Гира/я* (пор. САІ *Гира* (Демчук, 134), ОН *Гиря* (Ч.1, 123–124)). Спектр мотивації широкий: 1) < *гі́ра*, *гі́ря* ‘коротко обстрижена людина’ (Осташ, 535); 2) < *гир* діал. ‘чутка, слава, репутація’, *гир* діал. ‘вигук, що імітує незрозумілу мову’, *гі́ра* ‘вигук, яким підганяють коня’ тощо (ЕСУМ, I, 508); 3) < *гі́ря* діал. ‘набряк, гуля’, ‘чуприна’, очевидно, ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’; діал. ‘слуга’, (Чучка, 143); пор. також дієсл. діал. *гі́ріти* ‘нести, тягти насилу’, ‘занапащати, втрачати, розтринькувати’ та ін. (ЕСУМ, I, 508); *Гладіч* (пор. ОН *Глядь* (про походження див.

(Худаш, 76)), пор. ще укр. дієсл. *гладити*, діал. *гладáти*); *Годомич* (реконструкцію псл. антропоніма **Godoma*, **Godomъ* див. (Шульгач, I, 233));

Гурич. Гіпотетично можливі різні версії: 1) < *Гур/а/я* < *Гурій* (СУІ, 97); 2) < *Гура* < *гурá*. Спектр мотивації широкий: а) ‘джура, слуга козака’ (СУІ, 98); б) діал. ‘маса, юрба’ та ін. (ЕСУМ, I, 622), пор. також діал. *гурá* ‘густа сітка для виловлювання риби; спосіб ловити рибу неводом’, дієсл. *гуріти* ‘гудити, ганити, глузувати’, ‘морочити обіцянками, спокушати’ (ЕСУМ, I, 621–623); 3) < *Гора* (пор. ОН ст.-рос. *Гора*, середина XV ст. (В., 84), про походження ОН *Горъ* див. (Худаш, 79)) < *гора* ([у] < [о] під впливом задньоязикового [г]), пор. ще пол. апелятив *góra* ‘гора’ (SEJP, 150), правдоподібно, ‘*про людину, яка проживала на гористій місцевості’; *Древич*; *Дудич* < *Дуда* < *дуда* (див. *Дуда*), якщо не *Дудич* < *дудич* ‘вид жука’ (ЕСУМ, II, 141), що мало ймовірно; *Дужич*; *Думич* < *Дума* < *дума* (див. *Дума*); *Зіміч* (див. *Зімін* і *Зима*); *Хитрич*;

в) апелятивні означення осіб: *Бойчич* (див. *Бойко*); *Горніч* (пор. *гірній*, очевидно, ‘*вказувало на місце проживання чи походження носія’); *Попівнич* (пор. апелятив *попівна* ‘попова дочка’ СУМ, VII, 200).

Модель із суфіксом -ович / -евич

За дослідженнями Ю. К. Редька, М. В. Бірила, Л. Л. Гумецької та інших науковців, формант *-ович / -евич* відомий майже всім слов'янським антропонімним системам, але з різним ступенем поширення. Ю. К. Редько вважає ці утворення дуже давніми, відомими в основному в східних і південних слов'ян із найдавніших часів. Ці суфікси служили для творення найменування сина від імені батька чи матері [141, с. 17]. Однак спосіб називання осіб дериватами від імені батька з формантами *-ич, -ович, -евич*, зауважує Л. Т. Масенко, вже в період Київської Русі мав виразний становий характер: ним користувалися лише представники соціальної верхівки суспільства [99, с. 15]. І. Митнік стверджує, що суфікси *-ич, -ович, -евич* протягом XVI–XVIII ст. належали до найпродуктивніших на Волині безвідносно до соціального стану особи [213, с. 301]. У процесі історичного розвитку і формування антропонімної системи виникли підстави твердити (про це свідчать численні документи, які дослідив М. Л. Худаш), що серед нижчих соціальних верств такі

назви теж були широковживаними як форма ввічливості та пошани до людей [174, с. 53].

У сучасній українській мові модель прізвищ з афіксами *-ович*, *-евич* продуктивна в антропонімії західної частини України, на теренах східної ж кількість антропонімів із формантами *-ич*, *-ович*, *-евич* поступово знижується та доходить до 1 %, в окремих південно-східних областях їх зовсім не записано [140, с. 81].

Серед прізвищ із суфіксом *-ович / -евич* можна виділити такі лексико-семантичні групи:

1) антропоніми, похідні від різних за походженням і структурою християнських чоловічих і жіночих імен: *Абрамович* < *Абрам*; *Адамович* < *Адам*; *Азаркевич* < *Азарко* < *Азар* < *Азарій* (СУІ, 25); *Александрович* < *Олександр*; *Алешкевич*, *Алешкевич* < *Олешко* < *Олеш* < *Олександр* (СУІ, 261), *Олексій* (СУІ, 265); *Ананевич* < *Ананій*; *Базилевич* < *Базиль* (*Василь*); *Бартосевич* < *Бартось* < *Барт* < *Бартоломій* (*Варфоломій*); *Бернадович* < *Бернад* < *Бернард* (СУІ, 49); *Бобович* < *Боб* < *Борис* (СУІ, 51), якщо не *Бобович* < *Боб* (*Біб*) < *біб* (див. *Біб*); *Богданович* < *Богдан*; *Ваврисевич* < *Ваврись* < *Лаврентій*; *Василевич* < *Василь*; *Васькевич* < *Васько* < *Василь*; *Власович* < *Влас*; *Габрилевич* < *Габриль* < *Гаврило*; *Гаврилович* < *Гаврило*; *Гапанович*, *Гапонович* < *Гапон/я* < *Агафон* (СУІ, 21), *Агафія* (СУІ, 20); *Гацкевич* < **Гац(ь)ко* < *Гаця* < *Агафія* (СУІ, 20), пор. ще дієсл. *гаця́ти* ‘підскакувати, витанцьовувати’ (ЕСУМ, I, 483), можливо, ‘*так могли називати дуже активну, енергійну, жваву людину’; *Герасимович* < *Герасим*; *Гнаткевич* < *Гнатко* < *Гнат*; *Гордієвич* < *Гордій* (СУІ, 92), пор. ще апелятив *гордій* ‘розм. гордовита людина’ (СУМ, II, 127); *Григорович* < *Григір* < *Григорій*; *Грицевич* < *Гриц/а/ь* < *Григорій*; *Данилевич* < *Данило*; *Данілкевич*, *Данількевич* < *Данил(ь)ко* < *Данило*; *Даркович* < *Дарко/а* < *Дарій* чи *Дарія* (СУІ, 101); *Демкович* < *Демко* < *Дементій*, *Демид* (СУІ, 102), *Дем'ян* (СУІ, 103); *Дмитрович* < *Дмитро*; *Євтухович* < *Євтух* < *Євтихій*; *Єрмолевич* < *Єрмола* < *Єрмолай*; *Жигоревич*, можливо, < **Жигор* < **Григор* < *Григорій*; *Захаркевич* < *Захарко* < *Захар*; *Зінкевич* < *Зінка/о* < *Зіна/я* < *Зіновій* (СУІ, 139), *Зіновія* (СУІ, 140); *Івашкевич* < *Івашко* < *Іван*; *Іцкович* < **Іцко* < *Йосип*; *Калинович* < *Калина*, пор. також апелятив *калі́на*; *Карневич*, *Карпович* <

Карпо; Кирилович < Кирило; Клинович < Клин < Климентій (Керста, 117), пор. ще апелятив клин; Кіндракевич < Кіндрак < Кіндрат; Климович, Клімович < Кли/ім або Кли/іма < Клим, Клементина (СУІ, 177–178); Корнилевич < Корниль/я < Корнелій, Корнелія (СУІ, 180), Корнило (СУІ, 181); Корнієвич < Корній, Корнило (СУІ, 181); Курилович < Курило < Кирило; Лавринович < Лаврин < Лаврентій; Ласкевич (наслідок афери) < (В/У)Ласко < Влас, Улас; Лашкевич < Лашко < Ілашко < Ілаш < Іля < Ілля; Левкович < Левко < Лев; Лукашевич < Лукаш < Лука; Лук'янович < Лук'ян; Ляшевич < Ляш < Лях < Ілля (СУІ, 152), хоча можливе зіставлення з лях 'поляк' (СУМ, IV, 582); Максимович < Максим; Маркевич, Маркович < Марко; Мартинович < Мартин; Матушевич < Матуш < Матій < Матвій; Мацієвич < Мацій < Матвій; Миронович < Мирон; Михайлевич < Михайло; Михалевич < Міхал < Михайло; Міскевич, Міськевич < Місько < Місь < Михайло; Міцкевич < Міцько < Міцьо < Михайло;

Мілевич. Можливі різні версії: 1) < Милій, Милія (СУІ, 232), Еміль, Еміла (СУІ, 116); 2) < Мільо < Омелян (СУІ, 270); 3) < Міла/я < Людмила (СУІ, 202), Мелана (СУІ, 224), Омеляна (СУІ, 270);

*Мусянович < *Мусян < Мусь < Мусій (СУІ, 244); Назаревич < Назар; Натуневич < Натуня < Наталя; Нестерович < Нестер < Нестор; Оліневич < Оленя < Ольга; Оліферович, Оліфірович < Оліфер, Оліфір (Олефір); Онишкевич < Онишко < Онисько < Онисим (СУІ, 271), Онисій (СУІ, 272); Остапович < Остап; Охримович < Охрим < Охрім; Павлович < Павло; Павлюкович < Павлюк < Павло; Панасевич < Панас; Пасевич < Пас, Пасикрат (СУІ, 289); Пашкевич < Пашко/а < Паш/а < Павло (СУІ, 279), Параска (СУІ, 287); Петрович < Петро; Прокопович < Прокоп (Прокіп); Проневич < Пронь/о/я < Прокіп; Прохорович < Прохор; Радкевич < Радко < Рад < Радивон (СУІ, 313) або Радкевич < Радка < Рада (СУІ, 309); Редькович < Редько < Редя < Родіон, Радивон(СУІ, 313); Романович < Роман; Савкевич < Савка/о < Сава (СУІ, 319), Савелій (СУІ, 320), Варсава (СУІ, 58); Саєвич (наслідок афери) < Сай < Ісай (СУІ, 158); Свидович < Свид < Свирид; Семенович < Семен; Семкович < Семко < Сем/а < Семен; Симонович < Симон; Сімович < Сіма < Семен (СУІ, 332), Серафима (СУІ, 334); Сидорович < Сидор < Сидір (СУІ, 336), якщо не*

Сидорович < Сидора < Исидора (СУІ, 158); Станкевич, Станкович < Станко < Станімир (СУІ, 347); Стаскевич < Стаско < Стась/я < Анастасій і Анастасія (СУІ, 31), Євстахій і Євстахія (СУІ, 125–126), Остап (СУІ, 276), Станіслав і Станіслава (СУІ, 347); Степанкевич < Степанко < Степан; Стехнович < Стехно < Стех/а < Степан, Степанія (СУІ, 348; 351); Стецькович < Стецько < Стецьо < Степан; Стоянович < Стоян (СУІ, 352); Супрунович < Супрун (Сопрон); Тарасевич < Тарас; Тимофієвич < Тимофій; Томкович < Томко/а < Хома (СУІ, 400), Тамара (СУІ, 354); Трофимович < Трофим (Трохим); Трохимович < Трохим; Уласович < Улас; Федорович < Федор/а < Федір (СУІ, 375), Федора (СУІ, 378); Філінович < Філін < Філ/а/ь/ьо/я < Філін (Пилип) (СУІ, 296; 297), Феофіл і Феофіла (СУІ, 387), Феофілакт і Філат (СУІ, 387), Філ і Філа (СУІ, 389) та ін.; Фількевич < Філько < Філ/а/ь/ьо/я < Пилип і Пилипія (СУІ, 296; 297), Феофіл і Феофіла (СУІ, 387), Феофілакт і Філат (СУІ, 387), Філ і Філа (СУІ, 389) та ін.; Фіськович < Фісько < Фесь/я < Федір (СУІ, 376) і Федора (СУІ, 378), Феодосій (СУІ, 382) і Феодосія (СУІ, 383); Харевич < Хар < Харитон; Хартанович < Хартон < Харитон; Харлампович < Харламп (СУІ, 399); Юганович < Юган < Йоганн (Редько, II, 1235); Юзефович, Юзифович < Юзеф (СУІ, 406); Юревич < Юр/а < Юрій; Юркович < Юрка/о < Юр/а < Юрій; Юршєвич < Юраш < Юрах < Юр/а < Юрій; Юскевич, Юскович < Юсько < Юхим (СУІ, 410) чи Юскевич, Юскович < Юсько < Юсь < Йосип (СУІ, 161); Якимович < Яким; Янкевич < Янка/о < Ян, Яна (СУІ, 416; 417); Ярошевич < Ярош < Ярослав (СУІ, 419), якщо не Ярошевич < Ярош < Ярох < Ярохвей < Ярофій < Єрофій (СУІ, 134);

2) відапелятивні антропоніми: *Абрилевич* (імовірно, мобільний префікс *а-* додався до апелятива *бріла* ‘глиба, великий кусок’ та ін. (ЕСУМ, I, 257), ‘кусень хліба’ (Чучка, 90), *бриль* ‘солом’яний капелюх’ (ЕСУМ, I, 257), можливо, ‘*людина, яка постійно носила такий капелюх’); *Бабкевич < Бабка < бабка* або *Бабкевич < Бабка < Баба < баба* (див. *Бабенко*); *Баранович* (див. *Баран*); *Білевич < Білий* (пор. ОН ст.-укр. *Бѣлыи*, 1393 р. (ССМ, I, 149) < *білий*, правдоподібно ‘*про світловолоосу, світлошкіру, посивілу чи, можливо, бліду людину’); *Борщєвич < Борщ < борщ* (див. *Борщ*); *Брюхневич, Брюхович* (пор. діал. апелятиви *брюхо* ‘живіт; черев’о’

(Аркушин, 33), *бру́хо* ‘пузань, черевань’ (ЕСУМ, I, 271), очевидно, ‘*вказівка на зовнішні особливості носія’); *Бузікевич* < **Бузік* < *Буз* < *буз* (див. *Буз*); *Буйневич* < *Буйний* < *бу́йний* ‘який виявляється з великою силою; сильний, навальний’, ‘перен. негамовний, нестримний, неспокійний’ (СУМ, I, 251); *Вербович* (див. *Вербовий*); *Вихневич* (пор. дієсл. діал. *віхну́ти* ‘хитнути’, *виха́ти* ‘махати’, ‘хвищати’ (ЕСУМ, I, 385)); *Волосович* (див. *Волос*); *Гайневич* (пор. ОН ст.-рос. *Гайно*, 1545 р. (В., 77), псл. **gajno* ‘захисток; бруд’, похідне від **gajiti* ‘захищати; забороняти’ (ЭССЯ, 6, 87–88), діал. *гайний* ‘який бариться; повільний, неквапливий’ та ін., ‘гайовий’, імовірно, ‘із вказівкою про місце проживання’ (СУМ, II, 17), ‘вільний; пустий’ (ЕСУМ, I, 455), а також діал. дієсл. *гайнува́ти* ‘діал. захаращувати, смітити’, ‘бенкетувати’ (ЕСУМ, I, 453–454), ‘витрачати марно, розтринькувати’, ‘діал. гуляти’, діал. ‘мучити’ (СУМ, II, 17), правдоподібно ‘*так могли називати нерозважливих людей’); *Гарманович* (пор. ОН ст.-укр. *Гармановичь*, 1492 р. (ССМ, I, 238) < *Гарман* < *гарма́н* (див. *Гарман*); *Гілевич* (див. *Гіль*); *Годович* (див. *Годік*); *Горбацевич* (див. *Горбач*); *Горевич*. Можливі різні версії: 1) < *Гора* < *Георгій* (СУІ, 86); 2) пор. апелятив *горе*; 3) пор. ОН *Гора* (Ч.1, 131; Худаш, 79), САІ *Гора* (Демчук, 71), апелятив *гора*; *Гудзевич* (див. *Гудзенко*); *Гудович* (див. *Гуд*); *Держанович* (див. *Держай*); *Дроздович* < *Дрозд* < *дрозд* (див. *Дрозд*); *Дудкевич* < *Дудка/о* < *дудка/о*, якщо не *Дудкевич* < *Дудка/о* < *Дуда* < *дуда* (див. *Дуда*); *Зімович* < *Зіма* < *зима*, див. також *Зімін* і *Зима*; *Зіркевич* (пор. ОН ст.-рос. *Зоря*, 1598 р. (В., 124), а також ОН *Зорь* (< ОН *Зорислав*, *Зоролюб*, докл. див. (Худаш, 114–115)). Гіпотетично можливі версії: 1) < *Зірка* < *Зіра* < *Зорина* (СУІ, 141); 2) пор. апелятив *зірка* ‘доля, щастя, удача’, ‘перен. про дуже видатну, прославлену людину’ та ін. (СУМ, III, 576); 3) пор. *зіркі́й* ‘який має добрий зір; гострозорий’, ‘пильний, уважний, спостережливий’ (СУМ, III, 577); *Калюхович* (пор. діал. апелятиви *ка́люх* ‘черев’о’, ‘задній прохід’, ‘шлунок молодого теляти чи ягняти’, *ка́люхи* ‘кишки’ (ЕСУМ, II, 354), пор. також *калюха́тий* ‘выгнутый наружу’ (Гр., II, 212)); *Карасевич* < *Карась* < *карась* (див. *Карась*); *Кибукевич* < **Кибук* < *Киба* < *кіба* (див. *Киба*);

3) прізвища, в основах яких відображено апелятивні означення особи:

Бондарович < *Бондар* < *бондар* (див. *Бондаренко*); *Булакевич* < *Булак* < мікроетнонім

бу́лак ‘так називають лемки зайшлого галичанина, який уживає дієсл. форму *бу́ла*, *бу́ли*’ (Чучка, 96); *Війтович*, *Войтович* (див. *Войтенко*); *Ковалевич* < *Коваль* < *ковáль* (див. *Коваленко I*); *Козакевич* < *Козак* < *коза́к* (див. *Козаченко*); *Крамаревич*; *Мазуркевич* (див. *Мазур*); *Маляревич* (див. *Маляр*); *Мельникевич* (див. *Мельниченко*); *Попович* < *Піп* < *пип*, якщо не *Попович* < *попо́вич* ‘сынъ попа’ (Гр., III, 333); *Туркевич*; *Шляхтович* < *Шляхта* < *шля́хта* ‘у Польщі, Литві, Білорусі, Чехії, Україні – дрібне дворянство’ (ВТССУМ, 1401);

3.2. Прізвища з посесивними формантами

Модель із суфіксами -ов / -ев / -єв, -ів / -їв

Присвійні утворення на *-ів*, *-ов*, *-ин*, які в давньоруській топонімії були досить численними, залишаються чи не найпродуктивнішою моделлю й сьогодні [139, с. 50]. За твердженням Л. Л. Гумецької, утворення з посесивними формантами у функції прізвищевих назв зафіксовано в українській актовій мові вже в XIV–XV ст. [90, с. 83], хоча первісно суфікс *-ов* існував задовго до появи прізвищ, будучи засобом вираження присвійності і в цій функції увійшовши до складу найменувань по батькові, а згодом – і до офіційних прізвищ [107, с. 184]. М. Л. Худаш зазначав, що такі іменування вживали для ідентифікації нижчих і середніх верств українського населення [195, с. 112].

Утворення з формантами *-ов-а* (*-ев-а*), на думку Л. О. Кравченко, первісно були особовими назвами жінок, похідними від чоловічих іменувань. Та й пізніше, подекуди до кінця XIX ст., прізвища жінок не мали остаточно закріпленої форми, про що свідчать фіксації їх в офіційних документах. Дослідник пов’язує це з усталеною традицією записувати новонароджених дітей за прізвищем батька, а у випадку його смерті або позашлюбних дітей – за прізвищем матері, яке вказувало на те, чия вона донька, дружина чи вдова; також в офіційних документах часто ідентифікували жінку за головою сім’ї (чоловіком, батьком) [90, с. 85].

У західній частині України поширені прізвища не на *-ов / -ев*, як у центральній, східній і південній, а з суфіксом *-ів*, що можна пояснити позамовними чинниками, а саме історичними умовами їх формування [90, с. 85].

Сучасні українські прізвища на *-ов/-ев* – це ті ж самі присвійні прикметники на *-ів*, які були записані за російським зразком. Це пов'язано з тенденцією зросійщення, про яку говорив Ю. К. Редько: «...Метрики виписувалися російською мовою та особові документи видавали, не звертаючи уваги на особливості української мови...; усі українські прізвища з суфіксами *-ів*, *-ов/-ев*, без уваги на те, як вони вимовлялися, набували єдиної офіційної форми, уподібнюючись до типових російських» [141, с. 91–92]. Таке пояснення заперечує думку, що всі прізвища на *-ов/-ев* російського походження. Більшість із них нині розмежувати на українські чи російські неможливо [141, с. 92]; варто вважати їх українськими, якщо носіями цих прізвищ були та є українці. Крім того, І. В. Єфименко наголошує, що фіксацію прізвищ із посесивним суфіксом *-ов/-ев* не можна однозначно пояснювати наслідком зросійщення, адже це досить давній спільний тип прізвищ в українців і росіян [53, с. 22].

За твердженням Ю. К. Редька, українських прізвищ на *-ов* найбільше в Кіровоградській, Харківській, Миколаївській, Дніпропетровській і Запорізькій областях, прізвища ж на *-ів*, які генетично споріднені з антропонімами на *-ов/-ев*, найпоширеніші в Івано-Франківській, Тернопільській і Львівській областях [140, с. 81–82]. Специфіку локалізації антропонімів цієї моделі І. Д. Фаріон пояснює як діалектну рису, що віддзеркалює суспільно-родинний устрій батьківсько-синівських взаємин [174, с. 47].

Нововолинські прізвища на *-ов/-ев/-єв*, *-ів/-їв* походять від:

а) християнських чоловічих і жіночих імен різної структури: *Абрамов* < *Абрам*; *Авдєєв* < *Авдей* < *Авдій* (*Овдій*); *Аверкієв* < *Аверкій* (СУІ, 256); *Агафонов* < *Агафон* (СУІ, 21); *Адамов* < *Адам*; *Аксьонов* < *Аксьон* (*Аксен*) < *Авксентій* (СУІ, 257); *Акулов* < **Акула* < *Акила* (*Осташ*, 527); *Александров* < *Олександр*; *Алексєєв*, *Алексєєв* < *Алексій* (*Олексій*); *Альонов* < *Альона* (*Олена*); *Андрєєв*, *Андрєєв* < *Андрей* (*Андрій*); *Андрейцев* < *Андрейцьо* < *Андрей* (*Андрій*); *Андріанов* < *Андріан*, *Андріана*; *Андросов* < *Андрось* < *Андрій* (СУІ, 33), *Андріан* (СУІ, 35); *Анєнков* < *Аненко* < *Аня* < *Анна*; *Антонов* < *Антон*; *Арсенєв*, *Арсенєв* < *Арсен*; *Арсентьєв* < *Арсент* < *Арсен*; *Артем'єв* < *Артем*; *Артюхов* < *Артюх* < *Артем*; *Артьомов* < *Артьом* (*Артем*)

(СУІ, 44), *Артемон* (СУІ, 45); *Архипов*, *Архіпов* < *Архип*; *Асєєв* < *Ася*; *Астанов* < *Астан* (*Остан*); *Астаф'єв* < *Євстаф* < *Євстафій*; *Астахов* < *Астах* < *Євстахій*; *Афанас'єв*, *Афанасьєв* < *Афанас* < *Афанасій*; *Бобнєв* < *Бобня* < *Боб* < *Борис* (СУІ, 51), якщо не *Бобнєв* < *Бобня* < *Боб* < *Біб* < *біб* (див. *Біб*); *Богданов* < *Богдан*; *Борисов* < *Борис*; *Васильєв*, *Васільєв* < *Василь*; *Васильків* < *Василько* < *Василь*; *Васильцов* < *Васильцьо* < *Василь*; *Васьків* < *Васько* < *Василь*; *Вітєв* < *Вітя* < *Віктор* (СУІ, 67), *Віталій* (СУІ, 71) або *Вітєв* < *Віт* < *віт* (= *війт*) (Редько, I, 155) (див. *Войтенко*); *Власов* < *Влас*; *Гаврилєв*, *Гаврилов* < *Гаврило*; *Гавришків* < *Гавришко* < *Гавриш* < *Гаврило*; *Гальцов* < *Гальця* < *Галя* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 82); *Ганічев* < *Ганіч* < *Ганика* < *Гана/я* < *Ганна*; *Гапонов* < *Гапон* < *Агафон* (СУІ, 21); *Герасимов* < *Герасим*; *Гнатєв* < *Гнат*; *Григор'єв* < *Григор* < *Григорій*; *Гринєв* < *Грин'єв* < *Григорій*; *Гришков* < *Гришко* < *Гриша* < *Григорій*; *Гурєєв* < *Гурей* (*Гурій*) (СУІ, 97); *Давидов* < *Давид*; *Данилєв* < *Данило*; *Данова* < *Дан*, *Данило* (СУІ, 99); *Дем'янів*, *Дем'янов*, *Демянов* < *Дем'ян*; *Дем'янков* < *Дем'яно* < *Дем'ян*; *Демідов* < *Демид*; *Демків* < *Демко* < *Дементій*, *Демид* (СУІ, 102), *Дем'ян* (СУІ, 103); *Деменов* < *Демен* < *Демент* < *Дементій*; *Дементьєв* < *Демент* < *Дементій*; *Денисов* < *Денис*; *Дмитрієв* < *Дмитрій* (*Дмитро*); *Дронов* (пор. ще прізвисько *Дрон* ‘хто любить випивати’, ‘який завжди ходить побитий, обдертий’ (А.1, I, 339)) < *Дрон* < *Андрон* (СУІ, 35), якщо не *Дронов* < *Дрон* < *Андрон* < *Андрій*, *Андріан* (СУІ, 33; 35); *Євдокимов*, *Євдокімов* < *Євдоким*; *Євсюков* < *Євсюк* < *Євсій* < *Євсевій*; *Єгоров* < *Єгор* < *Георгій*; *Єкімов* < *Єким* (*Яким*); *Єлісєєв* < *Єлисей*; *Єльцов* < *Єльцьо* < *Єлько* < *Ілля*; *Ємельянов* < *Ємельян* (*Омельян*); *Єрафєєв*, *Єрофєєв* < *Єрофій*; *Єрмаков* < *Єрмак* (СУІ, 133); *Єрмолов* < *Єрмола* < *Єрмолай*; *Єрушев* < *Єрош* < *Єроха* < *Єрофій*; *Єсіков* < *Єсик* < *Єся* < *Йосип*; *Єфімов* < *Єфим* (*Юхим*); *Єфремов* < *Єфрем*; *Жданов* < *Ждан* (про походження ОН *Ждан* див. ще (Ч.1, 183–184; *Осташ*, 540)); *Захаров* < *Захар*, *Захарія* (СУІ, 138); *Захар'яцев* < *Захаряшко* < *Захаряш* < *Захар* (СУІ, 138), пор. ще дієсл. *захар'яцувати* ‘безладно заповнювати, закидати’ (ЕСУМ, II, 244), можливо, ‘*про людину, у якої постійно в усьому був безлад’; *Зінков*, *Зіньков* < *Зінка/о* < *Зіна/я* < *Зіновій* (СУІ, 139), *Зіновія* (СУІ, 140); *Зонов* < *Зонь*, *Зоня* < *Созон* (СУІ, 341), *Зосима* (СУІ, 141); *Зотов* < *Зот* (СУІ, 142) або *Зотов* < *Зот* < *Зотик*

(СУІ, 142); Зосімов < Зосим і Зосима (СУІ, 141); Іванов < Іван; Іванків < Іванко < Іван; Іванцов < Іванцьо < Іван; Іванчикова < Іванчик < Іванко < Іван; Івасів < Івась < Іван; Івахів < Івах < Іван; Івков < Івко < Іов; Ігнатов, Ігнатъєв < Ігнат; Ігнашов, Ігнашев < Ігнаш < Ігнат; Іларіонов, Іларіонов < Іларіон; Ілов < Ільо/я < Ілля; Ільков < Ілько < Ілля; Ісаєв < Ісай; Ісаков < Ісак (СУІ, 158); Калістратов < Калістрат (СУІ, 164); Калішов (див. Калиш); Каськів < Каська/о < Кася < Касян (СУІ, 168), Катерина (СУІ, 169); Касьянов < Касьян (Касян); Кириллов, Кирилов < Кирило; Кірсанов < Кирсан < Хрисанф (СУІ, 401); Кіреєв < Кіра (див. Кіра); Кірючов < Кірюк < Кир; Климов < Клим (СУІ, 178) або ж Климов < Клима < Клементина (СУІ, 177); Кліманов < Климена < Клементина (СУІ, 177); Клімцов < Клімцьо, Клімця < Клементинт, Клементина (СУІ, 177–178); Кононов < Конон (СУІ, 179); Корнишев < Корнись < Корній; Корнилів < Корнило; Костів, Костов < Кость < Костянтин; Крістев < Кристя < Христя; Купріянов < Купріян; Курилов < Курило < Кирило; Лаврентъєв < Лаврентій; Лаврів, Лавров < Лавр < Лаврентій; Лазарєв < Лазар; Ларьков < Ларько < Ларь/я < Ларіон; Ласков (наслідок афези) < (В/У) Ласко < Влас, Улас; Левков < Левко; Леонтъєв < Леонтій; Логвінов, Логвинов < Логвин; Лук'янов < Лук'ян; Лукоянов < Лук'ян; Лукашов < Лукаш < Лука; Луньов < Лунь < Лука (СУІ, 198), пор. ще апелятив лунь 'назва птаха' (СУМ, IV, 556); Лученінов < *Лученін < *Лучен < Луча < Лука; Макеєв < Макей < Мокій; Максимів, Максимов < Максим; Максименков < Максименко < Максим; Малахов < Малах < Малахій, Малахія, Малафій (СУІ, 207); Мануїлов < Мануїл (СУІ, 209); Марків, Марков < Марко; Мартинова < Мартин; Матвєєв, Матвєєв < Матвей < Матвій; Матвіїв, Матвіїїв < Матвій; Матюханов < *Матюхан < Матюх < Матій < Матвій; Миронов < Мирон; Михайлов < Михайло; Михальов < Міхал, Михальо < Михайло; Михєєв < Михей; Мишкалов < *Мишкал < Мишка/о < Михайло; Мітерева < *Мітер < Мітя < Дмитро; Міхалков < Міхалко < Міхал < Михайло; Міхляєв < *Міхляй < Мих/а < Михайло; Михєєв, Міхєєв < Михей (СУІ, 240); Ніколаєв < Ніколай (Миколай); Миляєв, Міляєв. Похідне: 1) < Милій, Милія (СУІ, 232), Еміль, Еміла (СУІ, 116); 2) < Мильо < Омелян (СУІ, 269); 3) < Мила/я < Людмила (СУІ, 202), Мелана (СУІ, 224), Омеляна (СУІ, 270); Мілаков. Можливі різні версії: 1) < *Мілак <

Милій, Миля (СУІ, 232), *Емілій, Еміла* (СУІ, 116); 2) < **Мілак* < *Мільо* < *Омелян* (СУІ, 270); 3) < **Мілак* < *Міла/я* < *Людмила* (СУІ, 202), *Мелана* (СУІ, 224), *Омеляна* (СУІ, 270); *Міняєв*. Похідне: 1) < *Мина* (СУІ, 233); 2) < *Ми/ін(н)а* < *Михайло* (СУІ, 237), *Митрофан* (СУІ, 236); 3) < *Міня* < *Марія* (СУІ, 214); 4) пор. ще апелятив *міна* ‘вираз обличчя; гримаса’, можливо, ‘*так могли називати людину зі своєрідним виразом обличчя’; діал. *міна́* ‘обмін; оплата при міновій торгівлі; перетворення’ тощо, а також дієсл. *міняти, мінити* ‘змінювати’, ‘діал. комусь щось визначати, обіцяти’ (ЕСУМ, III, 477–479); *Мінаков* < **Мінак* < (див. *Міняєв*); *Митрофанов* < *Митрофан*; *Моїсеєв* < *Мойсей*; *Назаров* < *Назар*; *Наумов* < *Наум*; *Никифоров* < *Никифор*; *Нікіфоров* < *Нікіфор* (*Никифор*); *Омелянов* < *Омелян*; *Онісімов* < *Онисим*; *Осіпов* < *Осип*; *Осташов* < *Остаи* < *Остан*; *Павлов* < *Павло*; *Павлюков* < *Павлюк* < *Павло*; *Панков* < *Панько* < *Панкрат* (СУІ, 285), *Павло* (СУІ, 279) або *Панков* < *Панко* < *Пантелеймон* (СУІ, 285); *Панкратов* < *Панкрат* (СУІ, 284); *Пантелеймонов* < *Пантелеймон*; *Паньків, Паньков* < *Панько* < *Пантелеймон* (СУІ, 286), *Павло* (СУІ, 279); *Пантєєв* < *Понтій* (СУІ, 301); *Панфілов* < *Панфіл* (СУІ, 282); *Парамонов* < *Парамон* (СУІ, 287); *Пашков* < *Пашко/а* < *Паи/а* < *Павло* (СУІ, 279), *Параска* (СУІ, 287); *Петрів, Петров* < *Петро*; *Потанов* < *Потан*; *Прокопов* < *Прокоп* < *Прокіп*; *Прокоф’єв* < *Прокофій* < *Прокопій*; *Прохоров* < *Прохор*; *Родіонов* < *Родіон*; *Ритіков* < *Ритик* < *Рита* < *Маргарита*; *Романів, Романов* < *Роман*; *Савельєв* < *Савело* < *Савелій*; *Савіков* < *Савик* < *Сава* (СУІ, 319); *Саліонов* < *Саливон* (СУІ, 322); *Самков* < *Самко* < *Самійло*; *Самойлов* < *Самойло* < *Самійло*; *Самсонов* < *Самсон*; *Сафонов* < *Сафон* < *Софон*; *Свиридов* < *Свирид*; *Спиридонов* < *Спиридон*; *Семенов* < *Семен*; *Семенков* < *Семенко* < *Семен*; *Семіоненков* < *Семіоненко* < *Семіон* < *Семеон* < *Семен*; *Сергеєв, Сергєєв, Сєргєєв, Сєргєєв* < *Сергій*; *Синюков* < *Синюк* < *Семен*; *Сімаков* < **Сімак* < *Си/іма* < *Семен* (СУІ, 332), *Серафим* (СУІ, 334); *Сімачков* < **Сімачко* < **Сімак* < *Си/іма* < *Семен* (СУІ, 332), *Серафим* (СУІ, 334); *Сімеонов* < **Сімеон* < *Сімон* < *Семен*; *Сімонов* < *Сімон* < *Семен*; *Сеєргєєв, Сєргєєв* < *Сергій*; *Сидоров* < *Сидор* (*Сидір*) (СУІ, 336), якщо не *Сидоров* < *Сидора* < *Ісидора* (СУІ, 158); *Спасков* < *Спаско* < *Спас*; *Стасів* < *Стась/я* < *Анастасій* і *Анастасія* (СУІ, 31), *Євстахій* і *Євстахія* (СУІ, 125–126),

Остан (СУІ, 276), *Станіслав і Станіслава* (СУІ, 347); *Степанов* < *Степан*; *Степанков* < *Степанко* < *Степан*; *Стецьків* < *Стецько* < *Стецьо* < *Степан*; *Сулімов* < *Суліма* < *Сулимир* (Редько, II, 1025); *Тарасов* < *Тарас*; *Тимофєєв* < *Тимофей* < *Тимофій*; *Тимофіїв* < *Тимофій*; *Тимців* < *Тимцьо* < *Тимко* < *Тимофій*; *Тімаєв* < *Тіма* < *Тимофій*; *Тітов* < *Тім* < *Тит* (СУІ, 362), якщо не *Тітов* < *Тіма* < *Тетяна* (СУІ, 360); *Тишков* < *Тишко* < *Тиш* < *Тихін*; *Томашков* < *Томашко* < *Томаш* < *Хома*; *Томків* < *Томко/а* < *Хома* (СУІ, 400), *Тамара* (СУІ, 354); *Трофімов* < *Трофим* (*Трохим*); *Уварова* < *Увар* (СУІ, 367); *Уфімцев* < *Юхимцьо/я* < *Юхим*, *Юхима*; *Фадєєв* < *Фадей* (СУІ, 372); *Фатєєв* < **Фатей* < *Фатій* < *Фатян* (СУІ, 373); *Федоров* < *Федор/а* < *Федір* (СУІ, 375), *Федора* (СУІ, 378); *Федчиков* < *Федька/о* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Федосєєв*, *Федосєєв*, *Федосов* < *Федось/я* < *Феодосій* (СУІ, 382), *Феодосія* (СУІ, 383); *Федотов* < *Федот* (СУІ, 379); *Філатов* < *Філат* (СУІ, 387); *Філімонов* < *Филимон* (СУІ, 388); *Філінов* < *Філін* < *Філ/а/ь/ьо/я* < *Пилип* і *Пилипія* (СУІ, 296; 297), *Феофіл* і *Феофіла* (СУІ, 387), *Феофілакт* і *Філат* (СУІ, 387), *Філ* і *Філа* (СУІ, 389) та ін.; *Фірсанов* < **Фірсан* < *Фірс* (СУІ, 392); *Францилов* < **Францило* < *Франц*; *Фролов* < *Фрол* (СУІ, 396); *Харів* < *Хар* < *Харитон*; *Харлов* < *Харло* < *Харлам* (СУІ, 399); *Целіков* < *Целіка* < *Целя* < *Цецілія* (СУІ, 405); *Юрків*, *Юрков* < *Юрка/о* < *Юр/а* < *Юрій*; *Юрьєв* < *Юр/а* < *Юрій*; *Юхимов* < *Юхим* і *Юхима*; *Якимов* < *Яким*; *Якубов* < *Якуб*; *Яковлев*, *Яковлєв* < *Яков* < *Яків*; *Янов* < *Ян* і *Яна*; *Яремків* < *Яремко* < *Ярема*; *Яришева* < **Яриша* < *Ярема* (СУІ, 418) чи *Ярина* (СУІ, 157); *Ярмолов* < *Ярмола* < *Ярмолай*; *Ярославцев* < *Ярославцьо/я* < *Ярослав* і *Ярослава* (СУІ, 419); *Яцків* < *Яцко* < *Яць* < *Яків*;

б) давньослов'янських відкомполітичних і відапелятивних імен, а також прізвиськ пізнішого походження: *Азімова* (пор. арабське ім'я *Азім*, ОН *Озимъ*, яка, на думку М. Л. Худаша та М. О. Демчук, мотивована народженням дитини за порою року, тобто в *озим* 'пізно восени, перед зимою' (Х., Д., 163–164), пор. ще *озімиий*);

Бабаєв (пор. ОН ст.-рос. *Бабаєв*, 1622 р. (В., 18)) < *Бабай* (пор. ОН ст.-рос. *Бобай*, 1536 р. (В., 41), тюрк. ім'я *Бабай* (поширене серед мусульман) (Чучка, 40)) < *баба́й*. Спектр мотивації широкий: 1) укр. діал. *баба́й* 'домовик' (ЕСУМ, I, 103). На

думку Р. М. Козлової, міфонім *баба́й*, можливо, первісно означав ‘божество домашнього вогнища’ (К.2, I, 167), натомість П. П. Чучка вбачає в ньому тюркських демонів чи інших міфонімів [202, с. 182]; 2) рос. діал. *баба́й* ‘батько’, ‘старик, дід (зазвичай так називали башкирців і татар, іронічно росіян)’ (СРНГ, 2, 15); 3) рос. діал. *баба́й* ‘дурна, невміла, неповоротка людина, тюхтій’; ‘старий холостяк’ та ін. (СРНГ, 2, 15); 4) ‘дурень’, ‘бродяга’, білор. діал. *баба́й* ‘той, хто родився біля печі, коли мати топила піч’, ‘лежебока, гультай’ (К.2, I, 166). Р. М. Козлова наголошує, що не варто забувати і про інші значення апелятива *баба́й*, адже як термін людської спорідненості, суднобудівництва тощо він належить до давніх терміносистем (К.2, I, 167); 5) правдоподібно, також *Бабаєв* < *Бабай* < *Баба* < *баба* (Р. М. Козлова вважає, що мотивація слова *бабай* субстантивом *баба* очевидна (К.2, I, 167));

Багно < *Багно* (пор. особове ім’я *Багно*, докл. див. (Ч.1, 40)) < *багно́*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘перен. про погане оточення, середовище лихих або відсталих людей, що має несприятливий вплив на кого-небудь’ (ВТССУМ, 54); пор. також дієсл. *ба́гнути* ‘бажати, дуже чогось прагнути’ (СУМ, I, 85), імовірно, ‘*так могли називати того, хто постійно усього хотів’; 2) ‘болото, драговина, мочар’ (ЕСУМ, I, 110), діал. ‘розмокла внаслідок дощів і танення снігу та ін. грузька місцевість, болото’ (Корз., 68), ‘велике болото’, ‘болото в лісі’, ‘земля, розм’якшена водою’, ‘грузьке болото, де трясеться, колишеться земля’, ‘мокра, заболочена низина’, ‘затоплений ліс’, ‘мохове болото’, ‘низина біля річки’, ‘зарості кущів’ тощо (Данилюк, 9), очевидно, ‘*вказівка на особливості місцевості, виходцем із якої був носій прізвища’; 3) ‘болотяна чагарникова рослина з дурманячим запахом, яку використовують у народній медицині’ (СУМ, I, 84);

Баланов < *Балан* (пор. ОН ст.-укр. *Баланъ*, 1434 р. (ССМ, I, 84) (< ОН *Балославъ*, *Балосинъ* (Осташ, 527)), південнослов. побажальне ім’я *Балан* (Чучка, 45)) < *балán* діал. ‘білявий хлопець’ та ін. (ЕСУМ, I, 124); *Байкаров*. Теоретично можливі версії: 1) < *Байкар* < *байка́р* ‘складач, автор байок’ (СУМ, I, 90); 2) < *Байкар* < *Байка/о* < *Бай* < *бай* (див. *Бай*); *Банкєєв* < **Банкей* < *Банк/а/о* (пор. ОН ст.-укр. *Банко*, 1404 р. (ССМ, I, 86), *Банк* (щодо походження докл. див. (Ч.1, 44))) < діал. *ба́нка* ‘будь-яка посудина циліндричної форми’, ‘скляний слоїк’, ‘металева

посудина циліндричної форми, у якій охолоджують молоко, щоб зібрати сметану' (Аркушин, 11), пор. ще діал. *ба́нька* 'скляна посудина на ніжках із отворами внизу та вгорі для лову мух' (Корз., 70), можливо, також *Банкесєв* < **Банкей* < *Банк/а/о* < *Бан* < *бан* (див. *Банюк*); *Баранов* (див. *Баран*); *Баришев* < *Бариш* < *баріш* 'вигода, прибуток' (СУМ, I, 106); діал. 'горілка та закуска, які виносять на весіллі незапрошеним гостям' (Аркушин, 12); *Басов* < *Бас/а* < *бас/а* (див. *Бас/а*); *Бахілов* (пор. діал. *бахіли* 'великі гумові калоші, що взуваються на валянки' (Л., 30), діал. 'шкіряні штани' (ЕСУМ, I, 152)); *Безуглов* (пор. *безуглий* 'бездомна людина, яка не мала власного «угла», тобто хати' (Редько, I, 48), пор. також дієсл. *уголіти* 'оголить, обнажить', 'сдѣлать бѣднымъ' (Гр., IV, 315), очевидно, '*так могли називати бідну людину'); *Белов*, *Беляєв*, *Белов*, *Беляєв* (пор. *білий*, правдоподібно, '*так могли називати світловолоосу; світлошкіру; посивілу; бліду людину'); *Беліков* (див. *Білик*); *Березов* < *Береза* < *береза* (див. *Береза*); *Бізюков* < *Бізюк* < *Біз* < *біз* діал. 'бузок', пор. ще діал. *бізувати* 'ручатися, підтверджувати', 'правити плотом', 'бути спроможним' та ін. (ЕСУМ, I, 194); *Білозьоров* < *Білозір* (пор. слов'ян. побутове ім'я *Білозір*, яке, на думку П. П. Чучки, українці надавали дитині з білими, тобто світлими очима) < *білозір* 'красавець, мильй' та ін. (Гр., I, 66), 'нар.-поет. уживане як постійний епітет назв білоторих, яснооких людей, тварин, птахів, а також місяця' (СУМ, I, 183); *Бірюков* < *Бірюк* < *Биря* < *биря* (див. *Бірук*), якщо не *Бірюков* < *Бірюк* < рос. діал. *бирюк* 'людина, яка «вовком дивиться», похмура' (Редько, I, 71), 'товста, дебела, неповоротка людина' та ін. (СРНГ, II, 294); *Ворошилов* (пор. дієсл. *ворушити*, очевидно, '*так могли називати дуже рухливу, неспокійну людину', апелятив *вóрох* 'інтрига, сварка' та ін. (ЕСУМ, I, 429), можливо, '*про сварливу людину', пор. ще рос. діал. апелятив *ворошіла* 'хто ворошить, чіпає те, до чого йому нема справи' (СРНГ, 5, 127)); *Биков* < *Бик* < *бик* (див. *Бик*); *Бормотов* (пор. дієсл. *бурмотати*, *бурмотіти* 'говорити невиразно, неясно; бурчати' (СУМ, I, 260)); *Борцов* < *Бориц* < *бориц* (див. *Бориц*); *Босіков* < *Босик* < *бóсик* 'картопляний пиріг із квасолевою начинкою' (Аркушин, 29), пор. також *бóсий*; *Бочков* < *Бочка/о* (пор. ОН ст.-рос. *Бочка*, 1605 р. (В., 48)) < *бóчка* діал. 'перен. товста людина' (Аркушин, 29), пор. ще дієсл. діал. *бочкувати* 'бити корів, телят, взагалі тварин по боках' (ЕСУМ, I,

240); *Бугайов* < *Бугай* < *бугай* (див. *Бугаєнко*); *Булатов* < *Булат* (пор. ОН *Булат* (Чучка, 96)) < *булат* ‘гартована сталь, стальний клинок, шабля’ (ЕСУМ, I, 289), ‘взагалі зброя’ (СУМ, I, 253); *Букатов* < *Букат/а* < *букат/а*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘ділянка землі’, 1452 р. (ССМ, I, 130); 2) діал. ‘кусок, скибка’ (ЕСУМ, I, 285); 3) діал. ‘велике теля, бичок’ (Осташ, 531); 4) пор. ще діал. дієсл. *букати* ‘кричати, ухати’ та ін. (ЕСУМ, I, 285); *Буков* < *Бук* (пор. антропоніми *Букъ* (Худаш, 52), *Бук* (Шульгач, 20), ОН ст.-рос. *Бука*, 1498 р. (В., 53)) < *бук* діал. ‘перен. силач, здоровань’ і інші (Редько, I, 109), пор. ще ст.-рос. *бука* ‘пугало’, ‘відлюдник’ (В., 53), а також рос. діал. *бўка* ‘про грізну, люту людину’, ‘товста людина’, ‘несміливий чоловік’ та ін. (СРНГ, 3, 262); *Бутнов* < *Бутний* < *бўтній* діал. ‘гордий, пихатий’, ‘зухвалий, розбещений’ (ЕСУМ, I, 307); *Ветров*, *Ветров* < *Вітер* < *вітер* ‘назва природного явища’, можливо, ‘*так називали легковажну людину’; *Весенчукова* (пор. апелятив *весни* (Р. в. *весен*), ‘*можливо прізвисько вказувало на час (пору року) народження людини’); *Вилкова* < *Вилка* < *вілка* діал. ‘виделка’ (ЕСУМ, I, 374), ‘вила’ (Аркушин, 55); *Виноградов*; *Вілков* (пор. *вілька* < *воля* (Шульгач., 27), пор. ще рос. *волк*, пол. апелятив *wilk* ‘вовк’ (ЕСУМ, I, 411) (див. ще *Вовк*); *Внуков* < *Внук* (пор. ОН ст.-рос. *Внук*, початок XVI ст. (В., 69)) < *внук*, якщо не *Внуков* < *внўків*; *Волосатов* (пор. *волосатий* ‘покритий волоссям’, ‘який густо заріс волоссям’, ‘який має довге волосся на голові’ (СУМ, I, 731); указувало на фізичні особливості носія); *Воробйов* (пор. ОН ст.-рос. *Воробьев*, 1551 р. (В., 72)) < *Воробей* < *воробей* (див. *Воробей*); *Воронков* (пор. ОН ст.-укр. *Воронко*, 1398 р. (ССМ, I, 197), особове ім’я *Воронко* (Ч.1, 117)) < *Ворон/ько* < *воронько* ‘кольору воронячого крила, чорний із металевим полиском’ (ЕСУМ, I, 428), якщо не *Воронков* < *Ворон/ько* < *Ворон/а* (пор. ОН ст.-укр. *Ворона*, 1458 р. (ССМ, I, 197)) < *вóрон* ‘крук’ (ЕСУМ, I, 427), *ворона* ‘назва птаха’, ‘перен., зневажл. про неухажну людину; гава, роззява’ (СУМ, I, 740); *Воронов* < *Ворон/а* (пор. САІ *Воронъ* (Демчук, 124), ОН *Ворон* (Ч.1, 116–117)) < *ворóна*, *вóрон* (див. *Ворона*); *Воропаєв* < *Воропай* (пор. ОН ст.-рос. *Воропай*, 1495 р. (В., 72)) < *воропай* діал. ‘буркотун’ тощо (ЕСУМ, I, 428); *Гаков* < *Гак* < *гак* ‘крюк’ (ЕСУМ, I, 454), хоча малоімовірно; діал. ‘плата вівчарю за роботу’ тощо (ЕСУМ, I, 454), пор. ще дієсл. *гакати* ‘видавати глибокий гортанний звук,

вимовляти або викрикувати *га*' (СУМ, II, 18); *Гарбузов* < *Гарбуз* < *гарбуз* 'назва рослини'; *Гладишев* < *Гладиш* < діал. *гладыш* 'гладун, товстий, повновидий чоловік', пор. ще пол. діал. апелятив *hladysz* 'франт, чепурун, панич' (Чучка, 144), укр. дієсл. *гладити*; *Глазков* < *Глазко* < діал. *глазкі* 'залізні грузила, що прикріплюються до невода' (ЕСУМ, I, 520), хоча малоімовірно, пор. ще рос. діал. *глазкі* 'дві рідні чи двоюрідні сестри нареченої, які на весіллі постійно при ній' та ін. (СРНГ, 6, 188), якщо не *Глазков* < *Глазко* < *Глаз* (пор. САІ *Глазь* (Демчук, 131), ОН ст.-рос. *Глаз*, кінець XIV ст. (В., 79)) < *глаз* рос. 'око' (ЕСУМ, I, 520), імовірно, '*із вказівкою на зовнішні особливості носія', пор. ще рос. діал. дієсл. *глазить* 'дивитися', 'заздрісно дивитися' та ін. (СРНГ, 6, 187); *Глазов* < *Глаз* < *глаз* (див. *Глазков*); *Гнедов* (див. *Гнедин*); *Грачов* < *Грач* < *грач* 'учасник якої-небудь гри', 'той, хто любить грати в яку-небудь гру, знавець якоїсь гри', 'рідко. людина, що грає на якому-небудь музичному інструменті' (СУМ, II, 161), якщо не *Грачов* < *Грач* < *Грак* < *грак*; *Головачов* < *Головач* < *головач* (див. *Головач*); *Головкова* (див. *Головченко*); *Голубков* < *Голубка/о* < *голубка*, якщо не *Голубков* < *Голубка/о* < *Голуб* < *голуб*; *Горбатенков*, *Горбатов* (див. *Горбатенко*); *Горбачов* < *Горбач* < *горбач*; *Горбунов* < *Горбун* < *горбу́н* 'горбата людина' (СУМ, II, 126); *Горлов* (див. *Горленко*); *Горохов* < *Горох* (пор. ОН ст.-рос. *Горох*, 1582 р. (В., 85)) < *горо́х*; *Горшоков* (пор. ОН ст.-рос. *Горшок*, 1603 р. (В., 86), діал. апелятив *горшок* 'горщик' (Редько, I, 239));

Горячев (пор. ОН ст.-рос. *Горячий*, 1627 р. (В., 86), *гаря́чий* 'який має високу температуру', 'перен. сповнений енергії; енергійний, пристрасний', 'перен. який легко збуджується; запальний', 'надзвичайно напружений', пор. ще дієсл. *гарячити* 'квапити, підганяти' тощо (СУМ, II, 37), очевидно, '*так могли називати запальну, нестримну людину, яка швидко приймає рішення та намагається його виконати'); *Гостєв*. Теоретично можливі версії: 1) < ОН *Гость* < ОН *Гостиборь*, *Гостивить*, *Гостимирь*, *Гостирадь*, *Гостиславь*, *Гостомысль* (Худаш, 82), *Милгость* (Чучка, 156) (дет. про походження ОН *Госта*, *Гость* див. ще (Ч.1, 135–136); 2) < *гостів* 'належний гостеві' (СУМ, II, 144); 3) < *Гость* < *гость* 'купець' (Чучка, 156);

Грабов < *Граб* < *граб* (див. *Граб*); *Грибов* < *Гриб* < *гриб* (див. *Гриб*); *Гридяєв*

< *Гридяй* (пор. *гридь* ‘іст. нижча верхівка княжої дружини’ та ін. (ЕСУМ, I, 594)); *Громов*; *Грохов*; *Гужов* < *Гуж* < *гуж* ‘ремінь для кріплення голоблі до хомута’ (ЕСУМ, I, 613; *Гулев*, *Гулев* (див. *Гула*, *Гуль*); *Гуцкалов* < **Гуцкало* (пор. ОН *Гуцько* (Ч.1, 142), див. ще *Гуцу*); *Джусоєв* < **Джусой* (див. *Джус/ь*); *Добріков* (пор. ОН *Добрік* (Ч.1, 157), пор. ще псл. основу **dobrъ* ‘відповідний, підходящий, корисний’ (дет. див. (ЭССЯ, 5, 45–46)) (ЕСУМ, II, 98), дієсл. *добріти* ‘задобрювати, хвалити’ (ЕСУМ, II, 98)); *Довгальов* < *Довгаль* < *довгаль* (див. *Довгаль*); *Довженков* (див. *Довженко*); *Дойчев* (пор. ОН *Дойко*, дет. див. (Ч.1, 164), псл. основу **dojiti* ‘годувати груддю’ (ЕСУМ, II, 103)); *Домарєв* < *Домар* < *домар* ‘хозяинь, домохозяинь’ ‘домохазяїн’ (Гр., I, 418); *Дородніков* < **Дороднік* (пор. *дорідний* ‘високого зросту, коренастий, товстий’ та ін. (СУМ, II, 377), правдоподібно, ‘*про дебелу людину’, пор. також діал. *дородний* ‘гарний, хороший’ тощо (Аркушин, 138)); *Дробінов* < *Дробіна* < *дробина* ‘розм. малі діти; малеча’ та ін. (СУМ, II, 419); *Дроздов* < *Дрозд* < *дрозд* (див. *Дрозд*); *Дрюков* < *Дрюк* (пор. ОН *Дрюк* (Ч.1, 177–178)) < *дрюк* ‘кий, палиця’, пор. також діал. дієсл. *відрюкувати* ‘побити дрючком’ (ЕСУМ, II, 136); *Дубков*. Похідне: 1) < *Дубко* (пор. САІ *Дубко* (Демчук, 128)) < *дубко* = *дубок* ‘змениш.-пестл. до *дуб*’, ‘розм. коротка товста колода, переважно з дубового стовбура’ (СУМ, II, 430); пор. ще діал. дієсл. *дубкати* ‘тупати’, правдоподібно, ‘*той, хто дубкає’ (ЕСУМ, II, 139); 2) < *Дубко* < *Дуб* < *дуб* (див. *Дубенко*); *Дурнов* < *Дурний* (пор. ОН ст.-укр. *Дуорнѣ*, 1431 р. (ССМ, I, 332), ОН ст.-рос. *Дурнев*, 1596 р. (В., 104)) < *дурній* ‘розумово обмежений, тупий; не розумний’, ‘розм. некмітливий, недогадливий, непередбачливий’, ‘розм. нетямущий, недосвідчений, наївний’ та ін. (СУМ, II, 439); *Дюков* (пор. ОН ст.-рос. *Дюков*, 1610 р. (В., 105)) < *Дюк* < *дюк*, пор. діал. *дюк-дюк* ‘вигук, яким підкликають індиків’, очевидно, ‘*про людину, яка часто вживала це слово у своєму мовленні’ (ЕСУМ, II, 151–152), пор. також рос. діал. апелятив *дюк* ‘перен. лінива, неповоротка людина’ тощо (СРНГ, 8, 303); *Жаров* < *Жар* (пор. діал. *жарий* ‘вогняно-червоний, жовто-червоний’, дієсл. *жарити* діал. ‘відлущувати’ (ЕСУМ, II, 187); ‘жарить, печь, жечь’, ‘быстро бѣжать’, ‘сильно бить, сѣчь’ (Гр., I, 474); а також *жаритися* ‘розм. перебувати в якому-небудь жаркому місці; грітися на сонці’ тощо (СУМ, II,

510)); *Жаріков* < *Жарік* < *Жар* (див. *Жаров*); *Жердьов* (пор. ОН ст.-рос. *Жердь*, 1530 р. (В., 113), апелятив *жердь* ‘ломака, дрюк’ (Т., II, 918), ‘горизонтально підвішена чи прикріплена перекладаина, на яку вішають одягу’ та ін (СУМ, II, 520), діал. ‘дишло для повертання вітряка’, пор. ще діал. дієсл. *жердіти* ‘обгороджувати жердинами’ (ЕСУМ, II, 193)); *Жернов* (пор. діал. апелятив *жерніця* ‘стерня’ (ЕСУМ, II, 194), *жерно* ‘літ. жорно’ (Редько, I, 359), див. ще *Жирун*);

Жигалов (пор. ОН ст.-рос. *Жигалов*, 1606 р. (В., 114), *Жигалюк* < *Жигало*. Спектр мотивації досить широкий: 1) < *жигало* ‘залізний прут для пропалювання отворів’ (ЕСУМ, II, 191), імовірно, ‘*про запальну, енергійну, вертляву людину’; 2) пор. ще рос. діал. апелятиви *жігало* ‘забруднена сажею, вугіллям людина’, ‘підбурювач до чого-небудь’, ‘злісна людина’ та ін., *жигал* ‘працівник, який добуває дьоготь шляхом сухої перегонки дерева’ (СРНГ, 9, 163–164);

Жуков (пор. ОН ст.-рос. *Жуков* дуже поширену в XV–XVII ст. (В., 116)) < *Жук* < *жук* (див. *Жук*); *Журавков* < **Журавко* < *Журав* < *журав* ‘журавель’ (Гр., I, 492); *Журавльов* (пор. ОН ст.-рос. *Журавлев*, 1630 р. (В., 116)) < *Журавель* < *журавель* (див. *Журавель*); *Журов* (пор. ОН ст.-рос. *Журав*, 1545 р. (В., 116)) < *Жур/а* < *жур/а* (див. *Жур*, *Жура*); *Забавніков* < *Забавнік* (пор. ст.-укр. *забава* ‘перешкода, затримка’ (ССМ, II, 370), укр. *заба́ва* ‘розвага, гра’, ‘розм. зібрання, на якому розважаються, веселяться’ (СУМ, III, 13)); *Забалуєв* < *Забалуї* (пор. дієсл. *забалува́ти* ‘запирувать’ (Гр., II, 3), можливо, ‘*про людину, яка веде розгульний спосіб життя’); *Загребаєв* < *Загребай* (пор. ОН ст.-рос. *Загреба*, 1498 р. (В., 118)) < *Загреба* < *заgréба* ‘жадный человек’ та ін. (Гр., II, 30); *Зайков* (пор. ОН ст.-рос. *Зайков*, 1537 р. (В., 119)) < *Зайка/о* (пор. САІ *Зайка/о* (Демчук, 123)) < *Зай* < *зай* діал. ‘заєць’ (Аркушин, 166), див. ще *Заєць*; *Зайцев* (див. *Заєць*); *Заріпов* (пор. діал. апелятив *заріпки* ‘заробітки’ (Аркушин, 175), імовірно, ‘*про людину, яка була часто на заробітках’); *Зверєв* (пор. ОН *Зверев*, 1497 р. (В., 121), про походження ОН *Звір* див. (Ч.1, 194), апелятив *звір* ‘дика, звичайно хижа, тварина’, ‘перен. про дуже люту, жорстоку людину’ (СУМ, III, 484));

Зверьков, *Звірков*. Гіпотетично можливі версії: 1) < *Звірка/о* (про походження ОН *Звірко* див. (Ч.1, 195)) < діал. *звірка* ‘дрібна звірина’ (Чучка, 231), діал. *звірки*

‘миші’ (О., I, 300), діал. *звірко* ‘звірок, зменш. від *звір*’ (Редько, I, 395); 2) < *Звірка/о* < *Звір* < *звір* (див. *Зверев*); *Землянов* (пор. *земляній*, очевидно, ‘*із вказівкою про зовнішність носія, імовірно, сірувато-блідий (про колір обличчя чи шкіри людини)’); *Зиков* < *Зик* < *зик* ‘розм. різкий, дуже голосний звук; крик, галас’ (СУМ, III, 566), пор. ще дієсл. *зікати* ‘кричати, гелготати’ (ЕСУМ, II, 261), правдоподібно, ‘*так могли називати дуже шумну людину, що часто кричала’; *Зібров* (пор. полісемантичне дієсл. *зібра́ти* (*збира́ти*), а також пол. апелятив *ziobro* ‘ребро’ (SEJP, 654), можливо, ‘*так називали ребристу (худошаву) людину’); *Золотов* < *Золото* < *зо́лото* (див. *Злотко*); *Зозулев* < *Зозуля* < *зозуля* (див. *Зозуля*); *Зубарев* < *Зубар* (пор. ОН ст.-рос. *Зубарь*, 1495 р. (В., 124)) < *зубар* ‘назва риби’ (Редько, I, 406), якщо не *Зубарев* < *Зубар* < *Зуб* < *зуб* (див. *Зуб*); *Зубіков* < *Зубик* (пор. САІ *Зубикъ* (Демчук, 130)) < *зубік* ‘змениш.-пестл. до *зуб*’ (СУМ, III, 726), якщо не *Зубіков* < *Зубик* < *Зуб* < *зуб* (див. *Зуб*); *Зубков* < *Зубко* (пор. ОН ст.-рос. *Зубко*, серидина XVI ст. (В., 124)) < *зубка* (див. *Зубко*) або *Зубкович* < *Зубко* < *Зуб* < *зуб* (див. *Зуб*); *Зуєв* (пор. ОН ст.-рос. *Зуй*, XV ст. (В., 125), про походження цієї ОН див. ще (Ч.1, 198), діал. дієсл. *зу́яти* ‘топтати, псувати’ (ЕСУМ, II, 284), імовірно, ‘*про того, хто щось псує чи топче’, пор. також рос. діал. апелятив *зуй* ‘хлопчик-підліток, який виконує різну дрібну роботу, допомагаючи рибалкам’; ‘життєрадісна, рухлива дитина’, ‘жвава людина’; ‘похмура, мовчазна, нетовариська людина’, ‘хитрун, шахрай’ та ін. (СРНГ, 12, 23–24)); *Зябров* (пор. ОН ст.-рос. *Зябреев*, 1623 р. (В., 125), діал. апелятив *зябра* ‘зубці на багрі’ (ЕСУМ, III, 285)); *Кабанов* < *Кабан* (пор. ОН ст.-рос. *Кабан*, 1627 р. (В., 129), САІ *Кабанъ* (Демчук, 124)) < *каба́н* ‘дика свиня; вепр’ (СУМ, IV, 63), правдоподібно, ‘*вказівка на зовнішній вигляд / фізичні особливості носія’, пор. ще діал. *каба́н* ‘дерева, приготовлені та складені для випалювання вугілля’ тощо (ЕСУМ, II, 330), можливо, ‘*так називали людину, яка так складала дрова’; *Каменєв* (пор. ОН ст.-рос. *Каменев*, 1587 р. (В., 132)), *Каменєв* (пор. апелятив *камінь*, імовірно, ‘*так могли називати людину з твердим характером’); *Карасьов* < *Карась* < *карасть* (див. *Карась*); *Карнаухов* (пор. *карноу́хий* ‘сь маленькими ушами’ (Гр., II, 222), пор. ще *карнавухий* ‘безвухий, із обрізаним вухом’ тощо (ЕСУМ, II, 394)); *Карташов* (пор. ОН ст.-рос. *Карташов*, 1549 р. (В.,

136), дієсл. *картáти* ‘гостро дорікати кому-небудь, лаяти когось; різко критикувати, осуджувати кого-, що-небудь’ (СУМ, IV, 110), пор. також рос. діал. апелятив *карташи* ‘картопля’ (СРНГ, 13, 99)); *Карчков* (пор. апелятив *корч* ‘затонуле у воді дерево’, ‘викорчуване дерево чи пень’, ‘кущ’ (ЕСУМ, III, 45), діал. ‘судома’ (Аркушин, 243), пор. ще рос. діал. дієсл. *карчáть* ‘говорити тихим або хрипким від хвороби чи втоми голосом’, *карчéть* ‘набридати розмовами; бурчати’ і *корчéть* ‘храпіти’, *карчíть* ‘чесати дротовими щітками шерсть’, ‘припіднімати вилами чи лопатою картопляне гніздо при копанні’ (СРНГ, 13, 109–110)); *Касторнов* < *Кастор* < *касто́р* ‘сукно з ворсом на споді’ (ЕСУМ, II, 400); *Квасов* < *Квас* (пор. ОН *Квась* (< ОН *Стражквась*, докл. див. (Худаш, 262–263)) < *квас* ‘кислуватий напій, який готують із житнього хліба чи житнього борошна з солодом’ тощо (СУМ, IV, 131), діал. ‘юшка з грибами’; ‘розчин для дублювання шкіри’; ‘кислість’ (Аркушин, 215), пор. також діал. апелятив *квáси* ‘незадоволений вигляд’ (ЕСУМ, II, 415), очевидно, ‘*так могли називати постійно невдоволену людину’; *Кізеєв* < *Кізей* (пор. ОН *Кизь* (< *Кузьма*, докл. див. (Чучка, 260), пор. ще *кізь-кізь* ‘вигук, яким кличуть кіз’ (Редько, I, 457), імовірно, ‘*про людину, яка часто вживала це слово у своєму мовленні’)); *Кисельов*, *Кісельов* (див. *Кисель*); *Клоков* < *Клок* < *клок* (див. *Клок*); *Клопов* (пор. апелятив *клоп*, а також діал. дієсл. *клопíти* ‘винищувати’, *клопитися* ‘сваритися’ (ЕСУМ, II, 465)); *Коптєв* (див. *Коптюк*); *Кобзов* < *Кобза* < *кобза* ‘струнний музикальний’, ‘рыболовный снарядъ изъ тонкихъ прутьевъ’ (Гр., II, 259), мотивацію номінатива відновити важко; *Козадаєв* (пор. укр. діал. апелятив *козодій*, рос. заст. *козодóй*, блр. *казадóй* ‘дрімлюга (назва птаха)’ (ЕСУМ, II, 500)); *Морозов* (пор. апелятив *морóз*); *Салов* (пор. апелятив *сáло*); *Сомов*; *Сороков*; *Тупалов* (пор. апелятив *тупало* ‘человѣкъ топающій’ (Гр., IV, 294)); *Ціпков* (пор. апелятив *ціпка* ‘фамільярно-ласкаве називання жінки, дівчини’ тощо (СУМ, XI, 239); *Чишов*; *Чубов* (пор. апелятив *чуб*, можливо, ‘*із вказівкою на зовнішність людини’); *Шевельов* (пор. дієсл. *шевеліти* ‘шелестіти’ (Гр., IV, 490), очевидно, ‘*про того, хто шумів’);

У основі деяких прізвищ лежать антропоніми композитної будови: *Білоусов*; (пор. *білий* і *ус* (= вуса), правдоподібно, ‘*людина з білими / світлими вусами’); *Легконогов*; *Сухоруков*; *Твердохлібов*; *Тонконогов*; *Трегубов*;

в) апелятивних характеристик осіб: *Баришніков* < *Баришник* < *барішник* ‘торговець лошадьми’ (Гр., I, 30); ‘заст. людина, яка скуповує товар і перепродує його; перекупник, перепродувач’ (СУМ, I, 106); *Барков* < *Барка/о* < *бárка* ‘плоскодонное рѣчное судно для грузовъ’ (Гр., I, 30), очевидно, ‘*могло вказувати на заняття (професію) носія’; пор. ще апелятив *бárки* ‘плечі’, можливо, ‘*про широкоплечу людину’, а також словосполучення *взяти за барки* ‘хапати за груди (під час сварки, бійки)’ (ЕСУМ, I, 144); *Бахтіяров* (пор. діал. дієсл. *бахтірувати* (слово, вживане циганами) ‘навмисне торгувати у цигана коня, щоб підбити селянина на купівлю’ (ЕСУМ, I, 153)); *Бекетов* < *Бекет* < *бекёт* ‘іст. військовий пікет, сторожа’ (ЕСУМ, I, 164); *Бердніков* < *Бердник* < *бёрдник* (див. *Бердниченко*); *Бойков* < *Бойко* < *бóйко* (див. *Бойко*); *Бойцов* < *Боєць* < *боєць* ‘учасник бою, боїв; воїн.’, ‘солдат, рядовий’, ‘перен. про людину, яка бореться за здійснення чого-небудь’ (СУМ, I, 211); *Бондарьов* < *Бондар* < *бóндар*; *Бочаров* < *Бочар* < *бочár* (= *бóндар*) (Редько, I, 94); *Вінніков* (див. *Віннік*); *Войтків* (див. *Войтко*); *Гайдуков* < *Гайдук* < *гайдúk* (див. *Гайдученко*); *Генералов* (пор. апелятив *генерál* ‘військове звання’, ‘перен. звання керівних осіб’ (СУМ, II, 49)); *Гір'єв* (пор. діал. апелятив *гíр'я* ‘горби, гори’ (Аркушин, 89), можливо, ‘*із вказівкою на місце проживання / походження’); *Гончаров* < *Гончар* < *гончár*; *Городнічев* (пор. *городнічий* ‘службова особа з дворян, яка виконує на території міста адміністративно-територіальні функції’ (ВТССУМ, 193)); *Горожанов* (пор. апелятив *горожáнин* ‘городянин’, ‘заст. громадянин’ (СУМ, II, 137)); *Гребіницьков* (пор. діал. *гребіницьик* ‘той, хто виробляє гребінки’ (ЕСУМ, I, 589)); *Гусаруков* < *Гусарук* < *Гусар* < *гусар* (див. *Гусарук*); *Донцов* (пор. гідронім *Донець*, очевидно, ‘*вказує на місце проживання чи походження носія’); *Дяків, Дяков* < *Дяк* < *дяк* (див. *Дячук*); *Земляков* < *Земляк* < *земляк* ‘односелець’ (ЕСУМ, II, 259), ‘уродженець однієї з ким-небудь місцевості’ (СУМ, III, 558); *Жидков* < *Жидко* < *Жид* < *жид* (див. *Жидик*); *Золотарьов* (пор. ОН ст.-рос. *Золотарев*, 1612 р. (В., 124)) < *Золотар* < *золотар* ‘майстер, що виготовляє речі з золота чи оздоблює золотом або іншими дорогоцінними металами; ювелір’ (Осташ, 542), ‘насмѣшливое названіе очистителя отхожихъ мѣсть’ тощо (Гр., II, 178); *Калашніков* < *Калашник* < *калáшник* діал.

‘пекар’ (ЕСУМ, II, 348); *Калмиков* (пор. етнонім *калмік* ‘житель Республіки Калмикія’ (СУМ, IV, 79)); *Кандєєв* (пор. діал. апелятиви *кандійка* ‘миска з трохи загнутими всередину краями’, ‘вид дерев'яної посудини’ тощо, *кандійка* ‘церковна посудина, у якій святять воду’ (ЕСУМ, II, 363), імовірно, ‘*так могли називати майста, що виготовляв такий посуд’, пор. також діал. дієсл. *кандіти* ‘заощаджувати, жити економно’ (ЕСУМ, II, 363)); *Князєв* < *Князь* (пор. ОН ст.-рос. *Князь*, 1563 р. (В., 144)) < ст.-укр. *князь* ‘глава держави, князівства; титул бояр, вельмож’; ‘католицький священник’; ‘старшина сільської общини на волоському праві’ (ССМ, I, 481); ‘новобрачний, жених’ (Гр., II, 258), якщо не *Князєв* < *князів* ‘принадлежачій князю’ (Гр., II, 258); *Ковальов* < *Коваль* < *коваль*, якщо не *Ковальов* < *ковалів* ‘принадлежачій кузнецу’ (Гр., II, 260); *Козаков* < *Козак* < *козак* (див. *Козаченко*); *Колесников* < *Колісник* < *колісник* ‘колісний майстер’ (СУМ, IV, 225); *Литвинов*; *Поляков*; *Пономарьов* (див. *Пономаренко*); *Попов* (див. *Попович*); *Різников* (див. *Різниченко*); *Ситников*; *Склярів*; *Солдатов*; *Старовойтов*; *Титарьов* (див. *Титаренко*); *Черкасов*; *Шаповалов* < *Шаповал* < *шаповал* ‘майстер, який виготовляє з вовни шапки способом валяння’ (ВТССУМ, 1389); *Швецов* (див. *Шевченко*); *Шинкарьов* (див. *Шинкаренко*).

Модель із суфіксом -ин / -ін (-їн)

Патронімно-посесивний суфікс *-ин / -ін (-їн)* в українській мові утворює присвійні прикметники. Так само виникли й родові прізвища на *-ин*, що, як правило, походили від імен, а також від первісних прізвиськ, які мали закінчення *-а (-я)* [141, с. 90–93]. Формант *-ин* указував на належність однієї особи іншій, така патронімна форма була додатковою до особового імені [63, с. 59]. Прізвища з суфіксами *-ин / -ін*, як зауважував Ю. К. Редько, утворено від жіночих (такі прізвища одержували в основному нешлюбні діти), а також від варіантів чоловічих імен із флексією *-а* [141, с. 19]. М. Л. Худаш зазначав, що в історичних пам'ятках української мови антропонімів із афіксами *-ин*, *-ов / -ев* серед двочленних і тричленних іменувань зафіксовано мало, за винятком Галичини XVIII ст. Патроніми на *-овъ*, *-евъ*, *-инъ* починають активно використовувати в документах після возз'єднання України з Росією [195, с. 136].

Прізвища на *-ин / -ін*, як і антропоніми на *-ов / -ев*, на думку Ю. К. Редька, часом важко відрізнити від аналогічних російських. Тому критерії для визначення належності прізвища до українських – це насамперед національність його носія та лексична база передсуфіксальної частини [140, с. 81]. У тих випадках, коли перед суфіксом *-ин / -ін* збережено [г], [к], [х], можна говорити про російське походження прізвища, хоча таке явище може відображати українську діалектну рису.

В основах нововолинських прізвищ цієї моделі виявлено:

а) чоловічі та жіночі християнські імена різної структури: *Абакумкін* < *Абакумка* < *Абакум*; *Аксенін* < *Аксена* < *Авксентій* (СУІ, 257), *Аксенія* (СУІ, 259); *Алікіна* < *Алика* < *Олександр* (СУІ, 261) і *Олексій* (СУІ, 265); *Альошін* < *Альоха* < *Алексій* (*Олексій*) (СУІ, 264) або *Альона* (*Олена*) (СУІ, 265); *Амелін*, *Омелін* < *Омелія* < *Омельяна*; *Анікін* < *Анікей* < *Аникій* (СУІ, 271); *Антошин* < *Антоша* < *Антон*; *Афонін* < *Афоня* < *Афоній*; *Борискін*, *Боріскін* < *Бориска* < *Борис*; *Вакулін* < *Вакула*; *Ванін* < *Ваня* < *Іван*; *Ванюшин* < *Ванюша* < *Ванюха* < *Іван*; *Ватутін* < *Ватута* < *Вата* (СУІ, 63); *Вісин* < *Вися*, *Віся* < *Віссаріон* (СУІ, 70), *Вікторія* (Редько, I, 155); *Володін* < *Володя* < *Володимир*; *Вульчин* < *Вулька* < *Уля* < *Уляна*; *Галашин* < *Галаша* < *Галаха* < *Галактіон* (СУІ, 79), пор. ще діал. апелятив *галах* ‘зневажл. телепень’ (Корз., 94); *Галкін* < *Галка* < *Галя* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 80), якщо не *Галкін* < *Галка* < *галка* ‘назва птаха’ (Редько, I, 187), імовірно, ‘*так могли називати людину за кольором волосся’; *Ганзін* < *Ганза/я* < *Ганна*; *Гащін* < *Гаська* < *Гася* < *Агафія* (СУІ, 20), пор. ще діал. *гашко* ‘гарно одягнений парубок’ (Чучка, 141); *Герасін* < *Герася* < *Герасим*; *Гришин* < *Гриша* < *Григорій*; *Гурін* < *Гура/я* < *Гурій* (СУІ, 97), див. ще *Гурич*; *Дімурін* < **Дімура* < *Діма* < *Дмитро*; *Дронякін* < *Дроняка* < *Дрон* < *Андрон* (СУІ, 35), якщо не *Дронякін* < *Дроняка* < *Дрон* < *Андрон* < *Андрій*, *Андріан* (СУІ, 33; 35); *Дьомін* < *Дьома* < *Дем'ян*; *Єрьомін* < **Єр(ь)ома* < *Єремія*; *Євстіфейкін* < **Євстіфейка* < **Євстіфей* < *Євтіхій* < *Євтихій*; *Захаркін* < *Захарка* < *Захар*; *Зоткін* < *Зотка* < *Зот* < *Зотик* (СУІ, 142); *Зорін* < *Зоря* (СУІ, 141) або *Зорін* < *Зоря* < *Зорина*, *Зорян*, *Зоряна* (СУІ, 141); *Івашкін* < *Івашка* < *Іваш* < *Іван*; *Ігнашкін* < *Ігнашка* < *Ігнаша* < *Ігнат*; *Ігнашин* < *Ігнаша* < *Ігнат*; *Ігошин* < **Ігоша* < *Гоша* < *Георгій*; *Ільїн* < *Ілья* (*Ілля*);

Іллюшин < Іллюша < Іллюха < Ілля; Ілюхін < Іллюха < Ілля; Калінін < Калина; Карелін < *чес. Karel* < Карл (Редько, I, 440); Карпін < Карпа < Карпо; Кирилін < Кирила < Кирило; Кирюхін, Кирюхін < Кирюха < Кирило; Климкін < Климка < Кліма < Клементина; Костин, Костін < Костя < Костянтин; Костицин < Костік < Костя < Костянтин; Кузін < Кузя < Кузьма; Кузьмін < Кузьма; Лаврушкін < Лаврушка < Лавруша < Лавр < Лаврентій; Ларін < Лара < Ларіон; Льовкин, Льовкін < Льовка < Льова < Лев; Льовушкін < Льовушка < Льова < Лев; Любчин < Любка < Любов (СУІ, 201), Любомир і Любомира (СУІ, 201–202); Люшин < Люша < Ілля (СУІ, 152) або Люшин < Люша < Люся < Людмила (СУІ, 202); Марцинін < Марцина < Мартин; Матіяшин < Матіяша < Матій < Матвій; Матюхін < Матюха < Матій < Матвій; Мирінін < Миріна < Мирон; Мішин < Міша < Михайло; Мітяйкін < Мітяйка < Мітяй < Мітя < Дмитро; Мойсин < Мойса < Мойсей; Мотін < Мотя < Мотря; Назаркін < Назарка < Назар; Натальїн < Наталья (Наталія); Олексин < Олекса < Олександр; Павлухін < Павлуха < Павло; Палухін < Палуха < Павло; Петрухін, Петрухін < Петруха < Петро; Петунін < Петуня < Петя < Петро; Родін < Рода < Родіон; Савін < Сава (СУІ, 319) чи Савін < Сава < Савелій (СУІ, 320), Варсава (СУІ, 58); Савкін < Савка < Сава (СУІ, 319) чи Савкін < Савка < Сава < Савелій (СУІ, 320), Варсава (СУІ, 58); Самохін < Самоха < Самойло (Самійло); Сапрошин < *Сапроха < Сапрон < Сопрон; Семикін < Семика < Сема < Семен; Сехін < Сеха < Семен (Редько, II, 949); Серьогін, Серьогін < Се/єрьога < Сергій; Славін < Слава < Владислав і Владислава (СУІ, 72), Зореслав і Зореслава (СУІ, 140–141), Мирослав і Мирослава (СУІ, 235), Ростислав і Ростислава (СУІ, 317), Святослав і Святослава (СУІ, 327), Славомир і Славомира (СУІ, 340), Станіслав і Станіслава (СУІ, 347), Ярослав і Ярослава (СУІ, 419) та інші слов'янські автохтонні імена з початковим або кінцевим компонентом *-слав/а*; Стецин < Стеця < Степанія; Таскін < Таська < Тася < Таїса (СУІ, 354), Станіслава (СУІ, 347); Тимошкін < Тимошка < Тимоша < Тимофій; Томін < Тома < Хома (СУІ, 400), Тамара (СУІ, 354); Трушкін (див. Трущенко); Федин < Феда/я < Федір (СУІ, 375–376), Федора (СУІ, 378), Федот (СУІ, 379), Феодул (СУІ, 383); Федорцін < Федорця < Федорка < Федора (СУІ, 378); Фомін < Фома < Хома;

Фомкін < Фомка < Фома < Хома.

У «Словнику українських імен» І. І. Трійняка трапляються згрубілі форми імен: *Ганзин* (СУІ, 82); *Герасин* (СУІ, 84); *Гнатин* (СУІ, 90); *Гришин* (СУІ, 95); *Гурин* (СУІ, 97); *Карпин* (СУІ, 167); *Костин* (СУІ, 182); *Кузьмин* (СУІ, 185); *Свидина* (СУІ, 326); *Стецин* (СУІ, 349); *Федин* (СУІ, 375); *Фокін* (СУІ, 393); *Хомин* (СУІ, 400); *Юдин*, *Юдін* (СУІ, 159); *Яковин* (СУІ, 413); *Янін* (СУІ, 416–417); *Яцин* (СУІ, 413). Тому деякі прізвища на *-ин* можна сприймати як такі, що постали лексико-семантичним способом на основі згрубілих варіантів імен.

Значна частина прізвищ із формантом *-ин* походить від андронімів, які були особливим типом іменування жінки за іменем чоловіка. С. М. Пахомова зауважує, що їх поява могла бути зумовлена не лише першорядністю в сім'ї чоловіка, а й існуванням у первісному суспільстві табу на ім'я жінки [131, с. 205]. У таких найменуваннях в основах відбувається чергування приголосних [x] / [ш]. Структурно-суфіксальний засіб вираження андронімності – формант *-их-а*, сполучаючись із присвійним афіксом *-ин*, трансформується в складний словотвірний засіб *-иш-ин* [193, с. 51]: *Андрусишин < Андрусиха < Андрусь < Андрій* (СУІ, 33), *Андріан* (СУІ, 35); *Ваццишин < *Вацциха < Вашко (Івашко) < Іван* (СУІ, 145) чи *Ваццишин < *Вацциха < Васько < Василь* (СУІ, 61); *Гнатишен, Гнатишин < Гнатиха < Гнат*; *Гринишин, Гринішин < Гриниха < Грин/ь < Григорій*; *Гринчишин < Гринчиха < Гринко < Грин/ь < Григорій*; *Грицишин < Грициха < Гриц/а/ь < Григорій*; *Данилишин, Данилішин, Данілішин, Данілишин < Данилиха < Данило*; *Дем'янишин < Дем'яниха < Дем'ян*; *Демчишин < Демчиха < Демко < Дементій, Демид* (СУІ, 102), *Дем'ян* (СУІ, 103); *Дмитришен, Дмитришин < Дмитриха < Дмитро*; *Карпишин < Карпиха < Карпо*; *Каццишин < Кацциха < Каська/о < Кася < Касян* (СУІ, 168), *Катерина* (СУІ, 169); *Лавришин < Лавриха < Лавр < Лаврентій*; *Луцишин < Луциха < Луць/я < Лука* (СУІ, 198), *Лукера* (СУІ, 199); *Матвейшин < *Матвей(ї)ха < Матвей < Матвій*; *Маццишин < Мацциха < Маць < Мацій < Матвій*; *Михайлишин < Михайлиха < Михайло*; *Павлишин < Павлиха < Павло*; *Панчишин < Панчиха < Панч < Панко < Пантелеймон*; *Петришин < Петриха < Петро*; *Романашин, Романишин < Романиха < Роман*; *Семенихин < Семениха < Семен*; *Семенишен, Семенишин <*

Семениха < *Семен*; *Семчишин* < *Семчиха* < *Семко* < *Сем/а* < *Семен*; *Сидоришин* < *Сидориха* < *Сидор* < *Сидір* (СУІ, 336) або *Сидоришин* < *Сидориха* < *Сидора* < *Исидора* (СУІ, 158); *Стащишин* < *Стащиха* < *Сташко/а* < *Стахій* (СУІ, 347), *Євстахій* і *Євстахія* (СУІ, 125–126), *Остан* (СУІ, 276), *Станіслав* і *Станіслава* (СУІ, 347); *Степанишин* < *Степаниха* < *Степан*; *Тимчишин* < *Тимчиха* < *Тимко* < *Тимофій*; *Федчишин* < *Федчиха* < *Федька/о* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Яцишин* < *Ячиха* < *Яць* < *Яків*;

б) відапелятивні імена та прізвиська: *Абашин* (пор. ОН ст.-рос. *Абаши*, 1499 р. (В., 9), реконструкцію псл. антропоніма **Abъlša* див. (Шульгач, I, 8); пор. ще ономолексеми псл. **Vъlšъ*, **Vъlša* < **Vъlхъ*, **Vъlха* < псл. апелятиви **bъlхъ*, **bъlха* ‘шлунок’, ‘людина з великим животом’ та ін. (дет. реконструкцію та походження псл. праформ див. (Козлова, II, 125–126)); *Аблогін* (пор. апелятиви *облѡга* діал. ‘полювання групою мисливців на вовків’ (Аркушин, 355), пор. ще *обліг* ‘переліг’, діал. ‘скошене або зжате поле’ (ЕСУМ, III, 213)); *Бабанін* < *Бабана* < пор. рос. діал. апелятив *баба́ня* ‘звертання до бабусі; бабуся’ (СРНГ, II, 16), якщо не *Бабанін* < *Бабана* < *Баба* < *баба* (див. *Бабенко*); *Бабердін* (пор. антропоніми рос. *Бабордина*, пол. *Baburdowicz* (Шульгач, I, 19)); *Бабкін* < *Бабка* < *бабка* (див. *Бабка*) чи *Бабкін* < *Бабка* < *Баба* < *баба* (див. *Бабенко*); *Бабуркін*. Теоретично можливі версії: 1) < *Бабурка* < *Бабур/а*. Спектр мотивації широкий: а) < укр. діал. *бабу́ра* ‘стара баба’ та ін. (ЭССЯ, I, 114); б) < рос. діал. апелятив *бабу́ра* ‘ласкава форма до бабуся’, пор. ще рос. діал. дієсл. *бабу́рить* ‘говорити’ (СРНГ, 2, 28), можливо, ‘*так могли називати балакучу людину’; 2) < *Бабурка* < *Бабур/а* < *Баба* < *баба* (див. *Бабенко*); *Базекін*, *Базекін* (пор. *базі́ка* ‘балакун’ (ЕСУМ, I, 114)); *Баландін* < *Баланда* (пор. ОН ст.-рос. *Баланда*, 1492 р. (В., 22)) < *балáндá*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘медлительный, неповоротливый, неловкій челоуѡкъ, ‘вздорный болтунъ’ (Гр., I, 24); 2) ‘баламут, балагур’, ‘жартівник’ (Чучка, 45), пор. ще діал. дієсл. *балáндати* ‘хитати сюди й туди, гойдати’ (ЕСУМ. I, 124);

Баскін. Можливі версії: 1) < *Баська* < *Васька* < *Василь* (СУІ, 60); 2) < *Баска/о* (пор. ОН ст.-рос. *Баско*, 1624 р. (В., 27)) < діал. апелятиви *ба́ска* ‘довга кофта з

оборками; жіночий жакет, пошитий у талію’, правдоподібно, ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’, *баско́* ‘завзятий працівник’ (ЕСУМ, I, 148–149); 3) < *Баский* < *баскій* ‘дуже швидкий, прудкий, жвавий’ (СУМ, I, 109), імовірно, ‘*із вказівкою на психічні особливості носія’;

Батін (пор. ОН ст.-укр. *Батин*, *Батинь*, 1497 р. (ССМ, I, 88)) < *Бата/я* < *бат/ьо* (див. *Батик*); *Бахін* < *Баха* < *бах*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘вигук для передачі звуку від падіння, удару, пострілу, сильного тріску’ (ЕСУМ, I, 152), можливо, ‘*про людину, яка часто використовувала у своєму мовленні це слово’; 2) діал. ‘*ба́хур* («волоцюга, розпусник», «байстрюк», «хлопчисько», «єврейська дитина»)» (ЕСУМ, I, 153); *Білобровкин*, *Білобровкін* (пор. *білобрівка* ‘им’ющая русья брови’ (Гр., I, 65)); *Березін* < *Береза* < *береза* (див. *Береза*); *Бетіна* < *Бета* < діал. *бе́та* ‘здібність, уміння, хист; розум’ (ЕСУМ, I, 177), правдоподібно, ‘*про мудру, талановиту людину’; *Бородін* < *Борода* < *борода́* ‘волосяний покрив на нижній частині обличчя’; ‘підборіддя, нижня щелепа’ (СУМ, I, 218), імовірно, ‘*бородатий чоловік, або хто має негарну форму підборіддя’; *Бохін* (пор. ОН *Бохъ* (< *Бо[гу]х[валь]*) (Х., Д., 27), пор. ще діал. апелятив *бох* ‘тулуб’ (ЕСУМ, I, 239), очевидно, ‘*так називали огрядну, повну людину’);

Боярин. Можливі версії: 1) < *Бояр* < *боя́р* ст.-укр. ‘великий землевласник або служила людина, яка займала високе суспільне становище’ (ССМ, I, 116); 2) науковцями висловлено припущення, що псл. **bojarinъ* < **bojarъ* < **bojъ* ‘битва, бій’, з урахуванням п. ст. *bojar* ‘боєць, воїн’ і початкового значення др. *бояринь* ‘дружинник’ (ЕСУМ, I, 241); 3) < *боя́рин*. Спектр мотивації широкий: а) ст.-укр. ‘людина середнього між шляхетським і селянським станом’, ‘дрібний землевласник, який перебував на службі у держави або у крупного феодала’ (ССМ, I, 116); б) ‘*іст.* у Київській Русі – великий землевласник, що належав до князівського двору і входив до складу військової дружини князя’ (СУМ, I, 224); в) ‘*етн., заст.* товариш молодого (жениха), який є головним розпорядником весілля; шафер’ (СУМ, I, 224);

Брагін < *Брага* < *бра́га* ‘спиртний напій різної міцності, рід пива’ (СУМ, I, 225), можливо, ‘*так називали людину, яка часто вживала цей напій або ж його виготовляла’; *Булавін* < *Булава* < *булава* (див. *Булава*); *Бунін* (пор. ОН ст.-рос. *Бунин*,

1579 р. (В., 55) (див. *Бунь/я*); *Бурикін* (пор. ОН ст.-рос. *Бурькин*, 1604 р. (В., 56), див. ще *Бурій*); *Бурмін* (див. *Бурмак*); *Бутинін* (пор. ОН ст.-рос. *Бутень*, 1490 р. (В., 57), діал. *б'утіна* 'ліс, призначений для рубання' (ЕСУМ, I, 309); *Буторін* < *Бутора* < *бут'ора* 'вантаж' (ЕСУМ, I, 309);

Бучукін < *Бучука*. Похідне: 1) < *Бучо/ук* < *б'уч'ок* діал. 'букова палка' та ін. (ЕСУМ, I, 284); 2) < *Бучук* < *Буч/а* < *буча* (див. *Бучко*); 3) < *Бучук* < *Буч/а* < *Бук* < *бук* (див. *Буков*); *Вдовин*, *Вдовін* < *Вдова* < *вдова* (див. *Вдовенко*), якщо не *Вдовин*, *Вдовін* < *вдові́н* 'вдовій (*вдовець)' (Гр., I, 130); *Височкін* (пор. ОН *Височко*, яку, на думку П. П. Чучки, надавали батьки своїй дитині, зичивши зростати у висоту. (Ч.1, 99), пор. ще *великий*);

Волін. Гіпотетично можливі версії: 1) < *Воля* (яке, на думку П. П. Чучки, співвідносне з *Володислав* (Чучка, 124)) (СУІ, 75); 2) < *Воля* < *Володимир* (СУІ, 74); 3) < *Воля* < *воля* (Р. І. Остах припускав, що цей часто вживаний в українців апелював міг бути пов'язаний і з топонімом (докл. див. (Остах, 534))), очевидно, '*про вільну, вольову, рішучу людину';

Воронін < *Ворона* (див. *Воронов*); *Ворожейкін* < **Ворожейка* < **Ворожей* < *Ворож* < діал. *ворож* 'ворожбит' (ЕСУМ, I, 427), пор. ще дієсл. *ворожити* 'перен., жарт. поратися біля кого-, чого-небудь' та ін. (СУМ, I, 740); *Воротілін* < *Воротила* < *воротіло* 'заст. дрючок, яким повертають вітряк' (СУМ, I, 741), імовірно, '*так могли називати дуже рухливу людину', пор. ще дієсл. *вертіти* 'перен., розм. верховодити, розпоряджатися на свій розсуд', 'перен., діал. бентежити, непокоїти' (СУМ, I, 333); *Ворошилін* (пор. ОН ст.-рос. *Ворошило*, 1516 р. (В., 72–73), див. ще *Ворошило*); *Гірін* (див. *Гірич*); *Гнєдін* (пор. *гнідій* 'темно-коричневий', можливо, '*вказівка на певні фізичні особливості носія (колір волосся, очей тощо)'); *Горін* (див. *Горевич*); *Губкін* (див. *Губченко*); *Древін* (пор. *древ'о* діал. 'бук, дрючок, кий, дерево' (ЕСУМ, II, 124)); *Живчин*. Можливі версії: 1) < ОН **Живка* < *Живъ* < *Живибудъ*, *Живиславъ*, *Живитѣхъ*, *Дабиживъ* (Худаш, 103) (про походження цієї ОН див. ще (Ч.1, 186); 2) < *Живка* < діал. *живкій* 'гіркий' (ЕСУМ, II, 191), пор. ще *жив'ець* 'сила, життєва сила' та ін. (Гр., I, 480), *живій*, імовірно, '*про жваву, енергійну, живучу людину'; *Залунін* (пор. дієсл. *залунати*

‘почати лупати, стати чутним’, ‘видавати дзвінки звуки’ (СУМ, III, 195), можливо, ‘*так називали людину, яка дуже голосно говорила’); *Заходякін* (пор. дієсл. *заходити*, очевидно, ‘*той, хто часто заходив’); *Зеленін* (див. *Зеленко*); *Зімін* (пор. діал. апелятив *зіма* ‘зима’; ‘лихоманка’ (ЕСУМ, II, 261), див. ще *Зима*);

Злобін < *Злоба* (пор. ОН ст.-рос. *Злоба*, кінець XV ст. (В., 123), САІ *Злоба*, яким нарекли носія за певну рису характеру, поведінку, темперамент. Дослідниця зауважує, що виникнення та вживання таких ОН із негативним значенням пов'язане з певними забобонами древніх слов'ян із їх вірою в профілактичну та захисну магічну силу імені (Демчук, 119)) < *злóbá* ‘почуття недоброзичливості, ворожнечі до кого-небудь; роздратування, гніву, досади; розлюченість’ (СУМ, III, 597);

Золотавін (пор. ОН ст.-рос. *Золотавин*, 1660 р. (В., 124), апелятив *золотáвий* ‘золотистий’, ‘золотий’ (СУМ, III, 681), можливо, ‘*так називали носіїв за кольором волосся’; ‘*вартих поваги; здібних, обдарованих людей’); *Золотухін* (пор. ОН ст.-рос. *Золотухин*, 1567 р. (В., 124)) < *Золотуха* < *золоту́ха* ‘застарілий термін, яким позначали прояви діатезу, що поєднується з туберкульозним ураженням шкіри, очей і лімфатичних вузлів (перев. у дітей)’ (СУМ, III, 683), очевидно, ‘*про людину, яка хворіла цією недугою’; *Карюкін* (пор. апелятиви *карюк* ‘столярний клей’ (Гр., II, 224), *кóрюка* ‘невелика промислова риба’, діал. *корюки* ‘назва рослини’ (ЕСУМ, III, 47));

Кашкін (пор. ОН ст.-рос. *Кашкин*, 1470 р. (В., 138)) < *Кашка* (пор. ОН ст.-рос. *Кашка*, 1545 р. (В., 138), пор. ще: «якщо хтось усупереч звичаю Запорозького не любить мамалигу чи тетерю, основних страв козацтва, і варить собі кашу, того називають *Кашкою* (розкішником) або *Кашоваром*» (Осташ, 543)) < *ка́шка* ‘зменш. до *каша*’ та ін. (СУМ, IV, 125), пор. ще діал. *кашкáтий* ‘розтріпаний, кошлатий’ (ЕСУМ, II, 411);

Кишкін (пор. ОН ст.-рос. *Кишкин*, кінець XV ст., *Кишка*, початок XV ст. (В., 142), ОН ст.-укр. *Киш*, 1499 р. (ССМ, I, 475)) < *кішка* в одному з його значень, зокрема анатомічному чи кулінарному (Гр., II, 242), пор. ще дієсл. *кішкати* ‘розм. кричати «киш», відганяючи свійську птицю, птахів’ (СУМ, IV, 157) і діал. дієсл. *кішкати* ‘дбайливо виховувати’ (ЕСУМ, II, 450)); *Клешнін*, *Клешнін* (пор. ОН

ст.-рос. *Клешнин*, 1559 р. (В., 142), апелятив *клешня*, а ще діал. *кліша* ‘клишонога людина’ (ЕСУМ, II, 459; 461)); *Кленін* (пор. *клен* ‘назва дерева’; ‘діал. назва риби’; пор. ще діал. дієсл. *кленіти* ‘давати’ (ЕСУМ, II, 458), очевидно, ‘*про того, хто давить’); *Клюкін* (пор. ОН ст.-рос. *Клюкин*, 1632 р. (В., 144), а ще діал. апелятив *клю́ка* ‘довгань’ та ін. (Чучка, 269), пор. також дієсл. укр. *клю́кати* ‘випивати, пиячити’, рос. діал. *клю́кать* ‘ходити з палицею, кульгати’ (ЕСУМ, II, 468));

в) апелятивні характеристики осіб: *Дячишин* < *Дячиха* < *дячіха* ‘жена дьячка’ (Гр., I, 463); *Калугін* (пор. діал. апелятив *калю́га* ‘калюжа’ (Аркушин, 207), а також рос. діал. *ка́луга* ‘болото, драговина’ тощо (СРНГ, 12, 366–367), імовірно, ‘вказівка на місце проживання / походження людини’); *Карбовнічин* (пор. апелятив *карбівничий* ‘діал. таврувальник’; ‘лісник’ (ЕСУМ, II, 387–388)); *Ковалишин* (пор. апелятив *ковалі́ха* ‘жена кузнеца’ (Гр., II, 260)); *Кожем'якін* (пор. ОН ст.-рос. *Кожемякин*, 1564 р. (В., 147), апелятив *кожум'я́ка* ‘заст. майстер, що виробляв сирицю; мнець’ (СУМ, IV, 208)); *Шевчишин*.

3.3. Прізвища з поліфункційними формантами

Поліфункційні форманти – це суфікси, що мають у структурі антропонімів патронімне, а також демінутивне значення, можуть творити катойконіми та назви професій.

Нововолинські прізвища з поліфункційними формантами – похідні афіксального способу, хоча значну кількість антропонімів утворено й лексико-семантичним способом; трапляються оніми неоднозначної мотивації. Для зручності викладу і сприймання матеріалу варто розглянути їх разом в окремих моделях, даючи коментарі щодо способу творення антропонімолексем.

Модель із суфіксами -ук (-юк), -чук

Слова з праслов'янськими формантами *-uk*, *-juk*, литовськими *-uk-as*, *-iuk-as* творилися за спільною балто-слов'янською словотвірною моделлю, адже апелятиви, утворені за допомогою суфіксів *-ук (-юк)*, *-чук* на позначення молодих, недорослих істот, характерні не тільки для української мови. Вони часто трапляються в білоруській мові, в невеликій кількості – в російських і польських говірках;

зменшувально-пестливі форми іменників із *-uk-as*, *-iuk-as* відомі й литовським говорам. В. В. Німчук зауважував, що первісно формант *-ук (-юк)* вживався для творення демінутивних і, можливо, форм зі значенням суб'єктивної оцінки взагалі [110, с. 206]. П. П. Чучка припускав, що сучасна словотвірна модель на *-ук (-юк)*, *-чук* могла виникнути під впливом відповідних тюркських утворень [200, с. 70–71].

Уперше особова назва на *-укъ* зафіксована 1404 року в закарпатській грамоті [110, с. 197]. Такі лексеми в основному виражали, на думку П. П. Чучки, здрібнілість або пестливість. У XV ст. утворення з суфіксом *-ук (-юк)*, *-чук* відомі на Буковині, над Сяном, а також на Волині; частина з них виконувала патронімну функцію [201, с. 605]. В українській мові XVI–XVII ст. цей формант творив демінутивні варіанти імен [78, с. 82], хоча, починаючи з XVI ст., а особливо в XVII–XVIII ст., він відомий і в складі патронімів [195, с. 123].

У давній антропонімії Волині, зокрема в XVI–XVIII ст., патроніми з цим формантом засвідчували переважно міщан і селян, однак такий суфікс відсутній у прізвищевих назвах шляхти [213, с. 231]. В. В. Німчук зазначав, що на Волині та Західному Поліссі, де тепер прізвищ із суфіксом *-ук (-юк)*, *-чук* найбільше, в пам'ятках XV–XVI ст. таких антропонімів майже нема [110, с. 208]. Цілісний аналіз антропонімії давньої Волині, здійснений І. Митнік, спростовує гіпотезу про продуктивність цього афікса на Волині в XV–XVI ст. див. [22, с. 12], а отже, про поширення цього форманта з Волині в інші регіони України через лінгвальні та екстралінгвальні чинники, передусім міграційний рух [90, с. 92].

У лінгвістичній літературі форманти *-ук (-юк)*, *-чук* кваліфікують як полісемічні, бо утворення з ними можуть мати демінутивне та патронімне значення. Крім того, «тільки в українській мові похідні з суфіксом *-чук* можуть називати синів за ознакою професії їхніх батьків і означати молодих спеціалістів» [141, с. 151]. Основне значення афіксів *-ук (-юк)*, *-чук* – указівка на походження за батьком (рідше – матір'ю), подібно до суфіксів *-ович / -евич*, *-енк-о*. Зрідка прізвища на *-ук*, *-чук* указують ще й на походження людини з певного населеного пункту чи якоїсь окресленої території [141, с. 153–154].

Деякі антропонімісти підтримують припущення А. І. Степовича про те, що прізвища та прізвиська на *-чук* первісно давалися онукам, а на *-енк-о* – синам. Науковець посилався на інформацію міського й сільського населення літнього віку [141, с. 153]. Інші ж ономасти не знаходять фактів, які б підтверджували цю думку.

За свідченням ономастів, антропоніми на *-ук (-юк)*, *-чук* можна вважати основним західноукраїнським типом, тоді як на *-енк-о* – східноукраїнським [90, с. 93].

Модель на *-ук (-юк)*, *-чук* – одна з найпродуктивніших в антропоніміконі м. Нововолинська; серед них, з огляду на семантику твірних основ, можна виділити декілька лексико-семантичних груп:

1) оніми, мотивовані власними особовими іменами:

а) прізвища, утворені від імені батька: *Абрамук < Абрам; Абрамчук < Абрамко* чи *Абрамець < Абрам; Аврамук < Аврам; Авельчук < Авелько < Авель; Адамчук < Адамко* чи *Адамець < Адам; Алексейчук, Алексійчук < Алексейко < Алексій < Олексій; Алексюк < Алексій < Олексій; Амбразюк < Амброз < Амбросій; Андреюк < Андрей < Андрій; Андрейчук < Андрейко < Андрей < Андрій; Андріюк < Андрій; Андрійчук < Андрійко* чи *Андрієць < Андрій; Андрошук < Андрошко < Андрош/а < Андрій (СУІ, 33), Андріан (СУІ, 35); Андрушук < Андрушко < Андруш/а < Андрій (СУІ, 33), Андріан (СУІ, 35); Андросюк < Андро/усь < Андрій (СУІ, 33), Андріан (СУІ, 35); Антонюк < Антон; Антошук < Антошко < Антош < Антон; Арсенюк < Арсен; Артемук, Артемяк < Артем; Артемчук < Артемко* чи *Артемець < Артем; Артинюк < Артин < Артем; Артисюк < Артись < Артем; Артишук < Артиш < Артем; Артишук < Артишко < Артиш < Артем; Базелюк, Базилюк < Базиль < Василь; Базюк < Базь/о < Базиль < Василь; Базярук < *Базяр < Базь < Василь; Барташук, Бартошук < Барта/ош < Барт < Бартоломій (Варфоломій) (СУІ, 58); Бенедисюк < Бенедись < Бенедь < Бенедикт (СУІ, 64); Богданюк < Богдан; Бодасюк < Бодась < Богдан; Боришук < Борисько* або **Борисець < Борис; Борчук < Борко < Борис; Вавренюк, Вавринюк < Ваврен, Ваврин < Лаврин < Лаврін; Ваврисюк < Ваврись < *Лаврись < Лаврін; Вавричук < Ваврик < Лаврик < Лаврін; Вавришук < Варишко < Вавриш < *Лавриш < *Лаврись < Лаврін; Вакулюк < Вакула; Вакульчук*

< Вакулко < Вакула; Васейчук < Васейко < Івасейко < Іван (СУІ, 144) чи Васейчук < Васейко < Василь (СУІ, 60); Василюк < Василь; Васильчук < Василько < Василь; Вашерук < Вашєра < Василь; Ващук < Вашко (Івашко) < Іван (СУІ, 145) або Ващук < Васько < Василь (СУІ, 61); Вельчук < *Велько < Вель/я < Велимир або Велислав, Велизарь (Чучка, 114; Худаш, 54); Веремейчук, Веремійчук < Вереме/ійко < Вереме/ій < Ярема (див. ще Веремій 2); Веремчук < Веремко < Ярема; Вітичук, Вітічук < Вітик < Віктор (СУІ, 67), Віталій (СУІ, 71) або Вітичук, Вітічук < Вітик < Віт < віт (= вїт) (Редько, I, 155) (про походження ОН *Витъ*, особового імені *Вит* див. (Худаш, 64; Ч.1, 99); Власюк < Влас; Влодавчук < *Володавко < *Володав (можливий зв'язок із ойконімом *Володава* (Пл.), 1475 р. (ССМ, I, 190)) < Волода < Володимир; Вохнюк < Вахнюк < Вахно < Іван (СУІ, 144); Габрильчук < Габрилько < Габриль < Гаврило; Габрук < Габро < Гаврило; Гаврилюк < Гаврило; Гаврисюк < Гаврись < Гаврило; Гаврищук < Гавришко < Гавриш < Гаврило; Герасимук, Герасимюк < Герасим; Герасимчук < Герасимець або Герасимко < Герасим; Гнасюк < Гнась < Гнат; Гнатюк < Гнат; Гринчук, Грінчук < Гри/інко < Грин/ь < Григорій; Гринюк < Грин/ь < Григорій; Грисюк < Грись < Григорій; Грицюк < Гриц/а/ь < Григорій; Грищанчук < Грищанко < Грищ/а/ь < Григорій; Грищенюк < Грищєня < Грищ/а/ь < Григорій; Грищанюк < *Грищан < Грищ/а < Григорій; Грищук < Гришко < Гриша < Григорій; Гордіюк < Гордій (СУІ, 92), пор. ще апелятив *гордій* 'розм. гордовита людина' (СУМ, II, 127); Гордійчук < Гордійко < Гордій; Давидчук, Давідчук < Давидко або Давидець < Давид; Данелюк < Данело < Данило; Данилюк < Данило; Данильчук < Данилко < Данило; Дацюк < Даць < Данило; Демянюк < Дем'ян; Дем'янчук, Демянчук < Дем'янко < Дем'ян; Демедчук < *Демедко < Демедь < Демид; Демедюк < Демедь < Демид; Демидюк < Демид; Демчук < Демко < Дементій, Демид (СУІ, 102), Дем'ян (СУІ, 103); Денесюк, Динисюк, Денисюк, Динесюк < Денис; Дмитрук < Дмитро; Дорошук < Дорош; Дорощук < Дорошко < Дорош; Жданюк < Ждан (СУІ, 137) (про походження ОН *Ждан* див. ще (Ч.1, 183–184; Остап, 540)); Занчук < Занько < Зан/ь < Зенон (Редько, I, 386); Занюк < Зан/ь < Зенон (Редько, I, 386); Захарчук < Захарко < Захар; Сахарук < Сахар < Захар; Сахарчук < Сахарко < Сахар < Захар; Іванюк < Іван; Іваніщук < Іванішко < Іван; Іванчук < Іванко чи

Іванець < Іван; Івасюк < Івась < Іван; Іващук < Івашко < Іваш < Іван; Ігнатюк < Ігнат; Ігнатійчук < Ігнатійко < Ігнатій; Іляшук, Іляшук < Ілляш < Ілля; Ільюк, Ілюк < Іля/ьо < Ілля; Ільчук < Ілько < Ілля; Ісюк, Іщук < Ісько < Йосип; Казмірчук < *Казмірко чи *Казмірець < Казмир < Казимир (СУІ, 162), дет. про походження ОН див. (Ч.1, 200); Каленчук < Каленко < Каленик; Каленюк < Каленик; Калінчук < Каленко < Каленик (СУІ, 163) або Калінчук < Калинко < Калина (СУІ, 163); Канащук < *Конашко < Конаш < Конон (СУІ, 179); Карпенюк < Карпина < Карпо; Карплюк, Карпук, Карпюк < Карпо; Каспрук < Каспер < Гаспар (СУІ, 85); Касянчук < Касянко < Касян; Косьянчук < Косьян < Косян < Касян; Кирилюк < Кирило; Киричук, Киричук, Кіричук, Кіричук < Кирик < Кирило; Кізімчук < *Кізімко чи *Кізімець < Ки/ізи/ім < Кузьма (Чучка, 260); Кінащук < Кінашко < Кінаш < Кінах < Конон; Кіндратюк < Кіндрат; Кіндюк < Киндій < Киндей (СУІ, 172), пор. ще діал. апелятив кинди ‘тепле взуття’ (Редько, І, 458), імовірно, ‘*так могли називати людину, яка ходила в такому взутті’; Клімарчук < *Клімарко чи *Клімарець < *Клімар < *Клім < Клим або Клімарчук < *Клімарко чи *Клімарець < *Клімар < *Клім < Клим < Климентій; Конашук < Конаш < Конах < Конон; Конончук < Кононко < Конон; Кондратюк < Кондрат < Кіндрат; Кондрук < Кондра < Кондрат < Кіндрат; Корнейчук < Корнейко < Корней < Корній; Корнещук < Корнешко < Корнесь < Корней < Корній; Корнишук < Корнись < Корній; Корнійчук < Корнійко < Корній; Корніюк < Корній; Костюк < Костя < Костянтин; Крищук < Кришко < Крисько < Крись < Христофор (СУІ, 403) (див. ще Крисюк); Кузьмук < Кузьма; Кузьминчук < *Кузьминко < Кузьмин < Кузьма; Купріюк < Купрій; Купрійчук < Купрійко < Купрій; Курилюк < Курило < Кирило; Лавренюк, Лавринюк < Лаврін; Лавренчук < Лавренко < Лавр < Лаврін; Лазарук < Лазар; Лащук < Лашко < Ілашко < Ілаш < Іля < Ілля; Левончук < Левонко < Левон < Лев (СУІ, 191), Леонтій (СУІ, 194); Левчук < Левко; Левосюк < Левось < Лев; Левюк < Лев; Левонтюк < Левонт < Леонтій; Лецюк < Лець < Олексій і Олекса (СУІ, 264); Логвинюк < Логвин; Лук'янчук < Лук'янко або Лук'янець < Лук'ян; Луканюк < Лукань < Лука; Лукасюк < Лукась < Лука; Лукашук < Лукаш < Лука; Лукашук < Лукашко < Лукаш < Лука; Лучук < Луча < Лука; Ляшук < Ляш < Лях < Ілля;

Макарук < Макар; Макарчук < Макарко чи Макарець < Макар; Максимук < Максим; Максимчук < Максимко чи Максимець < Максим; Максюк < Макс < Максим; Мароцук < Марочко < Марко; Мартинюк < Мартин; Марценюк, Марцинюк < Марце/ин < Мартин; Матвейчук, Матвійчук < Матве/ійко < Матвій; Матвійюк < Матвій; Матейчук < Матейко < Мátéй < Матвій; Матисюк < Матись < Матвій; Матіюк < Матій < Матвій; Матійчук < Матійко < Матій < Матвій; Матюк < Матій < Матвій; Махнюк < *Махно < Махо < Мафтій < Матій < Матвій; Мацюк < Маць < Мацій < Матвій; Мелешук < Мелешко < Мелеша < Мелетій; Миронюк < Мирон; Мирончук < Миронко або Миронець < Мирон; Мисанюк < Мисан < Мис < Мих/а < Михайло; Мисюк < Мись < Мих/а < Михайло; Митюк, Мітюк < Ми/ітя < Дмитро; Михайлюк < Михайло; Михалюк < Міхál < Михайло; Михалчук, Михальчук < Михал/ько < Міхáл/ь < Михайло; Михнюк < Михно < Мих/а < Михайло; Місюк < Місь/о < Михайло; Місячук < *Місяк < Місь/о < Михайло; Міцюк < Міць/о < Михайло; Міщук < Мішко < Міша < Михайло, якщо не Міщук < міщук 'житель міста' (Чучка, 392); Микитюк < Микита; Миколайчук < Миколайко < Миколай; Миколаюк < Миколай; Мойсійчук < Мойсійко < Мойсій < Мойсей; Мойсіюк < Мойсій < Мойсей; Мосейчук < Мосійко < Мосій < Мойсей; Мосеюк < Мосій < Мойсей; Мусійчук < Мусійко < Мусій; Мокійчук < Мокійко < Мокій; Назарук < Назар; Наумюк < Наум; Наумчук < Наумко або Наумець < Наум; Нестерук < Нестер < Нестор; Нестерчук < Нестёрко́ або Нестéрець < Нестер < Нестор; Нечипорук < Некипор < Никифор (СУІ, 251), пор. також апелятив нечепура; Никипорук < Никипор < Никифор; Никитюк < Никита < Микита; Никифорук < Никифор; Ничипорук < Ничипор < Ничипір; Никонюк, Ніконюк < Никон; Никончук, Нікончук < Никонко або Никонець < Никон; Ніколайчук < Ніколайко < Ніколай < Миколай; Оверчук < Оверко; Оксентюк < Оксент; Оксенчук, Оксеньчук < Оксен/ько < Оксен/ь < Оксен; Оксенюк < Оксен; Оласюк < Олас < Улас; Олексюк < Олекса (СУІ, 264), якщо не Олексюк < Олекса/я < Олександр (СУІ, 261) і Олександра (СУІ, 263); Олешук, Оліщук < Олешко < Олеш < Олександр (СУІ, 261) і Олексій (СУІ, 265); Оліферук < Оліфер < Олефір; Оліферчук < Оліферко < Оліфер < Олефір; Омельчук < Омелько; Омелянчук < Омелянко чи Омелянець < Омелян; Онищук,

Оніщук < Онишко < Онисько < Онисим (СУІ, 271) і Онисій (СУІ, 272); Оноприюк < Онопрій; Онопчук < Онопко < Онопрій; Онофрїйчук < Онофрїйко < Онофрїй < Онофрїй; Онофрїйчук < Онофрїйко < Онофрїй; Осипчук, Осіпчук < Осипко чи Осипець < Осип; Остапчук, Остапюк, Остап'юк < Остап; Остапчук < Остапко чи Остапець < Остап; Остимчук < *Остимко < Остим (наслідок лабіалізації [o] < [y]) < Устим; Охрімчук < Охримко < Охрим < Охрім; Охрімчук < Охрімко < Охрім; Павлюк < Павло; Павличук, Павлічук < Павли/ік < Павло; Павельчук < Павелко < Павло; Павлосюк < Павлось < Павло; Павчук < Пáвка чи Павко́ < Пáва < Павло; Пальчук < Палько < Пальо < Павло; Палійчук < Палійко < Палій (СУІ, 281), пор. також апелював палій 'той, хто зробив підпал', 'перен. хто підбурює на що-небудь; підбурювач' (СУМ, VI, 29); Панасюк < Панас; Панащук < Панасько чи Панасець < Панас; Панчук, Паньчук < Панько < Пантелеймон (СУІ, 286), Павло (СУІ, 279); Парфенюк < Парфеній; Пархомук < Пархом; Пархомчук < Пархомко < Пархом; Пасюк < Пас, Пасикрат (СУІ, 289); Патращук < *Патрашко < Патрикій (СУІ, 290); Петерчук < Петерко або Петерець < Петер < Петро; Петрук, Петрюк < Петро; Петречук, Петричук < Петрик < Петро; Петройчук < Петройко < Петрїй < Петро; Петрошук < Петрош < Петроха < Петро; Петрощук < Петрошко < Петрош < Петро (СУІ, 293); Пилипюк, Пилип'юк < Пилип; Пилипчук < Пилипко або Пилипець < Пилип; Пилюк < Пиль/о/я < Пилип (СУІ, 296); Потапюк < Потап; Потапчук < Потапко або Потапець < Потап; Прокопюк < Прокоп < Прокіп; Прокопчук < Прокопко або Прокопець < Прокоп < Прокіп; Процюк < Проць < Прокіп; Радійчук < *Радійко < Родійон < Родіон; Романюк < Роман; Романчук < Романко або Романець < Роман; Ромасюк < Ромась/я < Рома < Роман (СУІ, 315), Романа (СУІ, 316); Савраюк < Саврай < Саверій (Редько, II, 919); Сазонюк < Сазон < Созон (СУІ, 341); Сайчук < Сайко < Сай < Ісай; Салюк < Саливон (СУІ, 322); Самчук < Самко < Самійло; Самолюк < Самол < Самойло < Самійло; Самосюк < Самось < Самох < Самойло < Самійло; Самонюк < Самань < Семань < Семен (Редько, II, 939); Сафанюк < *Сафан < Сафон < Софон; Сахнюк < Сахно < Сахон < Софон (СУІ, 345) або Сахнюк < Сахно < Олександр (СУІ, 262); Саюк < Сай < Ісай; Сацюк < Саць < Сак < Ісак; Сачук < Сак < Ісак; Свиридюк < Свирид; Семенюк,

Семнюк < *Семен*; *Семенчук* < *Семенко* або *Семенець* < *Семен*; *Семчук* < *Семко* < *Сем/а* < *Семен*; *Сименчук* < *Сименко* < *Семен*; *Сергейчук*, *Сергійчук* < *Сергійко* або *Сергієць* < *Сергій*; *Сергіюк* < *Сергій*; *Сильванюк*, *Сільванюк* < *Сильван* (СУІ, 337); *Силюк* < *Сила* (СУІ, 337); *Симонюк* < *Симон*; *Синюк* < *Семен*; *Сіньчук* < **Сінько* < *Сень* < *Семен*; *Сопронюк* < *Сопрон*; *Собчук* < *Собко* < *Севастьян* (СУІ, 328); *Софронюк* < *Софрон*; *Супрунюк* < *Супрун* < *Сопрон*; *Степанюк* < *Степан*; *Степасюк* < *Степась* < *Степан*; *Степюк* < *Степ/а* < *Степан* і *Степанія* (СУІ, 348; 351); *Стецюк*, *Стицюк* < *Стецьо* < *Степан*; *Сусюк* (див. *Сусь*); *Тарасюк* < *Тарас*; *Терещук* < *Терешко* < *Тереш* < *Терех* < *Терентій*; *Тимейчук* < *Тимейко* < *Тим* < *Тимофій*; *Тимошук* < *Тимош* < *Тимофій*; *Тимчук* < *Тимко* або *Тимець* < *Тим* < *Тимофій*; *Тихонюк* < *Тихон*; *Тищук* < *Тишко* < *Тиш* < *Тихін*; *Томашук* < *Томаш* < *Томах* < *Хома*; *Томашук* < *Томашко* < *Томаш* < *Томах* < *Хома*; *Трофиму/юк*, *Трофимюк*, *Трофімук* < *Трофим* < *Трохим*; *Трофимчук*, *Трофімчук* < *Трофимко* або *Трофимець* < *Трофим* < *Трохим*; *Трохимчук* < *Трохимко* або *Трохимець* < *Трохим*; *Троцюк* < *Троць* < *Трохим*; *Устимчук* < *Устимко* або *Устимець* < *Устим*; *Філіпчук* < *Філіпко* чи *Філіпець* < *Филип* < *Пилип*; *Філонюк* < *Філон* (СУІ, 391); *Фірук* < *Фір* (наслідок афези) < *Олефір* (Редько, II, 1103); *Фірчук* < *Фірко* < *Фір* < *Олефір* (Редько, II, 1103); *Фортюк* < *Форт* (СУІ, 394); *Франчук* < *Франко* (СУІ, 395) або *Франчук* < *Франко* < *Франц* (Редько, II, 108); *Харук* < *Хар* < *Харитон*; *Харчук* < *Харко* < *Хар* < *Харитон*; *Хведе/ончук* < **Хведе/онко* < *Хведон* < *Хведь* < *Хведір* < *Федір*; *Хведчук* < *Хведько* < *Хведь* < *Хведір* < *Федір*; *Хомук*, *Хомюк* < *Хома*; *Хомчук* < *Хомко* < *Хома*; *Хомичук*, *Хомічук* < *Хомик* < *Хома*; *Шемчук*, *Шимчук* < *Шимко* < *Шимон* < *Симон*; *Шимонюк* < *Шимон* < *Симон*; *Шимончук* < **Шимонко* < *Шимон* < *Симон*; *Юзепчук* < *Юзепко* < *Юзена* < *Юзеф*; *Юрійчук* < *Юрійко* < *Юрій*; *Юрчук* < *Юрча* < *Юрка/о* < *Юр/а* < *Юрій*; *Ющук* < *Юшко* чи *Юсько* < *Юхим* (СУІ, 410) або *Ющук* < *Юсько* < *Юсь* < *Йосип* (СУІ, 161); *Юстенюк* < *Юстин*; *Якимук*, *Якимюк* < *Яким*; *Якимчук* < *Якимко* чи *Якимець* < *Яким*; *Якобюк* < *Якоб/а* < *Якуб*; *Якобенчук* < **Якобенко* < *Якоб* < *Якуб*; *Якобчук* < *Якобко* < *Якоб* < *Якуб*; *Якубук* < *Якуб*; *Якубчук* < *Якубка* чи *Якубець* < *Якуб*; *Яковчук* < *Яковко* < *Яков* < *Яків*; *Якончук* < **Яко/унко* (наслідок лабіалізації [o] < [y]) < *Якун* < *Яків* (СУІ, 413) чи

Якончук < **Яко/унко* < *Якун* (СУІ, 415); *Янощук* < *Яношко* < *Янош* < *Ян*; *Яремчук* < *Яремко* чи *Яремець* < *Ярема*; *Ярмолюк* < *Ярмола* < *Ярмолай*; *Ярмощук* < *Ярмошко* < *Ярмош* < *Ярмолай*; *Ярошук* (див. *Ярош*); *Ярощук* < *Ярошко* (див. *Ярош*); *Яценюк* < *Яценя* < *Яць* < *Яків*; *Яцинюк* < *Яцин* < *Яць* < *Яків*; *Яцук*, *Яцюк* < *Яць* < *Яків*; *Яшнюк* < **Яшня* < *Яш/а* < *Яків*.

б) прізвища, утворені від імені матері: *Виклюк* < *Векла* (СУІ, 63); *Вовдюк* < *Вувдя* < *Євдокія* (СУІ, 121);

Галюк. Похідне: 1) < *Гала* (СУІ, 79); 2) < **Гала/я* < *Галина* (СУІ, 80), пор. ще ОН *Гал*, *Галь*, *Галь* (про походження дет. див. (Ч.1, 121–123; Худаш, 251)), а також діал. апелятиви *гал* ‘вигук, що імітує собаче гавкання’, *галá* ‘вигук, яким відганяють гусей, качок, голубів; яструба чи вепра’, можливо, ‘*про людину, яка часто вживала одне з таких слів’; *гáли* ‘литки’ (ЕСУМ, I, 455), *тали* ‘очі, вульг. сліпаки’ (Редько, I, 184), імовірно, ‘*із вказівкою на зовнішність носія’; пор. ще діал. дієсл. *галіти* ‘квапити; підганяти’, ‘радити’ та ін. (ЕСУМ, I, 460);

Галушук < *Галу́/юха* < *Галя* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 82); *Гальо* < *Галь/я* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 82); *Гандзюк* < *Гандзя* < *Ганна*; *Ганзюк* < *Ганзя* < *Ганна*; *Ганюк* < *Гана/я* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 82);

Гасюк < *Гася* < *Агафія* (СУІ, 20), пор. ще дієсл. *гасáти* ‘бігати, стрибати, метатися, завзято танцювати’ (ЕСУМ, I, 479), імовірно, ‘*так могли називати дуже метушливу людину з запальним характером’, а також рос. діал. апелятив *гас* ‘борець, відважний буян, боєць, силач, гуляка’ (ЕСУМ, I, 479);

Домашук < *Домаша* < *Домаха* (СУІ, 111); *Євчук* < *Євко/а* < *Єва*; *Катеринюк*, *Катернюк* < *Катерина*; *Кащенюк* < *Кащеня* < *Катерина*; *Клімук* < *Кліма* < *Клементина* (СУІ, 177); *Клімчук* < *Клімка* < *Кліма* < *Клементина*; *Магдисюк* < *Магдися* < *Магда* < *Магдалина* (СУІ, 204); *Магдюк* < *Магда* < *Магдалина*; *Мартовицук* < **Мартовико* < *Мартов* < *Марта*; *Масюк* < *Мася* < *Марія*; *Мотрюк* < *Мотря*; *Олімпіюк* < *Олімпія* < *Олімпіада* (СУІ, 267); *Осійчук* < **Осійко* < *Осій* < *Осія* (СУІ, 275); *Тивонюк* < *Тивоня* < *Хіонія* (СУІ, 399); *Тусюк* < *Туся* < *Анастасія*; *Христюк* < *Христя* < *Христина*; *Яринюк* < *Ярина*.

У деяких випадках походження нововолинських антропонімів на -ук

(-юк), -чук, можна пов'язувати як із чоловічими, так і жіночими іменами: *Вальчук* < *Валька/о* < *Валентин* (СУІ, 54) і *Валентина* (СУІ, 55), *Валерій* і *Валерія* (СУІ, 56), *Валеріан* (Редько, I, 126); *Васинюк* < *Васеня* < *Василь* (СУІ, 61) і *Василина* (СУІ, 59); *Вітюк* < *Вім* (СУІ, 70) чи *Вітюк* < *Віта/я* < *Віктор* (СУІ, 67), *Віталій* (СУІ, 71), *Віта*, *Віталіна*, *Віталія* (СУІ, 70–71) або *Вітюк* < *Вім* < *віт* (= *війт*) (Редько, I, 155) (див. *Войтенко*);

Галичук. Гіпотетичні версії: 1) < *Галик* (СУІ, 80); 2) < *Галик* < *Галина* (СУІ, 80); 3) пор. ойконім *Галич* (І-Ф., Тр.) (Редько, I, 186), можливо, ‘*із вказівкою на місце проживання чи походження’;

Гапанюк, *Гапонюк* < *Гапон/я* < *Агафон* (СУІ, 21), *Агафія* (СУІ, 20); *Дарашук* < **Дараш/ско/а* < *Дарій* чи *Дарія* (СУІ, 101) або ж *Дарашук* < *Дорошко* < *Дорош* (СУІ, 113); *Дарчук* < *Дарко/а* < *Дарій* чи *Дарія* (СУІ, 101); *Домнюк* < *Домн*, *Домна* (СУІ, 110–111), пор. ще апелював *дбмна* ‘промислова піч для виплавки чавуну з залізної руди’ (СУМ, II, 364), можливо, ‘*так могли називати людину, яка добувала чавун із руди’; *Захарук* < *Захар* і *Захарія* (СУІ, 138); *Зінчук*, *Зіньчук* < *Зінко* або *Зінець* < *Зінь/я* < *Зіновій* (СУІ, 139) або *Зінчук*, *Зіньчук* < *Зінка* < *Зіна* < *Зіновія* (СУІ, 140); *Касюк* < *Кася* < *Касян* (СУІ, 168), *Катерина* (СУІ, 169); *Кащук* < *Каська/о* < *Кася* < *Касян* (СУІ, 168), *Катерина* (СУІ, 169); *Климук*, *Климюк* < *Клим* (СУІ, 177) або ж *Климук*, *Климюк* < *Клима* < *Клементина* (СУІ, 177); *Клименюк*, *Климонюк* < *Климе/онь/о* < *Клим* (СУІ, 178) або ж *Клименюк*, *Климонюк* < *Климе/она* < *Клима* < *Клементина* (СУІ, 177); *Климосюк* < *Климось* < *Клим* (СУІ, 178) чи *Климосюк* < *Климуся* < *Клима* < *Клементина* (СУІ, 177); *Климчук* < *Климко* < *Клим* (СУІ, 178) або ж *Климчук* < *Климка* < *Клима* < *Клементина* (СУІ, 177); *Корнелюк* < *Корнел/ь* < *Корнелій* (СУІ, 180); *Корнилюк* < *Корниль/я* < *Корнелій* і *Корнелія* (СУІ, 180), *Корнило* (СУІ, 181);

Крисюк. Можливі версії: 1) < *Крис/ь/я* < *Христофор* і *Христофора* (СУІ, 403), *Христина* (СУІ, 402); 2) < *Крис/ь/я* (дет. про антропооснову *Криси* див. (Чучка, 305)) < *кріса* ‘назва тварини’, пор. ще *кріси* ‘відігнуті краї капелюха’ тощо (ЕСУМ, III, 94), правдоподібно, ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’;

Ленчук < *Ленько* чи *Ленка* < *Лень* чи *Лена* < *Лев* (СУІ, 191), *Леон* (СУІ, 192),

Олександр (СУІ, 261) чи *Олена* (СУІ, 266), *Леоніда* (СУІ, 193); *Луцюк* < *Луць/я* < *Лука* (СУІ, 198), *Лук'ян* (СУІ, 200), *Лукерія*, *Лукіліан*, *Лукина* (СУІ, 199), *Лукія*, *Лук'яна* (СУІ, 200); *Луцук* < *Лушко/а* < *Лука* (СУІ, 198), *Лукерія* (СУІ, 199), *Лукія*(СУІ, 200); *Малащук* < *Малашко* < *Малаш* < *Малах* < *Малахій*, *Малахія*, *Малафій* (СУІ, 207); *Маринюк* < *Марин* (СУІ, 210) або *Марина* (СУІ, 211); *Марищук* < *Маришка/о* < *Мариш/а* < *Марин* (СУІ, 210) або *Марина* (СУІ, 211); *Марчук* < *Марко* (СУІ, 216) або *Марчук* < *Мáрча* < *Марія* (СУІ, 212); *Марущак* < *Маруш/а* < *Марко* (СУІ, 216) або *Марія* (СУІ, 213); *Мілінчук*, *Мільчук* < *Мілько* < *Мільо* < *Омелян* (СУІ, 270), якщо не *Мілінчук*, *Мільчук* < *Мілька* < *Міла/я* < *Людмила* (СУІ, 202), *Мелана* (СУІ, 224), *Омеляна* (СУІ, 270); *Міліщук* < *Мілько* < *Мільо* < *Омелян* (СУІ, 270) чи *Міліщук* < *Мілка* < *Міла/я* < *Людмила* (СУІ, 202), *Мелана* (СУІ, 224), *Омеляна* (СУІ, 270); *Мінчук*, *Міньчук* (див. *Ми/інько*); *Мірчук* < *Мірка/о* < *Мир*, *Мира*, *Мирон* (СУІ, 233) або *Мірчук* < *Мірка/о* < *Мир/а* < *Мирослав*, *Мирослава* (СУІ, 235), *Володимир*, *Володимира* (СУІ, 75), *Любомир*, *Любомира* (СУІ, 201, 202); *Олейчук* < *Олейко* < *Олександр* (СУІ, 261); *Олексюк* < *Олекса* (СУІ, 264), якщо не *Олексюк* < *Олекса/я* < *Олександр* (СУІ, 261) і *Олександра* (СУІ, 263);

Пацюк. Можливі версії: 1) < *Паця* < *Параска* (СУІ, 287); 2) < *Пацо* < *Павло*, *Пахомій*, *Пантелеймон*, *Іпатій* (докл. див. (Чучка, 434)); 3) < *пацюк* 'назва тварини'; 'перен., зневажл. про людину лякливої, підлої вдачі'; 'перен., зневажл. про товсту людину' (СУМ, VI, 102); *Пацук* < *Пашко/а* < *Паш/а* < *Павло* (СУІ, 279), *Параска* (СУІ, 287); *Петренюк*, *Петринюк* < *Петрин* < *Петро* (СУІ, 293), якщо не *Петренюк*, *Петринюк* < *Петрина* (СУІ, 292); *Петросюк* < *Петрось* < *Петро* (СУІ, 293) або *Петросюк* < *Петрося* < *Петрунеля* (СУІ, 295); *Радюк* < *Рад* < *Радивон* (СУІ, 313) або *Радюк* < *Рада* (СУІ, 309); *Радічук* < *Радик* < *Рад* < *Радивон* (СУІ, 313) або *Радічук* < *Радик* < *Рада* (СУІ, 309); *Савюк*, *Сав'юк* < *Сава* (СУІ, 319) чи *Савюк*, *Сав'юк* < *Сава* < *Савелій* (СУІ, 320), *Варсава* (СУІ, 58); *Саванчук* < *Саванко* < *Саван* < *Сава* (див. *Савюк*); *Саванюк* < *Саван* < *Сава* (див. *Савюк*); *Савенюк* < **Савеня* < *Сава* (див. *Савюк*); *Савчук* < *Савка/о* < *Сава* (див. *Савюк*); *Савонюк* < *Савон* < *Сава*; *Савосюк*, *Савсюк* < **Савось* < *Сава* (див. *Савюк*); *Сашук* < *Саш/а* < *Олександр* (СУІ, 262) і *Олександра* (СУІ, 263), *Оксана* (СУІ, 259); *Сащук* < *Сашка/о*

< *Саи/а* < *Олександр* (СУІ, 262) і *Олександра* (СУІ, 263), *Оксана* (СУІ, 259); *Сенюк*
 < *Сена/ь/я* < *Арсен* (СУІ, 44), *Оксен* (СУІ, 257), *Семен* (СУІ, 332), *Оксана* (СУІ, 259);
Сидорук < *Сидор/а* < *Сидір* (СУІ, 336), *Исидора* (СУІ, 158); *Сидорчук* < *Сидорко* або
Сидорець < *Сидор* < *Сидір* (СУІ, 336) чи *Сидорчук* < *Сидорка* < *Сидора* < *Исидора*
 (СУІ, 158–159); *Сірук* < *Сір* або *Сіра* (СУІ, 340) (див. *Сір/а*); *Сіранчук* < **Сіранко* <
Сіран < *Сір* або *Сіра* (СУІ, 340); *Стасюк* (див. *Стасів*); *Стащук* < *Сташко* <
Стахій (СУІ, 347) або *Стащук* < *Сташко/а* < *Євстахій* і *Євстахія* (СУІ, 125–126),
Остап (СУІ, 276), *Станіслав* і *Станіслава* (СУІ, 347); *Стеньчук* < *Стенько* <
Стень/я < *Степан* і *Степанія* (СУІ, 348; 351); *Степорук* < *Степора* < *Степ/а* <
Степан і *Степанія* (СУІ, 348; 351); *Титюк* < *Тит* (СУІ, 362) або *Титюк* < *Титя* <
Тетяна (СУІ, 360); *Томчук* < *Томко/а* < *Хома* (СУІ, 400) і *Тамара* (СУІ, 354);
Федончук < *Федонко*, *Федонька* < *Федон/я* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376),
Федора (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Федонюк* < *Федон/я* <
Фед/а/ь/ьо/я < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул*
 (СУІ, 383); *Федорук* < *Федор/а* < *Федір* (СУІ, 375), *Федора* (СУІ, 378); *Федорчук* <
Федорка/о < *Федор/а* < *Федір* (СУІ, 375), *Федора* (СУІ, 378); *Федюк* < *Фед/а/ь/ьо/я*
 < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383);
Федчук < *Федька/о* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378),
Федот (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Федосюк* < *Федось/я* < *Феодосій* (СУІ, 382),
Феодосія (СУІ, 383); *Філюк* < *Філ/а/ь/ьо/я* < *Пилип* і *Пилипія* (СУІ, 296; 297), *Феофіл*
 і *Феофіла* (СУІ, 387), *Феофілакт* і *Філат* (СУІ, 387), *Філ* і *Філа* (СУІ, 389); *Фіщук* <
Фісько < *Фесь/я* < *Федір* (СУІ, 376) і *Федора* (СУІ, 378), *Феодосій* (СУІ, 382) і
Феодосія (СУІ, 383); *Франасюк* < *Франусь/я* < *Франь/я* < *Франко* та *Фр́анка* (СУІ,
 395); *Хвещук*, *Хвищук*, *Хвіщук* < *Хвеська/о* < *Хвесь/я* < *Феодосій* (СУІ, 382), *Феодосія*
 (СУІ, 383); *Юзучук* < *Юзько* чи *Юзка* < *Юз* або *Юзя* < *Юзеф* і *Юзефа* (СУІ, 406);
Юзюк < *Юз* або *Юзя* < *Юзеф* і *Юзефа* (СУІ, 406); *Юзючук* < *Юзюк* < *Юз* або *Юзя* <
Юзеф і *Юзефа* (СУІ, 406); *Юхимук*, *Юхимюк* < *Юхим* і *Юхима* (СУІ, 410; 411);
Юхимчук < *Юхимка/о* або *Юхимець* < *Юхим* і *Юхима* (СУІ, 410; 411); *Янчук* <
Янка/о < *Ян* і *Яна* (СУІ, 416; 417); *Янюк* < *Ян* і *Яна* (СУІ, 416; 417); *Ясюк* < *Ясь/я* <
Яків (СУІ, 413), *Ян* (СУІ, 416), *Ярослав* і *Ярослава* (СУІ, 419); *Ящук* (див. *Ясько*).

Аналіз антропонімолексем на *-ук (-юк)*, *-чук*, похідних від власних особових імен, цілком узгоджується з думкою Ю. К. Редька, що «основами для творення українських прізвищ ставали найчастіше чоловічі імена, тобто імена чоловічого предка роду» [141, с. 11]. Значну частину осмисленого фактажу займають прізвища, мотивацію яких можна пояснювати як чоловічими, так і жіночими іменами. Кількісне співвідношення дериватів від жіночих імен щодо чоловічих становить 1:17;

2) антропоніми, похідні від давньослов'янських відкомполітичних і відапеліативних імен, а також прізвищ пізнішого походження: *Бабичук* < *Бабич* < *бабич* (див. *Бабич*); *Бабічук* < *Бабік* < *Баба* < *баба* (див. *Бабенко*); *Бабійчук* < **Бабійко* < *Бабій* < *бабій* (див. *Бабій*); *Бабюк* < *Баба* < *баба* (див. *Бабенко*); *Багнюк* < *Багно* < *багно* (див. *Багнов*), пор. ще *багнюк* 'назва гриба' (Гр., I, 18); *Багачук* < *Багач* < *багач* 'той, хто має багатство', 'багата людина, багатий' (СУМ, I, 83); *Баглайчук* < *Баглайка/о* < *Баглай* < *баглай* (див. *Баглай*), пор. ще блр. апеліатив *боглайка* 'жінка непутяща та ледача, яка любить довго спати' [75, с. 111]

Баднюк. Гіпотетично можливі версії: 1) < **Бодня* < *бодня*. Спектр мотивації досить широкий: а) 'діжка з кришкою'; б) 'різновид вулика'; в) 'верхня частина воза з дощок' (ЕСУМ, I, 221); г) діал. 'стар. низька дерев'яна діжка, у яку складають речі домашнього вжитку, одяг тощо; скриня' та ін. (Л., 34), очевидно, '*так могли називали товстих, огрядних людей'; 2) < **Бодня* < *Бода* (пор. ОН ст.-укр. *Бодѣ*, 1466 р., *Бодє*, 1470 р. (ССМ, I, 107)) < *Острободѣ* (Худаш, 244); 3) < **Бодня* < *Бода* < ОН *Бодивой*, *Vodislav* чи *Слободан*, *Богдан* (Чучка, 76); *Балачук* < *Балак/а* < *балак* (див. *Балака*); *Балюк* < *Бал/а/и/ь* < *бал/а/и/ь* (див. *Баль*); *Баранчук*. Теоретично можливі версії: 1) < **Баранко* чи **Баранець* < *Баран* < *баран* (див. *Баран*); 2) < діал. *баранчук* 'баран'; 'дурна людина' (ЕСУМ I, 138);

Барбарук. Гіпотетичні версії: 1) < *Барбара* (*Варвара*) (СУІ, 57); 2) < *Барбара* < діал. *барбара* 'нагайка'; пор. ще діал. дієсл. *відбарбарити* 'побити' (ЕСУМ, I, 140), можливо, '*про забіякувату людину'; *Бардюк* < *Барда* (пор. ОН ст.-рос. *Барда*, кінець XV ст. (В., 25) < діал. *барда*. 'сокира, тесак' (СУМ, I, 105), 'окраєць хліба' (ЕСУМ, I, 141), 'брага' (Л., 30), 'страва з конопляного насіння, яку споживали під

час Великого посту' (Аркушин, 12), мотивацію відновити важко через багатозначність апелятива; *Батюк* (пор. ОН ст.-рос. *Батый*, середина XV ст. (В., 28). Можливі версії: 1) < *Бат/ьо* < *бат/ьо* (див. *Батик*); 2) < діал. *батюк* 'батько' (ЕСУМ, I, 152); 'так називали жителів с. *Батятичі* (Льв. обл.), а також суміжної території' (Редько, I, 39); *Басюк* < *Бас/а* < *бас/а* (див. *Бас/а*); *Баценюк* (пор. *бац* 'вигук для передачі різкого короткого звуку', а також *бацати* 'різко вдаряти' (ЕСУМ, I, 154), 'пацати' (Редько, I, 40), правдоподібно, 'той, хто *бацає*'); *Бачманюк* (походження не зовсім ясне, пор. діал. апелятив *бацман* 'щось велике', *бецман* 'телепень, вайло', *бицман* 'велика товста дитина' (ЕСУМ, I, 154; 179), можливо, '*так називали людину з певними індивідуальними особливостями, зокрема незграбну й огрядну'. До речі, П. П. Чучка зауважує, що антропооснова *Бач*- широко представлена в Карпатах ще з Середньовіччя (Чучка, 52)); *Баяк* < *Бай* < *бай* (див. *Бай*); *Бендзюк* < **Бендз* (пор. пол. чол. ім'я *Będzza* (< ОН *Будимир*, *Будислав*, *Дорогобуд*) (Чучка, 56)) < діал. апелятив *бендзь* 'вигук на позначення раптового падіння' (Гр., I, 49); *Березюк* < *Береза* < *береза* (див. *Береза*);

Беркалюк. Можливі версії: 1) < **Беркало* < **бёркало*, очевидно, '*той, хто *бёркає* (пор. діал. дієсл. *бёркати* 'заляпувати, задрипувати' (ЕСУМ, I, 174)); 2) < **Беркало* < євр. ім. *Берко* (Аркушин, 16; Редько, I, 56), пор. ще давньослов'янське демінутивне ім'я *Берко* (< ОН *Беро* < *Беримир*, *Берислав*...) (дет. (Чучка, 59)); 3) < **Беркало* < *Берко* < діал. *бёрко* 'дит. гра, коли один учасник ловить інших' (Аркушин, 16), пор. ще словосполучення *беркій до роботи* 'сь енергією працюючий, ретивый, рьяный въ работѣ' (Гр., I, 52); *Берлюк* (пор. апелятив *берло* 'скипетръ' (Гр., I, 52), 'іст. палиця, оздоблена коштовним камінням і різьбою; символ, знак влади' (СУМ, I, 162)); *Бишук* < *Бих* (пор. гіпокористичні форми власних імен *Збислав*, *Збих*, *Бих* (Редько, I, 62)) < *бих* 'форма аориста дієслова *бути* (< *быти*) *быхъ*, якою міг користуватися якийсь дяк' (Редько, I, 62); *Біднюк* (пор. *бідний* 'який живе в нужді, нестатках; убогий' (СУМ, I, 177), діал. 'заст. жебрак' (Корз., 73)); *Біланюк* < *Білан* < *білан* (див. *Білан*); *Білічук* < *Білі/ук* < *білик* (див. *Білик*); *Білашук* (пор. південнослов'ян. ім'я *Бѣлаш* (докл. див. (Ч.1, 52), апелятиви діал. *білашко* 'білява дитина' (ЕСУМ, I, 195), а також *білий*); *Білішук* (пор.

укр. особове ім'я *Бѣлиш*, утворене від прикметникової основи *бѣл-* (дет. Ч.1, 54), а також апелятив *білий* (див. *Білевич*); *Білюк* < *Білий* < *білий* ((див. *Білевич*), пор. ще ойконіми *Біла* (Вн., Тр., Хм., Чрв.), *Біле* (Лг., Рв.) (АУ, 22, 46, 50, 52; 35, 44), можливо, 'із вказівкою на місце проживання / походження'); *Блаженчук* (пор. ОН ст.-укр. *Блажъ*, 1434 р. (ССМ, I, 99) (щодо походження особового імені *Блаж* докл. див. (Ч.1, 58; Чучка, 70; Худаш, 35), пор. ще *блажѣнный* 'дуже щасливий', 'пройнятий щастям, радістю; який виражає щастя, радість' (СУМ, I, 195)); *Бляшук* < *Бляха* < *бля́ха*. Спектр мотивації широкий: а) 'листова залізо, звичайно покрито оловом; дахове залізо'; 'пряжка, значок і т. ін., зроблені з такого заліза або з іншого металу; металева пластинка для прикраси' (СУМ, I, 205); б) діал. 'бляшаний лист, на якому випікають тісто тощо' (Л., 33); в) діал. '*перен.* усякий поганий металевий виріб' та ін. (Аркушин, 24–25); мотивацію встановити важко через полісемантичність апелятива; *Богайчук* < *Бугай* < *буга́й* (див. *Бугаєнко*); *Бомчук* < *Бомк* < *бомк* (див. *Бомк*); *Бондзюк* (див. *Бондзюх*); *Бондюк* < *Бондя* < *бондя* (див. *Бондя*); *Борзюк* < *Борзий* < *борзий* 'прудкий, швидкий, моторний' (СУМ, I, 218); *Бородчук* < *Бородка/о* < *борі́дка*, очевидно, '*зменш.-пестл. до *борода*' (див. *Бородін*); *Босюк* < *Босий* < *босий* (див. *Босак*); *Бочнюк* (пор. діал. апелятив *бо́чни* 'боковий' (Аркушин, 29)); *Бошук* (пор. САІ *Бошко*, *Божко* (Демчук, 65)); *Брагнюк* < *Брага* < *бра́га* (див. *Брагін*);

Бранчук. Можливі версії: 1) < *Бранка/о* (пор. ОН *Бранко* (< ОН *Бранимир*, *Бранивой*, у яких, на думку П. П. Чучки, препозиційний компонент *бранити* означав 'обороняти, захищати' (Ч.1, 79)) < *бра́нка* 'полонянка', діал. 'набір у рекрути' (СУМ, I, 227); 2) < *Бранко* < *Бран* (пор. ОН *Бранъ* (< ОН *Браниборъ*, *Бранимиръ*, *Лютобранъ* і под. (докл. див. (Худаш, 46)) < *бран* 'полон' (СУМ, I, 226), очевидно, '*той, кого брали в полон; який підпорядковувався комусь, чомусь'; 3) < *Бранець* < *бра́нець* 'полонений, військовополонений', 'діал. рекрут, новобранець' (СУМ, I, 226);

Братчук < *Братко* (пор. ОН ст.-укр. *Братко*, 1430 р. (ССМ, I, 121) (про походження ОН *Братко* див. (Худаш, 47; Ч.1, 81)) < *Брат* < *брат* (див. *Братель*); *Бричук* < *Брич* < *брич* (див. *Брич*), якщо не *Бричук* < *Брич* < *Брик* < *брик* (див. *Брик*);

Бродюк (пор. ОН *Брода*, САІ *Бродъ* (про походження докл. див. (Ч.1, 84; Худаш, 247; Демчук, 57)). Спектр мотивації широкий: 1) пор. дієсл. *бродіти* ‘ходити, іти по воді’; ‘ловити рибу бреднем’; ‘повільно ходити без мети’ (ЕСУМ, I, 252); *діал.* ‘не триматися одного місця, увесь час змінювати місце проживання’ (Аркушин, 32); 2) пор. пол. апелятив *broda* ‘борода’ (SEJP, 40–41), можливо, ‘*бородата людина’; 3) пор. рос. діал. апелятиви *брод* ‘бездомні люди, які не мають постійного місця проживання, сталого заняття, роботи’ та ін.; *брóда* ‘людина, яка бродить без діла та мети’, ‘хто любить бродити’ (СРНГ, III, 184);

Бугайчук < *Бугайко* < *Бугай* < *бугай* (див. *Бугаєнко*); *Буденчук* < *Буденко* < *Буд/а* (пор. ОН ст.-укр. *Боуда*, 1448 р. (ССМ, I, 127), САІ *Будъ/а* (< ОН *Будиславъ*, *Богобудъ* (Демчук, 62; 67); *Будигость*, *Булимысль* або *Жизнебудъ*, *Хотебудъ*) (Ч.1, 86); *Будивидъ*, *Будимиръ* (Худаш, 49)) < *бúда* ‘курінь, будка’ (ЕСУМ, I, 277); ‘заст. поташний завод’ (ЕСУМ, I, 277); діал. ‘тимчасове накриття для весільних гостей’ (Аркушин, 34); пор ще дієсл. *будіти* ‘переривати сон’, *діал.* ‘боронувати (перед сівбою) зорану землю; коптити’ (ЕСУМ, I, 278–279), мотивацію відновити важко.

Булюк (пор. ОН *Бу́ла* чи *Було* (< ОН *Будимир*, *Будислав* або *Булат*, *Vulimir* (Чучка, 96)), апелятив *була* ‘товстун’, ‘неотеса’, ‘грубіян’ та ін. (Чучка, 96)); *Бутук* < *Бут* < *бут* (див. *Бутко*), хоча, можливо, також *Бутук* < *буту́к* діал. ‘товстун’ та ін. (ЕСУМ, I, 310); *Вдовичук* < *Вдовець* < *вдовéць* ‘чоловік, який після смерті дружини не одружився вдруге’ (СУМ, I, 311); *Вепрюк* < *Вепр* (пор. ОН ст.-рос. *Вепръ*, друга половина XIV ст. (В., 65)) < *вепр* ‘дикий кабан’ та ін. (СУМ, I, 325), якщо не *Вепрюк* < діал. *вепру́к* ‘т.с.’ (Аркушин, 47), правдоподібно, ‘*про сильну, дебелу, нестримну людину’; *Верецук* (пор. дієсл. *верещáти* ‘пронизливо, різко кричати, пищати, вищати’ та ін. (СУМ, I, 329), очевидно, ‘*про крикливу, шумну, голосну людину’); *Вітрук* (пор. апелятив *вітер*, очевидно, ‘*так могли називати легковажну людину’); *Вовчук* < *Вовк* < *вовк* (див. *Вовк*), якщо не *Вовчук* < *вовчук* ‘молодий вовк’ (ЕСУМ, I, 411);

Войдюк. Теоретично можливі версії: 1) < ОН *Войда* (Ч.1, 108), пор. ще діал. дієсл. *войдува́тися* ‘возитися, борсатися, боротися’ (ЕСУМ, I, 416); 2) гіпотетично припускаємо, що відбулася нерегулярна експресивна видозміна кореневого [т] на [д]

у *Войтюк* < *Войдюк* (див. *Войтенко*);

Волинчук. Гіпотетично можливі версії: 1) < *Волинка/о* < *волінка* ‘народний духовий музичний інструмент, що складається з міха та вставлених у нього двох-трьох трубок’ (СУМ, I, 726), правдоподібно, ‘*так могли називати людину, що грала на цьому інструменті’; 2) < *Волинець* < *волинець* ‘житель Волині, волинянин’ (дет. див. (Осташ, 534)), ‘*указує на походження носія’; *Волосюк* (див. *Волос*);

Волчанюк. Похідне: 1) *Волчанюк* (пор. *волочаний* ‘объ обуви: съ волóками’ (Гр., I, 252), очевидно, ‘*про людину, яка ходила в такому взутті’); 2) *Вол[о]чанюк* < *Волок* < *вóлок* (див. *Волочай*); 3) *Волчанюк* < *Волчан* < *Волча* < *волча́* ‘вовк’, ‘вовчєня’, ‘назва рослини’ (СРНГ, 5, 78); 5) *Волчанюк* < *Волчан* < *Волча* < *Волк* < *волк* (див. *Волч*); *Волчук* (див. *Волч*); *Воробчук* < *Воробко* < *Воробок* < *воробóк* ‘горобець’ ‘перен. жвавий невисокий чоловік’, якщо не *Воробчук* < *воробчúк* ‘горобчик’ (Чучка, 124); *Воронюк*. Похідне: 1) (див. *Воронов*); 2) пор. ойконіми *Ворона* (Вл., I-Ф.), *Ворони* (Вн., Лв., Пл.) (Редько, I, 170, 171), очевидно, ‘*із указівкою на походження носія’; *Галайдюк* < *Галайда* < *галайда́* (див. *Галайда*); *Гайдайчук* < **Гайдайко* < *Гайдай* < *гайдай* (див. *Гайдай*); *Гайдачук* < *Гайдак* < діал. *гайда́к* ‘спритний’ (ЕСУМ, I, 452); *Галайчук* < *Галайко* < *галáйко* (див. *Галайко*), якщо не *Галайчук* < *Галайко* < *Галай* < *галáй* (див. *Галай*); *Гарбузюк* (див. *Гарбузов*);

Гетюк, *Гитюк* (пор. присл. *геть*, діал. *гет-гет* ‘значно пізніше’, займ. *гéто* ‘це’ та ін., імовірно, ‘*про людину, яка могла часто вживати в мовленні ці слова’ (Аркушин, 86)); *Гірічук*. Похідне: 1) (див. *Гирич*); 2) пор. ойконім *Гиричи*, 1434 р. (ССМ, I, 242), очевидно, ‘*із вказівкою на місце проживання чи походження’; *Гладшук* < *Гладши* < *гладши* (див. *Гладши*); *Гладчук* (пор. апелятив *гладкі́й*); *Глушнюк* (див. *Глушенко*); *Глуцук* < *Глушко* < *глушко́* (див. *Глущенко*); *Голодюк* < *Голод* < *голод* (див. *Голод*), якщо не *Голодюк* < діал. *голодюк* ‘голодний’ (Редько, I, 225); *Голотюк* < *Голота* < *голота* (див. *Голота*); *Голубчук* < *Голубка/о* < *голубка* (див. *Голубка*), якщо не *Голубчук* < *Голубка/о* < *Голуб* < *голуб* (див. *Голуб*); *Гольчук* (пор. ОН ст.-укр. *Голко*, 1370 р. (ССМ, I, 248), пор. ще *гóлий* (див. *Голан* 2));

Гопалюк (пор. дієсл. *гóпати* ‘розм. стрибати та тупати, скачучи або танцюючи’ (СУМ, II, 124)); *Горбайчук* (див. *Горбенко*); *Горбатюк*

(див. *Горбатенко*); *Горелюк* (пор. *горілий* ‘обпалений вогнем’ (СУМ, II, 130), імовірно, ‘*із вказівкою на фізичні особливості носія’); *Гралюк*, *Грелюк* (пор. діал. апелятив *грало* ‘музичний інструмент’ (СУМ, II, 155), *гралі* ‘вила до гною’ (ЕСУМ, I, 582), ‘залізні вила з багатьма тупими кінцями для набирання буряків і картоплі’ (Аркушин, 105), мотивацію відновити важко); *Гребенюк* (пор. ОН ст.-рос. *Гребень*, 1485 р. (В., 87), апелятиви діал. *грэбень* ‘хвороба коней’ (ЕСУМ, I, 588); *грэбінь* ‘інструмент для розчісування’, ‘прядильний пристрій’, ‘вид орнаменту на крашанці’ тощо (ЕСУМ, I, 589), мотивацію відновити важко; якщо не *Гребенюк* < діал. *гребенюк* ‘щурик, берегівка (назва птаха)’ (ЕСУМ, I, 589); *Грубесюк* (пор. *грубий* ‘який має огрядне, гладке тіло’, ‘некультурний, неввічливий, неделікатний’ (СУМ, II, 178), імовірно, ‘*вказівка на фізичні чи психічні особливості носія’);

Губерук < **Губер* < *Губа* < *губа* (див. *Губенко*); *Гудимчук* < **Гудимко* або **Гудимець* < *Гудим* < *гудім* (див. *Гудим*); *Гулюк* (пор. діал. дієсл. *гулюкати* ‘тюкати, улюлюкати’, *гулюкати* ‘голосно ганьбити’ (ЕСУМ, I, 617) (див. ще *Гуль*)); *Гуцалюк* (пор. дієсл. *гуцати* ‘підкидати на руках (дитину)’ (ЕСУМ, I, 630)); *Далюк* (пор. ОН *Даль* < ОН *Далеборъ*, *Далемиръ* (Худаш, 86)) < *Даль* < *даль*, очевидно, ‘*так могли називати людину, яка здалека’;

Дейкалюк. Можливі версії: 1) < **Дейкало* < **Дейко* < *Дей* (СУІ, 102); 2) пор. вставне слово *дей* ‘мов, мовляв’ (ССМ, I, 291–292), пор. ще діал. дієсл. *дейкати* ‘говорити, казати, поговорювати’, а також спонукальний діал. вигук *дейко* ‘ану, давай, нумо’ (ЕСУМ, II, 25), правдоподібно, ‘*про людину, яка *дейкала* чи використовувала в своєму мовленні часто ці слова’;

Дердюк (див. *Дерда*); *Деревянчук*, *Дерев’янчук* < *Дерев’янка* < *дерев’янка* ‘дерев’яжка, искусственная деревянная нога’ (Гр., I, 369), очевидно, ‘*вказівка на зовнішність носія’; *Дерлюк* (пор. полісемантичне дієсл. *дерти* ‘перен., розм. брати надто дорого за що-небудь’, ‘брати великі побори, хабарі, податки чи вимагати їх’, ‘розм. дряпати’, ‘перен. викликати неприємне почуття, біль’, ‘перен., розм. поквално втікати; мчати’, ‘перен., розм. не в лад або грубим, різким голосом співати, кричати’ та ін. (СУМ, II, 253), мотивацію відновити важко через полісемантичність); *Джигалюк* (пор. діал. апелятив *джигало* ‘джоган, палка з залізним наконечником,

якою відштовхуються при катанні на санках і ковзанах' (ЕСУМ, II, 51), пор. ще діал. дієсл. *джігати*); *Дидюк* (пор. ОН *Дидь* (про походження див. (Худаш, 90)), пор. також діал. апелятив *дыда* 'заїка' (Чучка, 195)); *Дитинюк* < *Дитина* < *дитіна* 'людина дитячого віку' тощо (Т., II, 720), 'перен. про наївну, недосвідчену людину' та ін. (СУМ, II, 287); *Дідосюк* < *Дідусь* < *дідусь* 'зменш.-пестл. до дід' (СУМ, II, 300); *Добренюк*, *Добринюк* (пор. ОН *Добриня*, САІ *Добрыня* (Демчук, 23; Ч.1, 158; Худаш, 94), ОН ст.-рос. *Добрыня*, 970 р. (В., 97), апелятив **dobryni*, який у слов'янських мовах дотепер уживається в значенні 'добра, пряма людина' (ЕССЯ, 5, 47)); *Довгайчук* < **Довгайко* < **Довгай* < *Довгий* (пор. ОН *Довга* (про походження див (Ч.1, 162–163)) < *дóвгий* 'розм. висока на зріст людина' (СУМ, II, 330); *Довгалюк* < *Довгаль* < *довгáль* (див. *Довгаль*); *Довгаюк* (пор. *дóвгий* (див. *Довгайчук*)); *Довгонюк* (пор. *довгонóгий*, очевидно, '*так могли називати людину з довгими ногами / високого носія');

Додюк < *Дода* (пор. ОН *Дода* (< ОН *Добривоје*, *Доброслав*, докл. див. (Ч.1, 163–164)) < *дóда* діал. 'зневажл. товста, неповоротка жінка' (Аркушин, 136); *Драбюк* (пор. полісемантичний апелятив *драб* 'заст. озброєний слуга, піхотинець', 'бідняк, жебрак', 'негідник, волоцюга' (ЕСУМ, II, 118), 'панський слуга, обірванець' (Чучка, 207), діал. 'ледащо' (О., I, 231), діал. 'казкова істота, якою лякали дітей' (Корз., 111), імовірно, '*так могли називати людину, яка розповідала різні історії про *драба*', пор. також діал. *дрáба* 'драбина', правдоподібно, '*про високу людину' (ЕСУМ, II, 119)); *Драбчук* < **Драбко* < *Драб* < *драб/а*; *Дриганюк* (пор. діал. дієсл. *дрігáти* 'робити швидкі рухи ногами', 'судорожно пересмикуватися' (ЕСУМ, II, 126)); *Дроздюк* < *Дрозд* < *дрозд* (див. *Дрозд*); *Дружук* < *Друг* (пор. ОН ст.-рос. *Друг*, 1599 р. (В., 101), ОН *Друг*, про походження див. (Ч.1, 177)) < *друг* 'товариш', очевидно, '*про товариську людину', пор. ще *дружити*;

Дубенчук. Можливі версії: 1) < *Дубенко* < *Дуб* < *дуб* (див. *Дубенко*); 2) пор. ойконім *Дубенки* (Тр.) (Редько, I, 336), імовірно, '*із вказівкою на місце проживання чи походження'; *Дубенюк*, *Дубинюк*. Теоретично можливі версії: 1) < *Дубина* < *дубіна* (див. *Дубина*); 2) < *Дубина* < *Дуб* < *дуб* (див. *Дубенко*); 3) пор. ойконіми *Дубин* (Хрк.), *Дубина* (Вл., Вн., Кв., Лв., См., І-Ф.), *Дубини* (Лв., Рв., См.) (Редько, I,

336), очевидно, ‘*вказівка на місце проживання чи походження носія’; *Дубинчук*, *Дубінчук*. Похідне: 1) < **Дуби/інко* < *Дубина* < *дубіна* (див. *Дубина*); 2) < **Дуби/інко* < *Дубина* < *Дуб* < *дуб* (див. *Дубенко*); 3) пор. ойконім *Дубенки* (Тр.) (Редько, I, 336), імовірно, ‘*із вказівкою на місце проживання чи походження’; *Дубчук*. Похідне: 1) < *Дубко* < *дубко* = *дубок* (див. *Дубков*); 2) < *Дубко* < *Дуб* < *дуб* (див. *Дубко*); 3) пор. ойконіми *Дубка* (І-Ф.), *Дубки* (Дн., Од.) та ін. (Редько, I, 336), імовірно, ‘*вказувало на місце проживання чи походження людини’; *Дубовчук*. Можливі версії: 1) < **Дубовко* / *Дубовець* < *Дубовий* < *дубовий* ‘перен. сильний, міцний, дужий’, ‘перен., розм. грубий, нескладний, незграбний’ (СУМ, II, 430); 2) < **Дубовко* < **Дубов* < *Дуб* < *дуб* (див. *Дубков*); *Дубюк* < *Дуб* < *дуб* (див. *Дубенко*), пор. ще ойконіми *Дуб’є* (Лв.), *Дуби* (Вл., Жт., Зк., Тр.), *Дуб’я* (Вл., Лв.) (Редько, I, 337–338), імовірно, ‘*із вказівкою на місце проживання чи походження’; *Дудюк* < *Дуда* < *дуда* (див. *Дуда*); *Дударчук* < **Дударко* < *Дудар* < *дудар* або *Дударчук* < **Дударко* < *Дудар* < *Дуда* < *дуда* (див. *Дуда*); *Душук* (див. *Душко* 2; 3);

Дядюк < *Дядя* (про походження ОН *Дядько* див. (Ч.1, 180)) < полісемантичний апелятив *дядя* ‘брат батька або матері; чоловік тітки’; ‘розм. дорослий чоловік взагалі’; ‘розм. селянин (перев. з відсталими поглядами)’; ‘заст. особа (звичайно унтер-офіцер), якій доручалось навчання новобранців у царській армії’ (СУМ, II, 450); *Живчук* (див. *Живчин*); *Журавлюк* < *Журавель* < *журавель* (див. *Журавель*); *Зайчук* (див. *Зайков*); *Здонюк* (пор. діал. *зданий* ‘здібний, обдарований’ (СУМ, III, 531)); *Зібчук* (пор. стсл. дієсл. *зыбати* ‘колихати’ (ЕСУМ, II, 261), можливо, ‘*про непохитну в своїх поглядах людину’); *Зятюк* < *Зять* < *зять* ‘чоловік дочки’, ‘сестрин чоловік’, ‘чоловік зовиці’ (СУМ, III, 744); *Індичук* < *Індик* < *індік* ‘назва свійського птаха’; ‘страва з м’яса цього птаха’ (СУМ, IV, 26); *Кабанюк* < *Кабан* < *каб́ан* (див. *Кабанов*), якщо не *Кабанюк* < діал. *кабанюк* ‘бурка з капюшоном’ (ЕСУМ, II, 330), можливо, ‘*вказівка на зовнішній вигляд людини’; *Кавальчук* (пор. діал. *кава́лець* ‘грядки на поливних городах’, рос. діал. *кавалка* ‘грудка гною’, *кава́л* ‘шматок, частина’, пор. ще пол. *kawał* ‘частина цілого; дотеп, жарг’ (ЕСУМ, II, 334); можливо, первісно *Ковальчук* (див. *Ковальчук*)); *Каденчук* (пор. дієсл. *кадіти* ‘махаючи кадилом (кадильницею) під час церковного обряду, курити ладаном або

іншими пахучими речовинами', 'перен., розм. випускати, виділяти дим або чад, запах; курити' (СУМ, IV, 68), очевидно, '*той, хто кадить'); *Каланчук* (пор. апелятив *каланча́* 'спостережна башта' (ЕСУМ, II, 347), можливо, '*про дуже високу людину'); *Калитюк* < *Калита* < *каліта́* (див. *Калита*); *Кальчук* (див. *Кальчик*); *Калюк* (пор. ОН *Каль* (< ОН *Калевитъ*, *Каломанъ*, *Калоянъ*, докл. див. (Худаш, 118)), апелятив діал. *ка́ля* 'біля, коло' (ЕСУМ, II, 354), правдоподібно, '*так могли називати людину, яка часто в своєму мовленні повторювала це слово', пор. ще рос. діал. *каля́* 'каліка' тощо (СРНГ, 13, 10), якщо не *Калюк* < *калю́ка* 'большая, сильная грязь' (Гр., II, 212), можливо, '*про нечепуру'); *Кантерук* (пор. *ка́нтер* 'безмен, вага' (ЕСУМ, II, 366), див. ще *Кантор*); *Карасюк* < *Карась* < *карась* (див. *Карась*); *Каращук* < *Карасько* < *Карась* < *карась* (див. *Карась*); *Кардашук* < *Кардаш* < *кардаш* (див. *Кардаш*); *Кашаюк* < *Кашай* < *Каша* (пор. САІ *Каша* (Демчук, 131), а також ОН ст.-рос. *Каша*, 1536 р. (В., 137)) < *ка́ша* 'страва з крупів, пшона, рису тощо, зварена на воді чи молоці' (СУМ, IV, 125), діал. 'обряд. обід після хрещення дитини' тощо (Аркушин, 215); *Квасюк* (див. *Квасов*); *Кватерук* (пор. діал. апелятиви *кватэ́ра* 'заст. постій солдат на селі', 'наймане житло' тощо (Корз., 137), *кваті́ра* 'хата, найнята для проведення вечорниць' та ін. (Аркушин, 215); *Кващук* < *Кваша* (пор. ОН ст.-укр. *Кваша*, 1487 р. (ССМ, I, 472), САІ *Кваша* (Демчук, 131)) < *кв́аша*. Спектр мотивації досить широкий: 1) діал 'перен. плаксива дитина' (Корз., 137); 2) 'перен., зневажл. про нерішучу, кволу, безхарактерну людину' (СУМ, IV, 133); 3) діал. 'заст. рідка страва, зварена з заквашеного вівсяного тіста', можливо, '*про людину, яка постійно готувала чи вживала цю страву' (Корз., 137); *Кващук* < **Квашко* < *Кваша* < *кв́аша*, якщо не *Кващук* < **Квасько* < *Квас* < *кв́ас*; *Кивлюк* (пор. апелятиви *кив*, діал. *кі́ва* 'той, хто любить кивати', а також дієсл. *кивати* 'похитувати (здебільшого головою)', 'діал. чіпати, красти' (ЕСУМ, II, 428)); *Кидайчук*, *Кідайчук* (пор. дієсл. *кі́дати*, апелятив *кид* 'кидок' (ЕСУМ, II, 429), очевидно, '*той, хто кидає'); *Кирпюк* < *Кирпа* < *кі́рпа* (див. *Кирпа*); *Киселюк*, *Кіселюк* < *Кисель*, *Кісель* < *Кисіль* < *кисіль* (див. *Кисель*); *Кислюк* < *Кислий* < *кислий* (див. *Кислий*); *Кистенюк* (пор. дієсл. *кі́сти* 'хандрить, киснуть, плакати' та ін. (Гр., II, 240), очевидно, '*вказівка на психічні властивості першоносія'); *Кицюк* < *Киця* <

кіця (див. *Киця*); *Кістинюк* (пор. апелятив *кістэнь* ‘коротка палка з причепленою до кінця гирею’, пор. ще апелятиви *кіста́, кість* (ЕСУМ, II, 450)); *Кіюк* (див. *Кийко*); *Коптюк* (пор. ОН ст.-рос. *Копть*, кінець XV ст. (В., 154), а ще дієсл. *коптити* ‘приготовляти продукти харчування (рибу, м'ясо тощо), пров'ялюючи їх у диму’ (СУМ, IV, 284), пор. ще діал. дієсл. *коптіти* ‘скнарити’ (ЕСУМ, II, 377)); *Ккоптюк* (див. *Коптюк*, можливо, подовжений [к] з'явився в структурі антропоніма у зв'язку з особливостями мовлення людини, зокрема через заїкання носія цього прізвиська); *Клекоцюк* (див. *Клекоць*); *Кліцук* (пор. діал. дієсл. *клиця́ти* ‘ледве животіти’ (ЕСУМ, II, 461)); *Кліцук* < *Кліщ* < *кліщ* (див. *Кліщенко*); *Клочанюк* < *Клочан* < *клочан* (= *клочаний*) ‘клоччаний, зроблений із клоччя’ (Редько, I, 475), якщо не *Клочанюк* < *Клочан* < *Клоч* (пор. ОН ст.-рос. *Клоч*, 1564 р. (В., 143)) < рос. діал. апелятив *кlochь* ‘маленька, невеликого зросту дівчина, жінка’, пор. ще *задать клоchь* ‘карати, смикаючи за волосся; тягати за волосся’ та ін. (СРНГ, 13, 308); *Ключук* < *Ключ* < полісемантичний апелятив *ключ*; *Кметюк* < *Кметь* < *кметь* (див. *Кметь*); *Книшук* < *Книш* < *книш* (див. *Книш*); *Ковтонюк* (пор. дієсл. *ковтону́ти* ‘сильно глотнуть’ (Гр., II, 262), імовірно, ‘*вказівка на фізичні особливості носія’); *Стрижачук* (пор. апелятив *стрижа́к* ‘про людину з коротко підстриженим або обстриженим волоссям’ (СУМ, IX, 764)); *Шумчук* (пор. *шумкі́й* ‘шумный, шумящій’, хоча можна зіставити і з апелятивом *шумка* ‘родь пѣсни веселаго характера’, ‘родь танца’ (Гр., IV, 518));

3) антропонімолексеми, в основах яких відображено апелятивні характеристики осіб

Ті нововолинські прізвища на *-ук (-юк), -чук*, які утворені від апелятивних означень особи, можна поділити на кілька підгруп:

а) антропоніми, утворені від заняття (професії чи посади) батька

Такі оніми походять від прізвиськ, що характеризували особу за професією, заняттям, специфікою діяльності або соціальним станом. Ці лексеми дають багатий матеріал для дослідження економічного та соціального життя шахтарського міста (промисловості, торгівлі, ремесел, сільського господарства тощо).

До цієї підгрупи належать найменування: *Атаманюк* < *Атаман* < діал. *атáман*

‘ватажок козацького війська’; ‘ватажок, керівник’ (ЕСУМ, IV, 231); *Банюк* < *Бан* (пор. ОН *Бан* (про походження дет. див. (Ч.1, 43–44)) < *бан* ‘назва правителя в Угорщині, Далмації та в Молдові’ (Худаш, 22); пор. ще дієсл. *бáнити* ‘мыть, вымывать, выполаскивать’, ‘бить (человѣка)’ (Гр., I, 26), діал. *бáнить* ‘багато та важко фізично працювати’ (Л., 29), імовірно, ‘*так могли називати того, хто *банив*’; *Башук* (пор. ОН ст.-укр. *Баша*, 1447 р., *Баши*, 1429 р. (ССМ, I, 89), а також ОН ст.–рос. *Башук*, 1578 р. (В., 30)) < *Баша* < *башá* ‘паша’, ‘сынъ паши, молодой паша’ та ін. (Гр., I, 34); ‘турецький урядовець’ (ЕСУМ, I, 155), ‘генерал’ (Чучка, 52); *Бащук* < **Башко* < *Баш/а* < *баш/á* (див. *Башук*) чи *Бащук* < **Басько* < *Бас/а* < *бас/а* (див. *Бас/а*); *Беднарчук* < *Бе/однар* < *боднар* = *бондар*; *Бляхарчук* (пор. апелятив *бляхár* ‘майстер, що виготовляє різні бляшані вироби’, ‘робітник, що покриває бляхою дахи’ (СУМ, I, 205)); *Богомазюк* < *Богомаз* < *богомáз* ‘иконописець’, ‘плохой живописець, маляръ’ (Гр., I, 79); *Боднарук* < *Боднар* < *боднар* (див. *Боднаренко*); *Бойміструк* < *Боймистр* < *боймистр* (= бургомістр) ‘голова міської управи’ (СУМ, I, 257); *Бондарчук* < **Бондарко* або **Бондарець* < *Бондар* < *бондар*, якщо не *Бондарчук* < *бондарчúк* ‘подмастерій бочара’ (Гр., I, 86); *Борбелюк* (пор. апелятив *борбiль* ‘голяр (перукар)’ (Чучка, 82)); *Бортничук*, *Бортнічук* < *Бортник*, *Бортнік* < *бóртник*; *Бортнюк* < *Бортник* < *бóртник*; *Ботнарюк* < *Ботнар* < *ботнар* (див. *Ботнаренко*); *Боярчук* < **Боярко* або **Боярець* < *Бояр* < *бояр*; *Буткалюк* (пор. *бúткали* (*пúткали*) ‘так називали турки запорозьких козаків у турецьких грамотах і трактатах’ (Біл.-Нос., 65)); *Вакарчук* (пор. діал. апелятив *вакár* ‘чередник’ (ЕСУМ, I, 321)); *Вівчарук* < *Вівчар* < *вівчар*; *Вікарчук* (пор. апелятив *вікарій* ‘у православній церкві – єпископ, який є помічником або заступником архієрея’; ‘у католицькій церкві – заступник єпископа чи парафіяльного священника’ (СУМ, I, 671)); *Віннічук* (див. *Віннік*); *Винярчук* (пор. апелятив *винáр* ‘винороб’, ‘торговець вином’, ‘винокур’ (Чучка, 117)); *Войтюк* < *Війт* < *війт* (див. *Войтенко*); *Вознюк* < *Возний* < *вóзний* ‘судовий пристав’, ‘розсильний’, пор ще діал. *візнiй* ‘візник’ (ЕСУМ, I, 344; 416); *Войтичук* < *Войтик* (пор. ОН *Войтик* (Ч.1, 111)) < *Війт* < *війт*; *Войталюк* < **Войтало* < *Війт* < *війт*; *Войчук* (див. *Войчик*); *Гайдук* < *гайдúк* (див. *Гайдученко*); *Гарбарук* < *Гарбар* < *гарбар*; *Гарбарчук* < *Гарбарко* <

Гарбар < *гарбáр* ‘заст. кушнір’, пор. ще діал. *гарбáр* ‘крик, галас’ (ЕСУМ, I, 471); *Гетьманюк* < *Гетьман* < *гéтьма́н* (див. *Гетман*); *Гетманчук* (див. *Гетьманюк*); *Гоменюк*, *Гуменюк* (пор. апелятив *гу́мен* ‘игумень (у православній церкві – управитель чоловічого монастиря) (СУМ, II, 193))’ (Гр., I, 339), пор. ще *гумéнный* ‘прикащикъ при гумнѣ, надзирающій за роботами тамъ; сторожъ при гумнѣ, гуменщикъ’ (Гр., I, 340)); *Гончарук* < *Гончар* < *гонча́р* (див. *Гончаренко*); *Гонтарук* < *Гонтар* < *гонта́р*; *Горщарук* < *Горщар* < *горща́р* ‘майстер, який виготовляє горщики тощо, тобто гончар’ (Чучка, 156); *Грабарук* < *Грабар* < *граба́р*; *Грабарчук* < **Грабарко* < *Грабар* < *гра́ба́р* (див. *Грабаренко*); *Гусарук* < *Гусар* < *гуса́р* ‘у царській і деяких іноземних арміях – військовий з частин легкої кінноти, що носив форму на угорський зразок’ (СУМ, II, 197), пор. ще діал. *гусарь* ‘хлопець, який доглядає гусей’ тощо (Чучка, 167); *Дворачук* < *Дворак* < *дво́ра́к* (див. *Дворак*); *Димарчук* < **Димарко* < *Димар* < *дима́р* ‘робітник, що топить із руди залізо’ (Т., II, 716); *Діхтярук* < *Дігтяр* < *дігтя́р* (див. *Дігтяренко*); *Драчук* < *Драч* < *драч* (див. *Драч*);

Дячук, *Д’ячук* < *Дяк* < *дяк*. Спектр мотивації досить широкий: а) ‘служитель православної церкви, що допомагає священику під час богослужіння; псаломщик’; б) ‘у стародавній Русі – переписувач князівської канцелярії’; в) ‘у Російській державі XV–XVII ст. – значний урядовець’ (СУМ, II, 450); *Жовнірук* < *Жовнір* < *жо́внір* ‘іст. солдат польської армії’, ‘діал. солдат’ (СУМ, II, 539); *Жолнерук* (пор. *жолнерь* ‘воїн, вояк, жовнір’ (Т., II, 937)); *Знахарчук* < **Знахарко* чи **Знахарець* < *Знахар* < *зна́хар* ‘заст. людина, що лікує різними немедичними засобами, а також займається чаклуванням’ (СУМ, III, 645); *Каганюк* < *Каган* < *кага́н* (див. *Каган*); *Калашнюк* < *Калашник* < *кала́шник* діал. ‘пекар’ (ЕСУМ, II, 348); *Капітанюк* < *Капітан* < *капіта́н* (див. *Капітан*); *Качмарчук* (див. *Качмар*); *Ковалюк* < *Коваль* < *кова́ль* (див. *Коваленко I*); *Ковальчук* (див. *Коваленко I*), якщо не *Ковальчук* < *ковальчу́к* ‘син коваля’, ‘підмайстер коваля’ (СУМ, IV, 202); *Козачук* < *Козак* < *коза́к* (див. *Козаченко*); *Коновалюк* < *Коновал* < *коновал* ‘той, хто, не маючи ветеринарної освіти, проводив кастрування та лікування коней’ (ВТССУМ, 573), ‘поганий лікар, неук у медицині’ (СУМ, IV, 261); *Коновальчук* (див. *Коновал*); *Корчмарук* <

Корчмар < *корчмар* ‘власник корчми, шинкар’ (Чучка, 298); *Котлярчук* < *Котляр* < *котляр* ‘казаняр, той, хто робить казани’ (ВТССУМ, 409); *Кравчук* < *Кравець* < *кравець*; *Крамарчук* (див. *Крамаренко*); *Красильчук* < (припускаємо, що це похідне від назви професії носія, який щось фарбував); < **Красилько* < *Красило* < *красило* ‘син або учень краси́ла’; *Кухарук* < *Кухар* < *кухар*; *Кухарчук* < *Кухарець* < *Кухар* < *кухар*, хоча, можливо, *Кухарчук* < *кухарчу́к* ‘кухарча́ (поваренокъ)’ (Гр., II, 333); *Кучерук* < *Кучер* < *кучер* ‘візник’ (ВТССУМ, 608); *Кушнірук*; *Кушнірчук*; *Майструк*; *Малярчук* < *Маляр* < *маляр*; *Мельничук* < *Мельник* < *мельник*, якщо не *Мельничук* < *мельничу́к* ‘сынъ мельника, помощникъ мельника’ (Гр., II, 416); *Мисливчук*; *Музичук*; *Мулярук* < *Муляр* < *муляр*; *Олійчук*; *Паламарчук* < *Паламар* < *паламар* ‘церковний прислужник’ [141, с. 60]; *Пекарук* < *Пекар* < *пекар*; *Пивоварчук* < *Пивовар* < *пивовар*; *Плахотнюк*; *Рибачук* < *Рибак* < *рибак*; *Римарук* < *Римар* < *римар* ‘майстер, який виготовляє ремінну кінську упряж’ (СУМ, VIII, 535); *Римарчук* < *Римар* < *римар*, якщо не *Римарчук* < *римарчу́к* ‘сынъ шорника’, подмастерій у шорника’ (Гр., IV, 16); *Сівчук* (пор. апелятив *сівач* ‘сіяч’ (Чучка, 517)); *Сідлярук* < *Сідляр* < *сідляр* ‘майстер, який робить, виготовляє сідла’ (СУМ, IX, 215); *Слюсарук* < *Слюсар* < *слюсар*; *Скрипчук*; *Смолярук* < *Смоляр* < *смоляр* ‘той, хто займається смолокурінням’ (СУМ, IX, 416); *Смолярчук* < *Смолярець* < *Смоляр* < *смоляр*; *Сторожук* < *Сторож* < *сторож*; *Стельмащук* (пор. *стельмах* ‘майстер, який робить вози, сани, колеса’, ‘діал. тесляр, тесля’ (СУМ, IX, 684)); *Столярук*, *Столярчук*; *Стрихарчук* < *Стрихар* < *стрихар*; *Стрільчук* < *Стрілець* < *стрілець*; *Теслюк* < *Тесля* < *тесля*; *Тивонюк* < *Тивон* < *тивон* ‘наглядач’ [6, с. 293]; *Ткачук* < *Ткач* < *ткач*; *Токарчук* < *Токар* < *токар*; *Трачук* (пор. *трач* ‘пиляр, той, хто пиляє що-небудь пилкою’ (ВТССУМ, 1264), ‘робітник, який розпилював колоди на дошки, працюючи на ‘трачці’ [141, с. 55]); *Форманчук*, *Форманюк* (пор. *фурман* ‘візник’ [141, с. 54]); *Хмілярчук* (пор. апелятив *хмельяр* ‘той, хто вирощує хміль’ (ВТССУМ, 1347)); *Цимбалюк* (пор. апелятив *цимбаліст* ‘играючий на цымбалахъ’, хоча існує також *цимбал* у значенні ‘олухъ, балбесь’ (Гр., IV, 429)); *Чабанюк* < *Чабан* < *чабан*; *Шевчук* < *Швець* < *швець*, якщо не *Шевчук* < *шевчук* ‘сапожный подмастерье, сапожный ученикъ’ (Гр., IV, 490); *Шинкарук* < *Шинкар* < *шинкар* ‘власник шинку

або продавець у ньому' (ВТССУМ, 1628);

б) назви осіб за місцем походження чи проживання

Ю. К. Редько зазначав, що виникнення прізвищ від назв місцевості – явище природне та зрозуміле, бо й сьогодні нас цікавить питання, звідки походить людина [141, с. 234].

До цієї підгрупи віднесемо такі утворення: *Барчук* (див. *Барков*); *Бірук* < *Бір* < *бір* 'сосновий ліс' та ін. (ЕСУМ, I, 201), пор. ще с. *Бірки* (Лбм., Лбш.) (Ш.1, 14); *Болотюк* < *Болото* < *болото* 'багно' та ін. (Гр., I, 84), правдоподібно, '*людина, яка жила на болоті (в прямому та переносному значенні), якщо не *Болотюк* < діал. *болотюк* 'назва комахи' (ЕСУМ, I, 227); *Вигнанчук* < *Вигнанець* < *вигнанець* 'той, хто вигнаний, висланий кудись із певної місцевості, території' (СУМ, I, 374); *Волянчук* (пор. ойконіми *Воляни* (Лв.), *Волянка* (Лв.), *Волянщина* (Жт.) (Редько, I, 168), імовірно, '*волянами могли називати жителів цих населених пунктів'); *Глинчук* (пор. апелятив *глина*, пор. ще ойконіми *Глини* (Рв), *Глинна* (Лв) (Редько, I, 213), правдоподібно, '*так могли називати вихідця з території, багатої на глиняні поклади'); *Градчук* (пор. ойконіми *Граддя* (Шц. Вл.), *Гряди* (Ів. Вл.), *Града* (Рв.) (Ш.1, 36, 38; Шийка, 136), а також апелятив *град*); *Гушук* (пор. ОН ст.-рос. *Гуша*, 1498 р. (В., 92), апелятив *гуша* 'густий ліс, хащі', 'перен. місце найбільшого скупчення кого-, чого-небудь' (СУМ, II, 201), пор. ще ойконім *Гуша* (Лбм. Вл.) (Шульгач, 40)); *Долинчук*, *Долінчук* (пор. ОН *Долина* (про походження див. (Ч.1, 164), пор. ще ойконім *Долина* (див. *Доліновський*)), а також дієсл. *долинати*); *Калишук*, *Калішук* (пор. ойконім *Каліш* (на території Польщі), див. ще *Калиш*); *Каменчук*, *Каменчук* (пор. ойконіми *Камінь* (Вл., Жт., Лв., См., І-Ф., Чрг.), *Камень* (Лмк.), *Камінь-Каширський* (Вл.), *Камінки* (Лв.), *Камінці* (Лв., Мк.) (Редько, I, 431) тощо, а також апелятив *камінь*, імовірно, '*так могли називати людину з твердим характером'); *Кам'ячук* (пор. ойконім *Кам'янка* (Вл., Вн., Дн., Жт., Зп. та ін. на всій території України) (Редько, I, 431));

Антропоніми *Лишук*, *Пінчук*, *Полішук*, *Селюк* – назви осіб за місцевістю, тому вони утворені лексико-семантичним способом.

в) прізвища, похідні від етнонімів: *Баєрук* (див. *Баєр*); *Бойчук* < *Бойко* < *бóйко*

(див. *Бойченко*), якщо не *Бойчук* < *бойчук* ‘молодой бойко’ (Гр., I, 83); *Волошенюк* < *Волошин* < *волóшин* (див. *Волошин*); *Волощук* < **Волошко* < *Волох* < *волóх* (див. *Волох*); *Гречешнюк* (див. *Гречишников*); *Литвинюк* < *Литвин* < *литвин*; *Мазурчук* < *Мазурко* або *Мазурець* < *Мазур* < *мазур* (див. *Мазур*); *Москалюк*; *Москальчук* (див. *Москаленко*; хоча, можливо, *Москальчук* < *москальчук* ‘ребенокъ-великоросъ’, ‘сынъ солдата’ (Гр., II, 447); *Німчук*; *Татарчук* (пор. *татарча* ‘татаренокъ’, якщо не *Татарчук* < *татарчук* ‘молодой татаринъ’, ‘татарській потомокъ’ (Гр., IV, 249)); *Циганюк* < *Циган* < *циган* (див. ще *Циганець*); *Шведюк* < *Швед* < *швед*.

Деякі прізвища з суфіксами *-ук* (*-юк*), *-чук* розглянуто як утворення з подвійною словотвірною мотивацією, тобто як найменування, що могли виникнути і внаслідок лексико-семантичного перенесення, і суфіксальним різновидом морфологічного творення: *Багнюк*; *Батюк*; *Бойчук*; *Бондарчук*; *Бутук*; *Вовчук*; *Голодюк*; *Гребенюк*; *Ковальчук*; *Крамарчук*; *Кухарчук*; *Мельничук*; *Москальчук*; *Римарчук*; *Татарчук*; *Шевчук*.

Модель із суфіксами *-ак* (*-як*), *-чак*

У праслов'янській мові формант **-акъ* (**-якъ*) виконував такі функції: субстантивував прикметники, займенники та числівники; виступав у відіменникових формах, утворюючи назви осіб за дією від назв предметів; утворював віддієслівні іменники [212, I, с. 89–90].

П. І. Білоусенко зазначав: «...Серед апелятивів невелика кількість лексем на *-ак* була зафіксована в пам'ятках української мови XI–XIII ст.»; науковець припускав, ґрунтуючись на численному матеріалі пізніших часів, що цей формант набув продуктивності вже після XIII ст. [16 с. 103]. У XIV–XVIII ст. суфікс *-ак* оформляв варіанти відкомполітичних (Демчук, 98), відапелятивних (Демчук, 138) та християнських імен [78, с. 86]. М. Л. Худаш зауважував, що іменування з цим формантом у другому члені (тобто прізвищеві назви) з'являються з середини XVI ст., частіше на західноукраїнських землях [195, с. 123]; на Лівобережній Україні їх дуже мало [104, с. 20].

На думку М. В. Бірила, первинно суфікс *-ак* виконував демінутивну функцію,

пізніше ж набув значення патронімності, з яким став відомим слов'янським антропонімним системам [18, с. 132]. Ю. К. Редько вважав, що прізвища на *-ак* (*-як*), *-чак* мають переважно патронімне чи матронімне значення [141, с. 107].

За даними Ю. К. Редька, в сучасному антропоніміконі України прізвища на *-ак* (*-як*), *-чак* мають кількісну перевагу на заході країни [140, с. 80]. С. Є. Панцьо, досліджуючи антропонімію Лемківщини кінця XVIII–початку XX ст., припускала, що епіцентр іррадіації такої словотвірної моделі знаходиться саме на цій території. [126, с. 62]. На землях Бойківщини, Гуцульщини, Опілля прізвища з формантами *-ак* (*-як*), *-чак* належать до найпродуктивніших [22], так само в переселенців із території Польщі на Тернопільщину [10].

Нововолинські антропоніми з суфіксами *-ак* (*-як*), *-чак* утворено від:

1) варіантів християнських чоловічих і жіночих імен: *Андрусак* < *Андрусь* < *Андрій* (СУІ, 33), *Андріан* (СУІ, 35); *Антощак* < *Антошко* < *Антош* < *Антон*; *Вархоляк*. Теоретично можливі різні версії: 1) < *Вархола* < *Варфоломій* (СУІ, 59); 2) < *Вархола* < діал. *вархолá* ‘сварка, лайка’, пор. ще діал. *вархóлити* ‘підбурювати, дражнити, лаяти’ (ЕСУМ, I, 334), імовірно, ‘*так могли називати людину, схильну до суперечки’; *Васютяк* < *Васюта* < *Василь* (СУІ, 61), *Василина* (СУІ, 59); *Гаврильчак* < *Гаврилько* < *Гаврило*; *Гавриляк* < *Гаврило*; *Грисяк* < *Грись* < *Григорій*; *Грищак* < *Гриц/а/ь* < *Григорій*; *Грищак* < *Гришко* < *Гриша* < *Григорій*; *Гурак* < *Гура* < *Гурій*; *Гуряк* < *Гур/а/я* < *Гурій*; *Давидяк* < *Давид*; *Доротяк* < *Дорота* (СУІ, 112); *Карп’як* < *Карпо*; *Крисак* < *Крис/ь/я* < *Христофор*, *Христофора* (СУІ, 403), *Христина* (СУІ, 402), див. ще *Крисюк*; *Лазарищак*, *Лазорищак*, *Лазаріщак*, *Лазоріщак* < *Лаза/оришко* < *Лазар*; *Лучак* < *Лука*; *Маринчак* < *Маринко* чи *Маринка* < *Марин* (СУІ, 210) або *Марина* (СУІ, 211); *Мариняк* < *Марин* (СУІ, 210) або *Марина* (СУІ, 211); *Марчак* < *Марко* (СУІ, 216) або *Марчак* < *Мáрча* < *Марія* (СУІ, 212); *Марунчак* < *Марунько/а* < *Марко* (СУІ, 216), *Марія* (СУІ, 213); *Матусяк* < *Матусь* < *Матій* < *Матвій*; *Мисак* < *Мис* < *Михайло*; *Мишак* < *Миш/а* < *Михайло*; *Мищак* < *Миц/ь* < *Михайло*; *Мільчак* < *Мілько* < *Мільо* < *Омелян* і *Омеляна* (СУІ, 270), якщо не *Мільчак* < *Мілька* < *Міла/я* < *Людмила* (СУІ, 202), *Мелана* (СУІ, 224); *Міхалак* < *Міхál* < *Михайло*; *Місяк* < *Місь/о* < *Михайло*; *Оленяк* < *Олена* (СУІ,

266) або *Оленяк* < *Оленя* < *Ольга* (СУІ, 268); *Павляк* < *Павло*; *Пащак* < *Пашко/а* < *Паш/а* < *Павло* (СУІ, 279), *Параска* (СУІ, 287); *Петрак* < *Петро*; *Прищак* < *Прищ* < *Прицько* (Редько, II, 861); *Савівчак* < **Савівко* < **Савів* < *Сава* (див. *Савюк*); *Савчак* < *Савка/о* < *Сава* (див. *Савюк*); *Семанчак* < *Семанко* < *Семан* < *Сем/а* < *Семен*; *Сіряк* < *Сір*, *Сіра*, якщо не *Сіряк* < *сіряк* ‘старовинний верхній довгополий одяг із грубого сукна’, правдоподібно, ‘*вказівка на зовнішній вигляд носія’; ‘зневажл. незаможна людина; бідняк’, ‘неосвічена, некультурна людина з низів’ (СУМ, IX, 229); *Стасяк* (див. *Стасів*); *Стащак* < *Сташко/а* < *Стахій* (СУІ, 347), *Євстахій*, *Євстахія* (СУІ, 125–126), *Остан* (СУІ, 276), *Станіслав* і *Станіслава* (СУІ, 347); *Стецяк*, *Стицяк* < *Стець/о* < *Степан*; *Устяк* < *Устьо/я* < *Устим* і *Устина* (СУІ, 370; 371); *Федорак* < *Федор/а* < *Федір* (СУІ, 375), *Федора* (СУІ, 378); *Федняк* (очевидно, *Фединяк*) < *Федин/а* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Фецяк* < *Фець* < *Федір* (СУІ, 376); *Хомяк*, *Хом'як* < *Хома*, пор. ще апелятив *хом'як* ‘назва тварини’, ‘перен., розм. неповоротка, незграбна, нерозторопна людина’ (СУМ, XI, 124); *Юрчак* < *Юрка/о* < *Юр/а* < *Юрій*.

У «Словнику українських імен» І. І. Трійняка трапляються також на згрубілі форми імен із зневажливим відтінком: *Гавриляка* (СУІ, 78); *Мариняка* (СУІ, 211); *Мисак* (СУІ, 237); *Мишака* (СУІ, 238); *Петрак* (СУІ, 293). У зв'язку з цим частину прізвищ на *-ак*, *-ак-а* можна пов'язувати безпосередньо з відповідними згрубілими варіантами імен, а отже, за таких обставин мова може йти про лексико-семантичне творення;

2) давньослов'янських відкомполітичних і відапелятивних імен-прізвищ: *Бабак*, *Бабяк* < *Баба* < *баба* (див. *Бабенко*), якщо не *Бабак* < *баба́к* ‘ледар’ (ЕСУМ, I, 103), ‘перен. неповоротка, ледача людина; нероба’ тощо (СУМ, I, 75), діал. ‘бабій’ (Ш.1, 9), пор. ще рос. апелятиви *ба́бья́к* ‘сором'язливий одружений чоловік’, ‘залицяльник’ та ін. (ЭССЯ, I, 108), а також рос. діал. *баба́ка* ‘бабуся, мати батька чи матері’ (СРНГ, 2, 16);

Базака < *Базь/о*. Похідне: 1) < *Василь* (СУІ, 60); 2) < *ба́зі* ‘разговорь, розказни’ (Гр., I, 19), пор. ще діал. дієсл. *базува́ти* ‘грати на контрабасі’,

‘теревенити, базікати’ (ЕСУМ, I, 114), правдоподібно, ‘*так могли називати дуже говірливу людину’; 3) < діал. *базь-базь* ‘вигук, яким підкликають овець’ (ЕСУМ, I, 115), очевидно, ‘*носій первісного прізвиська часто використовував це слово у своєму мовленні’; пор. також рос. діал. апелятив *база* ‘крикунка, горласта жінка’ (СРНГ, 2, 47);

Байдак < *Байда* < *ба́йда́* (див. *Байда*), пор. ще діал. дієсл. *ба́йдати* ‘молоти дурниці, говорити нісенітницю’ (ЕСУМ, I, 115), а також рос. діал. *ба́йда́к* ‘бешкетник, дурень’ та ін. (СРНГ, 2, 53); *Беляк, Біляк* (пор. САІ *Белякъ* (Дем, 65), давньоукраїнське іменне утворення *Біляк*, яке, на думку П. П. Чучки, означало *білолицю, біловолосу* або *білотору* людину (дет. див. (Ч.1, 56)) < *Білий* < *білий*, правдоподібно, ‘*так могли називати світловолосого; світлошкірого; посивілого; блілого носія’, якщо не *Беляк, Біляк* < *біляк* ‘заст., зневажл. білогвардієць, білобандит’ та ін. (СУМ, I, 185); *Бичак* < *Бич* < *бич* ‘перен. те, що завдає великої шкоди, лиха’, ‘перен. гостре викриття, картання’ та ін. (СУМ, I, 171); пор. також апелятив *бича́* ‘бычекъ’ (Гр., I, 59), можливо, ‘*про дужу, кремезну людину’, ще діал. дієсл. *бичува́ти* ‘бити батогами’ (ЕСУМ, I, 188); *Бобак* (пор. ОН ст.-укр. *Бобъ*, 1421 р. (ССМ, I, 103), (Демчук, 128), давньослов'ян. ім'я *Боб* (про походження цієї ОН (див. Ч.1, 60)). Можливі версії: 1) < *Боб* < *Борис* (СУІ, 51); 2) < *Боб* < *Біб* < *біб* (див. ще *Біб*), можливо, ‘*так називали людину, в раціоні якої було багато *бобів*; хто багато вирощував цієї культури’; *Босак* (пор. ОН *Босъ* (< ОН *Бо[гу]с[лавъ]*) (Х., Д., 27)) < *Босий* (пор. ОН *Босий* (Ч.1, 77)) < *бо́сий* ‘невзутий, без взуття’, ‘про убогу людину, бідняка’ (СУМ, I, 222), якщо не *Босак* < *боса́к* ‘боса людина’ (Редько, I, 93), пор. ще апелятив *бося́к* ‘голодранець, безпритульний’ (ЕСУМ, I, 237); *Бурчак* (пор. дієсл. *бурча́ти* ‘буркотіти’ (ЕСУМ, I, 297), очевидно, ‘*так могли називати *буркотуна*’, див. ще *Бурко*); *Бучак*. Спектр мотивації широкий: 1) < *Буч/а* < *бу́ча* (див. *Бучко*); 2) < *Буч/а* < *Бук* < *бук* (див. *Буков*); 3) < діал. *буча́к* ‘бузьок, лелека’ (Гр., I, 118); *Буцак* (див. *Бушко*); *Вишняк* < *Вишня* < *вишня*, якщо не *Вишняк* < *вишня́к* ‘вишневий сад’, ‘розм. вишнева наливка’ (СУМ, I, 544); *Вороняк*. Похідне: 1) (див. *Воронов*); 2) пор. ойконіми *Ворона* (Вл., І-Ф.), *Ворони* (Вн., Лв., Пл.) (Редько, I, 170, 171), очевидно, ‘*із вказівкою на походження носія’; 3) < діал.

вороня́ка ‘ворона’ (Аркушин, 71);

Гадяк. Теоретично можливі різні версії: 1) < *Гад* (СУІ, 79); 2) < *Гад* < *гад* ‘перен. зневажл. погана, підступна, огидна людина’ (СУМ, II, 9), можливо, також ‘*перен. про дуже спритну та хитру, вертку людину; пролазу’, пор. ще псл. **gadati* ‘думати, передбачати, говорити’, а також дієсл. діал. *га́дити* ‘ганьбити’, *гада́ти* ‘думати; ворожити’, діал. ‘згадувати’ (ЕСУМ, I, 449); *Гловяк* < *Глова* < *глова́* (див. ще *Головенко*); *Гоняк* (пор. ОН *Гонь* (< ОН *Gonimir* (Худаш, 79), діал. апелятив *го́ня* ‘гони, переслідування’ (ЕСУМ, I, 534), дієсл. *гонити*); *Грабчак* < **Грабко* < *Граб* < *граб* (див. *Граб*), якщо не *Грабчак* < діал. *грабча́к* ‘молодий граб’ (ЕСУМ, I, 578); *Грижак* < *Грижа* < *грижа*. Спектр мотивації широкий: а) ‘хвороба’ (ЕСУМ, I, 594)); б) діал. ‘журба, турбота, гризота; сум, терзання’, правдоподібно, ‘*так називали дуже засмучену людину, яка постійно тужила’; в) пор. ще дієсл. діал. *грі́жати* ‘годувати, доглядати’ (ЕСУМ, I, 594); *Гризак* (див. *Гриз*, пор. ще *Грижак*); *Гримак* (пор. дієсл. *гримати* ‘сильно стукати, ударяти, бити чим-небудь’, ‘голосно ляяти, дорікати кому-небудь у чомусь’ (СУМ, II, 167), пор. ще діал. апелятив *гріма́к* ‘шматок льоду, уживаний для того, щоб спускатися на ньому з гори’ (Редько, I, 249)); *Дробчак* < *Дробко* (пор. ОН *Дробко* (Ч.1, 176)) < *Дроб* < *дроб*; *Дубенчак* (див. *Дубенчук*); *Захильняк* (пор. дієсл. *хильну́ти* ‘перен., розм. схилити до чого-небудь, зробити щось’ ‘перен., розм. багато пити, часто вживати алкогольні напої; пиячити’ тощо (СУМ, XI, 57)); *Жолобак* < *Жолоб* (пор. ОН ст.-рос. *Желоб* (*Жолоб*), перша половина XVI ст., (В., 112), про походження ОН *Жолоб* див. ще (Ч.1, 190)) < *жо́лоб* ‘дерев’яна посудина у вигляді довгастого чотирикутника, призначена для годівлі та напування тварин’, ‘діал. дерев’яний зруб колодязя, цямриння’ (СУМ, II, 543), мотивацію встановити важко; *Затерака* (пор. дієсл. *затерти* ‘перен., розм. замовчувати, приховувати що-небудь’, ‘перен., розм. перешкоджати кому-небудь виявити себе, свої здібності, не давати можливості висунутися, відзначитися’ та ін. (СУМ, III, 347), очевидно, ‘*той, хто *затирає*’); *Зубяк* < *Зуб* < *зуб* (див. *Зуб*); *Кабяк* < *Каба* < *каба́* (див. *Каба*); *Кисляк* (пор. ОН ст.-рос. *Кисляк*, 1630 р. (В., 141), ОН *Кисляк* ‘похмура, непривітна людина’ (Осташ, 544)) < *Кислий* < *кі́слий* (див. *Кислий*), якщо не *Кисляк* < *кисля́к* ‘перен., зневажл. про в’ялу, нудну

людину, що завжди скиглить, жаліється’ (СУМ, IV, 154); *Черняк* (див. *Черненко*);

3) від апелятивних характеристик осіб: *Возняк* < *Возний* < *вóзний* (див. *Вознюк*); *Гірняк* (пор. діал. апелятив *гірня́к* ‘горець’ (СУМ, II, 76)); *Гіщак* (пор. апелятив *гуща* ‘густий ліс, хаші’ (СУМ, II, 201), ойконіми *Гоща* (Рв.) (Редько, I, 210), *Гуща* (Вл.) (Ш.1, 40), очевидно ‘*вказівка на місце проживання чи походження людини; [і] може мати літературний характер’); *Гоцуляк* (пор. етнонім *гу́цу́л* ‘гуцуль, житель Гуцульщини’ (Гр., I, 344)); *Гривняк* (пор. діал. мікроетнонім *гривня́к* ‘русин з-під Перемишля та Ярослава’ (ЕСУМ, I, 593), якщо не *Гривняк* < *Гривна/я* (пор. ОН *Гривня* (Ч.1, 138)) < *гривна/я*); *Гуменяк* (див. *Гуменюк*); *Джуряк* < *Джура* < *джу́ра* (див. *Джура*); *Дратвяк* < *Дратва* < *дра́тва* ‘міцна просмолена чи навощена нитка, якою шиють взуття, шкіряні вироби і т. ін.’ (СУМ, II, 408), ‘*так могли називати шевця’; *Коваляк* (див. *Коваленко*); *Литвяк* (пор. апелятив *лі́тві́* ‘Литва’, ‘бѣлоруссы’ (Гр., II, 363)); *Мазурчак* (пор. *мазу́рка* (жін. до *ма́зур*) ‘велика етнічна група поляків, що живе на північному сході Польщі й говорить одним із діалектів польської мови’; ‘польський національний танець із тридольним тактом, що поширився в інших країнах як бальний’ (СУМ, IV, 596)); *Пастушак* (пор. *пасту́х* ‘той, хто пасе стадо, череду, отару і т. ін.’ (СУМ, VI, 91)).

Варто наголосити: немає однозначної словотвірної мотивації значної кількості антропонімів цієї моделі, бо деякі могли утворитися від варіантів імен, що перейшли в розряд прізвищ без будь-яких змін, або ж бути похідними від апелятивних означень особи й апелятивів, зафіксованих лексикографічними працями. Отже, такі прізвища можна трактувати як такі, що виникли і внаслідок лексико-семантичного перенесення, і афіксальним різновидом морфологічного способу творення.

Модель із суфіксами -ик / -ік, -чик

В українському антропоніміконі прізвища з формантом *-ик* – це власні назви, словотвірна структура яких часто не має однозначного трактування через полісемантичність самого суфікса. Афікси *-ик / -ік (-чик)* в українській апелятивній лексиці науковці розглядали як словотвірні (зокрема субстантивні) і демінутивні форманти, а в антропонімії – як демінутивні або патронімні [29, с. 44].

У пам'ятках української мови XIV–XVIII ст. формант *-ик* виявлено в структурі

і патронімів, і демінутивів [195, с. 124]. На думку П. П. Чучки, відіменні прізвища на *-ик* не варто з категоричністю розглядати ні серед семантичних (демінутивних) утворень, ні серед морфологічних (патронімних) [198, с. 316]. І. Д. Скорук так само зауважувала, що прізвища на *-ик* не мають однозначного тлумачення. З одного боку, майже всі вони могли бути утворені семантичним способом від відповідних варіантів імен, оскільки суфікс *-ик* має демінутивне значення; і саме такі варіанти імен завжди продуктивні в побуті українців. З іншого боку, враховуючи можливість патронімічної функції форманта *-ик*, такі антропоніми можна вважати морфологічними утвореннями від повних, коротких, усічених чи усічено-суфіксальних імен [155, с. 307].

За дослідженнями Г. Л. Аркушина, на Західному Поліссі найменування на *-ик / -ік, -чик* становлять продуктивний тип назв осіб; ідеться, зокрема, про варіанти імен, а також назви синів від прізвиськ їхніх батьків [3, с. 99].

Твірними основами для прізвищ із формантами *-ик / -ік, -чик* були християнські імена (чоловічі та жіночі) різної структури: *Адамик* < *Адам*; *Аліксейчик* < **Аліксейко* < *Алексій (Олексій)*; *Андронік* < *Андрон* < *Андрій* (СУІ, 33), *Андріан* (СУІ, 35); *Андрунік* < *Андрунь* < *Андрій*; *Андросик, Андрусик* < *Андро/усь* < *Андрій* (СУІ, 33), *Андріан* (СУІ, 35); *Антошик* < *Антош* < *Антон*; *Арсенік* < *Арсен*; *Бобик* < *Боб* < *Борис* (СУІ, 51), якщо не *Бобик* < *бóбик* ‘змени. від *біб*’ (Гр., I, 77) чи *Бобик* < *Боб* < *Біб* < *біб* (див. *Біб*); *Божик* (пор. ОН *Божъ, Бож, Божя, Божик* (про походження яких див. (Худаш, 37; Ч.1, 68–69; Чучка, 77), а також апелятив *божий*) < *Богдан* (СУІ, 50); *Вавдійчик* < **Вовдійко* < *Вовдій* < *Овдій* (СУІ, 255); *Ваврик* < **Вавр* < *Лавр* < *Лаврін*; *Василик* < *Василь*; *Васьовчик* < **Васьовко* < *Васьов* < *Василь*; *Ващик* < *Вашко (Івашко)* < *Іван* (СУІ, 145) або *Ващик* < *Васько* < *Василь* (СУІ, 61); *Веремійчик, Веремічик* < *Вереме/ійко* < *Вереме/ій* < *Ярема*, див. ще *Веремій*; *Гавлик* (можливо, через неправильну вимову носієм звук [р] < [л]) < *Гаврик* < *Гаврило*; *Гальчик* < *Галька* < *Галя* < *Галина* (СУІ, 80), *Ганна* (СУІ, 82), якщо не *Гальчик* < *Галча* < *галча́* ‘пташа галки’ (СУМ, II, 22), пор. ще псл. корінь *гал* ‘чорний, смуглявий’ (Ч.1, 121), очевидно, ‘із вказівкою на зовнішні особливості носія, зокрема колір волосся чи шкіри’; *Ганзлик, Ганзик* < *Ганзя* < *Ганна*; *Герасимик*

< *Герасим*;

Годік. Гіпотетично можливі різні версії: 1) < *Годя* < *Гордій* (СУІ, 92); 2) < ОН *Года* < ОН *Годебратъ*, *Годиславъ*, *Годомиръ*, *Брзгодъ*, основа *-год-* у яких виражала поняття ‘годитися, гідний, гожий’ (Ч.1, 125); 3) < ОН *Годъ* < ОН *Годегундъ*, *Годолубъ*, про походження докл. див. (Худаш, 76); 4) < *Год/а* < діал. *год* ‘рік’, діал. *года* ‘передшлюбна угода’ (ЕСУМ, I, 544), пор. ще дієсл. *годити* ‘задовольняти когонебудь, роблячи приємне, потрібне, бажане; догоджати’; діал. ‘наймати’ (СУМ, II, 103);

Грицик < *Гриц/а/ь* < *Григорій*; *Гурернік*, можливо, < *Гура* < *Гурій* (СУІ, 97); *Дацик* < *Даць* < *Данило*; *Демчик* < *Демко* < *Дементій*, *Демид* (СУІ, 102), *Дем'ян* (СУІ, 103); *Дем'яник* < *Дем'ян*; *Децик* < *Дець/ь* < *Дам'ян*, *Діонісій* чи *Денис* (Ч.1, 153); *Іванік* < *Іван*; *Іванчик* < *Іванко* < *Іван*; *Івчик* < *Івко* < *Іов*; *Ілик* < *Іля/ьо* < *Ілля*; *Ілюшик* < *Іллюша* < *Ілля*; *Ісик* < **Ісьо* < *Йосип*; *Іцик* < *Ісько* < **Ісьо* < *Йосип*; *Карнік* < *Карно*; *Касянчик* < *Касянко* < *Касян*; *Катик* < *Катя* < *Катерина* (СУІ, 169), пор. ще апелятиви *кат* ‘шар, верства’, *ката* ‘рід взуття’, ‘назва одягу’ (Редько, I, 445); *Киричик* < *Кирик* (СУІ, 173) або *Киричик* < *Кирик* < *Кирило* (СУІ, 173); *Костик* < *Костя* < *Костянтин*; *Костючик* < *Костюк* < *Костя* < *Костянтин*; *Кузьмик* < *Кузьма*; *Лаврик* < *Лавр* < *Лаврін*; *Левчик* < *Левко*; *Ленік* (див. *Лень*); *Лукашик* < *Лукаш* < *Лука*; *Луцик* < *Луць/я* < *Лука* (СУІ, 198), *Лук'ян* (СУІ, 200), *Лукерія*, *Лукіліан*, *Лукина* (СУІ, 199), *Лукія*, *Лук'яна* (СУІ, 200); *Ляшик* < *Ляш* < *Лях* < *Ілля* (СУІ, 152), хоча можливе зіставлення з *лях* ‘поляк’ (СУМ, IV, 582); *Марчик* < *Марко* (СУІ, 216) або *Марчик* < *Марча* < *Марія* (СУІ, 212); *Матейчик* < *Матейко* < *Матей* < *Матвій*; *Матронік* < *Матрона* < *Мотрона*; *Мелесик* < *Мелесь* < *Мелетій*; *Микулик* < *Микула* < *Микола*; *Мироник* < *Мирон*; *Михайлик* < *Михайло*; *Михалик* < *Міхал* < *Михайло*; *Мінчик* (див. *Ми/інько*); *Міхалік* < *Міхал* < *Михайло*; *Наумик* < *Наум*; *Несторик* < *Нестор*; *Олесик* < *Олесь* і *Олеся* < *Олександр* (СУІ, 261) і *Олексій* (СУІ, 265), *Олександра* (СУІ, 263) і *Ольга* (СУІ, 268); *Олісейчик* < *Олісейко* < *Олісей* < *Єлісей*; *Онисик* < *Онис/ь* < *Онисим* (СУІ, 271) і *Онисій* (СУІ, 272), *Онопрій* (СУІ, 272); *Осіїк* < *Осій* < *Осія* (СУІ, 275); *Павлик*, *Павлік* < *Павло*; *Павлючик* < *Павлюк* < *Павло*; *Пановик* < *Панов* < *Пан* < *Пантелеймон*; *Пашик* < *Паш/а* < *Павло*

(СУІ, 279), *Параска* (СУІ, 287); *Петрик* < *Петро*; *Петручик* < *Петрук* < *Петро*; *Процик* < *Проць* < *Прокіп*; *Радик* < *Рад* < *Радивон* (СУІ, 313) або *Радик* < *Рада* (СУІ, 309); *Розік* < *Розя* < *Розалія* (СУІ, 314); *Савик*, *Савік* < *Сава* (див. *Савюк*); *Созонік* < *Созон*; *Сацук* < *Саць* < *Сак* < *Ісак*; *Салівончик* < *Саливонко* < *Саливон*; *Сахнік* < *Сахно* < *Сахон* < *Софон* (СУІ, 345) або *Сахнік* < *Сахно* < *Олександр* (СУІ, 262); *Севостянік* < *Севастян*; *Собчик* < *Собко* < *Севастян* (СУІ, 328); *Сімоник*, *Сімонік* < *Сімон* < *Семен*; *Силик* < *Сила* (СУІ, 337), див. ще *Сила*; *Симонік* < *Симон*; *Сірик* (див. *Сірко*); *Стахнік* < **Стахно* < *Стах* < *Євстахій* і *Євстахія* (СУІ, 125–126), *Стахій* (СУІ, 347); *Тищик* < *Тишко* < *Тихін*; *Федик* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Федчик* < *Федька/о* < *Фед/а/ь/ьо/я* < *Федір* (СУІ, 375–376), *Федора* (СУІ, 378), *Федот* (СУІ, 379), *Феодул* (СУІ, 383); *Харчик* < *Харко* < *Харитон*; *Хомик*, *Хомік* < *Хома*; *Юзвик*, *Юзвік* < *Юз* < *Юзеф* (*Йосип*) (СУІ, 406) або *Юзвик*, *Юзвік* < *Юзва* < *Юзя* < *Юзефа* (СУІ, 406); *Юник* < *Юн/а/ь/я* < *Юній* і *Юнія* (СУІ, 408); *Юрчи/ік*, *Юрчік* < *Юрча* < *Юрка/о* < *Юр/а* < *Юрій*; *Ющик* < *Юшко* чи *Юсько* < *Юхим* (СУІ, 410) або *Ющик* < *Юсько* < *Юсь* < *Йосип* (СУІ, 161); *Явдик* < *Явдоким*.

В основах антропонімів цієї моделі лежать також давньослов'янські відапелятивні імена та прізвиська: *Бабарик*, *Бабарика* < *Бабір* < діал. *бабір* 'той, хто упадає за чужими жінками' (Аркушин, 6), можливо, також *Бабарик/а* < **Бабар/а* < *Баба* < *баба*; *Бабік* < *Баба* < *баба* (див. *Бабенко*); *Бібіка* < *Біб/а* < *біб/а* (див. *Біб/а*); *Баглик* < *Багля* < *багля́* 'вимощена колодами дорога'; пор. також дієсл. *ба́глиць* 'мостити колодами', 'довго та боляче бити' (ЕСУМ, I, 109), рос. діал. 'сильно топити піч' (СРНГ, 2, 33). Спираючись на відомий слов'янським мовам семантичний перехід *деревина* > *людина*, українські етимологи не заперечують зв'язків між *баглай* і *багля* [75, с. 111];

Батик. Можливі версії: 1) < ОН *Бата* < ОН *Братислав* (Чучка, 51)); 2) < *Бат/ьо* < ст.-укр. *бат* 'брат' (ССМ, I, 88), *ба́тьо* 'батько' (Редько, I, 39), діал. 'хресний батько', 'старший брат', 'дядько' (Чучка, 51), *ба́тя* 'зменш.-пестл. від *ба́тько*' (Гр., I, 34); пор. ще діал. дієсл. *ба́тати* 'різати великими кусками, батувати, панахати' (ЕСУМ, I, 150);

Білик (пор. ОН ст.-укр. *Билик*, 1456 р., *Бѣликъ*, 1443 р. (ССМ, I, 95, 148). Р. Й. Керста зауважувала, що як ім'я цю особову назву вживали в Україні протягом XVI–XVII ст. [78, с. 15], а на думку М. Л. Худаша, ОН *Бѣликъ* – це зменшене суфіксальне похідне утворення від вихідного *Бѣль* (про походження докл. див. (Худаш, 26)) (Худаш, 31), пор. *білий*, очевидно, ‘*про світловолоосу, світлошкіру, посивілу чи, можливо, бліду людину’;

Бойдарік (пор. апелятив *байдара* ‘великий промисловий човен, обшитий шкірою (на річках і морях Західної Азії та Далекого Сходу)’ (СУМ, I, 89), хоча, імовірно, *Бойдарік* < **Бо/айдар* < *Байда* < *байда* (див. *Байда*)); *Божедарник* < *Божедар* (пор. ОН *Божидар* (Ч.1, 69)) < **божедар*, пор. словосполучення ‘божий дар’, можливо, ‘*людина, яка постійно молила Господа про певні дари’; *Бозик* (пор. апелятиви *бóзя* ‘дит. бог’, *боз* ‘бузина’ (Гр., I, 82), діал. ‘біб’ (ЕСУМ, I, 223)); *Бомчик* < *Бомк* < *бомк* (див. *Бомк*); *Боровик* (пор. ОН ст.-укр. *Боровикъ*, *Боровик*, 1481 р. (ССМ, I, 113), САІ *Боровикъ* (Демчук, 129)). Теоретично можливі версії: 1) < САІ *Боровъ* < САІ *Боръ* < САІ *Бориславъ*, *Боривои*, *Желиборъ* (Демчук, 53; 61; 66); 2) < *боровік* ‘житель бора’ та ін. (Гр., I, 87); *Бублик* (пор. САІ *Бубликъ* (Демчук, 131)) < *Бубла* (пор. антропонім *Бубла* (Чучка, 93)) < *бубла* ‘мовчун’, ‘гугнявець’ (Чучка, 93), хоча, можливо, *Бублик* < *бублик* ‘бублик, баранок’ (Гр., I, 104);

Влодарчик. Гіпотетично можливі різні версії: 1) < *Влодарко* < *Влодар* < *Володимир* (Гр., IV, 550); 2) < *Влодарка/о* < *володарка* ‘владѣтельница, владѣлица’ (Гр., I, 250); 3) < *Влодарко* < *Влодар* (пор. ОН *Влодар* (про походження див. (Ч.1, 112–113)) < *володар* ‘той, кому належить яка-небудь власність, майно; власник чого-небудь; господар’, ‘той, хто має владу над ким-, чим-небудь, вільно розпоряджається кимось або чимось; велитель’ (СУМ, I, 728);

Войчик (пор. ст.-укр. ОН *Воико*, 1448 р., *Воика*, 1453 р. (ССМ, I, 187), САІ *Войко* (Демчук, 68), ОН *Вой*, *Войк*, *Войка*, *Войко* (про походження яких дет. див. (Ч.1, 108; Худаш, 70), пор. ще псл. іменникову основу **voj* ‘воїн’ (ЕСУМ, I, 416), апелятив *вой* ‘война’, ‘битва’ (Гр., I, 249), рос. діал. дієсл. *войкать* ‘бити’, ‘мучити’ (СРНГ, V, 32), правдоподібно, ‘*так називали войовничу, вороже налаштовану людину’);

Волик. Теоретично можливі версії: 1) < *Володимир* (СУІ, 74); 2) < ОН *Воль* < ОН *Волеслав* (Худаш, 249); 3) < *Воля* < *воля*, очевидно, ‘*про вільну, вольову, рішучу людину’; 4) < *Віл* < *віл* ‘назва тварини’, очевидно, ‘*так могли називати чоловіка низького зросту; дуже працювиту чи сильну людину’; 5) < *волик* ‘зменш.-пестл. до *віл*’ (СУМ, I, 726);

В'юник < *В'юн* < *в'юн* ‘рыба вьюнь’ та ін. (Гр., I, 260), правдоподібно, ‘*так могли називати вертляву, непосидливу людину чи того, хто «викручувався» з будь-якої ситуації’; *Герчик* (пор. діал. апелятив *герч* ‘опух, пухлина’ (ЕСУМ, I, 501), імовірно, ‘*із вказівкою на зовнішній вигляд/фізичні ознаки носія’); *Гоцик* < *Гоц* < *гоц* (див. *Гоц*), якщо не *Гоцик* < діал. *гоцик* ‘прізвисько малого на зріст чоловіка’ (ЕСУМ, I, 577); *Громик*, *Громік* < *Грім* < *грім* (див. *Гром*); *Губчик* (див. *Губченко*);

Гунчик (пор. нім. особове ім'я *Hunn* і *Hun* (Szczołdruch)). Похідне: 1) < *Гунька/о* < *Гуня* < *Сергій* (СУІ, 335); 2) < *Гунька/о* < *гунька* ‘гнусящая, говорящая въ носъ женщина’ (Гр., I, 340), ‘кожухар, кожушник’ (Осташ, 537); 3) < *Гунька/о* (пор. САІ *Гунька* (Демчук, 134)) < *Гунь/я* < *гуня* ‘верхній сукняний одяг, сіряк’, ‘діал. маска, машкара, личина’ (ЕСУМ, I, 620), пор. ще діал. дієсл. *гунити* ‘гудити, ганити’ (ЕСУМ, I, 620), а також дієсл. *гунути* ‘розм. швидко, навально рушити в якомусь напрямі’, ‘розм. важко, із шумом упасти’ (СУМ, II, 194); *Гурчик* (див. *Гурко*); *Делик* (пор. діал. апелятиви *дель* ‘перегородка у хліві’, ‘полотно рибальської сітки’ (ЕСУМ, II, 28; 70), *дѣла* ‘вудила в кінській упряжі’ (Аркушин, 124), мотивація незрозуміла через семантичну багатозначність); *Дівончик* (пор. апелятив *дівонька* ‘пестл. до *дівка*’); *Дідик* < *Дід* < *дід* (див. *Діденко*), якщо не *Дідик* < *дідик* ‘дідусь’ та інші (Гр., I, 388); *Дідовик* < *Дідов/а* < *Дід* < *дід*, якщо не *Дідовик* < *Дідова* < *дідов/а/і* ‘старці’, ‘бідняки’ (Гр., I, 389); *Драник* < *Драний* < *драний* ‘порваний, протертий, зношений’, ‘із діркою чи дірками; продірявлений’ (СУМ, II, 406), імовірно, ‘*вказувало на зовнішній вигляд носія’, якщо не *Драник* < *драник* діал. ‘картопляник’ (ЕСУМ, II, 41), можливо, ‘*про людину, яка дуже любила цю страву’; *Дричик* (пор. *дрік* ‘гедзь, овод’ (Гр., I, 445), очевидно, ‘*так могли називати надокучливу людину’; *Дубик*, *Дубік* (пор. САІ *Дубикъ* (Демчук, 128)) < *Дуб* < *дуб* (див. *Дубенко*); *Дудик*, *Дудік* < *Дуда* < *дуда* (див. *Дуда*), пор. ще апелятив *дудик*

‘небольшой камешекъ въ глинь’ (Гр., I, 453); *Дудчик* < *Дудка/о* < *дудка/о* (див. *Дудко*), якщо не *Дудчик* < *Дудка/о* < *Дуда* < *дуда* (див. *Дуда*); *Ємчик* (пор. *ємкий* ‘жвавий, спритний, беручий’ (Редько, I, 353), див. ще *Ємець*); *Зубрик* < *Зубр* (пор. ОН ст.-укр. *Зубрь*, *Зоубрь*, 1404 р. (ССМ, I, 409), САІ *Зубрь* (Демчук, 123)) < *зубр* ‘великий дикий ссавець родини бичачих’, очевидно, ‘*про сильну, дебелу, кремезну людину’; ‘перен., розм. про того, хто має великий досвід, знання в якійсь ділянці, відіграє керівну роль де-небудь; хто вперто дотримується відсталих поглядів, переконань тощо’ (СУМ, III, 728); *Зубчик* < *Зубко* < *зубка* (див. *Зубко*) або *Зубчик* < *Зубко* < *Зуб* < *зуб* (див. *Зуб*), якщо не *Зубчик* < *зубчик* ‘зменш.-пестл. до *зуб*’ (СУМ, III, 728); *Кальчик* (пор. ОН *Калко* (< ОН *Калин*, докл. див. (Ч.1, 201–202), діал. апелятив *калько* ‘лезо коси’; пор. ще рос. діал. дієсл. *калькать* ‘говорити, розмовляти’ та ін. (СРНГ, 13, 8), можливо, ‘*так називали балакучу людину’); *Кліщик* < *Кліщ* < *кліщ*, якщо не *Кліщик* < *кліщик* ‘зменш. до *кліщ*’ (СУМ, IV, 186) (див. ще *Кліщенко*); *Кущик* (див. *Куценко*); *Царик* (пор. апелятиви *цар*, а також *цáрик* ‘зменш. від *цар*’ та ін. (Гр., IV, 423)).

Частина онімів походить від апелятивних характеристик осіб: *Бойчик* < *Бойко* < *бойко* (див. *Бойченко*); *Воляник* (див. *Волянюк* 1); *Гоцулик*; *Дігтярик*; *Драчик* < *Драч* < *драч* (див. *Драч*); *Жидик* < *Жид* (пор. ОН ст.-укр. *Жидь*, 1401 р. (ССМ, I, 360), різні версії трактування ОН *Жид/ь* (докл. див. (Худаш, 161–162; Ч.1, 186)) < *жид* ‘заст. єврей’ (СУМ, II, 528), ‘діал. перен. скупа хитра людина’ (Аркушин, 154), якщо не *Жидик* < *жі́дик* ‘малий жид’ (Чучка, 224);

Коберник (пор. діал. *кобёр* ‘килим’, очевидно, ‘*так могли називати майстра, що виробляв килими’, див. ще *Коверник*); *Ковалик* < *Коваль* < *коваль* (див. *Коваленко*), пор. ще апелятив *ковáлик* ‘зменш.-пестл. до *коваль*’ тощо (СУМ, IV, 201); *Ковальчик* < **Ковалько* чи **Ковалець* < *Коваль* < *коваль*, якщо не *Ковальчик* < *ковальчик* ‘зменш.-пестл. до *коваль*’ тощо (Гр., II, 260); *Кушнерик*; *Малярчик*; *Москалик* < *Москаль* < *москаль* (див. *Москаленко*), якщо не *Москалик* < *моска́лик* ‘заст. пестл. до *москаль*’ (СУМ, IV, 808); *Овчарик* (пор. *вівчар*, а також *овчáрик* ‘зменш. від *вівчар*’ та ін. (Гр., III, 34)); *Попик* < *Піп* < *піп*, якщо не *Попик* < *попик* ‘зменш. від *піп*’ (Гр., III, 327); *Слободяник* (пор. *слободя́нин* ‘слобожанин’ (СУМ, IX,

365)).

Отож розглянуті антрополоксеми з формантами *-ик / -ік*, *-чик* – або демінутиви, тобто належать до лексико-семантичних утворень, або патроніми, утворені морфологічним способом.

Модель із формантом *-ець*

Одна з функцій суфікса *-ець* у праслов'янській мові – творення демінутивів і гіпокористик [212, I, с. 100]. У цей період він був поширений і в апелятивах, і в ойконімах, приєднувався переважно до іменних основ. В апелятивах, сполучаючись з іменниками, прикметниками та дієслівними основами, утворював словотвірно-семантичні поля «особа», «істота», «конкретний предмет», «абстрактне поняття», «місце»; ці похідні вживали з нейтральним або демінутивним значенням [45, с. 42]. Р. Є. Керста зауважувала, що з часом формант *-ець* втрачає своє демінутивно-гіпокористичне значення та стає патронімним суфіксом [78, с. 80]. Г. Л. Аркушин зазначав, що на Західному Поліссі лексеми з цим афіксом становлять непродуктивний тип назв осіб із відтінками зменшеності та пестливості; суфікс функціонує в основному у варіантах власних імен [3, с. 92]. На думку ж Р. І. Осташа, афікс *-ець* оформляв варіант імені людини, щоб виділити її серед інших *Романів* і *Михайлів* у певному середовищі, або ж первісно, у час свого виникнення, вказував на молодий вік особи [120, с. 114]. П. П. Чучка вважав, що група прізвищ із суфіксом *-ець* – це переважно демінутивні апелятиви й імена, зокрема особові атрибутиви, етніоніми та катойконіми, агентивно-професійні назви, гіпокористичні варіанти імен, неособові апелятиви, проте серед них є і такі, що утворені морфологічним способом (патронімні назви) [198, с. 318].

У нововолинській антропонімній системі серед онімів цієї моделі можна виділити такі лексико-семантичні групи:

1) прізвища, похідні від християнських чоловічих і жіночих імен різної структури: *Гаврилець* < *Гаврило*; *Галанець*. Похідне: 1) (див. *Галан*); 2) < діал. *галанець* ‘фат, франт; хитрун’ (ЕСУМ, I, 457); *Захарець* < *Захар* і *Захарія* (СУІ, 138); *Іванець* < *Іван*; *Карпець* < *Карпо*; *Катеринець*, *Катиринець* < *Катерина*;

Конанець < *Конон*; *Костянець* < *Костян* < *Костя* < *Костянтин*; *Лук'янець* < *Лук'ян*; *Максимець* < *Максим*; *Мартинець* < *Мартин*; *Михайлець* < *Михайло*; *Наумець* < *Наум*; *Остонець* < *Остан*; *Панець* < *Пан* < *Пантелеймон*; *Прохорець* < *Прохор*; *Романець* < *Роман*; *Савинець* < *Савин* (СУІ, 321), якщо не *Савинець* < *Савин* < *Сава* (див. *Савюк*); *Семенець* < *Семен*; *Степанець* < *Степан*; *Юронець* < *Юрій*; *Якимець* < *Яким*; *Яковець* < *Яков* < *Яків*.

Наведені прізвища трактовано як антропоніми подвійної словотвірної мотивації, тобто вони могли утворювати і демінутивні варіанти імен (лексико-семантичний спосіб), і патроніми, похідні від імен за допомогою суфікса *-ець* (морфологічний спосіб творення). Однак це не має відношення до антропонімолексем на зразок:

Витковець. Гіпотетичні версії: 1) < **Витков* < *Витько* < *Віктор* (СУІ, 67); 2) < **Витков* < *Витько* < *Вить/я* < *Віктор*, *Віталій*, *Вікентій* (СУІ, 66–67;70); 3) < **Витков* < *Вітка* (про походження ОН *Вітко* див. (Ч.1, 102)) < *Віта* < *Віта*, *Віталіна*, *Віталія* (СУІ, 70–71); 4) < **Витков* < *Витко* (пор. ОН *Ви/ітко* (детально про походження див. (Чуч1., 99, 102))) < *Вит* < ОН *Витиславъ*, *Витогостъ*, *Витомиръ* та ін. (докладно див. (Худаш, 64; Ч.1, 99))); 5) < **Витков* < *Витка* < діал. *вітка* ‘мотузка’, ‘обруч’, ‘ганчірка для обмотування’, пор. ще дієсл. *вита́ти*, *віти* (ЕСУМ, I, 383); 6) < **Витков* < *Витко* < *Вит* < *Віт* < *віт* ‘діал. війт’ (ЕСУМ, I, 397); 7) пор. ще ойконіми *Витків* (Льв., Рв.), *Витківці* (Тр.) (Редько, I, 149), правдоподібно ‘*із вказівкою на місце проживання чи походження людини’;

Ворковець. Можливі версії: 1) < **Ворков* < *Ворко* < *Орест* (СУІ, 273); 2) < **Ворков* < *Ворко* < діал. *вórка* ‘воркотання, бурчання’ (ЕСУМ, I, 426), правдоподібно, ‘*про того, хто буркотів’, пор. ще дієсл. *воркувати* ‘перен. ніжно розмовляти з ким-небудь’ (СУМ, I, 739);

Гризовець < **Грицов* < *Гриц/а/ь* < *Григорій*; *Денисовець* < **Денисов* < *Денис*; *Івановець* < **Іванов* < *Іван*; *Карповець* < **Карпов* < *Карпо*; *Лучинець* < **Лучина* < *Луца* < *Лука*; *Мишковець* < **Мишков* < *Мишко* < *Миш/а* < *Мих/а* < *Михайло*; *Павлюковець* < **Павлюков* < *Павлюк* < *Павло*; *Панасовець* < **Панасов* < *Панас*; *Саковець* < **Саков* < *Сак* < *Ісак*; *Тишковець* < **Тишков* < *Тишко* < *Тихін*; *Харковець*

< *Харков < Харко < Харитон; Юсковець < *Юськов < Юсько < Юхим (СУІ, 410) чи Юськовець < *Юськов < Юсько < Юсь < Йосип (СУІ, 161); Яковинець < *Яковин < Яков < Яків, що утворені від посесивно-патронімних похідних на -ов, -ин за допомогою афікса -ець, який до них приєднувався. До речі, П. П. Чучка припускав, що лексеми з двоморфемними формантами -инець, -овець – це патронімний словотвірний тип, широко відомий західним слов'янам, білоруській мові, наявний у західних областях України [198, с. 318; див. ще 128, с. 68];

2) антропоніми, утворені від давньослов'янських відкомполітичних і відапелятивних імен, а також прізвищ пізнішого походження: Білинець (пор. давньослов. ім'я *Бѣлинъ*, докл. див. (Чучка, 66)). Можливі версії: 1) < *Білин < Білий < білий (див. Білевич); 2) < *білинець, можливо, ‘*так могли називати вихідця з населеного пункту Білин (Вл., Зк.) (Редько, I, 66)’; Білокурець < Білокурий < очевидно, білокú(д)рий ‘*людина зі світлим волоссям (кудрями (= кучерями))’; Борзовець (пор. діал. апелятив *борзий* ‘прудкий, швидкий, моторний’ (СУМ, I, 218)); Бутець < Бутей < бутей діал. ‘молодий пастух у гуцулів’ (ЕСУМ, I, 238), пор. ще ойконім *Бутейки* Рв. (АУ, 44), імовірно, ‘*так могли також називати вихідця з цього н.п.’; Жабровець (пор. апелятив *жабрій* ‘жадный, прожорливый’ та ін. (Гр., I, 470)); Клапець (пор. дієсл. *клáпати* ‘болтать’ (Гр., II, 248), ‘бити, хляпати’, пор. ще діал. дієсл. *клáпити* ‘квапити’ (ЕСУМ, II, 453)); Клапатець (пор. *клапáтий* ‘неуклюжий, большой’ (Гр., II, 248)); Ковтунець < Ковтун < кóвтун (див. Ковтун);

3) оніми, похідні від апелятивних характеристик осіб: Боратинець (пор. ойконім *Боратин* Вл., Лв., Рв. (АУ, 23, 38, 44)); Боровець (пор. ойконіми *Борів* Рв., *Борівка* Вн., Кв., Рв., *Борова* Вл., Кв., Лг., Лв., Хрк., Чрг., *Борове* Вл., Лв., Рв. та ін. (Редько, I, 90), *Борівці* Чрн. (АУ, 52) *Боровичі* Вл. (Ш.1, 16)); Браславець (пор. урбанонім *Брацлав* (Вн.) (АУ, 22)); Бураковець (пор. ойконіми *Буряки* Жт., *Буряківка* Кв., Тр., *Бурякове* Хрк. (АУ, 28; 32; 46; 48), очевидно, ‘*виходець із одного з цих н.п.’, якщо не *Бураковець* < *Бураков < Бурак < бурáк ‘назва рослини’; ‘етн. гра на вечорницях’ (Аркушин, 36)); Бутинець (пор. ойконіми *Бутин* Тр., *Бутини* Лв. (Редько, I, 119), пор. ще апелятив *бу́тін* (див. Бутинін)); Велінець (пор. мікротопонім *Велін* (А.1, I, 99), правдоподібно, ‘*вказівка на місце

проживання/походження’);

Волинець. Гіпотетично можливі версії: 1) пор. хоронім *Волинь*, указує на походження; 2) можливо, непереоформлений топонім, в основі якого широко вживаний у той час апелятив *воля* (Осташ, 534), у який укладався й соціально-економічний зміст: так називалися поселення, мешканці яких були звільнені від сплати податків (Ш.1, 29), ‘село, населене вільними людьми’ (ЕСТУ, 138);

Головенець (пор. с. *Головне* Лбм. Вл., очевидно, ‘вказівка на місце проживання/походження людини’; див. ще *Головенко*); *Голядинець* (пор. антропонім **Голяда*, рос. діал. апелятив *голяда́* ‘бідняк’, ойконім *Голядин* (Ш.1, 34), ‘*так могли називати вихідця з цієї території’); *Грабовець*. Похідне: 1) пор. ойконіми *Грабів* (Пл., Рв., І-Ф., Чрг.), *Грабове* (Вл., Зк., Од.), *Грабівка* (І-Ф., Чрг.), *Грабівщина* (Пл.) ‘*указувало на місце проживання чи походження носія’; 2) < *Грабов* < *Граб* < *граб* (див. *Граб*); *Гушинець* (пор. ойконіми *Гушин* Пл., Чрг. (Редько, І, 271), *Гуца* Вл. (Ш.1, 40)); *Згоранець* (пор. апелятив *згорани* ‘найменування мешканців/жителів із гір’, пор. також ойконім *Згорани* (Ш.1, 56), очевидно, ‘*з указівкою на місце проживання чи походження людини’); *Дубинець* (пор. ойконім *Дубно* Рв., див. ще *Дубинюк*); *Канівець* (пор. ойконім *Канів* Чрк.); *Ковальовець*. Можливі версії: 1) < **Ковальов* < *Коваль* < *коваль*; 2) < **Ковальов* < *ковалів* ‘належний ковалеві’ (СУМ, IV, 202); 3) пор. ойконім *Ковалів* Дон., См., Чрг. (Редько, І, 481), очевидно, ‘*із вказівкою на місце походження чи проживання першоносія’; *Лиманець*; *Малярець* (див. *Малярчук*); *Московець* (пор. топонім *Москва*, Росія); *Ніжинець* (пор. ойконім *Ніжин* Чрг., очевидно, ‘так називали вихідця чи жителя цього населеного пункту’); *Положевець* (пор. с. *Положеве* Шц., Вл.); *Полтавець*; *Пономарець* (див. *Пономарчук*); *Скулинець* (пор. с. *Скулин* Квл., Вл.); *Уманець*; *Фастовець* (пор. ойконім *Фастів* Кв.); *Харковець*; *Херсонець*; *Циганець* (пор. етнонім *циган*, а ще дієсл. *циганити* ‘розм. випрохувати, видурювати що-небудь; канючити’, ‘заст. у весільному обряді – ходити по хатах переодягнутими циганами та ін. і випрохувати різні речі, щоб поміняти їх потім на горілку’ (СУМ, XI, 208–209)); *Цуманець* (пор. с. *Цумань* Квр., Вл.); *Черкасець*.

Деякі нововолинські найменування цієї групи можуть бути назвами вихідців із

якогось населеного пункту (катоїконімами), що без жодних змін перейшли в розряд прізвищ, а отже, могли бути утворені лексико-семантичним способом.

Модель із суфіксом -ськ-ий (-цьк-ий, -зьк-ий)

Прізвища прикметникового типу з формантами *-ськ-*, *-цьк-*, *-зьк-* існують у ряді слов'янських мов. Семантичний зміст антропонімної формули «особове ім'я + відтопонімне означення» полягає у відповіді на запитання *звідки?* чи *де?* та ідентифікації особи за географічною або етнічною ознакою, за місцем походження, за назвою маєтку, яким особа володіє, за назвою місцевості, в якій проживає чи з якої прибула. Тому твірною основою другого компонента цієї формули виступає топонім або етнонім, який у багатьох мовах еволюціонував у прізвище [130, с. 103–104]. У східних слов'ян уживання іменувань зазначеної антропонімної формули регулювалося соціальною належністю поіменованої особи. У давньоруській мові патроніми на *-ськ-* вживали для осіб княжого походження за назвою володіння. Починаючи з XV ст., відад'єктивні форми на *-ski / -cki* стають найпродуктивнішим способом ідентифікації поляків. С. М. Пахомова вказувала, що антропонімна формула «особове ім'я + відтопонімне означення» – це характерна риса саме західнослов'янської антропонімії, оскільки формування приватної власності та успадкування землі в західних слов'ян із різних причин пройшло раніше, ніж у решти слов'ян [130, с. 106]. А Ю. К. Редько зазначав, що за місцем походження іменували і представників соціальних низів і середніх станів [141, с. 20].

Як зауважувала Л. О. Кравченко, ономасти часом схиляються до думки, що виникнення в Україні прізвищ на *-ськ-* – це наслідок польського впливу, бо імена, детерміновані прикметниками із суфіксом *-ськ-*, не дістали в російській антропонімії такого поширення, як в українській або білоруській [90, с. 61]. Щоправда, С. М. Пахомова зазначала: іменування князівських родів за допомогою форманта *-ськ-* побутували й у феодальній Росії, а утворювалися від назви уділу чи маєтку князя [130, с. 164]. На думку ж Р. Й. Керсти, антропоніми з формантом *-ськ-ий* уже з XIV–XV ст. належали до поширеного типу особових назв, який не був тоді тільки шляхетським [78, с. 25]. С. Є. Панцьо наголошувала,

що в Україні з XVIII ст., коли йшов процес формування та закріплення прізвищ, почалося захоплення «шляхетними» іменуваннями, тому деякі прізвища на *-ськ-ий / -цьк-ий* могли утворюватися штучно [127, с. 181]. Сучасні прізвища на *-ськ-ий / -цьк-ий* в українському антропоніміконі становлять третій основний словотвірний тип і належать до найбільш поширених на всій території країни [140, с. 78]. Суфікс *-ськ-ий* творить прикметники від іменників – місцевих назв, указуючи на зв'язок місцевості з особою, яка або проживає в тій місцевості, або володіє там землею [42, с. 24]. Прізвища з суфіксом *-ськ-ий* (*-цьк-ий*, *-зьк-ий*) науковці трактують по-різному: як лексико-семантичні утворення [90], як антропоніми, що виникли морфологічним способом [90], як оніми з поліфункційними формантами [112]. П. П. Чучка розглядав такі утворення в межах морфологічного, зауважуючи, що частина з них постали завдяки семантичному способу творення [198, с. 373]. Ю. К. Редько зауважував: якщо коренева морфема прізвищ із суфіксами *-ськ-(ий)*, *-зьк-(ий)*, *-цьк-(ий)* – власне ім'я, то такі прізвища утворено не від імені безпосередньо, а від назви населеного пункту, яка, у свою чергу, похідна від імені [141, с. 19]. Б. Б. Близнюк [22], Г. Д. Панчук [128], С. Є. Панцьо [126] дотримуються думки, що більшість прізвищевих назв на *-ськ-ий* можна кваліфікувати як первинні, такі, в основах яких лежить відтопонімний прикметник, і як вторинні, похідні від імен і прізвищ. Крім того, П. П. Чучка зазначав, що антропоніми ад'єктивного типу на *-овськ- / -евськ-*, *-ьск-* в українській та інших слов'янських мовах почали виконувати й патронімну функцію [203, с. 52]. Такі тлумачення форманта *-ськ-ий* українськими дослідниками-ономастами – яскраве підтвердження поліфункційності цього суфікса. Усе-таки більш вірогідна думка про відойконімне походження найменувань на *-ськ-ий*.

Отже, відтопонімні прізвища жителів м. Нововолинська на *-ськ-ий* (*-цьк-ий*, *-зьк-ий*) можна об'єднати в декілька лексико-семантичних груп.

До підгрупи антропонімів, мотивованих ойконімами Волині, належать: *Адамовський* (с. Адамівка Рт.); *Березицький* (с. Березичі Лбш.); *Березницький* (с. Березники Рт.); *Білецький*, *Білицький* (с. Біличі Ів., Лбм.); *Бобицький* (с. Бобичі В-В.); *Боголюбський* (с. Боголюби Лц.); *Будницький*, *Будніцький* (пор. ойконім *Будники*

Лбм. Вл.); *Веретинський* (пор. мікротопонім *Веретин* Шц. Вл. (А.1, I, 104)); *Войницький* (с. *Війниця* Лк.); *Волинський* (пор. хоронім *Волинь*); *Годомицький* (с. *Годомичі* Квл.); *Гайковський* (с. *Гайки* Тр.); *Голобський* (с. *Голоби* Квл.); *Городенський*, *Городинський* (с. *Городне* Лбм., с. *Городині* Рж.); *Гороховський* (сміт *Горохів*); *Долинський* (с. *Долина* Рт.); *Дольський* (с. *Дольськ* Тр., Лбш.); *Доманівський* (с. *Доманове* Рт.); *Древінський* (с. *Древині* Ів.); *Дубовський* (с. *Дубове* Квл., с. *Дубівка* Квл.); *Жабський* (пор. топоніми *Жабське* (САОУ, 277), с. *Жабка* Квр. Вл., якщо не *Жабський* < *жа́бський* ‘жаб'ячий’ (Гр., I, 470)); *Жирицький* (с. *Жиричі* Рт.); *Жуковецький* (с. *Жуковець* Гр.); *Заблоцький* (с. *Заболоття* Лц.); *Забузський* (с. *Забужжя* Лбм.); *Зажицький* (пор. мікрогідронім *Зажиське* Мн. (А.1, I, 272)); *Залужський* (с. *Залужжя* В-В.); *Залуцький* (с. *Залука* Шц.); *Зарицький* (с. *Заріччя* В-В., Квл., Мн.), *Іваницький* (сміт. *Іваничі*); *Камінський* (х. *Камінь* К-К.); *Качинський* (с. *Качин* К-К. Вл.); *Кашевський*, *Кашовський* (с. *Кашівка* Квл.); *Кашубський* (пор. мікротопонім *Кашуби* (А.1, I, 328)); *Ковальський* (х. *Ковалі* Лбм.); *Козловський* (с. *Козлів* Лк.); *Красовський* (с. *Красів* Гр.); *Лавровський* (с. *Лаврів* Лц.); *Липинський* (с. *Липини* Лц.); *Лісовський* (с. *Лісове* Мн.); *Луцький* (м. *Луцьк*); *Маковський* (х. *Маків* Рж.); *Мокрицький* (пор. с. *Мокрець* Тр.); *Ольшевський* (х. *Ольхове* Рт., х. *Вільхівка* Рж.); *Орехівський* (х. *Оріхове* Ст.); *Островський* (с. *Острів* Квр. чи с. *Островки* Мн.); *Павловський* (с. *Павлівка* Ів.); *Полонський* (с. *Полонка* Лц.); *Романовський* (с. *Романів* Лц., Рж. або с. *Романівка* Ів., Лц.); *Рудницький* (с. *Рудники* Мн.); *Садовський* (с. *Садів* Лц.); *Селецький* (с. *Селець* В-В., Тр. або с. *Сільце* Квл., Рт.); *Сокольський* (с. *Сокіл* Лбм., Рж.); *Сорочинський* (х. *Сорочин* Тр.); *Уляницький* (с. *Уляники* Рж.); *Хоміцький* (с. *Хомичо* Лбм.); *Хмільовський* (с. *Хмелів* В-В або *Хмелівка* В-В); *Червінський* (х. *Червин* Лбш.).

Серед прізвищ, похідних від ойконімів інших областей України, виділено такі утворення: *Азовський* (м. *Азов* Зп.); *Ахтирський* (можливо, початковий звук [а] виник із первісного [о], пор. ойконім *Охтирка* См.); *Бадивський* (пор. мікротопонім *Бадівський хутір* (А.1, I, 23), а також ойконім *Бадів* Зк.); *Базальський* (пор. ойконім *Базалія* Хм.); *Байдецький* (пор. ойконім *Байдівка* (Лг.)); *Баранецький* (пор. ойконіми *Баранець* См., *Барани* Кв., Лв.); *Барановський* (пор. ойконіми *Баранівка* Дц., Жт.,

Лв., Пл., См., Тр., Хрк., Хм., Чрг., *Барани* Кв., Лв.); *Баранський* (с. *Барани* Кв., Лв.); *Барський* (пор. ойконім *Бар* Вн.); *Бачинський* (пор. ойконім *Бачина* Лв.); *Белецький*, *Бєлєцький*, *Білецький* (пор. ОН ст.-укр. *Бѣлєцкии*, 1421 р., а також ойконіми *Білка* Жт., Лв., Од., Тр., Фр., *Білки* Вн., Жт., Зк., Кв., См.); *Березинський* (пор. ойконіми *Березинка* Зк., *Березина* Жт., Лв., Рв., Тр., І-Ф); *Березовський* (с. *Березів* Лв., Хрк., Чрв. або с. *Березове* Дн., Зк., Пл., Рв.); *Бєлоцерковський*, *Білоцерківський* (м. *Біла Церква* Кв, с. *Білоцерківка* Жт., Зп., Мк., Пл.); *Бельський*, *Більський* (пор. ойконіми *Більськ* Пл., Рв., *Біла* Вн., Лв., Рв., Тр., Хм., Чрв., *Біле* Лв., Лг., Рв., Хрк., *Білька* Рв., *Більки* Пл.); *Білянський* (пор. ойконіми *Біляни* Вн., *Білянка* Лг.); *Бовсуновський* (пор. ойконім *Бовсуни* Жт); *Богачевський* (пор. ойконіми *Богачівка* Кв., *Богачі* Лв.); *Бонецький* (пор. ойконім *Боньки* Лв.); *Боруцький* (пор. ойконім *Борутине* Жт.); *Борщевський* (пор. ойконіми *Борщі* Од., *Борщів* Жт., І-Ф., Кв., Лв., Тр., *Борщова* Хрк., *Борщово* Чрг.); *Бохонський* (пор. ойконіми *Бохни* Хм., *Бохоники* Вн.); *Боярський* (пор. ойконіми *Боярка* Кв., Рв., Чрк., *Боярки* Пл., пор. ще *боярський* ‘боярській’, ‘шаферській’ (Гр., I, 91)); *Братковський* (пор. ойконіми *Братківці* Лв., І-Ф, *Братковичі* Лв.); *Брицький* (пор. ойконіми *Брицьке* Вн., *Бриків* Рв., Тр.); *Брушневський* (пор. ойконім *Брошнів* (І-Ф.); *Бузінський* (пор. ойконіми *Бузинівка* Лг., *Бузинівщина* Пл., *Бузинове* Од.); *Бурачковський*, *Бурачківський* (пор. ойконім *Бурячки* Мк.); *Бурковський* (пор. ойконіми *Бурки* Рв., *Бурківка* Чрг., *Бурківці* Вн., Жт., Кв.); *Вакуловський* (пор. ойконіми *Вакули* Лв., *Вакулівка* Од.); *Ваневський* (пор. ойконіми *Ванів*, *Ваньківці*, *Ваньковичі* Лв.); *Василевський* (пор. ойконіми *Василів* Кв., Чрв., *Василівка* Вн., Дн., Жт., Зп., Крв., Лг., Мк., Пл., См., Хрк., Хс., *Василівське* Зп.); *Васютинський* (пор. ойконіми *Васютинці* Пл., Хм., Чрк., Вн.); *Ваховський* (пор. ойконіми *Вахівка* Вн., Кв.); *Вачевський* (пор. ойконім *Вачів* Хм.); *Виговський* (с. *Вигів* Жт., с. *Вигівка* ІФ.); *Вижановський* (пор. ойконім *Вижине* Од.); *Винарський* (пор. ойконім *Винарі* Хрк.); *Винницький* (пор. ойконім *Винники* Пл.); *Височанський* (пор. ойконіми *Височанське* Од, *Височанка* ІФ., *Височани* Лмк.); *Вичаковський* (пор. ойконім *Вичівка* Рв.); *Вишневецький* (с. *Вишнівець* Тр.); *Вітковський* (пор. ойконім *Витків* Лв., Рв.); *Вінецький* (пор. ойконім *Вінне* Зк.); *Вінницький* (м. *Вінниця*, пор. ще ойконім *Винники* Лв.); *Внуковський* (пор. ойконім *Внукове* Крм. (САОУ, 849));

Войцеховський (пор. ойконім *Войцехівка* Хм.); *Волянський* (пор. ойконіми *Воляни* Лв., *Волянка* Лв., *Волянщина* Жт.); *Вручинський* (пор. хутір *Врочинського* Хм. (САОУ, 251)); *Гавронський* (пор. хутір *Гавронській* Пл. (САОУ, 252), ойконім *Гавронщина* Кв.); *Галинський*, *Галінський* (пор. ойконіми *Галина* Лв., *Галинка* Кв.); *Галицький* (пор. ойконіми *Галич* І-Ф., Тр., *Галиця* Чрг.); *Гарлінський* (пор. ойконім *Гарлани* Тр.); *Гвоздицький*, *Гвоздівський* (пор. ойконім *Гвоздець* І-Ф.); *Главанський*, *Глованський* (пор. ойконім *Главані* Од.); *Глушковський* (пор. ойконім *Глушків* І-Ф.); *Голінський* (пор. ойконіми *Голяня* Рв., *Голянь* І-Ф.); *Головатський* (пор. ойконім *Головатівка* Пл.); *Головацький* (пор. ойконіми *Головач* Пл., *Головачі* См., *Головатівка* Пл., *Голови* І-Ф.); *Голубовський* (пор. ойконіми *Голубів* Вн., Пл., Чрг., *Голубівка* Вн., Дон., Дн., Жт., Зп., Лг., Пл., См., Хрк., Чрв., Чрг., *Голубівщина* См., Чрг.); *Гонський* (с. *Гонка* Чрг.); *Горлінський* (пор. ойконіми *Орлинці* Хм., *Орли* Дн., Кв., Рв., очевидно, із протетичним [г]); *Гошовський* (пор. ойконім *Гошів* Жт., Лв., І-Ф.); *Демківський* (с. *Демків* Кв.); *Грабовський* (с. *Грабів* Рв.); *Гречківський* (пор. ойконіми *Гречки* Пл., См., *Гречковець* Лв.); *Грушківський*, *Грушковський*, *Грущинський* (пор. ойконіми *Грушківка* Крв., Пл., *Грушківці* Хм., *Грушка* Вн., Крв., Од., І-Ф., Хм., *Грушки* Дн., Жт., Лв.); *Губський* (пор. ойконім *Губка* Рв.); *Гуровський* (пор. ойконіми *Гурівці* Вн., *Гурівка* Крв., Дн.); *Давидовський* (пор. ойконім *Давидів* Дн., Лв., Тр.); *Дармолінський* (пор. ойконім *Дармолин* Од.); *Дахновський* (пор. ойконіми *Дахнів*, *Дахнівка* Кв., Хм.); *Демчинський* (с. *Демчин* Жт.); *Деревінський* (пор. ойконім *Деревини* Хрк.); *Джулінський* (пор. ойконіми *Жулин* (у вимові насесення *Джулин* Лв. (Редько, І, 300)), *Джулинка* Вн., Кв.); *Дибський* (пор. ойконім *Дибще* (Тр.); *Димовський* (пор. ойконім *Димка* (Чрв.); *Дідковський* (пор. ойконім *Дідківці* Жт., Хм.); *Дмуховський* (пор. ойконім *Дмуховець* Тр.); *Добровольський* (пор. ойконіми *Доброволька* Рв., *Добровілля* Дн., Хм., Хрк., *Добра Воля* Мк.); *Долиновський* (пор. ойконім *Долина* Дн., Дон., Зп., Кв., Лв., Пл., Рв., См., Тр., І-Ф., Чрв.); *Домарецький* (очевидно, здеформоване внаслідок гаплогії з первісного *Домаморицький*; пор. ойконім *Домамориц* Тр.); *Доновський* (пор. ойконім *Донівка* Пл.); *Дроздовський* (пор. ойконім *Дроздів* Рв.); *Дублянський* (с. *Дубляни* Рв.); *Дубанський*, *Дубенський* (пор. ойконіми *Дуб'я* Лв., *Дубно* Рв.); *Дубецький* (пор.

ойконіми *Дубка* І-Ф., *Дубки* Дн., Од., *Дубецько* Прм.); *Дудінський* (пор. ойконім *Дудин* Лв.); *Думанський* (пор. ойконіми *Думанів* Лв., Хм., *Думанці* Кв.); *Елінський*, *Ельницький* (пор. топоніми *Елинъ* Чрг. (САОУ, 1131), *Еленськ* Стародубський повіт (Росія) (САОУ, 276), *Ельне*, *Ельня* Рв. (САОУ, 493)); *Жуковський* (пор. ойконім *Жуків* Лв., См., Тр., ІФ, Хм.); *Жарновський* (пор. ойконім *Жарниська* Тр.); *Желінський* (пор. ойконіми *Жилинського* Хрс. (САОУ, 278), *Жилинці* Тр., Хм., *Жилине* Крим, *Жиліно* Лг.); *Желіховський* (пор. ойконіми *Желехів*, *Желіхове* Лв. (САОУ, 887)); *Жеребецький* (пор. ойконіми *Жеребецькій*, *Жеребецьке* Чрг. (САОУ, 277), *Жеребки* Жт., Тр., Хм.); *Животовський* (пор. ойконіми *Животівка* Вн., *Животівське* Пл.); *Житнецький* (пор. ойконім *Житники* Вн., Кв.); *Жовтянський* (пор. ойконім *Жовтанці* Лв.); *Жуковський* (пор. ойконіми *Жуківський* Рв., *Жуковського* Хрс., х-ри *Жуковські* Пл., *Жуковской* Пл., *Жуків* Лв., См., *Жукова* Хрс., *Жукове* Дн., Од, *Жуково* Зк. та ін. складні топоніми з першим компонентом *Жуковъ/а/е/о* (САОУ, 278; 889–890)); *Жулинський* (с. *Жулин* Лв.); *Журавський* (пор. ойконіми *Жоравській* Чрг., *Журавская* Чрк., *Журавской* Пл., *Журавське* (*Журавський*) Лг. (САОУ, 278), *Журава* Вн.); *Завадський* (пор. ойконіми *Завадське* Хрк., *Завадській* Вн. (САОУ, 279), а також *Завади* Лв., Хрк.); *Завацький* (пор. ойконім *Завадка* Зк., Лв., І-Ф.); *Загірський*, *Загорський* (пор. ОН ст.-рос. *Загорский*, 1606 р. (В., 118), ойконіми *Загірський*, *Загірське*, *Загорського* (САОУ, 280), а також *Загір'я* Лв., Од., Тр., І-Ф.); *Закревський* (пор. ойконіми *Закревскъ* Хм., *Закревське* Од. (САОУ, 281), а також с. *Закревка* Кв.); *Заньківський* (пор. ойконім *Заньківська* Жт. (САОУ, 282), а також *Заньки* Чрг.); *Заславський* (пор. ойконіми *Заславській* Хрс. (САОУ, 284), *Ізяслав* Хм, а також убанонім *Заслав*, Білорусь); *Заячковський* (пор. ойконім *Заячківка* Кв.); *Зборівський*, *Зборовський* (пор. ойконім *Зборів* Тр.); *Здебський* (пор. ойконім *Издебській* Хрс. (САОУ, 288)); *Зембицький* (пор. мікрогідронім *Земба* Рв. (Шийка, 249)); *Зінський* (пор. убанонім *Зінці* Пл.); *Зубрицький* (пор. х-ри *Зубрійські* Пл. (САОУ, 286), ойконім *Зубриця* Лв.); *Іванський* (пор. ойконім *Іванне* (Рв.); *Ільницький* (пор. ойконіми *Ільник* Лв., *Ільниця* Зк.); *Кавський* (пор. ойконім *Кавсько* Лв. (САОУ, 290)); *Казановський* (пор. ойконіми *Казановського* Вн., *Казанів* І-Ф. (САОУ, 290; 904)); *Калінський* (пор. ойконіми

Калина Од., *Калини* Зк.); *Каневський* (пор. ойконіми *Канівське* Зп., *Канівські х-ри* Зп. та ін. (САОУ, 293) *Канів* Чрк.); *Каплінський* (пор. ойконім *Каплинці* Пл.); *Капустинський* (пор. ойконіми *Капустинській* Пл., *Капустинський Ліс* Тр.(САОУ, 293), а також *Капустин* Хм., *Капустине* Кв., Мк., *Капустинці* Кв., Пл., См., Тр., Чрг.); *Карванський* (пор. ойконіми *Караванська Вершина* (САОУ, 293), *Караван* См., Хрк.); *Карвацький* (пор. ойконім *Карвати* Лв.); *Карпінський* (пор. ойконім *Карпи* Лв.); *Карповський* (с. *Карпів* Пл.); *Карчевський* (пор. топонім *Карчевській Хуторь* (САОУ, 305), а також ойконіми *Карчеве* Лв., *Карчев'я* Чрг., *Карчі* Рв., *Карчівка* Жт., Лв., См., Тр., *Карчівці* Чрв.); *Кацановський*, *Качановський* (пор. ойконіми *Качановская* (САОУ, 294), а також *Качани* Лв., Рв., *Качанівка* Вн., См., Тр., Чрг., *Качанове* Пл.); *Квасневський* (пор. ойконіми *Квасенина* Лв., *Квасниця* Тр.); *Квашинський* (пор. ойконім *Квашин* Крв.); *Квятковський*, *Кв'ятковський* (пор. ойконіми *Квітка* Крв., Од., Пл., Хрк., Хм., *Квітки* Кв.); *Кобилянський* (с. *Кобилянка* Кв.); *Китайгородський* (пор. ойконім *Китайгород* Вн., Дн., Крв., Хм.); *Кієвській* (пор. ойконіми *Київське* Мк. (САОУ, 295), *Київ*); *Клімашевський* (пор. ойконім *Клімашівка* Хм.); *Кобеляцький* (пор. топоніми *Коб'ляцкій* Пл., *Коб'ляцкой* Пл. (САОУ, 298), а також *Кобилець* І-Ф., *Кобиляки* або *Кобеляки* Пл.); *Коблянський* (пор. топоніми *Кобылянскаго* Хрс., *Кобылянській* Вн. (САОУ, 298), а ще *Кобила* І-Ф., *Кобилля* Рв., Тр., *Кобиляни* Лмк.); *Ковалевський* (пор. топоніми *Ковалевской* Пл., *Ковалівський* Дон. (САОУ, 298), а також *Ковалів* Дон., См., Чрг., *Ковалівка* Дн., Кв., Крв., Лв., Лг., Мк., Од., Пл., См., Тр., Хм., Хрк., Хс., Чрг.); *Ковалинський*, *Ковалінський* (пор. топонім *Коваленській* Жт. (САОУ, 298), а ще *Ковалин* Кв.); *Ковальський* (пор. топоніми *Ковальскаго* Хм., *Ковальського* Чрк. (САОУ, 298), а також с. *Ковалі* Жт., Кв., Лв., Пл., Рв., См., Хрк., якщо не *Ковальський* < *ковальський* 'кузнечный' (Гр., II, 260)); *Ковчинський* (пор. ойконім *Ковчин* Чрг.); *Кожуховський* (пор. топонім *Кожуховській* (САОУ, 299), а також *Кожухів* Вн., *Кожухівка* Вн., Жт., Кв.); *Корецький* (пор. ойконім *Корець*, Рв., Кв., Лв., Пл.); *Корсунський* (пор. ойконім *Корсунь* Кв., пор. ще рос. діал. апелятив *корсунський* 'сильна, витривала, дебела людина' та ін. (СРНГ, 14, 373)); *Кривицький* (с. *Кривичі* Рв.); *Круковський* (с. *Круки* Рв.); *Кульчицький* (с. *Кульчиці* Лв.); *Ланевський* (с. *Ланівка* Лв.); *Левицький* (пор.

ойконіми *Левки* Чрг., *Левко* Чрв.); *Лозинський* (пор. ойконіми *Лозина* Лв., *Лозин* Пл., *Лозини* Лв.); *Лозовицький* (пор. ойконім *Лозовики* Жт.); *Лужанський* (пор. ойконіми *Лужани* Чрв., *Лужанка* Зк., Лв., Од.); *Магерівський* (с. *Магерів* Лв.); *Макарський* (с. *Макарів* Лв.); *Малиновський* (пор. ойконіми *Малинів* Лв., См., Тр., *Малинівка* Дон., Дн., Жт., Зп., Лв., Мк., Од., *Малинівці* Лв., Хм.); *Махновський* (пор. ойконіми *Махнівка* Пл. або *Махнівці* Лв.); *Мединський* (с. *Медин* Тр.); *Навроцький* (пор. ойконім *Наврати* Жт., Вн., Лв., Тр., Хм.); *Ніверський* (пор. ойконім *Ніверка* Хм.); *Новаковський* (пор. ойконім *Новаківка* Крв.); *Новицький* (с. *Новики* Тр.); *Островецький* (с. *Островець* Рв.); *Пашковський* (пор. ойконіми *Пашків* Чрг., *Пашківка* Кв., Од.); *Петрівський* (пор. ойконіми *Петрів* ІФ, Чрг., *Петрівка* Вн., Дн., Дон., Од.); *Поплавський* (с. *Поплавки* Тр.); *Потоцький* (пор. ойконім *Патоки* Вн.); *Пристанський* (с. *Пристань* Рв.); *Раєвський* (с. *Раїв* Тр.); *Рожновський* (с. *Рожнів* І-Ф); *Савицький* (с. *Савичі* Рв.); *Самборський* (м. *Самбір* Лв.); *Синицький* (с. *Синиці* Лв.); *Сітовський* (пор. ойконім *Ситівка* Жт.); *Соболевський* (пор. ойконім *Соболів* Жт.); *Сокальський* (м. *Сокаль* Лв.); *Соколовський* (с. *Соколів* Рв.); *Сороківський* (пор. ойконім *Сороківка* Хрк.); *Сосницький* (пор. ойконім *Сосниця* Чрг., Вн., Жт., Зп.); *Сохацький* (пор. ойконім *Сохачі* Чрг., хоча існує також ойконім *Сохацький* Пл.); *Стадницький* (с. *Стадники* Рв.); *Станівський* (пор. ойконім *Станове* Зк.); *Тетерський* (пор. ойконіми *Тетерка* / *Тетірка* Жт.); *Токарський* (с. *Токарі* Пл., См.); *Томашевський* (с. *Томашів* Рв.); *Трачевський* (с. *Трачів* Пл.); *Туровський* (пор. ойконім *Турів* Чрв.); *Фітьковський* (пор. ойконім *Фітьків* І-Ф); *Ходаковський* (пор. ойконім *Ходаківка* Пл.); *Хмельницький* (пор. ойконіми *Хмельник* Вн. або *Хмельниця* Чрг.); *Цибульський* (пор. ойконім *Цибульки* См.); *Чайковський* (пор. ойконім *Чайківка* Жт., Кв., Од., Пл., Хрк.); *Чернецький* (пор. ойконіми *Черниця* Жт., Лв., Рв., *Черник* І-Ф); *Черняхівський* (пор. ойконім *Черняхів* Жт., Кв., Рв.); *Шаварський* (пор. ойконім *Шаварі* Лв.); *Шатковський* (пор. ойконім *Шатківка* Лг.); *Шептицький* (пор. ойконім *Шептичі* Лв.); *Шимановський* (с. *Шиманівка* Вн.); *Шумський* (пор. ойконіми *Шумськ* Жт., См., *Шумське* Тр., *Шуми* Вн., І-Ф); *Шутовський* (пор. ойконім *Шутова* Лв.); *Юрковський* (с. *Юрківка* Пл., Вн., Зп., Кв., Лг.); *Яблонський* (пор. ойконіми *Яблонне* (*Яблунне*) Жт., Рв., *Яблоня* (*Яблуня*) Мк.); *Яворський*

(с. Явора Лв.); *Ясинський* (пор. ойконіми *Ясинки* Зк. або *Ясинки* І-Ф); *Яцковський* (пор. ойконім *Яцківці* Вн.).

У деяких випадках походження нововолинських прізвищ на *-ськ-ий* (*-цьк-ий*, *-зьк-ий*) можна пов'язувати з ойконімами як Волині, так і інших областей: *Байдовський* (пор. мікротопонім *Байдове* Квр. Вл. (А.1, І, 25), а також топоніми *Байдівка* Лг., о. *Байди* Зп.); *Барщевський* (пор. ойконіми *Борці* Од., *Борців* Жт., Кв., Лв., Тр., І-Ф., *Борщівка* Квл. Вл., Рв., Тр., Хм., Хрк.); *Батоговський* (пор. топонім *Батоговъ* Пл. (САОУ, 819), а також мікротопоніми *Батоговий* Лц. Вл. (А.1, І, 31), *Батіг* Рв. (Шийка, 20)); *Березницький* (пор. ойконіми *Березник* Зк., Рв., Хрк., *Березники* Рт. Вл., Жт., Хрк.); *Білинський* (с. *Білин* Квл. Вл., Зк., с. *Білине* Од.); *Боровський* (пор. ойконіми *Борівське* Хрк., *Борів* Рв., *Борова* Кв., Лг., Лв., Хрк., Чрг., *Борове* Лбм. Вл., Лв., Рв.); *Буковський* (пор. ойконіми *Буків* Лц. Вл., *Буківка* Чрв., *Букова* Лв., *Букове* Зк., І-Ф.); *Буяновський* (с. Лц. *Буяни* Вл., с. *Буянів* Лв.); *Вербицький* (пор. ойконіми *Вербиця* Лв., Тр., *Вербичі* Чрн., Чрг., *Вербичне* Тр. Вл., *Вербич* суч. с. Гранів Вн. (Осташ, 533), мікротопоніми *Вербиця* Рв., *Вербицьке* Лбм. Вл. (А.1, І, 100)); *Вербінський* (пор. ойконіми *Вербин* Пл., Чрг., *Вербна* Тр. мікротопоніми *Вербина* Шц., Рт., Лбш. Вл. та ін., *Вербне* Тр. Вл. (А.1, І, 100–101)); *Висоцький* (пор. с. *Висоцьк* Лбм. Вл., Рв., ойконіми *Висоцько* Лв., *Висоцьке* Крв., *Висока* Лв., с. *Високе* Лбм. Вл., Дн., Жт., Зп. тощо); *Вишневський* (пор. с. *Вишнів* Квр., Лбм. або с. *Вишнівка* Лбм. Вл., Зп., Пл., ІФ., Хрк., Чрг., а також ойконіми *Вишнів* ІФ., *Вишнева* Хрк., *Вишневий* Вн., Дн., Зп., Мк., Пл., См., Тр., Хрк., Хс., Чрг., *Вишневе* АР Крим, Днп., Дн., Зп., Кв., Лг., Од., Пл., Рв., См., Хм., Хрк., Хрс., Чрг.); *Вільчинський* (с. *Вілька-Підгородянська* Лбм., с. *Вілька-Садівська* Лк. Вл., пор. ще ойконім *Вілька* Рв., Лв.); *Вольський* (с. *Воля* Квл. Вл., пор. також ойконім *Воля* Тр., Дон., Кв., Крв., Лв., Мк., Од., Пл., Рв., См. та ін. складні географічні назви н. п. України з першим чи другим компонентом *Воля*; *Вронський* (с. *Ворона* Квл. Вл., І-Ф., ойконім *Ворони* Вн., Лв., Пл.); *Гаєвський* (с. *Гайове* Квр. Вл., пор. ще топоніми *Гаївське*, *Гаєвичі* (САОУ, 25–253; 645), Жт., ойконіми *Гаї* Лв. См., Тр., Пл., Гаївка Хрк.); *Глинянський* (с. *Глинянка* Лбм. Вл., с. *Глиняни* Лв.); *Грабовський* (с. *Грабове* Шц. Вл., Зк., Од., пор. ще ойконіми *Грабів* Пл., Рв., І-Ф., Чрг., *Грабівка* І-Ф., Чрг.,

Грабівщина Пл.); *Градиський*, *Градовський* (с. *Граддя* Шц. чи с. *Гряди* Ів. Вл., пор. також ойконім *Гради* Рв.); *Домбровський* (можливо, сполонізоване первісне *Дубровський*, пор. с. *Дубровиця* К-К. Вл., ойконім *Дуброва* Жт., Лв., Од., Рв., Тр., І-Ф., Чрг.); *Дубовський* (с. *Дубове* Квл. Вл., Дн., Жт., Зк., Зп., Лв., Од., Пл., Хрк., пор. ще ойконім *Дубівка* Жт., Кв., Крв., Од., Рв., Тр., Хрк., Чрв.); *Дубравський*, *Дубровський* (див. *Домбровський*); *Заблоцький*, *Заболоцький* (пор. ОН ст.-рос. *Заболоцкий*, перша половина XV ст., (В., 117), ойконіми *Заблоцкой* (САОУ, 279), *Заболоття* Лбм. Вл., Зк., Рв., Лв., Чрг., Чрв.); *Забродоцький*, *Забродський* (пор. ойконіми *Забродський* (САОУ, 279), *Забрід* Лв., Пл., Хм., *Забріддя* Жт., Рв., *Заброди* Рт. Вл., *Забродь* Зк.); *Завидовський* (пор. ойконім *Завидівський* Рв. (САОУ, 279), а ще *Завидів* Гр. Вл., Рв., Зк.); *Загоровський* (пор. ойконіми *Загорівська Воля* (САОУ, 280), а також *Загорівка* Мн. Вл., См., *Загорівщина* Рв.); *Залуський* (пор. ойконіми *Залужє* у Волинській змлі, 1463 р. (ССМ, I, 378), а також *Залужжя* В-В. Вл., Вн., Жт., Лв., Пл., Рв., Тр., І-Ф., *Залуж* Лмк.); *Залуцький* (пор. ойконіми *Залуцьк* Вл., *Залуцьке* См. (САОУ, 281–282), а також *Залуччя* Тр., І-Ф., Хм.); *Запальський* (пор. ойконім *Запольський* Кв. (САОУ, 282), а також с. *Запілля* Лбм., Рт. Вл., с. *Заполля* Жт., Кв., Лв.); *Зеленський*, *Зелінський*, *Зілінський* (пор. ойконіми *Зелінського* Чрк. (САОУ, 285), а також *Зелена* Квл. Вл., І-Ф., Хм., Тр. та ін., *Зелене* Гр. Вл. За матеріалами адміністративно-територіального поділу України відомо більше 40 ідентичних топонімів); *Івановський* (пор. ойконіми *Іванів* Ів. Вл., Вн., Лв., І-Ф., *Іванівка* Ів. Вл., Вн., Дн., Дон., Жт., Зк., Зп., Кв., Крв., Лг., Лв., Мк., Од., Пл., Рв., См., Тр., І-Ф., Хм., Хрк., Хс., Чрг., Чрк., *Іванівці* Вн., Зк., Крв., Лв., Тр., Хм., Чрв.); *Калинівський*, *Калиновський*, *Каліновський* (пор. ойконіми *Калинівський* Дн., *Калиновскій* Чрг., *Калиновской* Пл., Чрг., *Калинів* Лв. (САОУ, 291; 904), а також *Калинівка* Квл., Мн. Вл., Вн., Дн., Жт., Зп., Кв., Крв., Лв., Мк., Рв., См., Тр., Хрк., Хс., Чрг.); *Камінський* (пор. ОН ст.-рос. *Каменский*, середина XV ст. (В., 132), ойконіми *Камінський*, *Камінське*, *Каменской*, *Каменскій*, *Каменскъ*, *Каменская* (САОУ, 291–292), а також *Камінь* Жт., Лв., См., І-Ф., Чрг.), *Камень* (Лмк.), *Камінь-Каширський* Вл.); *Ровенський* (с. *Рівне* Лбм Вл., пор. також м. *Рівне*);

Від назв населених пунктів, розташованих за межами України, утворено

прізвища: *Бляховський* (пор. ойконім *Бляховня*, Польща); *Брянський* (м. *Брянськ*, Росія); *Варницький* (пор. ойконім *Варник*, Болгарія); *Вітанський* (пор. ойконім *Witanice (Witaniec)*, Брацлавське воєводство, Польща (САОУ, 642)); *Дембицький* (пор. урбанонім *Dębica*, Польща); *Дукельський* (пор. ойконім без епентичного [e] *Дукля* (Лмк.)); *Заторський* (пор. ойконім *Затор*, Польща); *Канарський* (пор. ойконім *Конари*, Польща); *Люблінський* (м. *Люблін*, Польща); *Пінський* (м. *Пінськ*, Білорусь); *Слуцький* (м. *Слуцьк*, Білорусь); *Смоленський* (м. *Смоленськ*, Росія); *Стамбульський* (м. *Стамбул*, Туреччина).

Частину нововолинських прізвищ із формантом *-ськ-ий* (*-цьк-ий*, *-зьк-ий*) важко зіставити з назвами конкретних населених пунктів. Вірогідно, топоніми, що свого часу слугували дериваційною базою для таких іменувань, уже зникли; окремі назви населених пунктів змінені, а антропоніми зберегли їх давній вигляд. У структурі ойконіма чи антропоніма можливі були пізніші фонетичні або структурні модифікації, що затемнюють їх безпосередній зв'язок. У будь-якому випадку важко зіставити з сучасними населеними пунктами прізвища *Базалицький*; *Базієвський*; *Бацанський*; *Бешинський*; *Бінецький*; *Біняшевський*; *Буйницький*; *Вінчковський*; *Гордлевський*; *Горільський*; *Занічковський*; *Кавецький*.

Висновки до розділу 3

Досліджувані прізвища виникли афіксальним різновидом морфологічного способу (63 %).

Значна кількість нововолинських дериватів із поліфункційними суфіксами *-ук* (*-юк*), *-чук* (35 %) підтверджує висновки науковців про їхнє західноукраїнське поширення. Прізвища з патронімним афіксом *-енк-о* (17 % від онімів, утворених морфологічним шляхом і 11 % усіх проаналізованих антропонімів) теж посідають чільне місце в місцевому антропоніміконі. Така ситуація, очевидно, зумовлена не так власне лінгвальними, як екстралінгвальними чинниками, передусім активними міграційними процесами не лише в межах країни, а й області, розбудовою робітничого шахтобудівельного селища в результаті чого було сформовано сучасний склад населення цього відносно молодого шахтарського міста. Серед

інших антропонімів, утворених морфологічним способом, домінують прізвища з поліфункційними формантами *-ак* (*-як*), *-чак*, *-ик* / *-ік*, *-ець* (22 %), посесивними суфіксами *-ов* / *-ев* (*-єв*), *-ів* (*-їв*), *-ин* / *-ін* (*-їн*) (16%) і патронімними афіксами *-ич*, *-ович* / *-евич* (10 %). Нововолинські прізвища на *-ськ-ий* (*-цьк-ий*, *-зьк-ий*) в основному мотивовано назвами населених пунктів різних областей України (90 %); ойконіми Волині (5 %) та віддалені топоніми інших країн відображені в антропоніміконі меншою кількістю (1,5 %). У деяких випадках походження відойконімних прізвищ пов'язуємо як із населеними пунктами Волині, так і решти регіонів країни (3,5 %).

Проаналізований прізвищевий матеріал виявив розгалужену систему твірних основ, що свідчить про природний і тривалий процес їхнього формування. За допомогою патронімних (*-енк-о*, *-ич*, *-ович* / *-евич*), посесивних (*-ов* / *-ев* (*-єв*), *-ів* (*-їв*), *-ин* / *-ін* (*-їн*)) і поліфункційних (*-ук* (*-юк*), *-чук*, *-ак* (*-як*), *-чак*, *-ик* / *-ік*, *-ець* та ін.) суфіксів утворено прізвища переважно від чоловічих імен (92 %); деривати від жіночих трапляються відносно рідко (5 %). Ономасти стверджують, що це залежало від екстралінгвальних чинників: за традицією, дитину називали за іменем батька; від імені матері найменування дітей утворювалося тільки у випадках, коли жінка рано залишалася вдовою і ставала главою родини або коли батько мав набагато менший авторитет у сім'ї, і це знали поза її межами. У деяких випадках походження нововолинських онімів пов'язуємо як із чоловічими, так і жіночими іменами (3 %).

Антропоніми, утворені афіксальним різновидом морфологічного способу, пов'язані з різноманітними тематичними шарами загальнорозмовної лексики, яка відображає матеріальний, культурний, історичний досвід суспільного середовища, у якому вона виникла та функціонує, а також картину економічного життя населення; характеризують носіїв в основному за їхніми фізичними ознаками, психічними рисами й особливостями поведінки, що дозволяли вирізнити людину серед інших, соціальним станом і засвідчують контакти мешканців із представниками різних етнічних груп. Ті апелятиви на позначення професії чи заняття, які виявлені в основах нововолинських онімів, вийшли зі сфери загального вжитку, адже зникли

народні ремесла, що не витримали конкуренції з промисловістю. Найменувань, які передають негативну оцінку, значно більше, аніж назв на позначення позитивної характеристики чи ознаки. Домінування негативної оцінної лексики пов'язано, на нашу думку, із увагою мовців до відхилень від норми, де норма – переважно позитивна оцінка. Припускаємо, що строкатість назв із негативною семантикою викликана прагненням перевиховати людину.

Словотвірна структура сучасних прізвищ жителів м. Нововолинська відображає як загальноукраїнські тенденції антропонімійної системи, так і місцеві ознаки, зумовлені лінгвальними та позамовними особливостями.

Основні положення розділу викладено в п'яти публікаціях [180–182; 187; 189].

ВИСНОВКИ

Структурно-семантичний аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області дозволив зробити ряд висновків.

Найбільш прийнятними серед численних визначень терміна *прізвище* визнано тлумачення М. Л. Худаша і П. П. Чучки, які окреслюють основні диференційні ознаки цих антропонімів: спадковість, юридичну обов'язковість, незмінність.

У вітчизняній ономастиці відомо чимало різноманітних за підходами та критеріями спроб групування прізвищ. Сучасні науковці в основному беруть за основу класифікації М. Л. Худаша і П. П. Чучки, лише уточнюючи розряди; семантичний і словотвірний підходи до аналізу й поділ прізвищ на відіменні та відапелятивні стали загальноновизнаними.

Лексичною базою нововолинських прізвищевих основ виступають характерні для українських прізвищ загалом групи онімної й апелятивної лексики, серед яких домінують апелятивні основи (53 %); для відонімних характерна менша продуктивність (47 %). У класі прізвищ відонімного походження переважають антропоніми, мотивовані власними особовими іменами (67 %); відтопонімні прізвища становлять 33 %. Загалом відонімні та відапелятивні основи офіційних особових назв нововолинців складаються з тих самих шарів лексики, що й основи прізвищ українців інших регіонів.

Серед прізвищ, мотивованих різними за структурою іменами, переважають антропоніми, співвідносні з суфіксальними варіантами імен. Менш частотні прізвища, похідні від повних форм і усічених варіантів імен, серед яких представлено також поєднання різних видів скорочення. Відіменні основи антропонімів виступають цінним джерелом інформації про іменні вподобання в час формування прізвищ, різноманітність іменного репертуару, засвідчують адаптацію християнських імен до особливостей української мови та багатство словотвірних варіантів.

Проаналізований прізвищевий матеріал виявив розгалужену систему твірних основ, що свідчить про природний і тривалий процес формування цих антропонімів.

За допомогою патронімних (*-енк-о; -ич; -ович / -евич*), посесивних (*-ов / -ев (-єв), -ів (-їв); -ин / -ін (-їн)*) і поліфункційних (*-ук (-юк), -чук; -ак (-як), -чак; -ик / -ік, -чик; -ець*) суфіксів утворено прізвища переважно від чоловічих імен (92 %); деривати від жіночих особових іменувань трапляються відносно рідко (5 %). Очевидно, це залежало від екстралінгвальних чинників: за традицією, дитину називали за іменем батька; від імені матері найменування дітей утворювали хіба що тоді, коли жінка рано залишалася вдовою і ставала главою родини або коли батько мав набагато менший авторитет у сім'ї. У деяких випадках нововолинські оніми можна співвідносити як із чоловічими, так і з жіночими іменами (3 %).

Особливе місце належить прізвищам відойконімного походження, які вказують на територіальне походження першоносія. Прізвища прикметникового типу на *-ськ-ий (-цьк-ий, -зьк-ий)* в основному мотивовано назвами населених пунктів різних областей України (90 %); меншою кількістю відображено ойконіми Волині (5 %) та віддалені топоніми інших країн (1,5 %). У деяких випадках походження відойконімних прізвищ можна пов'язувати з назвами населених пунктів і Волині, і решти регіонів країни (3,5 %). Прізвища на *-ськ-ий (-цьк-ий, -зьк-ий)* часом засвідчують у складі своїх основ шар топонімної лексики, яка вже може існувати лише в цих антропонімах.

Антропоніми, похідні від апелятивних означень особи, розмежовано на два розряди: прізвища, мотивовані основами з особовим (*nomina personalia*) (52 %) і неособовим (*nomina impersonalia*) (48 %) значеннями. Апелятивна лексика, що лежить в основах прізвищ, має загальнонаціональний характер.

У групах відапелятивних онімів з особовим значенням переважають слова експресивної лексики; твірні основи різноманітні за семантикою: назви людей за зовнішніми ознаками (47 %), поведінковими рисами (33 %), професією (7 %), національністю (7 %). Меншою кількістю утворень (5,5 %) представлено лексико-семантичні групи прізвищ, мотивовані назвами осіб за посадою, віросповіданням, військовою службою, місцем проживання / походження. Простежено лише окремі антропоніми, що вказували на спорідненість (0,5 %). Зрозуміло, що сучасні прізвища цього типу – це назви, позбавлені первісного значення.

В антропоніміконі м. Нововолинська виявлено й пропріальні лексеми неоднозначної мотивації (20 % усіх проаналізованих прізвищ), які можна співвідносити з назвами за зовнішніми чи внутрішніми ознаками, родинними стосунками, особливостями поведінки, соціальним станом, заняттям, місцем проживання чи походження людини, як-от:

Годованець < *годованець*; спектр мотивації широкий: а) ‘заст. дитина, взята на утримання: вихованець’, ‘людина, яка перебуває на утриманні’ (СУМ, II, 104); б) ‘приймак’ (Чучка, 148); в) ‘селянин, який записав комусь своє майно, за що той має годувати його до смерті’ (Редько, I, 220);

Заброда < *заброда*; можлива мотивація: 1) ‘зневажл. людина, що прибула звідки-небудь, не тутешня; чужинець; приبلуда’; 2) ‘чужоземний загарбник’; 3) ‘розм. людина, яка любить бродити, багато блукає’ (СУМ, III, 29); 4) ‘забрызгавшийся грязью’ тощо (Гр., II, 9).

Клас прізвищ, утворених від апелятивів із неособовим значенням, об’єднує антропоніми, похідні від назв звірів, птахів, риб, комах і їх частин; рослин, їх частин і плодів; частин тіла людини; знарядь праці та предметів повсякденного вжитку; страв, напоїв, продуктів харчування; одягу, взуття, тканин; явищ природи та часових понять; розваг, ігор, танців. Такі оніми первісно могли функціонувати як язичницькі імена, що відображали пантеїстичний світогляд наших предків. Спосіб іменування особи на основі метафоризації чи метонімізації продовжував бути особливо активним після занепаду язичницьких імен у творенні різноманітних прізвиць.

Словотвірна структура прізвищ жителів м. Нововолинська відображає як загальноукраїнські тенденції, так і місцеві ознаки, зумовлені лінгвальними та позамовними особливостями. Найбільшу продуктивність у творенні антропонімів виявили афікси *-ук* (*-юк*), *-чук* (35 %), що цілком відповідає західноукраїнській традиції, та *-енк-о* (17 % від онімів, утворених морфологічним способом, і 11 % усіх проаналізованих прізвищ), що, правдоподібно, відображає процес активної розбудови міста за рахунок мешканців інших регіонів України. Серед інших антропонімів, утворених морфологічним шляхом, домінують прізвища з поліфункційними формантами *-ак* (*-як*), *-чак*; *-ик* / *-ік*, *-чик*; *-ець* (22 %),

посесивними суфіксами *-ов / -ев (-ев), -ів (-ів); -ин / -ін (-ін)* (16 %) і патронічними афіксами *-ич; -ович / -евич* (10 %).

Прізвища-композиції (0,3 %) не становлять окремого типу словотвору. Вони, як правило, похідні від ситуативних апелюючих утворень (*Борзобагатий, Пивовар*).

Місцевий антропонімікон відкриває перспективи для осмислення соціокультурних констант регіону з пізнім одночасним заселенням. 6 % складають не українські за походженням прізвища, що відображають активні міграційні рухи другої половини ХХ ст. Найбільшу частку сформували антропоніми, мотивовані російськими основами, а також оніми, утворені шляхом додавання афіксів *-их* до прикметникових, *-ов / -ев / -ев* – до іменникових основ, оформлених за російським зразком. Стосовно багатьох антропонімів важко робити категоричні висновки про їхнє російське походження. Прізвища з суфіксами *-ин / -ін; -ов / -ев / -ев* можуть відображати переоформлення українських варіантів відповідно до фонетико-граматичних особливостей російської мови або ілюструвати українські діалектні явища.

Меншу кількість складають польські та німецькі прізвища, які зазнали певної адаптації до українських фонетичної та граматичної систем (проте такі антропоніми не обов'язково пов'язані з новітніми міграційними процесами – частина їх може відображати давній етнічний склад населення західної Волині, принаймні якщо такі антропоніми відомі й за межами Нововолинська).

Незначними вкрапленнями в місцевій антропонімній системі представлено тюркські, угорські, румунські, чеські, англійські, грузинські, вірменські, італійські, литовські, латиські прізвища, а також найменування азійського походження.

У результаті проведеного комплексного аналізу офіційних особових назв жителів м. Нововолинська Волинської області простежено специфіку місцевого антропонімійного матеріалу, яка полягає в строкатості прізвищевої системи, зокрема й етнічній, що пов'язано з історією формування населення міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркушин Г. Л. Діалектизми як твірні основи західнополіських прізвищ // *Ukrajiniistyka v slovanskom kontexte na začiatku nového tisícročia : Jazykovedný zborník vedeckých študií venovaný životnemu jubileu doc. PhDr. Zuzany Hanudel'ovej, CSc.* Prešov, 2009. S. 62–69.
2. Аркушин Г. Л. Західнополіські прізвища, утворені лексико-семантичним способом // *Acta Onomastica.* Praha, 2001. R. XLII. S. 7–17.
3. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору : монографія. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 764 с.
4. Аркушин Г. Л. Силенська гуторка. Луцьк : «Вежа», 1996. 167 с.
5. Аркушин Г. Л. Функціонування онімів у західнополіських говірках // Аркушин Г. Л. Західнополіська діалектологія : навчальний посібник з регіональної діалектології для студентів спеціальності «Українська мова і література». Луцьк : [б. в.], 2012. С. 208–223.
6. Атлас історії культури Волинської області / відп. ред. Ф. В. Зузук. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. 112 с.
7. Бабій Ю. Б. Прізвища сучасної Середньої Наддніпрянщини : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Одеса, 2007. 19 с.
8. Баранівська О. С. Про польські прізвища (антропонімні гібриди) з формантами *-ik, -uk (-czyk)* // *Студії з ономастики та етимології.* 2006 / НАН України. Ін-т укр. мови; відп. ред. О. П. Карпенко. Київ : [б. в.], 2006. С. 3–8.
9. Баранівська О. С. Прізвищеві гібриди з формантами *-ko, -enk(o)* // *Актуальні питання антропоніміки* / від. ред. І. В. Єфименко. Київ : [б. в.], 2005. С. 31–38.
10. Бачинська Г. В. Антропонімікон переселенців з Польщі на Тернопільщину : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Івано-Франківськ, 2001. 20 с.
11. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Київ : Наук. думка, 1991. 231 с.

12. Бевзенко С. П. Словотворчі типи українських прізвищ східного Поділля в XVII ст. // Друга республіканська ономастична нарада. Київ : [б. в.], 1962. С. 139–141.
13. Берегсасі А., Черничко С. Угорсько-українські міжмовні контакти в антропонімії // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Філологія. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. Вип. XXIX–XXXI. С. 237–241.
14. Білецький А. О. Основи етимологічних досліджень ономастичного матеріалу // Ономастика : респ. міжвідомчий зб. Київ : Наук. думка, 1966. С. 9–16.
15. Білорус А. Про особові назви Західної Волині XVI ст. // Архіви України. 1970. № 3. С. 36–42.
16. Білоусенко П. І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду). Київ : Наук. думка, 1993. 215 с.
17. Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія. Назвы ў іх адносінах да антрапанімічных назваў іншых славянскіх моў (рускай, украінскай, польскай). Мінск : Выд-ва АН БССР, 1963. 57 с.
18. Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія. Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы. Мінск : Навука і тэхніка, 1966. 328 с.
19. Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія. 2. Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі. Мінск : Навука і тэхніка, 1969. 508 с.
20. Бірыла М. В. Беларуская антрапанімія. 3. Структура ўласных мужчынскіх імён. Мінск : Навука і тэхніка, 1982. 320 с.
21. Блажчук Ю. І. Функціональні особливості прізвищ Уманщини // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ, 2005. С. 39–43.
22. Близнюк Б. Б. Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Б. Б. Близнюк. Львів, 1997. 23 с.
23. Братушенко Т. Д. Словотвір зменшено-пестливих розмовних варіантів власних імен // Українська мова і література в школі. 1982. № 1. С. 40–44.

24. Булава Н. Ю. Збереження етнокультурної специфіки в апелятивних семантичних патронімах північної Донеччини // Філологічні студії : наук. часопис / гол. ред. В. С. Зубович. Луцьк, 2005. № 3–4 (31–32). С. 134–141.

25. Бучко Г. Е. К вопросу о классификации современных восточнославянских и польских фамилий // Беларуска-руська-польскае супастаўляльнае мовазнаўства : матэрыялы Першай усесаюзнай навуковай канферэнцыі / пад рэд. Г. М. Мезенкі. – Віцебск : [б. в.], 1990. С. 90–95.

26. Бучко Г. Є. Прізвища Бойківщини і язичництво східних слов'ян // Ономастика України першого тисячоліття нашої ери / відп. ред. Д. Г. Бучко. Київ : Наук. думка, 1992. С. 183–186.

27. Бучко Г. Є. Роль слов'янських відкомполітичних імен у творенні українських прізвищ // Українська пропріальна лексика : матеріали наук. семінару 13–14 вересня 2000 р. / відп. ред. І. М. Желізняк. Київ : Кий, 2000. С. 20–23.

28. Бучко Г. Є. Семантична та словотвірна структура сучасних прізвищ Бойківщини // Слов'янська ономастика : зб. наук. праць на честь 70-річчя докт. філол. наук, проф. П. П. Чучки / відп. ред. С. М. Медвідь. Ужгород : [б. в.], 1998. С. 36–45.

29. Бучко Г. Є. Українські прізвища на *-ик* // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ : [б. в.], 2005. С. 44–52.

30. Вербич С. О. Антропонімія Лемківщини в історичному аспекті // *Studia Slavistica* : зб. наук. ст. / [упоряд. і відп. ред. : С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2008. Вип. 8. С. 96–105.

31. Вербич С. О. Деякі прізвища та прізвиська українців з погляду походження // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ : [б. в.], 2005. С. 56–62.

32. Вербич С. О. Українські власні особові назви з «непрозорою» мотивацією: структура, семантика, етимологія // *Мовознавство*. 2004. № 2–3. С. 20–24.

33. Гайдукевич Т. Коли сформувались українські прізвища // *Жовтень*. 1987. № 6. С. 92–95.

34. Герасимчук В. А., Нечипоренко А. Ф. Антропоніми: історія і сучасність : навч. посібник. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002. 152 с.
35. Глинський І. Твоє ім'я – твій друг. Київ : Наук. думка, 1970. 223 с.
36. Горбач О. Прізвища й особливості їх наголосу в наддністрянській говірці села Романів Львівської області // Горбач О. Зібрані статі. Мюнхен : [б. в.], 1993. Т. VII. С. 227–237.
37. Горпинич В. О., Корніснко І. А. Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України : монографія / за ред. проф. В. О. Горпинича; 2-ге вид., доповн. й виправл. // Ономастика і апелятиви. Дніпропетровськ-Миколаїв, 2012. Вип. 38. 232 с.
38. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1999. 207 с.
39. Громик Ю. В. Лексика тематичної групи «риси характеру людини та її поведінка» в поліській говірці с. Липне // Волинь філологічна: текст і контекст. Західнополіський діалект у загальноукраїнському та всеслов'янському контекстах : зб. наук. пр. / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк : РВВ Вежа Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. Вип. 4. С. 63–83.
40. Громик Ю. В. Лексика тематичної групи «фізичні риси людини та частини її тіла» в поліській говірці с. Липне // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філол. науки. Мовознавство. 2010. № 2. С. 32–38.
41. Грынблат М. Я. Анамастыка як крыніца вывучэння гісторыі і этнаграфіі беларускага народа (на матэрыялах беларускіх прозвішчаў) // Матэрыялы да IV Международнага з'езда славістаў. Мінск : [б. в.], 1958. С. 3–23.
42. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958. 298 с.
43. Гумецька Л. Л. З приводу особової назви Гостята в Новгородській грамоті №9 // Територіальні діалекти і власні назви / відп. ред. К. К. Цілуйко. Київ : Наукова думка, 1965.

44. Дзендзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (лексика). Ужгород, 1960. Ч. 2. // Наукові записки Ужгородського державного університету. 1960. Т. 42 : Діалектологічний збірник. Вип. 4.
45. Демешко І. М. Формування ойконімів на *-ець, -ок* північно-східного Полісся України (на матеріалі Чернігівської області) // Українська пропріальна лексика / відп. ред. І. М. Желєзняк. Київ : Кий, 2000. С. 42–46.
46. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. Київ : Наук. думка, 1988. 170 с.
47. Добровольська О. Я. Білоруські лексичні елементи в українській антропонімії XVII ст. (на основі «Реєстрів Війська Запорозького» 1649 р.) // Проблеми слов'янознавства, 1999. Вип. 50. С. 91–96.
48. Добровольська О. Я. Лексична база прізвищ Війська Запорозького за «Реєстрами 1649 р.» : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Ужгород, 1995. 24 с.
49. Єфименко І. В. Антропонімічні етюди // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ : [б. в.], 2005. С. 70–75.
50. Єфименко І. В. Дещо про походження сучасних українських прізвищ // Дивослово. 2002. № 11. С. 18–19.
51. Єфименко І. В. До етимології аптрононіма Король // *Studia Slavica* : зб. наук. ст. / [упоряд. і відп. ред. : С. М. Медвідь-Пахомова]. Ужгород : [б. в.], 2003. Вип. 3 : Магічне світло імені (До 75-річчя професора П. П. Чучки). С. 66–74.
52. Єфименко І. В. З історії виникнення та розвитку українських прізвищевих назв (на матеріалі писемних пам'яток XVI ст.) // *Мовознавство*. 2001. № 5. С. 75–87.
53. Єфименко І. В. Українські прізвищеві назви XVI ст. Київ : [б. в.], 2003. 168 с.
54. Желєзняк І. М. Очерк сербохорватского атропонимического словообразования. Київ : Наук. думка, 1969. 130 с.
55. Желєзняк І. М. Антропоніми з усіченим другим компонентом композита в сербохорватській мові // *Мовознавство*. 1971. № 1. С. 57–68.

56. Желєзняк І. М. Ареальне вивчення слов'янських антропонімів з усіченим другим компонентом композита // Желєзняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті). Київ : Кий, 2011. С. 142–153.
57. Желєзняк І. М. Київський топонімікон / Відп. ред. В. П. Шульгач. Київ : Кий, 2013. 224 с.
58. Желєзняк І. М. Давні сербохорватські відетнонімні антропоніми // Желєзняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті) / Київ : Кий, 2011. С. 92–104.
59. Желєзняк І. М. До історії українських прізвищ // Мовознавство. 1976. № 5. С. 65–72.
60. Желєзняк І. М. До історії українських прізвищ // Желєзняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті). Київ : Кий, 2011. С. 197–209.
61. Желєзняк І. М. До семантичної характеристики сербохорватської антропонімії XII–XV ст. // Дослідження з мовознавства : зб. статей аспірантів і дисертантів / відп. ред. Ф. Т. Жилко. Київ : Наук. думка, 1962. С. 77–93.
62. Желєзняк І. М. Етюд з української антропоніміки: *Кармалюк* // Мовознавство. 1987. № 5. С. 66–69.
63. Желєзняк І. М. К истории сербохорватских патронимических форм XII–XV вв. // Желєзняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті). Київ : Кий, 2011. С. 48–72.
64. Желєзняк І. М. Світоглядний код слов'янської антропонімної лексики // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ : [б. в.], 2005. С. 76–88.
65. Желєзняк І. М. Семантичні параметри слов'янських антропонімних етимонів. // Желєзняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті). Київ : Кий, 2011. С. 230–238.
66. Желєзняк І. М. До історії українських прізвищ // Желєзняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті). Київ : Кий, 2011. С. 197–209.
67. Желєзняк І. М. Українські прізвища на -ист- (-а, -ий) // Мовознавство. 1975. № 2. С. 44–54.

68. Жовтобрюх М. А. Про термін *прізвище* // Мовознавство. 1969. № 4. С. 82–86.
69. Задорожна Н. О. Ономастика як сфера лінгвістичних компетенцій учителя // Вивчаємо українську мову та літературу. 2010. № 11. С. 25–30.
70. Залеський А. М. Спостереження над українськими прізвищами XVII ст. (на матеріалі інвентаря с. Перегінське). // Дослідження і матеріали з української мови / відп. ред. Л. Л. Гумецька. Київ : [б. в.], 1964. Т. 6. С. 133–145.
71. Ільченко І. І. Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини в її історичному розвитку : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Дніпропетровськ, 2003. 18 с.
72. Історична граматики української мови / М. А. Жовтобрюх, О. Т. Волох, С. П. Самійленко, І. І. Слинько. Київ : Вища школа, 1980. 318 с.
73. Карпенко О. П. Відбиття праслов'янської лексики в поліській гідронімії // Мовознавство. 1992. № 4. С. 26–32.
74. Карпенко О. П. До етимології прізвища Ганжа // Питання сучасної ономастики: VII Всеукраїнська ономастична конференція (1–3 жовтня 1997 р.) : статті та тези. Дніпропетровськ : [б. в.], 1997. С. 79–80.
75. Карпенко О. П. Про походження прізвища *Баглай* // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ : [б. в.], 2005. С. 110–117.
76. Карпенко О. Ономастика і освітній процес. // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Філологія. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. Вип. XXIX–XXXI. С. 55–57.
77. Карпенко Ю. О. Реєстри Війська Запорізького і проблема постановки українських прізвищ. // Питання історичної ономастики України. Київ : Наук. думка, 1994. С. 182–201.
78. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування. Київ : Наук. думка, 1984. 152 с.
79. Ковалик І. І. Словотвір особових імен в українській мові (здрібніло-пестливі утворення) // Територіальні діалекти і власні назви / відп. ред. К. К. Цілуйко. Київ : Наук. думка, 1965. С. 216–225.

80. Ковалик І. І. Вчення про словотвір. Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1958. 78 с.
81. Коваль А. П. Життя і пригоди імен. Київ : Вища школа, 1988. 240 с.
82. Козлова Р. М. Анлаут славянського слова // Студії з ономастики та етимології. 2010 / НАН України, Ін-т укр. мови; відп. ред. І. В. Єфименко. Луцьк : ВМА Терен, 2010. С. 95–136.
83. Корзонюк М. М. Словотвір говірок волинського Надбужжя // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі : тези доп. і повідомл. XV респ. діалектологічної наради. Житомир, 1983. С. 156–158.
84. Корнилович М. Народна родова ономастика на Волині наприкінці XVIII ст. і в 1-й пол. XIX ст. // Етнографічний вісник ВУАН. 1930. Кн. 9. С. 127–131.
85. Корнієнко І. А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя (граматична структура, морфемна структура, лексико-семантична база, походження) : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
86. Костюк М. П. Німецькі колонії на Волині (XIX – початок XX ст.). Тернопіль : Підручники та посібники, 2003. 384 с.
87. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. Київ : ВЦ Академія, 2008. 464 с.
88. Кравченко В. О. Антропонімія надазовських греків у її відношеннях з українською і російською антропоніміями : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Донецьк, 2002. 20 с.
89. Кравченко Л. О. Антропонімія Лубенщини : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2002. 20 с.
90. Кравченко Л. О. Прізвища Лубенщини : монографія. Київ : Факт, 2004. 197 с.
91. Кракалія Л. В. Антропонимия советской Буковины : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СРСР». Черновці, 1974. 20 с.
92. Лісова Л. О. Антропонімія півдня Волинської області : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Луцьк, 2014. 20 с.

93. Лукінова Т. Б. Субстантивація прикметників у слов'янських мовах і власні імена // Українська діалектологія і ономастика : збірник статей / АН УРСР, Ін-т мовознавств ім. О. О. Потебні; від. ред. К. К. Цілуйко. Київ : Наук. думка, 1964. С. 124–133.

94. Лук'янюк К. М. Словотвір здрібніло-пестливих власних імен у буковинських говірках // Тези доповідей міжвузівської наукової конференції з питань укладання обласних діалектологічних словників. Чернівці : [б. в.], 1960. С. 70–72.

95. Лучик В. В. Становлення пропріальної лексики України у зв'язку з розвитком релігійних вірувань // *Studia Slavica* : зб. наук. ст. [упоряд. і відп. ред. : С. М. Медвідь-Пахомова]. Ужгород : [б. в.], 2003. Вип. 3 : Магічне світло імені (До 75-річчя професора П. П. Чучки). С. 138–144.

96. Манакіна Н. М. Словотвірна будова антропонімів на *-ськ-ий* в українській мові XVII ст. // Питання історичної ономастики України. Київ : Наук. думка, 1994. С. 225–232.

97. Марочкіна О. Відапелятивні імена та пізніші індивідуальні прізвиська в основах прізвищ Розточчя // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. Донецьк : ДонНУ, 2007. Вип. 15. С. 518–522.

98. Марталого Т. В. Антропонімія Північного Степу України : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Дніпропетровськ, 1997. 16 с.

99. Масенко Л. Т. Українські імена та прізвища. Київ : Т-во Знання УРСР, 1990. 48 с.

100. Масенко Л. Т. Українські прізвища з суфіксом *-ий* // Мовознавство. 1976. № 5. С. 73–78.

101. Матвієнко А. М. Особові назви Західної Волині XVI ст. // Друга республіканська ономастична нарада. Київ : Наук. думка, 1962. С. 146–148.

102. Медвідь-Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. Ужгород : Ліра, 1999. 248 с.

103. Мейе А. Общеславянский язык. Москва : Изд-во иностр. лит., 1951. 491 с.

104. Недилько О. Д. Антропонимия северной части Левобережной Украины (вторая половина XVII – первая половина XVIII вв.) : автореф. дис... канд. филол. наук : спец. 661 «Языки народов СРСР». Киев, 1969. 20 с.
105. Неділько О. Д. Про утворення українських прізвищ // Українська мова і література в школі. 1967. № 9. С. 19–26.
106. Нестерчук О. Г. Маловживані суфікси та уніфікси у варіантах власних імен жителів Західного Полісся // Волинь філологічна : текст і контекст. Західнополіські говірки в просторі та часі : зб. наук. пр. / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. Вип. 9. С. 291–297.
107. Никонов В. А. География фамилий. Москва : Наука, 1988. 192 с.
108. Никонов В. А. Имя и общество. Москва : Наука, 1974. 278 с.
109. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія (проект) // Повідомлення української ономастичної комісії. Київ : [б. в.], 1966. Вип. 1. С. 24–43.
110. Німчук В. В. Українські прізвища з суфіксами -(')ук, -чук та етимологічно споріднені утворення // Українська діалектологія і ономастика : збірник статей / АН УРСР, Ін-т мовозн. ім. О. О. Потебні; відп. ред. К. К. Цілуйко. Київ : Наук. думка, 1964. С. 194–210.
111. Новикова Ю. М. Семантико-словотвірна структура прізвищ Центральної і Східної Донеччини : автореф. дис... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Одеса, 2008. 22 с.
112. Новикова Ю. М. Семантико-словотвірна структура прізвищ Центральної і Східної Донеччини : монографія. Одеса, 2008. 1235 с.
113. Остап Л. Р. Власні особові імена в Чеській Республіці на початку XXI століття // *Studia Slavica* : зб. наук. ст. / [упоряд. і відп. ред. : С. Пахомова, Я. Джоганик]. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2009. Вип. 9 : Ономастика. Антропоніміка. С. 184–191.
114. Остап Л. Р. До питання про варіантність онімів // Волинь-Житомирщина : істор.-філол. зб. з регіональних проблем: у 2 т. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Я. Франка, 2010. № 22. Т. 1. С. 267–276.

115. Осташ Л. Р. Фонетична варіантність давніх власних особових імен. // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Філологія. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. Вип. XXIX–XXXI. С. 207–212.
116. Осташ Л. Р. До етимології козацької прізвищевої назви *Лях* // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження / Відп. ред. Л. В. Баженов. Хмельницький, 1995. С. 116–117.
117. Осташ Н. Л. Гуцульські прізвища: запозичення і псевдозапозичення. // *Studia Slavistica* : зб. наук. ст. / [упоряд. і відп. ред. : С. Пахомова, Я. Джоганик]. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2009. Вип. 9 : Ономастика. Антропоніміка. С. 55–61.
118. Осташ Р. І. До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника) // Реєстр Війська Запорозького 1649 року / відп. ред. Ф. П. Шевченко. Київ : Наук. думка, 1995. С. 517–568.
119. Осташ Р. І. Власні особові імена з однофонемними суфіксами в українській антропонімії середини XVIII ст. // *Linguistika slavica*. Київ, 2002. С. 104–115.
120. Осташ Р. І. Лінгвогеографічний погляд на однофонемні суфікси в українській історичній антропонімії // *Studia Slavistica* : зб. наук. ст. / [упоряд. і відп. ред. : С. М. Медвідь-Пахомова]. Ужгород : [б. в.], 2003. Вип. 3 : Магічне світло імені (До 75-річчя професора П. П. Чучки. С. 114–137.
121. Осташ Р. І. Суфікс *-к-о* в українській антропонімії першої половини XVII ст. : лінгвогеографічний погляд // Мова в часі і просторі. Діалектологічні студії. 1. Львів : [б. в.], 2003. С. 84–110.
122. Осташ Р. І. Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії // Діалектологічні студії. 4: школи, постаті, проблеми. Львів : [б. в.], 2004. С. 392–410.
123. Осташ Р. І. Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії. 14 // Студії з ономастики та етимології. 2008 / НАН України, Ін-т укр. мови; від. ред. О. П. Карпенко. Київ : Пульсари, 2008. С. 111–144.

124. Осташ Р. І. Українські особові імена середини XVII ст. як об'єкт лексикографії. 19 // Студії з ономастики та етимології. 2010 / НАН України, Ін-т укр. мови; від. ред. І. В. Єфименко. Луцьк : ВМА Терен, 2010. С. 157–198.
125. Охримович В. Знадоби до пізнання народніх звичаїв і поглядів правних. // Житте і слово. Львів, 1895. Т. 3. С. 302–307.
126. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини. Тернопіль, 1995. 132 с.
127. Панцьо С. Є. Прізвища на *-ськ-ий* у антропонімії Лемківщини // Слов'янська ономастика / відп. ред. С. М. Медвідь. Ужгород, 1998. С. 180–187.
128. Панчук Г. Д. Антропонімія Опілля. Тернопіль, 2001. 195 с.
129. Пахомова С. М. Доля українських патронімів на *-ич* // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ : [б. в.], 2005. С. 186–191.
130. Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах : монографія. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 344 с.
131. Пахомова С. М. Еволюція східнослов'янської антропоформули // Питання історичної ономастики України. Київ : Наук. думка, 1994. С. 201–207.
132. Пахомова С. М. Реконструкція світогляду язичників за даними слов'янської антропонімії // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Філологія. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. Вип. XXIX–XXXI. С. 204–207.
133. Пахомова С. М. Табу ім'я як рушій розвитку антропосистеми // Студії з ономастики та етимології. 2007 / НАН України, Ін-т укр. мови, від. ред. В. П. Шульгач. Київ : [б. в.], 2007. С. 224–231.
134. Петріца Н. М. Антропонімійна база старочеських багатолексемних власних особових іменувань у писемних пам'ятках XIII–XIV століть // Студії з ономастики та етимології. 2009 / НАН України, Ін-т укр. мови; від. ред. В. П. Шульгач. – Київ : Довіра, 2009. С. 146–154.
135. Петріца Н. М. Способи ідентифікації особи у старочеських хроніках 14–15 століття // *Studia Slavica* : зб. наук. ст. / [упоряд. і відп. ред. :

С. Пахомова, Я. Джоганик]. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2008. Вип. 8. С. 277–285.

136. Познанська В. Д. Назви професій як джерело творення прізвищ південно-східної України // Лінгвістичні студії. Донецьк, 1996. Вип. 2. С. 232–239.

137. Присяга Миргородського полку 1718 року / опрацювали Д. Вирський і Р. Москаленко. Київ : Інститут історії України НАН України, 2012. 233 с.

138. Присяга Миргородського полку 1732 року / опрацювали Д. Вирський і Р. Москаленко. Київ : Інститут історії України НАН України, 2011. 105 с.

139. Радько О. В. Особливості структури топонімів Наддністрянського регіону // Ономастика і апелятиви / відп. ред. В. О. Горпинич. Дніпропетровськ, 1998. С. 48–54.

140. Редько Ю. К. Географія основних типів українських прізвищ // Питання ономастики / відп. ред. К. К. Цілуйко. Київ : Наук. думка, 1965. С. 77–84.

141. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наук. думка, 1966. 216 с.

142. Рульова Н. І. Антропонімія Західного Поділля кінця XVIII–XX ст. : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Івано-Франківськ. 2004. 24 с.

143. Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови. Київ : Рад. школа, 1964. Ч. I. 234 с.

144. Свистун Н. О. Динаміка антропонімікону м. Тернополя XIX–XX ст. : монографія. Тернопіль : Крок, 2011. 308 с.

145. Свистун Н. О. Теоретичні засади антропоніміки як галузі мовознавства та їх важливість із погляду ономастичної науки // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Філологія. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. – Вип. XXIX–XXXI. С. 46–52.

146. Сенів М. І. Основні способи й засоби ідентифікації жінки в писемних пам'ятках української мови XIV–XVIII ст. // З історії української лексикології / відп. ред. Д. Г. Гринчишин. Київ : Наук. думка, 1980. С. 160–200.

147. Синявський О. Норми української літературної мови. Стайт-Коледж, 1967. 363 с.
148. Сімович В. Українські іменники чоловічого роду на *-о* в історичному розвитку й освітленні. Прага : [б. в.], 1929. 70 с.
149. Сімович В. Українські прізвища з хресних імен // Сімович В. Вибрані статті / упорядкув. та примітки Н. Ткачової. Тернопіль : Підручники та посібники, 2005. 112 с.
150. Скорук І. Д. Відойконімні прізвища в антропоніміконі м. Луцька // Студії з ономастики та етимології. 2007 / НАН України, Ін-т укр. мови; від. ред. В. П. Шульгач. Київ : [б. в.], 2007. С. 252–260.
151. Скорук І. Д. Історична антропонімія м. Луцька з точки зору її походження // Ономастика та етимологія : збірник наукових праць на честь 65-річчя Ірини Михайлівни Железняк. Київ : [б. в.], 1997. С. 217–223.
152. Скорук І. Д. Малопродуктивні моделі прізвищ м. Луцька // Студії з ономастики та етимології. 2010 / НАН України, Ін-т укр. мови; відп. ред. І. В. Єфименко. Луцьк : ВМА Терен, 2010. С. 226–235.
153. Скорук І. Д. Модель із суфіксом *-л-о* в антропоніміконі м. Луцька // Вісник Прикарпатською національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. Вип. XXIX–XXXI. С. 272–276.
154. Скорук І. Д. Прізвища-композиції в антропоніміконі м. Луцька // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ : [б. в.], 2005. С. 207–217.
155. Скорук І. Д. Прізвища на *-ик* в антропоніміконі м. Луцька // Волинь філологічна : текст і контекст. Західнополіські говірки в просторі та часі : зб. наук. пр. / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. Вип. 9. С. 305–311.
156. Скорук І. Д. Про походження деяких прізвищ жителів м. Луцька // Філологічні студії : зб. наук. праць. Луцьк : [б. в.], 1996. Вип. 1. С. 111–116.

157. Скорук І. Д. Твірні основи прізвищ м. Луцька / Наукові записки аспірантів : зб. наук. праць. Луцьк : [б. в.], 1997. Вип. 1. С. 75–79.
158. Словник української ономастичної термінології / уклад. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. Харків : Ранок-НТ, 2012. 256 с.
159. Словотвір сучасної української літературної мови / відп. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наук. думка, 1979. 405 с.
160. Сумцов М. Малорусские фамильные прозвания // Киевская старина. 1885. Февраль. С. 214–219.
161. Сухомлин І. Д. З історії українських прізвищ // Українська мова і література в школі. 1965. № 4. С. 24–29.
162. Сухомлин І. Д. Картографування лексико-семантичних рис антропонімічної системи // Питання ономастики / відп. ред. К. К. Цілуйко. Київ : Наук. думка, 1965. С. 137–142.
163. Сухомлин І. Д. [Рец. на]: Ю. К. Редько. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. Київ : Наук. думка, 1966. 216 с. // Українська мова і література в школі. 1967. № 5. С. 86.
164. Сухомлин І. Д. Російсько-українсько-білоруські паралелі в антропонімії та явища мовної інтерференції // Говори і ономастика Наддніпрянщини / відп. ред. В. С. Ващенко. Дніпропетровськ : [б. в.], 1970. С. 154–161.
165. Сухомлин І. Д. Становлення антропонімічної лексичної системи на говірковій основі української мови // Питання взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів: тези доповідей та повідомлень. Київ : Наук. думка, 1972. С. 53–56.
166. Сухомлин І. Д. Українські прізвища старої Полтавщини з суфіксом *-енк-о* // Питання топоніміки та ономастики. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. С. 119–131.
167. Сухомлин І. Д. Українські прізвища людей як власні родові назви. // Говори і ономастика Наддніпрянщини / відп. ред. В. С. Ващенко. Дніпропетровськ : [б. в.], 1970. С. 30–58.

168. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская, В. Э. Сталтмане, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов. Москва : Наука, 1986. 256 с.
169. Ткаченко О. Б. Прізвища з суфіксом -енк-о та споріднені утворення // Слов'янське мовознавство. Київ : [б. в.], 1958. Т. 2. С. 38–53.
170. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 550 с.
171. Трубачев О. Н. Из материалов для этимологического словаря фамилий России // Этимология 1966. Москва, 1968.
172. Українська мова : енциклопедія / [уклад. : В. М. Русанівський та ін.]. Київ : Вид-во. «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
173. Фаріон І. Д. Метафоризація і метонімізація як спосіб виникнення прізвищ // Українська ономастика : матер. наук. семінару, присвяченого 90-літтю К. К. Цілуйка. Київ : Наук. думка, 1998. С. 157–161.
174. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). Львів : Літопис, 2001. 371 с.
175. Фернос Ю. І. Прізвища Уманщини (етнолінгвістичний аспект) // Вісник Прикарпатською національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. Вип. XXIX–XXXI. С. 251–253.
176. Франко І. Я. Причинки до української ономастики // Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 36. Літературно-критичні праці. С. 391–424.
177. Франчук В. Ю. Питання становлення українських прізвищ // Друга республіканська ономастична нарада. Київ : [б. в.], 1962. С. 148–150.
178. Франчук В. Ю. Українські особові назви XVII ст. // Питання ономастики. Київ : Наук. думка, 1965. С. 252–256.
179. Фридрак В. Б. Українські прізвища-композиції // Культура слова. Київ : Наук. думка, 1979. Вип. 16. С. 70–79.

180. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська на *-ук (-юк), -чук*, похідні від особових імен // Українська мова у ХХІ столітті: традиції і новаторство : тези доповідей II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених. Київ, 24–26 квітня 2012 року. Київ, 2012. С. 48–51.

181. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська на *-ук (-юк), -чук*, похідні від назв професій // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (14–15 травня 2012 року) : у 3 т. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. Т. 2. С. 42–43.

182. Хвіщук О. В. Відтопонімні прізвища на *-ськ-, -цьк-* у м. Нововолинську Волинської області // Нове у філології сучасного світу : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів. 19–20 жовтня 2012 року. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2012. С. 83–85.

183. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська, що вказують на психічні властивості або поведінку першоносія // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : збірник наукових праць / головний редактор М. Є. Скиба ; відп. за випуск М. М. Торчинський. Хмельницький : ХмЦНП, 2013. Вип. 6. Ч. 1. С. 249–254.

184. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища, що вказують на фізичні ознаки першоносія // Scripta manent : молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики : зб. наук. пр. / уклад. Л. Б. Лавринович. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. С. 69–71.

185. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська, похідні від назв професій і ремесел // Молодий вчений. 2014. № 6. С. 99–102.

186. Хвіщук О. В. Прізвища жителів міста Нововолинська, що вказують на походження або місце проживання основоположника роду // Наукові записки. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць. Вінниця, 2014. Вип. 19. С. 189–195.

187. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська Волинської області на *-енк-о*, похідні від апелятивних означень особи // Науковий вісник Міжнародного

гуманітарного університету. Серія: Філологія (слов'янські мови та література): збірник наукових праць / [гол. ред. І. В. Ступак]. Одеса, 2016. Вип. 22. С. 44–47.

188. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища з неоднозначною словотвірною мотивацією (літери Б–Ж) // Одеський лінгвістичний вісник : науково-практичний журнал. Одеса, 2017. Вип. 9. Т. 2. С. 141–146.

189. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська Волинської області з суфіксом *-ин / -ін (-їн)* // Молодий вчений. 2017. № 7. С. 243–248.

190. Хвіщук О. В. Основні підходи до класифікації прізвищевих матеріалу у вітчизняній ономастиці // Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 18–19 серпня 2017 року. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017. С. 30–33.

191. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища неоднозначного походження (*Бак–Бук*) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27) 2017. С. 314–320.

192. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища неоднозначного походження (*Баб–Бай*) // Science and Education a New Dimension. Philology, V (36), Issue: 136, 2017. S. 39–42.

193. Худаш М. Л. Анторопонім Бойко і питання його генезису // Мовознавство. 1978. № 1. С. 66–73.

194. Худаш М. Л. До питання класифікації українських прізвищевих назв XIV–XVIII ст. // З історії української лексикології / відп. ред. Д. Г. Гринчишин. Київ : Наук. думка, 1980. С. 96–160.

195. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. Київ : Наук. думка, 1977. 236 с.

196. Худаш М. Л. З історії формування і становлення українських прізвищ // Мовознавство. 1969. №. 2. С. 37–46.

197. Худаш М. Л. До питання генези українського антропонімного форманта *-енко* / М. Л. Худаш, І. Д. Фаріон // Слов'янська ономастика / відп. ред. С. М. Медвідь. Ужгород : [б. в.], 1998. С. 212–219.
198. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : монографія. Ужгород : [б. в.], 2008. 672 с.
199. Чучка П. П. Давньоруські особові імена і сучасні прізвища українців // Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах / відп. ред. В. В. Німчук. Київ, 1986. С. 133–139.
200. Чучка П. П. До походження і значення українських іменникових утворень із суфіксами *-'ук, -чук*// Тези доповідей та повідомлень XVII наукової конференції УжДУ. Серія філологічна. Ужгород, 1963. С. 70–71.
201. Чучка П. П. Історія власних назв. // Історія української мови. Лексика і фразеологія / відп. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наук. думка, 1983. С. 592–620.
202. Чучка П. П. Сліди язичництва в антропонімії українців карпатського регіону. // Ономастика України першого тисячоліття нашої ери / відп. ред. І. М. Желізняк. Київ : Наук. думка, 1992. С. 176–183.
203. Чучка П. П. Патроніми та їх місце в лексичній системі мови // Мовознавство, 1984. № 6. С. 49–58.
204. Шульгач В. П. Етимологічні замітки з української антропонімії // Мовознавство. 1994. №. 4–5. С. 12–19.
205. Шульгач В. П. Етимологічна інтерпретація деяких поліських прізвищ // Полісся: мова, культура, історія. Київ : [б. в.], 1996. С. 177–181.
206. Шульгач В. П. З історії української антропонімії (етимологічні етюди). // Щорічні записки з українського мовознавства. Одеса, 1998. Вип. 5. С. 20–24.
207. Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії. Київ, 2008–2017. Ч. 1–4.
208. Ящук Л. В. Антропонімія Житомирщини XVI–XVII ст. : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». К., 2008. 20 с.
209. Ящук Л. В. Прізвищеві назви Житомирщини XVI–XVII ст. із суфіксом *-ен(я)* // Наукові записки Тернопільського національного

педагогічного університету. Серія: Мовознавство. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27). С. 362–366.

210. Ящук Л. В. Антропонімія «Кременецької актової книги земського суду 1578 року» // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць. 2016. Вип. 21. С. 271–274.

211. Ящук Л. В. Суфіксальні варіанти християнських чоловічих імен Житомирщини XVI–XVII ст. // Студії з ономастики та етимології. 2015–2016. К., 2017. С. 199–211.

212. Beneš J. O českých příjmeních. Praha, 1962. 356 s.

213. Mytnik I. Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku / I. Mytnik. – Warszawa : Uniwersytet Warszawski, 2010. – 412 s.

214. Skulina T. Staroruskie imiennictwo osobowe. Wrocław, 1973–1974. – Т.1–2.

215. Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego // Słownik prasłowiański / pod red. F. Sławskiego. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1974. Т. 1–2.

ДОДАТКИ

Перелік прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області

Абакумкін	Аірманов	Аміров
Абашин	Айвазян	Ананевич
Аблогін	Аксененко	Андрашко
Абраменко	Аксенін	Андрєєв
Абрамов	Аксьонов	Андрєнко
Абрамович	Акулова	Андрейцев
Абрамук	Александров	Андрейчук
Абрамченко	Александрович	Андреюк
Абрамчук	Александрук	Андрєєв
Абрилевич	Алексейчук	Андріанов
Авдєєва	Алексєєв	Андрієвський
Авдєєнко	Алексюк	Андрієнко
Авельчук	Алєнтьєв	Андрійко
Аверкієв	Алєшкевич	Андрійчук
Авраменко	Алексєєв	Андріюк
Аврамук	Алексейчук	Андронік
Аврись	Алєнтьєв	Андросов
Агафонов	Алєшкевич	Андросюк
Агєєнко	Алієв	Андрощук
Адаменко	Алікін	Андрунік
Адамик	Аліксейчик	Андрусенко
Адамов	Аллен	Андрусик
Адамчук	Алльонов	Андрусишин
Азаренко	Альохін	Андрусяк
Азаркевич	Альошин	Андрушко
Азізбердієв	Альтманн	Андрущенко
Азізов	Амбразюк	Андрущук
Азімов	Амелін	Анєнков

Анікієнко
Анікіна
Аніщенко
Антоненко
Антоній
Антонов
Антонченко
Антонюк
Антошик
Антошин
Антощак
Антощук
Апольський
Аракелян
Арсенев
Арсенєв
Арсенік
Арсентьєв
Арсенюк
Артем'єв
Артеменко
Артемук
Артемчук
Артемюк
Артимко
Артинюк
Артисюк
Артишук
Артищук
Артюх
Артюхов
Артьомов

Архипов
Архіпов
Архутіч
Аршулік
Асєєв
Аскеров
Астапов
Астаф'єв
Астахов
Атаманюк
Атлас
Афанас'єв
Афанасьєв
Афоненко
Афонін
Ахметханов
Ахтирський
Бабаєв
Бабак
Бабанін
Бабарик
Бабарика
Бабенко
Бабердін
Бабиляс
Бабич
Бабичук
Бабій
Бабійчук
Бабік
Бабічук
Бабка

Бабкевич
Бабкін
Бабула
Бабуркін
Бабюк
Бабяж
Бабяк
Бабяш
Багачук
Багдасарян
Баглай
Баглайчук
Баглик
Багнов
Багнюк
Багрій
Бадзюнь
Бадивська
Бадира
Баднюк
Бадран
Баєр
Бажило
Бажутіна
Базака
Базалицький
Базекина
Базекін
Базелюк
Базила
Базилевич
Базилюк

Базієвський
Базіла
Базюк
Базюра
Базярук
Бай
Байда
Байдак
Байдала
Байдецький
Байдовський
Байдуж
Байкаров
Байкевич
Байрамкулов
Бакай
Бакерей
Бакика
Бакіка
Бакірей
Бакун
Бакуш
Балабан
Балабанов
Балабаш
Балака
Баландін
Баланел
Баланов
Балануца
Балачук
Балик

Балика
Балка
Балюк
Баляс
Баль
Бандура
Банкєєва
Банюк
Барабаш
Бараков
Баран
Баранек
Баранецька
Баранов
Барановський
Баранський
Баранчук
Барбарук
Бардюк
Барило
Баришев
Баришніков
Барков
Барна
Барський
Барташук
Бартко
Бартосевич
Бартош
Бартошко
Барчук
Барщевський

Бас
Баса
Баскін
Басов
Басюк
Батейко
Батик
Батишев
Батіг
Батін
Батіщев
Батоговський
Батраченко
Батрин
Батура
Батюк
Бахілов
Бахін
Бахман
Бахмут
Бахор
Бацанський
Баценюк
Бачинський
Бачманюк
Башук
Бащук
Баяк
Баян
Бєбко
Бєвз
Бєгаль

Бегун
Бедіч
Беднаровський
Беднарчук
Беженар
Безбородько
Бездітний
Бездух
Безкровний
Безуглов
Бекерей
Бекерук
Белей
Белецький
Белов
Белоненко
Беляєв
Беляк
Бендзюк
Бенета
Бенедисюк
Бенедь
Бензель
Берднік
Бердніков
Бережна
Бережний
Береза
Березін
Березінський
Березницький

Березов
Березовський
Березюк
Березяно
Берідзе
Беркалюк
Берлюк
Бернадович
Бернак
Берник
Бесараб
Беспалий
Бессараб
Бетін
Бех
Бешинський
Бешта
Белецький
Беліков
Белобровкін
Белов
Беловол
Белоглазов
Белоцерковський
Беляєв
Беляков
Белянцев
Бельський
Беня
Беседа
Бзик
Бзюк

Бидзюра
Бик
Биков
Билиця
Биць
Бичак
Бичек
Бишук
Біб
Біба
Бібіка
Бігун
Біда
Бідзюра
Біднюк
Бідун
Бізюков
Білий
Білан
Біланюк
Білащук
Білевич
Білея
Білецький
Білик
Білинець
Білинський
Біличук
Білішук
Білобровкин
Білобровкін
Біловол

Біловус
Білозьоров
Білокурець
Білоус
Білюк
Біляк
Білянський
Більський
Бінецький
Біняшевський
Бірило
Бірук
Бірюков
Бішко
Благірев
Благірев
Блаженчук
Бласецький
Близнюк
Бломберг
Бляховський
Бляшук
Бобак
Бобела
Бобер
Бобик
Бобицький
Бобко
Бобнів
Бобович
Бобрик

Бобрусь
Бовсуновський
Богайчук
Богачевський
Богдан
Богданов
Богданович
Богданюк
Богира
Богма
Богомазюк
Богун
Богуш
Бодасюк
Боднар
Боднарук
Бодруг
Божедарник
Божик
Божко
Бозик
Бойдак
Бойдаріко
Бойко
Бойков
Бойміструк
Бойцов
Бойченко
Бойчук
Бойчун
Бойчура
Болбот

Болдан
Болдарев
Болдиреску
Болдирев
Болібрух
Болотюк
Больший
Бомк
Бомчик
Бомчук
Бондар
Бондаренко
Бондарев
Бондарович
Бондарук
Бондарчук
Бондарь
Бондарьов
Бондеренко
Бондзюк
Бондзюх
Бондюк
Бондя
Бонецький
Боратинець
Бораті
Борбелюк
Бордун
Бордюженко
Борейко
Борець
Борзовець

Борзюк
Борис
Борискін
Борисов
Борисюк
Борищук
Боріскін
Бормотов
Боровець
Боровик
Боровський
Бородін
Бородчук
Борона
Борсук
Бортник
Бортничук
Бортнік
Бортнічук
Бортнюк
Борух
Боруцький
Боручев
Борченко
Борчук
Борщ
Борщевич
Борщевський
Борщов
Босак
Босікова
Босюк

Ботнаренко
Ботнарюк
Боуман
Бохван
Бохенок
Бохін
Бохонський
Бохотниця
Боць
Боцьковка
Боцьон
Бочаров
Бочков
Бочнюк
Бощук
Бояр
Боярин
Боярський
Боярчук
Брагін
Брагнюк
Бранчук
Браславець
Братель
Братковський
Братусь
Братчук
Браун
Брик
Брикавчук
Бриндзя
Брись

Брицун
Брицький
Брич
Бричко
Бричук
Брітан
Бродоса
Бродюк
Бромук
Брошко
Брукалюк
Брульов
Брус
Бруча
Бручко
Брушневський
Брюхневич
Брюхович
Бубало
Бубекін
Бубела
Бублик
Бублій
Бугаєнко
Бугай
Бугайов
Бугайчук
Бугрій
Буденчук
Будник
Будницька
Будніцький

Будуліч
Бужора
Буз
Бузікевич
Бузінський
Бузніковатий
Бузов
Бузуєв
Буйвол
Буйко
Буйневич
Буйницький
Букатов
Буков
Буковський
Булава
Булавін
Булавка
Булакевич
Булан
Булатніков
Булатов
Булах
Булда
Булига
Буліч
Булохов
Булюк
Бунда
Бунін
Бунь
Бураковець

Бурачинський
Бурда
Бурдейна
Бурикін
Бурилко
Бурило
Бурим
Бурій
Бурко
Бурковський
Бурлака
Бурлаченко
Бурмак
Бурмін
Бурчак
Буряс
Буряченко
Бусько
Бутеєць
Бутинець
Бутинін
Буткалюк
Буткевич
Бутко
Бутнов
Бутолін
Буторін
Бутук
Буцко
Бучак
Бучелюк
Бучко

Бучман
Бучукін
Бушко
Бушнєв
Бущак
Буяновський
В'юник
Вавасов
Вавдічик
Вавер
Вавренюк
Ваврик
Вавринюк
Ваврисевич
Ваврисюк
Вавричук
Вавриш
Ваврищук
Ваврух
Важелюк
Ваколя
Ваконюк
Вакула
Вакуленко
Вакулич
Вакулін
Вакуліч
Вакуловський
Вакулюк
Вакульчук
Валєбна
Валєйко

Валько
Вальчук
Ванджала
Ваневський
Ванюшин
Вар'ян
Варава
Варга
Вареник
Варницький
Вартанян
Вархоляк
Варшава
Варяниця
Варьощенко
Васага
Васейко
Васейчук
Васенько
Василевський
Василенко
Василенко
Василик
Василюк
Васильєв
Васильків
Васильцов
Васильчук
Васинюк
Васіліу
Васільєв
Васюта

Васютинський
Васютич
Васютяк
Васюхно
Васькевич
Васьків
Васьовчик
Ватутін
Вах
Ваховський
Вац
Ваць
Вашерук
Ващелюк
Ващенко
Ващик
Ващишин
Ващук
Вдовенко
Вдовин
Вдовиченко
Вдовичук
Вдовін
Вегера
Вегерич
Веймер
Величко
Велінець
Велюра
Вельгус
Вельчук
Венгрин

Вентка
Вепрюк
Вербицький
Вербінський
Вербовий
Вербовой
Вергелес
Вергун
Верезій
Веремейчук
Веремій
Веремійчик
Веремічик
Веремко
Веремчук
Верес
Веретинський
Верешко
Верещагін
Верещак
Верещук
Вермій
Верхось
Ветлянчук
Ветров
Вечера
Вебер
Ветров
Вигнанчук
Виговський
Вигорій
Видра

Вижановський
Виклюк
Вилкова
Винник
Виноградов
Винярчук
Висоцький
Височанський
Височкін
Витковець
Вихневич
Вихованець
Вихор
Вичаковський
Вишневський
Вишняк
Вищепан
Війтович
Вікарчук
Вілков
Вілюра
Вільчинська
Вільчиця
Вінецький
Вінічук
Віннік
Вінніков
Вінчковський
Вісин
Вітанський
Вітичук
Вітів

Вітічук
Вітковський
Вітрук
Вітюк
Віхров
Віщур
Владико
Владіміров
Власенко
Власов
Власович
Власюк
Влізло
Влодавчук
Влодарчик
Внуков
Внуковський
Вовдюк
Вовк
Вовчук
Водонос
Водоп'ян
Водько
Воєвода
Возбранний
Вознюк
Возняк
Войдюк
Войталюк
Войтенко
Войтичук
Войтків

Войтко
Войтович
Войтюк
Войцеховський
Войчик
Войчук
Волик
Волинець
Волинчук
Волін
Волков
Воловиченко
Володін
Волос
Волосатов
Волосович
Волосюк
Волотко
Волох
Волохатий
Волочай
Волошенюк
Волошин
Волошко
Волощук
Волч
Волчанюк
Волчков
Волчок
Волчук
Воляник
Волянський

Волянюк
Вольський
Вон
Ворковець
Воробей
Воробій
Воробйов
Воробчук
Ворожейкін
Ворона
Воронін
Воронков
Воронов
Воронцов
Воронюк
Вороняк
Воропаєв
Воротілін
Ворошило
Ворчаков
Воскобойник
Вохнюк
Вошлов
Вощинчук
Воят
Вронський
Вручинський
Вульчин
Вшола
Вязлова
Габер

Габіт
Габор
Габрилевич
Габрильчук
Габрук
Гавара
Гавлик
Гавран
Гаврилейко
Гавриленко
Гаврилець
Гаврилів
Гаврилов
Гаврильчак
Гаврилюк
Гавриляк
Гаврисюк
Гавришків
Гавришко
Гаврищук
Гавронський
Гавула
Гавура
Гадач
Гадомський
Гадун
Гадяк
Гаєвий
Гаєвський
Газізов
Гай
Гайдай

Гайдайчук
Гайдачук
Гайдук
Гайдуков
Гайдученко
Гайковський
Гайневич
Гайніцин
Гайовий
Гаківник
Гаков
Галай
Галайда
Галайдюк
Галайко
Галайчук
Галак
Галамай
Галанець
Галас
Галашин
Галей
Галета
Галєло
Галилюк
Галинський
Галицький
Галичук
Галінський
Галкін
Галстян
Галуха

Галушка
Галушук
Гальо
Гальцов
Гальчик
Гальчун
Галян
Галяс
Гамайда
Гамор
Ган
Гандзюк
Ганжа
Ганзін
Ганзлик
Ганзюк
Ганіч
Ганічев
Ганюк
Ганя
Гапанович
Гапанюк
Гапон
Гапонович
Гапонюк
Гаража
Гарам
Гарасим
Гарбарчук
Гарбузова
Гарбузюк
Гарлінський

Гарман
Гарщаль
Гасичак
Гасюк
Гах
Гацкевич
Гачек
Гащин
Гвоздицький
Гвоздiцький
Гвоздь
Гебура
Гегера
Гедзун
Гедзь
Гедьо
Гей
Гелевей
Гелетуха
Гелітуха
Геліч
Гель
Генда
Генералов
Георгіца
Гер
Гера
Герасименко
Герасимик
Герасимов
Герасимович
Герасимук

Герасимчук
Герасимюк
Герасін
Герашенко
Герба
Гервас
Гергедава
Гергель
Гергенрейтер
Герген-Рейтер
Гергеша
Гергиль
Герез
Герець
Герешта
Геріян
Герун
Герчик
Гершон
Гесь
Гетман
Гетманчук
Гетюк
Гец
Гецко
Гець
Гидзун
Гиль
Гирич
Гитюк
Гиц
Гиць

Гівчак
Гідзінський
Гідзун
Гідіян
Гілевич
Гілітуха
Гіль
Гімборовський
Гімель
Гінайло
Гіналюк
Гінчук
Гіпенко
Гіпп
Гір'єв
Гірич
Гірін
Гірічук
Гірняк
Гітлярський
Гіщак
Главацький
Главіцький
Гладишева
Гладишко
Гладишук
Гладік
Гладіч
Гладун
Гладчук
Глазєбник
Глазков

Глазов
Глеба
Глеба
Глибін
Глинь
Глинюк
Глинянко
Глинянський
Глібіна
Глінченко
Глова
Гловацький
Гловяк
Глухий
Глушейко
Глушенко
Глушко
Глушнюк
Глущук
Гляданцев
Гнасюк
Гнатина
Гнатишен
Гнатишин
Гнатів
Гнаткевич
Гнатюк
Гнедько
Гненний
Гнедін
Гнедова
Годік

Годованець
Годомич
Голан
Голенза
Голик
Голівець
Голінський
Головатський
Головацька
Головач
Головачов
Головенець
Головенко
Головій
Головка
Головкова
Головченко
Голод
Голодюк
Голота
Голотюк
Голуб
Голубінк
Голубка
Голубков
Голубовський
Голубчук
Гольчук
Гольяшов
Голюк
Голядинець
Голян

Голянський
Гомель
Гомеля
Гоменюк
Гомзар
Гомон
Гонтар
Гончар
Гончаренко
Гончаров
Гончарук
Гончук
Гоняк
Гопалюк
Горачек
Горб
Горбайчук
Горбань
Горбатенко
Горбатенков
Горбатий
Горбатов
Горбатюк
Горбацевич
Горбач
Горбачов
Горбенко
Горбунов
Горгоц
Горгуш
Гордий
Гордієвич

Гордієнко
Гордійчук
Гордіюк
Гордус
Горевич
Горелюк
Горін
Горковенко
Горкун
Горкуша
Горленко
Горлінська
Горлов
Горний
Горніч
Горнус
Городинський
Горожанов
Горохов
Гороховатський
Горошко
Горпиніч
Горпініч
Горун
Горшков
Горщарук
Горячев
Гостєв
Готько
Гофман
Гох
Гоц

Гоцик
Гоцка
Гочачко
Гошко
Гошовський
Граб
Грабарчук
Грабо
Грабова
Грабовець
Грабовський
Грабчак
Грагер
Град
Градиський
Градовський
Градюк
Гралюк
Грачов
Гребень
Гребенюк
Гребенщиков
Гребнев
Грелюк
Гресь
Греченко
Гречешнюк
Гречишников
Гречка
Гречківський
Гребнев
Гриб

Грибач
Грибов
Гривняк
Григіль
Григор
Григор'єв
Григорян
Гридяєв
Грижак
Гриз
Гризак
Гримак
Гриненко
Гринишин
Гринів
Гринішин
Гринчишин
Гринчук
Гринь
Гринько
Гриньо
Гринюк
Грисюк
Грицай
Грицак
Грицанчук
Грицевич
Гриценко
Гриценок
Гриценюк
Грицик
Грицишина

Грицовець
Грицько
Грицюк
Гричанюк
Гришин
Гришко
Гришков
Грищенко
Грищук
Грінчук
Гріщенко
Грогуль
Гром
Грома
Громада
Громадла
Громик
Громік
Громов
Гросул
Грохов
Гроховчук
Грошев
Грубесюк
Груй
Грушка
Грушківський
Грушко
Грушковський
Грущинський
Губа
Губаль

Губенко
Губерук
Губкін
Губко
Губська
Губченко
Губчик
Гуга
Гуд
Гудзьо
Гудим
Гудимчук
Гудович
Гужва
Гужов
Гуз
Гузар
Гузек
Гузь
Гук
Гукало
Гула
Гулев
Гулев
Гуль
Гульт
Гулюк
Гуляк
Гуменний
Гуменюк
Гуменяк
Гунчик

Гунько
Гупало
Гура
Гурак
Гуреєв
Гурернік
Гурза
Гурич
Гурін
Гурінь
Гурко
Гуровський
Гурчик
Гуряк
Гусак
Гусарук
Гусаруков
Гусєв
Гуска
Гутнік
Гуцалюк
Гуцкалов
Гуцман
Гуцу
Гученко
Гушинець
Гущук
Давиденко
Давидов
Давидовський
Давидчук
Давидяк

Давідчук
Дакало
Далюк
Дан
Данелюк
Данилевич
Данилишина
Данилів
Данилко
Данильчук
Данилюк
Данілішина
Данілкевич
Данількевич
Данн
Даннеберг
Данов
Даращук
Дарда
Даркович
Дарміць
Дармолінський
Дарчук
Даугела
Дахновський
Даценко
Дацик
Даць
Дацький
Дацюк
Дворак
Дворачук

Девятніков
Дегтяр
Дейкалюк
Дейнек
Дейнека
Делик
Дем'яненко
Дем'яник
Дем'янишин
Дем'янів
Дем'янков
Дем'янов
Дем'янчук
Дембицький
Дембровський
Демедчук
Демедюк
Деменова
Дементьєв
Демешонок
Демидюк
Демідов
Демків
Демкович
Демус
Демусь
Демченко
Демчик
Демчишин
Демчук
Демчунь
Демянова

Дем'янов
Демянчук
Демянюк
Денесюк
Денис
Денисенко
Денисов
Денисовець
Денисюк
Дергач
Дерда
Дердюк
Дерев'янчук
Деревнін
Деревянко
Деревянчук
Деренько
Держай
Держанович
Дерибас
Деркач
Дерлюк
Дерун
Дех
Дехта
Децик
Дець
Деща
Джаджа
Джала
Джало

Джегірей
Джежера
Джига
Джигалюк
Джулінський
Джумига
Джура
Джуряк
Джус
Джусоєв
Джусь
Дзеблюк
Дзибень
Дзиндра
Дзірба
Дзьоба
Дзьобан
Дзюба
Дзюбан
Дзюбенко
Дзюбка
Дзядук
Дзяло
Дибаль
Дибка
Дибська
Дидюк
Дикий
Дикун
Димарчук
Дименко
Димич

Диміч
Димовський
Димура
Динисюк
Диня
Дирда
Диркаченко
Дитинюк
Дишко
Діброва
Дівончик
Дігтяренко
Діденко
Дідик
Дідковський
Дідовик
Дідосюк
Дідун
Дідух
Дімер
Дімурін
Діхтярук
Дічко
Дмитраш
Дмитренко
Дмитришена
Дмитришин
Дмитрієв
Дмитрук
Дмуховський
Добрий
Добринюк

Добріков
Добрінюк
Добровольський
Добродій
Добуш
Довбиш
Довгайчук
Довгаль
Довгальов
Довгалюк
Довгань
Довгаюк
Довгонюк
Довгопол
Довгун
Довженков
Додюк
Дойчев
Доктор
Долгайчук
Долженко
Должко
Долинчук
Доліновський
Долінчук
Доля
Доманський
Домарецький
Домарєв
Домашук
Домбровський
Домін

Домнюк
Доновський
Донцов
Дородніков
Доротяк
Дорош
Дорошенко
Дорошук
Дорощук
Доскач
Доскоч
Доскуч
Драбасюк
Драбенюк
Драбчук
Драган
Драгун
Драник
Дратвяк
Драхно
Драч
Драчик
Драчук
Дребота
Древич
Древін
Древінський
Дрейчан
Дриганюк
Дричик
Дробін
Дробінов

Дробот
Дробут
Дробчак
Дрозд
Дроздов
Дроздович
Дроздюк
Дронов
Дронякін
Друджев
Дружук
Друзь
Друкачук
Дрюков
Дрючан
Дубанський
Дубас
Дубась
Дубенко
Дубенчак
Дубенчук
Дубенюк
Дубецький
Дубик
Дубина
Дубинець
Дубинчук
Дубинюк
Дубій
Дубік
Дубінчук
Дубков

Дубовський
Дубовчук
Дубравський
Дуброва
Дубровський
Дубчук
Дубюк
Дубяга
Дуда
Дудар
Дударчук
Дудек
Дудик
Дудич
Дудік
Дудінська
Дудкевич
Дудко
Дудник
Дудчик
Дудюк
Дук
Дукельський
Дуль
Дулька
Дулько
Дуля
Дума
Думанський
Думич
Дунець
Дупелич

Дурнов
Дусь
Дуц
Дучич
Душаков
Душко
Душний
Душук
Дюков
Дядюк
Дяків
Дяков
Дякон
Дякун
Дятел
Дяченко
Дячишин
Дячук
Дячун
Единак
Енгель
Еслюк
Євдокимов
Євдокімов
Євораускас
Євстіфейкін
Євсюков
Євтух
Євтухович
Євтушенко

Євтушик
Євтушок
Євчук
Єганов
Єгоров
Єдаменко
Єдинак
Єжель
Єкімов
Єлінська
Єлісеєв
Єлчян
Єльніцька
Єльцов
Ємельянов
Ємчік
Єрафєєв
Єрмаков
Єрмолов
Єрмолович
Єрофєєв
Єрушев
Єрьоменко
Єрьомін
Єсіков
Єфімов
Єфремов
Жабровець
Жабський
Жаворонок
Жайворон
Жалай

Жалівців
Жаріков
Жарновський
Жаров
Жданов
Ждань
Жданько
Жданюк
Желдак
Железняк
Желий
Желізний
Желінський
Желіховський
Желясков
Женчур
Жердьов
Жеребецький
Жеревчук
Жернов
Жешко
Жижко
Жибчин
Животовський
Живчин
Живчук
Жигалов
Жигалюк
Жигоревич
Жидик
Жидков
Жила

Жилавий
Жилко
Жипа
Жиріцький
Жирун
Житнецький
Жихарев
Жихор
Жлудкін
Жмайло
Жмурко
Жовнірук
Жовтянський
Жогел
Жогло
Жолнерук
Жолобак
Жолудь
Жорш
Жук
Жуков
Жуковський
Жуматій
Жур
Жура
Журавель
Журавков
Журавльов
Журавлюк
Журавський
Журба
Журов

Жучко
Забавніков
Забалуєв
Забелін
Заблоцький
Заболотний
Заболоцький
Заброда
Забродоцький
Забродський
Завадський
Завацький
Завгородній
Завидовський
Завіруха
Завіша
Загайний
Заганяха
Загірський
Заголюк
Загорац
Загоровський
Загородній
Загорський
Заграй
Загребаєв
Загура
Задворний
Задерей
Задорожний
Задорожній
Заєць

Зажицький
Зай
Зайкова
Зайцев
Зайчук
Закаблук
Закабунін
Заклінський
Заколодний
Закревський
Закриничний
Залужний
Залунін
Залуський
Залуцький
Замлинний
Замрей
Замрій
Замула
Занічковський
Занчук
Зань
Занюк
Запальський
Запорожець
Запотічний
Заремба
Заріпов
Зарічний
Зарубко
Заславський
Затерака

Затолокіна
Заторська
Захар'ящев
Захаренко
Захарець
Захарія
Захаркевич
Захарко
Захаров
Захарук
Захарченко
Захарчук
Захарян
Захватко
Захильняк
Заходякін
Заянчковський
Заяць
Збіглей
Зборівський
Зборовський
Зварич
Зварко
Зверєв
Зверьков
Звірков
Згоранець
Здебський
Здибел
Здига
Здонюк
Здрок

Зейкан
Зейналов
Зектер
Зеленін
Зеленко
Зеленський
Зелінський
Зельманчук
Зембицький
Земляков
Землянов
Зенченко
Зиков
Зима
Зібров
Зібчук
Зікрань
Зілінський
Зільманчук
Зімін
Зіміч
Зімович
Зініч
Зінкевич
Зінкова
Зінська
Зінченко
Зінчук
Зіньков
Зіньчук
Зіркевич
Зламан

Злобін
Злотко
Злотунь
Знахарчук
Зозулевич
Зозуля
Золотавін
Золотарьов
Золотова
Золотухін
Золотько
Зонова
Зорін
Зосімов
Зоткіна
Зотов
Зуб
Зубань
Зубаль
Зубарев
Зубач
Зубень
Зубеня
Зубіков
Зубко
Зубкович
Зубок
Зубрик
Зубрицький
Зубрій
Зубчик
Зубяк

Зуєв
Зуєнок
Зушман
Зюзя
Зябров
Зятюк
Іван
Іваненко
Іванець
Іваницький
Іваніка
Іваніщук
Іванків
Іванов
Івановець
Івановський
Іванський
Івануха
Іванцов
Іванченко
Іванчик
Іванчиков
Іванчук
Іваньоха
Іванюк
Івасів
Івасюк
Івахів
Івашкевич
Івашкіна
Івашко
Іващенко

Іващук
Івков
Івтух
Івчик
Ігнатеня
Ігнатійчук
Ігнатов
Ігнат'єв
Ігнатюк
Ігнашкін
Ігнашов
Ігошин
Іжик
Ізбаш
Іларіонов
Ілечко
Ілик
Ілларіонов
Іллюшин
Ілляшук
Ілова
Ілько
Ільна
Ільницька
Ільченко
Ільчук
Ільюк
Ілюк
Ілюхін
Ілюшик
Іляшук
Індичук

Ісаєв
Ісаєнко
Ісайченко
Ісак
Ісаков
Ісик
Ісопенко
Істомін
Ісько
Ісюк
Іткіс
Іцкович
Іщик
Іщук
Йовжій
Йовчій
Каба
Кабанов
Кабанюк
Кабашна
Кабуша
Кабяк
Кавальчук
Кавецький
Каган
Каганюк
Кадарук
Каденчук
Кадріч
Казаков

Казановський
Казанцев
Казаченко
Казмірчук
Казюлін
Какаєв
Каламай
Каламаш
Каланчук
Калаурний
Калашнік
Калашніков
Калашнюк
Каленчук
Каленюк
Каленюшко
Калинівський
Калинович
Калиновський
Кались
Калита
Калитка
Калитюк
Калиш
Калишук
Калищук
Калінін
Калініченко
Каліновський
Калінський

Калінчук
Калістратов
Калішов
Каліщук
Калмиков
Калугін
Калунчук
Кальчик
Кальчук
Калюга
Калюк
Калюхович
Калямис
Каманін
Каменєв
Каменчук
Каменюк
Каменєв
Камишников
Камінський
Камянчук
Канарський
Канащук
Кандєєв
Кандиба
Канєвський
Кантерук
Кантор
Капанайко
Капітан

Капітанюк
Капітула
Каплінський
Капран
Каптур
Капустинський
Карабась
Карабін
Караван
Караман
Карандеєв
Карасевич
Карась
Карасьов
Карасюк
Карачун
Каращук
Карбовнічин
Карванський
Карвацький
Кардаш
Кардашук
Карелін
Каретко
Кариґа
Каритовкін
Каришко
Каркута
Карнаухов
Карпач

Карпевич
Карпенко
Карпенюк
Карпець
Карпешко
Карпишин
Карпик
Карпін
Карпінка
Карпінський
Карплюк
Карповець
Карпович
Карпук
Карпусь
Карпюк
Карсунов
Карташов
Карчевський
Карчков
Карюкін
Касаткін
Касімова
Касіяно
Каспрук
Касторнов
Каськів
Касьян
Касьяненко
Касьянов

Касюк
Касян
Касянчик
Касянчук
Катан
Катаніч
Катеринець
Катеринчик
Катеринюк
Катернюк
Катик
Катиринець
Каткаускас
Католик
Катренич
Катреніч
Катрич
Катриченко
Кахняж
Кацановський
Качан
Качановський
Качинський
Качко
Качмар
Качмарчук
Качорок
Качур
Кашаюк
Кашевський

Кашинський
Кашкін
Кашовський
Каштелян
Кашуба
Кашубський
Кащенко
Кащенко
Кащишин
Кащук
Кварцян
Квасневський
Квасний
Квасов
Квасюк
Кватерук
Квашинський
Квашук
Кващук
Квятковський
Керц
Киба
Кибукевич
Кивлюк
Кидайчук
Кизей
Кизим
Кийко
Кикоть
Килиман

Килосов
Кильба
Киндій
Кириленко
Кирилін
Кириллов
Кирилов
Кирилюк
Кириченко
Киричик
Киричок
Киричук
Кирпа
Кирпичов
Кирплюк
Кирюхин
Кисель
Кисельов
Киселюк
Кисіль
Кисла
Кислюк
Кисляк
Кистенюк
Кита
Китайгородська
Кихтюк
Кицюк
Киця
Кичан

Кичула
Кишкін
Кіблик
Кідайчук
Кідиба
Кіевській
Кізеєв
Кізим
Кізімчук
Кізіюн
Кіліна
Кіллерман
Кім
Кінах
Кінащук
Кіндер
Кіндій
Кіндракевич
Кіндратюк
Кіндюк
Кіра
Кіреєва
Кіріжіу
Кірічук
Кірсаков
Кірсанов
Кірючов
Кісельов
Кіселюк
Кісіль

Кістинюк
Кіт
Кіця
Кічула
Кішкурно
Кіщук
Кіюк
Ккоптюк
Клак
Клапець
Клекоць
Клекоцюк
Кленін
Клех
Клехо
Клец
Клець
Клешнін
Клешнін
Клим
Клименко
Клименюк
Климкін
Климко
Климов
Климович
Климонюк
Климосюк
Климук
Климчук

Климюк
Клинович
Кліманов
Клімарчук
Клімашевський
Клімко
Клімович
Клімук
Клімцов
Клімчук
Кліщук
Кліщ
Кліщенко
Кліщик
Кліщук
Клодчик
Клок
Клоков
Клопов
Клочанюк
Клочок
Клус
Кльофа
Кльоц
Клюкіна
Ключук
Кметь
Кметюк
Кмець
Кмін

Кміть
Книр
Книш
Книшук
Князєв
Кобеляцький
Коберник
Кобець
Кобзар
Кобзенко
Кобзов
Кобивнік
Кобильник
Кобифа
Кобиш
Коблянський
Кобуєв
Кобцев
Ковалевич
Ковалевський
Коваленко
Ковалик
Ковалинська
Ковалінський
Коваль
Ковальов
Ковальовець
Ковальський
Ковальчик
Ковальчук

Ковалюк
Коваценко
Ковач
Ковтало
Ковтонюк
Ковтун
Ковтунець
Ковчик
Ковчинський
Ковш
Когут
Кодня
Кодорук
Кожемяко
Кожемяха
Кожуховський
Кожушок
Козадаєв
Козак
Козакевич
Козаков
Козар
Козачек
Козаченко
Козачок
Козачук
Колесниченко
Колесніков
Колесніков
Конанець

Конашук
Кондратенко
Кондратюк
Кондрук
Коптєв
Коптюк
Корсун
Корсунов
Корсунський
Коруняк
Косар
Косарєв
Костенко
Костик
Костів
Костін
Костіцин
Костов
Кость
Костюк
Костючик
Костючок
Костюшко
Костяненко
Костянець
Косьянюк
Кот
Котусенко
Коцура
Кочерженко

Кочмар
Кочмарук
Кравченко
Кравченков
Кравчук
Крам
Крамар
Крамаренко
Крамек
Красавін
Красенко
Красинський
Крась
Красько
Красьоха
Красюк
Красюн
Крися
Крисяк
Крисяк
Крисяк
Криштоф
Крищук
Кріса
Крістєв
Кужель
Кузу
Кузь
Кузьма
Кузьменко
Кузьмик

Кузьминчук
Кузьмич
Кузьмін
Кузьмінчук
Кузьміч
Кузьмук
Купрієнко
Купрійчук
Купріщенко
Купріюк
Купріянов
Курило
Курилов
Курилович
Курилюк
Курій
Курсенко
Кухаренко
Кухарець
Кухарик
Кухарук
Кухарчук
Куц
Куцай
Куцак
Куцевич
Куценко
Куць
Кучер
Кучерук

Кучин
Кучма
Кучмак
Кушнеров
Кушнерук
Кушнирук
Кушнір
Кушніров
Кушнірук
Лаврега
Лаврентій
Лаврентьєв
Лавренчук
Лавренюк
Лаврик
Лавринович
Лавринюк
Лавришин
Лаврів
Лавров
Лаврушкін
Лазаренко
Лазарєв
Лазарищак
Лазарук
Лазорищак
Лазоріщак
Лазунько
Ларін
Ларьков

Ласкевич
Ласков
Лаценко
Лаць
Лашкевич
Лащук
Лебедеико
Лебедеєв
Лебедич
Лебедь
Лебедюк
Лебедянська
Лебідка
Лебідь
Левков
Левонтюк
Левончук
Левосюк
Левусь
Левченко
Левчик
Левчук
Левшун
Левюк
Ленарт
Ленчук
Лень
Леоненко
Леонтєєва
Лесенко

Лесик
Лесів
Лесків
Леско
Лесь
Леський
Лесько
Леус
Лех
Лехів
Лехуш
Лецюк
Лешко
Лещук
Лебедев
Ленік
Липа
Липейко
Липинко
Лис
Лисак
Лисакевич
Лисенко
Лисиця
Лисюк
Литвин
Литвиненко
Литвинець
Литвинов
Литвинчук

Литвинюк
Литвінчук
Литвяк
Литовченко
Лінник
Ліннік
Ліпа
Ліпатнікова
Лісник
Лісниченко
Ліснічук
Лісовець
Лісовий
Літвін
Літвінов
Літвінчук
Літвінюк
Ліщук
Логвиненко
Логвинюк
Логвін
Луй
Лук'янчук
Лук'яненко
Лук'янець
Лук'янов
Лука
Луканюк
Лукасюк
Лукашевич

Лукашенко
Лукашик
Лукашов
Лукашук
Лукащук
Лукоянов
Луньов
Лупенко
Лупинко
Лупіч
Луц
Луцан
Луцейко
Луценко
Луцик
Луць
Луцюк
Лучек
Лученінов
Лучечко
Лучинець
Лучко
Лучук
Лущук
Льовкин
Льовкін
Льовушкін
Любас
Любеля
Любченко

Любчич
Люшин
Люшко
Ляшевич
Ляшенко
Ляшик
Ляшук
Лященко
Лящук
Магдисюк
Магдюк
Мазорчук
Мазур
Мазурик
Мазуркевич
Мазуркієвич
Мазуров
Мазурок
Мазурський
Мазурук
Мазурчук
Мазяр
Макар
Макара
Макаренко
Макарук
Макарусь
Макарчук
Макеев
Макс

Максим
Максименко
Максименкова
Максимець
Максимів
Максимов
Максимович
Максимук
Максимчук
Максюк
Малахов
Малашенко
Малащук
Маленко
Малесик
Малий
Малиш
Малишев
Малишко
Маліков
Малінін
Маліновський
Малінчук
Маліцький
Малко
Малов
Малюк
Манойло
Мануїлова
Манько

Манькута
Мариніч
Маринчак
Маринюк
Мариняк
Мариш
Марищук
Маркевич
Марків
Марко
Марков
Маркович
Марощук
Мартин
Мартиненко
Мартинець
Мартинов
Мартинович
Мартинюк
Мартовщук
Марунчак
Марусенко
Марушко
Марущак
Марценюк
Марцинюк
Марчак
Марченко
Марчик
Марчук

Марюнич
Масечко
Масло
Масюк
Масюта
Матвеев
Матвейчук
Матвейшин
Матвеев
Матвієнко
Матвіїв
Матвіїв
Матвійчук
Матвіюк
Матейчик
Матейчук
Матєя
Матисюк
Матійко
Матійчук
Матіюк
Матіяш
Матронік
Матус
Матусяк
Матушевич
Матюк
Матюханов
Матюхін
Матюшенко

Махнюк
Махонько
Махун
Мацвейко
Мацевко
Мацерук
Мацішина
Мацієвич
Маціоха
Мацук
Мацула
Мацько
Мацьоха
Мацюк
Медведенко
Медведєв
Медведчук
Медведь
Медведюк
Медвідь
Мелесик
Мелесь
Мелєх
Мелешко
Мелещук
Меліс
Мелько
Мельник
Мельникович
Мельниченко

Мельничук
Мелюх
Мерін
Мигаль
Мигас
Мигович
Мигущенко
Микитась
Микитенко
Микитюк
Миколайчук
Миколаюк
Микулик
Микулич
Милка
Милян
Минько
Мироник
Миронов
Миронович
Мирончук
Миронюк
Мирошніченко
Мисак
Мисанюк
Мисливець
Мись
Мисько
Мисюк
Мисюра

Митрофанов
Митюк
Михайлевич
Михайленко
Михайлець
Михайлик
Михайлишин
Михайлов
Михайлюк
Михалевич
Михалик
Михалко
Михалусь
Михальов
Михальчук
Михалюк
Михнюк
Мицак
Миць
Мицько
Мишак
Мишкалов
Мишко
Мишковець
Мігалеiko
Мігас
Мілаков
Мілевич
Мілешко
Мілінчук

Міліщук
Мільчак
Мільчук
Міляєв
Мінаков
Міндзя
Мінін
Мініч
Мінчик
Мінчук
Міньчук
Міняєв
Мірек
Мірошніченко
Мірошніченко
Мірчук
Місай
Міскевич
Міськевич
Місько
Місюк
Місюра
Місяк
Місячук
Мітерев
Мітюк
Мітяйкін
Міхалак
Міхалік
Міхалков

Міхєєв
Міхляєв
Міцкевич
Міцюк
Мішин
Мішота
Міщенко
Міщук
Моісеєв
Мойсина
Мойсійчук
Мойсіюк
Мойш
Мокійчук
Мокрій
Момот
Монаршек
Мороз
Морозов
Морозовський
Морозюк
Мосейчук
Мосеюк
Мосійчук
Москалець
Москалюк
Москвич
Мось
Мотика
Мотін

Мотрюк
Мудрак
Мудрик
Музика
Музичка
Музичук
Мундровська
Мунтян
Муравчук
Мурадьян
Мусій
Мусійчук
Мусянович
Муха
Мухомеджанов
Муц
Муцько
Нагорний
Нагорнюк
Нагорчук
Надкриничний
Назар
Назаревич
Назаренко
Назаркін
Назарова
Назарук
Нам'ясенко
Настаченко
Натальїна

Натуневич
Науменко
Наумець
Наумов
Наумчук
Наумюк
Невгоденко
Нестер
Нестеренко
Нестерович
Нестерук
Нестерчук
Несторик
Нефака
Нечипоренко
Нечипорук
Немчак
Низов
Никипорук
Никитенко
Никитюк
Никифоров
Никифорук
Никоненко
Никончук
Никонюк
Нимець
Нич
Ничипорук
Нікітенко

Нікітін
Нікітченко
Нікітюк
Нікіфоров
Ніколаєв
Ніколаєнко
Ніколайчук
Ніколенко
Нікончук
Ніконюк
Німець
Німий
Німой
Нічай
Новак
Новачук
Новиков
Новіков
Носенко
Нудченко
Обушенко
Овдієнко
Оверчук
Овчаренко
Оксентюк
Оксенчук
Оксеньчук
Оксенюк
Окулов
Оласюк

Олейник
Олейниченко
Олейчук
Олексак
Олексин
Олексюк
Оленич
Оленяк
Олесик
Олех
Олещук
Олейник
Олейнік
Оліда
Олійник
Олійніченко
Олійчук
Олімпіюк
Оліневич
Олісейчик
Оліферович
Оліферук
Оліферчук
Оліфір
Оліфірович
Оліх
Оліщук
Ольшанченко
Омелін
Омельченко

Омельчук
Омельян
Омельяненко
Омелянчук
Онисик
Онисько
Онишкевич
Онищенко
Онищук
Оніщенко
Оніщук
Онопа
Оноприюк
Онопрієнко
Онопчук
Онофрійчук
Онуфрієнко
Онуфрійчук
Орищук
Орлов
Осадчий
Осадчук
Оселедець
Оселедчук
Осика
Осипчук
Осік
Осійчук
Осіпов
Осіпчук

Остапенко
Остапук
Остапусь
Остапчук
Остапюк
Осташов
Остимчук
Охрим
Охримович
Охримчук
Охрімчук
Очеретко
Павельчук
Павленко
Павлик
Павлишин
Павлик
Павліченко
Павлічук
Павліш
Павлов
Павлович
Павловський
Павлосюк
Павлухін
Павлюк
Павлюковець
Павлюкович
Павлючик

Павляк
Павчук
Падусенко
Палій
Палійчук
Палко
Палухін
Пальоха
Пальчук
Панас
Панасевич
Панасенко
Панасовець
Панасюк
Панащук
Панець
Панило
Паничко
Панков
Панкратов
Пановик
Пантелеймонов
Пантєєв
Пантюх
Панфілов
Панчишин
Панчій
Панчук
Паньків
Панько

Паньков
Паньчук
Панюта
Парамонов
Паращенко
Парацин
Парубочий
Парфенюк
Пархоменко
Пархомук
Пархомчук
Пасевич
Пасечник
Пасічник
Паславський
Пастернак
Пастух
Пастушин
Пастушок
Пастущук
Пась
Пасюк
Патенко
Патращук
Паунеску
Пахно
Пахода
Пацула
Пацюк
Пашинська

Пашік
Пашкевич
Пашко
Пашков
Пашковський
Пашько
Пащак
Пащенко
Пащук
Паючок
Пекар
Пелих
Пелюх
Петерчук
Петиця
Петрань
Петренко
Петренюк
Петречук
Петрик
Петрина
Петриченко
Петришин
Петрияненко
Петрів
Петрівський
Петров
Петрович
Петровська
Петройчук

Петросюк
Петрошук
Петрощук
Петрук
Петруха
Петрухина
Петрухін
Петручик
Петрюк
Петунін
Пех
Пешко
Петухов
Пивовар
Пилип
Пилип'юк
Пилипенко
Пилипко
Пилипчук
Пилипюк
Пиль
Пилюк
Писаренко
Писарець
Письменний
Півовар
Півоварчук
Підгайний
Підгірний
Піддубний

Підцерковний
Платонов
Плахотнюк
Плотніков
Плужник
Плужнік
Побережний
Побережнюк
Повар
Повзун
Повх
Повшук
Подалянчук
Подвальна
Подгурець
Подгурський
Подоляк
Покутній
Поліщук
Положевець
Польовий
Полюхович
Поляк
Поляков
Поляниця
Поляченко
Пономаренко
Пономарьов
Попеко
Поперечний

Попик
Попич
Поплавський
Попов
Попович
Потапенко
Потапов
Потапчук
Потапюк
Поточний
Прадід
Прийдун
Приймак
Приймачик
Приймачок
Приймачук
Приказюк
Примак
Примачук
Приступа
Приступчук
Присяжнюк
Притолюк
Притула
Притулюк
Прихода
Приходько
Прихожий
Приц
Прицак

Причепа
Прищепа
Прищук
Прокоп
Прокопенко
Прокопова
Прокопович
Прокопчук
Прокопюк
Прокоф'єва
Проневич
Проненко
Пронь
Протас
Прохорець
Прохоров
Прохорович
Проц
Проценко
Процик
Процко
Процюк
Пугач
Пукля
Пупченко
Пус
Пустовіт
Пушкарук
Пшінка
Пшоник

Пшонік
Пшонко
Раб
Рабенко
Рабчук
Радик
Радійчук
Радічук
Радкевич
Радобенко
Радченко
Радюк
Раєнко
Раймер
Райнхольд
Рак
Раков
Раковець
Редька
Редько
Редькович
Резванюк
Резніченко
Репетюк
Решетило
Решетник
Решетников
Решетов
Решетовський
Резніченко

Рибак
Рибаков
Рибалкін
Рибальченко
Рибачук
Рибка
Рибкевич
Рижих
Рижко
Рижков
Рижук
Римар
Римарук
Римарчук
Ритіков
Різник
Рогачов
Роговенко
Рогожин
Рогожкін
Рода
Родзь
Родін
Родіонов
Рожко
Рожков
Рожок
Розік
Романенко
Романець

Романишин
Романів
Романов
Романович
Романовський
Романський
Романченко
Романчук
Романюк
Ромась
Ромасюк
Ромашевський
Ромашко
Рубан
Рубаха
Рубель
Рублюк
Руденко
Рудець
Рудий
Рудик
Рудинець
Рудишина
Рудік
Рудка
Рудницький
Рудчик
Рудчук
Рудь
Рудюк

Румко
Рупа
Русакова
Русанова
Русин
Русинчук
Рябая
Рябий
Рябко
Рябов
Рябович
Рябушко
Рябчук
Сааде
Сав'юк
Сава
Саванчук
Саванюк
Савельєв
Савенок
Савик
Савинець
Савицький
Савівчак
Савік
Савін
Савіцький
Савка
Савкевич
Савкін

Савко
Савонік
Савонюк
Савосюк
Савош
Савран
Савраюк
Саврига
Савсюк
Савула
Савчак
Савченко
Савчук
Савюк
Сагайдак
Садов
Садовець
Садовник
Садовнік
Саєвич
Сазонюк
Сай
Сайко
Сайчук
Сак
Саковець
Саламаха
Салата
Салатюк
Салівонова

Салівончик
Салій
Сало
Саловарова
Сальник
Салюк
Самков
Самойленко
Самойлич
Самойліч
Самойлова
Самолюк
Самонюк
Самосюк
Самох
Самохін
Самсонов
Самчук
Санько
Сапожніков
Сапроненко
Сапрошина
Сапрун
Сарай
Сафанюк
Сафонова
Сахар
Сахарук
Сахарчук
Сахацький

Сахненко
Сахнік
Сахнюк
Сацик
Саць
Сацюк
Сачан
Сачко
Сачук
Сашук
Сашук
Саюк
Сватко
Свередюк
Светон
Светон
Свидина
Свирид
Свириденко
Свиридов
Свиридюк
Святогор
Севостянік
Селюк
Семак
Семанчак
Семашко
Семен
Семенах
Семененко

Семенець
Семенихина
Семенишена
Семенков
Семенов
Семенуха
Семенчук
Семенюк
Семикін
Семіоненков
Семко
Семкович
Семнюк
Семченко
Семчишина
Семчук
Сенега
Сенич
Сеніца
Сенченко
Сень
Сенюк
Сера
Серафін
Сергеєв
Сергейчук
Сергієнко
Сергійчук
Сергіюк
Середа

Середюк
Серьогін
Сех
Сехіна
Сергеєв
Сидлярук
Сидлярчук
Сидор
Сидоренко
Сидоришин
Сидоров
Сидорович
Сидорук
Сидорчук
Сила
Силик
Силка
Силко
Силюк
Сименчук
Симоненко
Симонік
Симонюк
Синиця
Синишин
Синій
Синюк
Синюков
Сирота
Сиротюк

Сиса
Ситник
Ситнік
Сідоренко
Сідоров
Сімаков
Сімачков
Сімеонов
Сімоник
Сімонік
Сімоніч
Сімонов
Сімус
Сініцин
Сініцький
Сіньчук
Сіра
Сіранчук
Сіренко
Сірик
Сірко
Сіряк
Сі-цун-фа
Скибенко
Скляр
Скриннік
Скринніков
Скрипник
Славін
Слесарук

Слепко
Слесарук
Сливка
Слимак
Слівка
Сліпко
Сліпук
Сліпченко
Сліпчук
Слісарчук
Слюсар
Слюсарук
Слюсарчик
Сметана
Сметанко
Смоляр
Смолярук
Смолярчук
Собко
Собчик
Собчук
Сова
Созонік
Сойко
Сокалов
Сокаль
Сокол
Соколов
Солдатов
Соловей

Солович
Соловійов
Соловкін
Соловко
Сологошвілі
Солоненко
Сопронюк
Сорока
Сорокін
Сосна
Сосновець
Сотник
Сотнічук
Софронюк
Спас
Спаскова
Спиридон
Спиридонова
Станкевич
Станкович
Старенький
Старіков
Старко
Старовойтов
Старостенков
Старостін
Старостов
Старостяк
Старухін
Старченко

Стасів
Стаскевич
Стасула
Стась
Стасюк
Стахнік
Стащак
Стащишин
Стащук
Стельмах
Стельмащук
Стеньчук
Степаненко
Степанець
Степанишин
Степанкевич
Степанков
Степанов
Степанченко
Степанчук
Степанюк
Степасюк
Степорук
Степура
Степюк
Стефоненко
Стехнович
Стеца
Стецан
Стецин

Стецьків
Стецькович
Стецюк
Стецяк
Стицюк
Столярук
Столярчик
Столярчук
Стоян
Стоянович
Стрижак
Стрижачук
Сулім
Суліма
Сулімов
Супрун
Супруненко
Супрунюк
Сусь
Сусюк
Сьомак
Тадевосян
Танасієнко
Таран
Тараненко
Таранова
Таранович
Таранущенко
Тарасевич
Тарасенко

Тарасов
Тарасюк
Тарпошян
Таскін
Татарин
Татарніков
Татарчук
Тацюн
Терентьєв
Терехун
Терешко
Терещук
Терих
Тесленко
Теслін
Тесля
Тетерин
Тетерін
Тивонюк
Тимейчук
Тимко
Тимофєєв
Тимофієвич
Тимофійв
Тимошенко
Тимошук
Тимців
Тимченко
Тимчишин
Тимчук

Тисленко
Тисько
Титюк
Тихий
Тихоненко
Тихонюк
Тихун
Тишко
Тишков
Тишковець
Тищик
Тишук
Тімаєва
Тімошкін
Тітов
Тітус
Ткач
Ткаченко
Ткачишин
Ткачов
Ткачук
Тлумач
Тодераш
Тодоренко
Токар
Токарев
Токареєв
Токарчук
Томас
Томашко

Томашков
Томашук
Томашчук
Томін
Томків
Томкович
Томчук
Третьак
Третьаченко
Тригуб
Тринько
Трофименко
Трофимович
Трофимук
Трофимчук
Трофимюк
Трофімов
Трофімук
Трофімчук
Трохимович
Трохимчук
Троць
Троцюк
Труш
Трушкін
Трущенко
Тупайло
Тур
Турик
Турич

Турік
Туріч
Туркевич
Турко
Туров
Туровець
Турок
Тусь
Тусюк
Угринович
Удод
Ужвій
Українець
Уласович
Уліта
Уляницький
Уманець
Уніят
Урбан
Урін
Ус
Усатов
Усачова
Устимчук
Устюгов
Устяк
Уткін
Утченко
Ушаков
Фадєєва

Фаліон
Фатєєв
Фафлей
Федик
Федина
Федняк
Федончук
Федонюк
Федорак
Федоренко
Федоров
Федорович
Федоровський
Федорук
Федорці
Федорціна
Федорчук
Федосєєв
Федосєєв
Федосов
Федосюк
Федотов
Федун
Федчик
Федчишин
Федчіков
Федчук
Федько
Федюк
Федюра

Ференц
Фесенко
Фесина
Фесюк
Фетгер
Фецяк
Феш
Фещук
Филипенко
Фица
Філатов
Філімонов
Філінов
Філінович
Філіпенко
Філіпченкова
Філіпчук
Філоненко
Філонюк
Фількевич
Філюк
Філюта
Фірсанов
Фірук
Фірчук
Фіськович
Фісюра
Фіц
Фіщук
Фокін

Фоменко
Фомін
Фоміних
Фомкін
Фортюк
Франасюк
Францилов
Франчук
Фролов
Фронц
Фурман
Фурманюк
Халімон
Харатін
Харевич
Харів
Харій
Харковець
Харлампович
Харлан
Харлова
Хартанович
Харук
Харун
Харченко
Харчик
Харчук
Хведенчук
Хведчук
Хвещук

Хвиць
Хвищук
Хвіц
Хвіщук
Химиця
Хімко
Хмель
Хмелюк
Хмель
Хміль
Холод
Хом'як
Хома
Хомей
Хоменко
Хомик
Хомин
Хомич
Хомичук
Хомік
Хоміч
Хомічук
Хомук
Хомчук
Хомюк
Хомяк
Хрябченко
Цаан
Цап
Цапук

Царенко
Царук
Целікова
Целюх
Цибух
Циган
Циганков
Циганюк
Цимбаліст
Цимбалюк
Цюпка
Чабан
Чабаненко
Чабанчук
Чабанюк
Чайка
Чайко
Ченченко
Чепурко
Чепурний
Черевко
Черепенко
Черкасов
Черкашина
Черна
Черненко
Чернецький
Черних
Черниш
Чернишев

Чернишов
Чернишук
Чернієвський
Черняк
Чернякова
Чернячук
Черпак
Чех
Чиж
Чижик
Чомахідзе
Чуб
Чубай
Чубок
Чуенко
Чуєнко
Чума
Чумак
Чумакевич
Чумаченко
Шакіров
Шакула
Шалавіло
Шалай
Шаламай
Шаланова
Шалапаєв
Шалапай
Шалапута
Шалина

Шаль
Шамбора
Шамборовський
Шамрило
Шамринська
Шамчук
Шамшорик
Шанін
Шапарчук
Шаповал
Шаповал
Шаповалов
Шаправський
Шарабар
Шаравага
Шахов
Шахоніна
Шахраюк
Шацький
Шваб
Швай
Швайко
Швед
Шведов
Швейчук
Швець
Шворак
Шевляков
Шевців
Шевцов

Шевченко
Шевчик
Шевчук
Шемчук
Шеремет
Шеремета
Шереметьєв
Шерстнюк
Шерстюк
Шилін
Шило
Шилюк
Шимко
Шимончук
Шимонюк
Шимчук
Шинкаренко
Шинкарук
Шинкарчук
Шинкарьов
Широченко
Шишка
Шишкалова
Шишкін
Шишко
Шишов
Шишук
Шіmek
Шляхта
Шляхтін

Шматко
Шматова
Шмеленкова
Шмига
Шмигель
Шмиголь
Шмігель
Шнайдер
Шостак
Шостакевич
Шпак
Шпоняк
Шпот
Шпур
Шрамко
Шрамчук
Штокало
Штокалко
Шуба
Шубенко
Шуваринська
Шудра
Шудренко
Шулик
Шульга
Шульган
Шульгач
Шульгін
Шульженко
Шульжук

Шуляк
Шум
Шумик
Шумило
Шумік
Шумчук
Щерба
Щербаков
Щербановський
Щербань
Щербатюк
Щербина
Щерблюк
Щипа
Щур
Щурук
Юганович
Юдін
Юдько
Юзва
Юзвак
Юзвик
Юзвік
Юзепчук
Юзефович
Юзифович
Юзучук
Юзюк
Юзючук
Юник

Юогдадюк
Юр
Юревич
Юронець
Юречко
Юрійчук
Юрків
Юрков
Юрковський
Юрчак
Юрченко
Юрчик
Юрчук
Юрьєв
Юряшевіч
Юскевич
Юсковець
Юстенюк
Юськевич
Юхимова
Юхимук
Юхимчук
Юхимюк
Юхно
Ющенко
Ющик
Ющук
Яблонський
Явдик
Яворський

Явтушенко
Ягнич
Якименко
Якимець
Якимович
Якимук
Якимчук
Якимюк
Якоба
Якобенчук
Якобчук
Якобюк
Яковенко
Яковин
Яковинець
Яковлев
Яковлєв
Яковчук
Якончук
Якубенко
Якубук
Якубчак
Якутьонок
Янас
Янкевич
Янко
Янов
Янощук
Януш
Янчук

Янюк
Яременко
Яремків
Яремко
Яремчук
Яресько
Яриніч
Яринюк
Яришева
Ярко
Ярмола
Ярмолюк
Ярмощук
Ярославцев
Ярош
Ярошенко
Ярошук
Ярощук
Ясько
Ясюк
Яценко
Яценюк
Ящечко
Яцина
Яцинюк
Яцій
Яцків
Яцко
Яцук
Яцун

Яцюк
Яшнюк
Ященко
Ящук

Список публікацій здобувача

1. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська на *-ук (-юк), -чук*, похідні від особових імен // Українська мова у ХХІ столітті: традиції і новаторство : тези доповідей II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених. Київ, 24–26 квітня 2012 року. Київ, 2012. С. 48–51.

2. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська на *-ук (-юк), -чук*, похідні від назв професій // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (14–15 травня 2012 року) : у 3 т. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. Т. 2. С. 42–43.

3. Хвіщук О. В. Відтопонімні прізвища на *-ськ-, -цьк-* у м. Нововолинську Волинської області // Нове у філології сучасного світу : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів. 19–20 жовтня 2012 року. Львів : ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2012. С. 83–85.

4. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська, що вказують на психічні властивості або поведінку першоносія // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : збірник наукових праць / головний редактор М. Є. Скиба ; відп. за випуск М. М. Торчинський. Хмельницький : ХмЦНП, 2013. Вип. 6. Ч. 1. С. 249–254.

5. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища, що вказують на фізичні ознаки першоносія // Scripta manent : молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики : зб. наук. пр. / уклад. Л. Б. Лавринович. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. С. 69–71.

6. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська, похідні від назв професій і ремесел // Молодий вчений. 2014. № 6. С. 99–102.

7. Хвіщук О. В. Прізвища жителів міста Нововолинська, що вказують на походження або місце проживання основоположника роду // Наукові записки. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць. Вінниця, 2014. Вип. 19. С. 189–195.

8. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська Волинської області на *-енк-о*, похідні від апелятивних означень особи // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія (слов'янські мови та література): збірник наукових праць. / [гол. ред. І. В. Ступак]. Одеса, 2016. Вип. 22. С. 44–47.

9. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища з неоднозначною словотвірною мотивацією (літери Б–Ж). // Одеський лінгвістичний вісник : науково-практичний журнал. Одеса, 2017. Вип. 9. Т. 2. С. 141–146.

10. Хвіщук О. В. Прізвища жителів м. Нововолинська Волинської області з суфіксом *-ин / -ін (-їн)* // Молодий вчений. 2017. № 7. С. 243–248.

11. Хвіщук О. В. Основні підходи до класифікації прізвищового матеріалу у вітчизняній ономастиці // Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 18–19 серпня 2017 року. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2017. С. 30–33.

12. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища неоднозначного походження (*Бак–Бук*) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27) 2017. С. 314–320.

13. Хвіщук О. В. Нововолинські прізвища неоднозначного походження (*Баб–Бай*) // Science and Education a New Dimension. Philology, V (36), Issue: 136, 2017. S. 39–42.

Відомості про апробацію результатів дослідження

1. Всеукраїнський лінгвістичний форум молодих учених, Київ, 2012 р., виступ із доповіддю.

2. Міжнародна науково-практична конференція студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень», Луцьк, 2012 р., виступ із доповіддю.

3. Міжнародна науково-практична конференція «Нове у філології сучасного світу», Львів, 2012 р., виступ із доповіддю.
4. Всеукраїнська наукова конференція «Лінгвостилістика XXI століття: стан та перспективи розвитку», Луцьк, 2013 р., виступ із доповіддю.
5. Міжнародна науково-практична конференція студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень», Луцьк, 2014 р., виступ із доповіддю.
6. II Міжнародна наукова конференція «Лінгвостилістика XXI століття: стан та перспективи розвитку», Луцьк, 2015 р., виступ із доповіддю.
7. Міжнародна науково-практична конференція «Творчість Є. О. Сверстюка в контексті української та світової літератур», Луцьк, 2015 р., виступ із доповіддю.
8. VI Міжнародні наукові читання «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті професора К. Ф. Шульжука, Рівне, 2016 р., виступ із доповіддю.
9. Всеукраїнська наукова конференція «Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки», присвяченій пам'яті професора Дмитра Бучка, Тернопіль, 2016 р., виступ із доповіддю.
10. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури», Одеса, 2017 р., виступ із доповіддю.
11. III Міжнародна наукова конференція «Лінгвостилістика XXI століття: стан та перспективи розвитку», Луцьк, 2017 р., виступ із доповіддю.
12. Фестивалі науки СНУ імені Лесі Українки, Луцьк, 2013–2017 р, виступи з доповіддями.